

**SERMAYE PİYASASI KURULU
MUHASEBE STANDARTLARI DAİRESİ**

**ULUSLARARASI MUHASEBE STANDARTLARI KAPSAMINDA
FİNANSAL ARAÇLARIN MALİ TABLOLARDA GÖSTERİMİ VE
DEĞERLEMESİNE İLİŞKİN ESASLAR**

YETERLİK ETÜDÜ

Kemal KARAHAN
Uzman Yardımcısı

Ekim 2002
ANKARA

YÖNETİCİ ÖZETİ

Günümüz sermaye piyasalarında finansal muhasebe ve raporlama standartlarının harmonizasyonu bir zorunluluk haline gelmiştir. Dünya ekonomileri giderek artan boyutta sınır ötesi fon akımlarıyla karşı karşıya bulunmaktadır. Muhasebe ve finansal raporlama sistemleri de, bu gelişen piyasaların etkinliğini destekleyebilecek veya bu etkinliğin azalmasına sebep olabilecek önemli bir unsur haline gelmiştir. Finansal piyasaların küreselleşmesi ve özellikle internet olmak üzere iletişim teknolojilerindeki gelişmeler, mali tabloların karşılaştırılabilirliğine ve şeffaflığına yönelik ihtiyaçların önemini gündeme taşımış ve işletmelerce açıklanması gereken finansal bilgiler hakkında düzenleyici kuruluşlar, işletmeler, yatırımcılar, kredi veren kuruluşlar ile bağımsız denetçilerde yeni bir vizyonun oluşmasını sağlamıştır.

Dünya çapında genel kabul görmüş muhasebe ve finansal raporlama standartlarının olmayışı, yatırım alternatifleri ile ilgili yatırımcıların doğru karar alma yeteneklerini sınırlandırmak suretiyle, sermaye piyasalarının tam olarak küreselleşmesine engel olmaktadır. Bu nedenle, yatırımcılar ve diğer mali tablo kullanıcıları tarafından yatırım fırsatlarının karşılaştırılabilmesi, hatta işletme yönetimlerince işletmenin kuvvetli ve zayıf yönleri ile işletmenin karşı karşıya bulunduğu fırsat ve tehditler hakkında daha iyi bilgi sahibi olunması ve böylece rakiplerle daha avantajlı koşullarda rekabet edilebilmesi için, uluslararası düzeyde tek bir muhasebe ve finansal raporlama sisteminin bulunması gereklidir.

Mevcut durumda, küresel finansal piyasalarda, Amerika Birleşik Devletlerinde geçerli olan ve Finansal Muhasebe Standartları Kurulu (FASB) tarafından oluşturulan genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri (US GAAP) ile Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (IASB) tarafından oluşturulan Uluslararası Muhasebe Standartları (IAS) olmak üzere, muhasebe ve finansal raporlama sistemleri ile ilgili iki temel düzenleme ekolü bulunmaktadır.

Finansal araçların muhasebeleştirilmesi ve finansal raporlaması her iki ekol tarafından da ayrıca düzenlenmiştir. Ancak, futures, forward, opsiyon ve swaplar gibi yeni ve son derece karmaşık sözleşmelerin muhasebe ve finansal raporlama sistemlerinin yeni yeni oturmaya başlaması nedeniyle, her iki ekol de ancak 2001 yılı itibarıyla uygulamaya geçebilmiştir.

IASB tarafından, finansal araçların raporlanmasına ilişkin iki ayrı düzenleme yapılmıştır. Bunlardan IAS 32, finansal araçların mali tablolarda gösterimi ve bunlara ilişkin mali tablolarda yapılacak açıklamaları kapsarken; IAS 39, finansal araçların mali tablolara alınması ve değerlemesine ilişkin husuları düzenlemiştir.

Finansal araçların muhasebeleştirilmesine ilişkin FASB Standartları dört temel düzenlemeye dağılmış bulunmaktadır. Bunlardan, FAS 133 bu konudaki esas düzenlemeyi oluşturmakta ve türev araçların ve korunma faaliyetlerinin muhasebeleştirilmesini kapsamaktadır. FAS 107, finansal araçların makul değerleri hakkında mali tablolarda yapılması gereken açıklamaları; FAS 115,

borçlanma ve sermaye araçlarındaki belirli yatırımların muhasebeleştirilmesini; FAS 140 ise, finansal varlıkların transferi ve bunlara hizmet sağlanması ile borçların ortadan kalkması işlemlerinin muhasebeleştirilmesini düzenlemiştir.

Türk sermaye piyasalarında ise, konu esas olarak iki tebliğde düzenlenmiştir. Bunlardan Seri:XI, No:19 sayılı “Vadeli İşlem ve Opsiyon Sözleşmelerinin Muhasebesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Tebliğ” bu konudaki esas düzenlemeyi oluştururken; menkul kıymetlerin değerlemesi, Seri:XI, No:1 sayılı “Sermaye Piyasasında Mali Tablo ve Raporlara İlişkin İlke ve Kurallar Hakkında Tebliğ” içerisinde düzenlenmiştir.

Finansal araçların muhasebeleştirilmesine ilişkin Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) Düzenlemeleri uluslararası standartlar çerçevesinde incelendiğinde; bu düzenlemelerde önemli eksiklikler ve farklılıkların bulunduğu görülmektedir.

Türev araçlar ve bileşik araçlar dahil olmak üzere, finansal araçların borç ya da sermaye olarak sınıflandırılması, hisse senetlerini de içeren bir sermaye araçları kavramı, işletmelerin geri aldıkları kendi hisse senetleri, bir işletmenin kendi hisse senetlerine dayalı türev araçlar, bir finansal varlık ve bir finansal borcun netleştirilmesi, finansal araçların değerlemesinde giderek daha büyük ölçüde benimsenen makul değer uygulaması, itfali maliyet uygulaması, finansal araçların değerlemesi, finansal varlıkların ve finansal borçların mali tablolara alınması ve mali tablolardan çıkarılması, teminat niteliğindeki finansal varlıklar, transfer edilen finansal varlıklara hizmet sağlanması ve bu nedenle ortaya çıkan hizmet varlıkları ve hizmet borçları gibi konuların, mevcut SPK Tebliğlerinde düzenlenmemiş olması nedeniyle; bu konuların ayrıntılı bir şekilde düzenlenmesi gerekliliği bulunmaktadır.

Diğer taraftan, SPK Düzenlemeleri, işlem maliyetleri ile kamu menkul kıymetlerinin değerlemesinde uluslararası düzenlemelerden farklı uygulamalar benimsemiş; repo işlemlerinin değerlemesini ise uluslararası standartlarla paralel hale getirmiştir.

Bu çerçevede, mevcut düzenlemelerde değişiklik yapmak mevcut sistemi karmaşık hale getireceğinden; finansal araçların mali tablolara alınması, mali tablolarda gösterimi, değerlemesi ve bunlara ilişkin dipnotlarda yapılacak açıklamalara ilişkin düzenlemelerinin tamamının tek bir düzenleme içerisinde toplanarak, uluslararası standartlarla tamamen uyumlaştırılmasının uygun olacağı düşünülmektedir.

Bu noktada, ülkemiz düzenlemeleri uluslararası standartlarla uyumlu hale getirilirken, Amerikan sistemi olan FASB Düzenlemelerinin mi yoksa Avrupa Birliği sistemi olan IASB Düzenlemelerinin mi esas alınacağı gündeme gelmektedir. Aslında bu iki ekol, küçük farklılıklar dışında önemli ölçüde benzer hükümler içermekte; örneğin, finansal araçların değerlemesinde her ikisi de giderek makul değer yaklaşımını benimsemektedir. Hatta, IASB tarafından IAS 32 ve IAS 39 üzerinde gerçekleştirilmesi planlanan değişiklik tasarımları ile FASB Düzenlemeleri incelendiğinde, bu iki ekolün gittikçe birbirine yaklaştığı ve benzer hükümler içerecek şekilde güncellendiği görülmektedir.

Ancak,

- Ülkemizin Avrupa Birliği için tam üyelik başvurusu yaptığı ve bu konudaki kararlılığı,

- Avrupa Komisyonu’nun, hisse senetleri borsalar ve diğer teşkilatlanmış piyasalarda işlem gören tüm işletmelerin konsolide mali tablolarının en geç 01.01.2005 tarihinden itibaren Uluslararası Muhasebe Standartları (IAS) ile uyumlu olarak hazırlanmasını zorunlu tutmuş olduğu,
- IAS’ın Avrupa ve gerçekte tüm dünya çapında hızlı bir şekilde daha geniş bir uygulama alanı bulduğu ve mevcut durumda çok sayıda ülkenin düzenleyici otoriteleri ile önemli uluslararası işletmelerin IAS’ı benimsediği,
- Ayrıca, 100’den fazla ülkenin sermaye piyasaları düzenleyici kuruluşları tarafından oluşturulan ve uluslararası fon akımlarının artmasına paralel olarak son yıllarda uluslararası sermaye piyasalarında önemli bir etken olarak ortaya çıkan Uluslararası Menkul Kıymetler Komisyonları Örgütünün (IOSCO- International Organization of Securities Commissions) uluslararası kabul görmüş muhasebe standartlarının oluşturulmasında IASB’nin çalışmalarını destekleme politikasını benimsemiş olduğu, ve bu amaçla çokuluslu işletmelerce yapılacak sınır-ötesi ihraç ve kotasyon işlemleri için IAS’ın uygulanmasına izin verilmesi hususunda farklı ülkelerdeki kendisine üye düzenleyici kuruluşlara tavsiyede bulunduğu,

dikkate alındığında, mevcut düzenlemeler uyumlaştırılırken IASB Düzenlemelerinin esas alınmasının daha uygun olacağı düşünülmektedir.

Bu çerçevede, finansal araçların mali tablolara alınması, mali tablolarda gösterimi, değerlemesi ve bunlara ilişkin mali tablolarda yapılacak açıklamalar hakkında IAS 32 ve IAS 39 hükümleri ile uyumlu olarak hazırlanmış bir Tebliğ Taslağına bu etüdün 3 numaralı ekinde yer verilmiştir. Bu Tebliğ Taslağının yürürlüğe konularak ülkemiz finansal piyasalarında uygulanmasının sağlanması; mali tabloların karşılaştırılabilirliğini ve şeffaflığını sağlayarak, bu sayede çokuluslu şirketlerin ülkemize yaptığı doğrudan ve dolaylı yatırımların artmasına katkıda bulunacaktır.

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ.....	8
2. IASB DÜZENLEMELERİ	10
2.1. IAS 32 ve IAS 39 Düzenlemelerinin Kapsamı	11
2.2. Finansal Araçların Mali Tablolarda Gösterimi ve Bu Araçlar Hakkında Yapılacak Açıklamalar (IAS 32).....	12
2.2.1. Finansal Araç, Finansal Varlık, Finansal Borç ve Hisse Senedi Kavramları	12
2.2.2. Borç ve Sermaye Ayrımı	14
2.2.3. Bileşik Araçların Sınıflandırılması	15
2.2.4. Geri Alınan Hisseler	16
2.2.5. İşletmenin Kendi Hisse Senetlerine Dayalı Türev Araçlar.....	17
2.2.6. Faiz, Temettü, Kazanç ve Kayıplar	17
2.2.7. Bir Finansal Varlık ve Bir Finansal Borcun Netleştirilmesi.....	18
2.2.8. Finansal Araçlara İlişkin Yapılacak Açıklamalar	18
2.3. Finansal Araçların Mali Tablolara Alınması ve Değerlemesi (IAS 39).....	19
2.3.1. Türev Araçlar.....	19
2.3.2. İlk Defa Mali Tablolara Alınma	20
2.3.3. Finansal Araçların İlk Değerlemesi	21
2.3.4. Makul Değerin Belirlenmesi.....	22
2.3.4.1. Aktif Piyasalardaki Fiyat Kotasyonları	22
2.3.4.2. Aktif Olmayan Piyasalardaki Yakın Zamanlı İşlemler	23
2.3.4.3. Aktif Olmayan Piyasalarda Kullanılan Değerleme Teknikleri.....	23
2.3.5. İtfalı Maliyetin Belirlenmesi ve Etkin Faiz Haddi Kavramı.....	24
2.3.6. Finansal Varlıkların Müteakip Değerlemesi	24
2.3.6.1. Spekülatif Amaçlı Finansal Varlıklar	24
2.3.6.2. İşletme Kaynaklı Alacaklar	25
2.3.6.3. Vadeye Kadar Elde Tutulacak Yatırımlar	26
2.3.6.4. Satışa Müsait Finansal Varlıklar	27
2.3.7. Finansal Borçların Müteakip Değerlemesi	28
2.3.8. Finansal Varlıkların Mali Tablolardan Çıkarılması.....	28
2.3.8.1. Tamamen Mali Tablolardan Çıkarılma	29
2.3.8.2. Kısmen Mali Tablolardan Çıkarılma.....	30
2.3.8.3. Mali Tablolardan Çıkarılma Koşullarını Sağlamayan Transferler	30
2.3.9. Finansal Borçların Mali Tablolardan Çıkarılması	31
2.3.10. Mutat Sözleşmeler, İşlem Tarihi veya İfa Tarihi Muhasebesi	32

2.3.11. Korunma Muhasebesi	32
2.3.11.1 Korunma Amaçlı Araçlar	33
2.3.11.2. Korunan Kalemler	33
2.3.11.3. Korunmanın Etkinliği ve Değerlendirilmesi	35
2.3.11.4. Korunma İlişkileri	36
3. FASB DÜZENLEMELERİ	39
3.1. Finansal Araçların Makul Değerleri Hakkında Yapılacak Açıklamalar (FAS 107)	39
3.1.1. Finansal Araç Kavramı	39
3.1.2. Makul Değerin Tespiti.....	40
3.2. Borçlanma ve Sermaye Araçlarındaki Belirli Yatırımlar (FAS 115).....	40
3.3. Türev Araçlar ve Korunma Faaliyetleri (FAS 133)	41
3.3.1. Türev Araçlar.....	42
3.3.2. Korunma Faaliyetleri.....	42
3.3.2.1. Makul Değer Korunmaları	42
3.3.2.2. Nakit Akım Korunmaları.....	42
3.3.2.3. Döviz Kuru Korunmaları.....	43
3.3.2.4. Korunma Amaçlı Olmayan Türev Araçlar ve Diğer Hususlar	43
3.4. Finansal Varlıkların Transferi ve Bunlara Hizmet Sağlanması ile Borçların Ortadan Kalkması (FAS 140)	43
3.4.1. Finansal Varlıkların Transferi.....	44
3.4.2. Hizmet Varlıkları ve Hizmet Borçları	44
3.4.3. Borçların Ortadan Kalkması	45
3.4.4. Teminat Niteliğindeki Finansal Varlıklar	45
3.4.5. Menkul Kıymetleştirilen Finansal Varlıklar	45
3.4.6. Diğer Hususlar	45
4. SPK DÜZENLEMELERİ VE BU DÜZENLEMELERİN ULUSLARARASI STANDARTLAR ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ.....	46
4.1. Menkul Kıymetlerin Değerlemesi.....	46
4.1.1. İşlem Maliyetlerine İlişkin Düzenlemelerin Değerlendirilmesi	47
4.1.2. Kamu Menkul Kıymetlerine İlişkin Düzenlemelerin Değerlendirilmesi.....	47
4.1.3. Repo İşlemlerine İlişkin Düzenlemelerin Değerlendirilmesi	48
4.2. Vadeli İşlem ve Opsiyon Sözleşmelerinin Muhasebesi	49
5. DEĞERLENDİRME ve SONUÇ	50
KAYNAKLAR.....	53
EKLER.....	55

KISALTMALAR CETVELİ

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
FAS 107	107 nolu Finansal Muhasebe Standardı (Statement of Financial Accounting Standard No. 107)
FAS 115	115 nolu Finansal Muhasebe Standardı (Statement of Financial Accounting Standard No. 115)
FAS 133	133 nolu Finansal Muhasebe Standardı (Statement of Financial Accounting Standard No. 133)
FAS 140	140 nolu Finansal Muhasebe Standardı (Statement of Financial Accounting Standard No. 140)
FASB	Finansal Muhasebe Standartları Kurulu (Financial Accounting Standards Board)
GAAP	Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri (Generally Accepted Accounting Principles)
IAS	Uluslararası Muhasebe Standartları (International Accounting Standards)
IAS 32	32 nolu Uluslararası Muhasebe Standardı (International Accounting Standard 32)
IAS 39	39 nolu Uluslararası Muhasebe Standardı (International Accounting Standard 39)
IASB	Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (International Accounting Standards Board)
IFAC	Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu (International Federation of Accountants)
IFRS	Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (International Financial Reporting Standards)
IOSCO	Uluslararası Menkul Kıymetler Komisyonları Örgütü (International Organization of Securities Commissions)
OECD	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (Organisation for Economic Co-operation and Development)
SPK	Sermaye Piyasası Kurulu
SPKn	Sermaye Piyasası Kanunu

1. GİRİŞ

Son yirmi yıldır finansal piyasalarda çok önemli gelişmeler yaşanmaktadır. Piyasaların giderek küreselleşmesi ile birlikte, çok sayıda işletme daha önce maruz kalmadığı risklere maruz kalır hale gelmiştir. Bu değişen ekonomik ortam, yeni ve son derece karmaşık finansal araçların ortaya çıkmasına neden olmuş ve özellikle türev araçların riskten korunmak isteyen tüm endüstrilerdeki işletmelerce kullanılmasını zorunlu hale getirmiştir. Bu gelişmeler, son yıllardaki değişen piyasalara ve yeni geliştirilen finansal araçlara uyum sağlanması amacıyla, bir bütün olarak muhasebe ve finansal raporlama sistemlerinin de geliştirilmesine ilişkin çalışmaların başlamasına sebep olmuştur.

Özellikle türev araçlar ile olmak üzere, finansal araçlarla yapılan işlemlerin hacmindeki artış, bu araçlarla gerçekleştirilen işlemlerin finansal etkilerinin ne şekilde mali tablolara yansıtılacağı sorununu gündeme getirmiştir. Bu sorun şimdiye kadar ülkelerin bireysel düzenleme çabalarıyla aşılmaya çalışılmış; ancak, finansal araçların çok hızlı bir şekilde gelişmesi ve muhasebe yaklaşımlarının bu araçların esasını yansıtacak şekilde aynı hızla ve ülkeler arasında paralel olarak gelişmemesi sonucunda, aynı muhasebe işlemi için farklı uygulamalar ortaya çıkmıştır.

Diğer taraftan, finansal piyasaların küreselleşmesi, çokuluslu şirketlerin ortaya çıkması, uluslararası bağımsız denetim kuruluşlarının küresel piyasalardaki etkinliği ve rekabeti, farklı ülke bloklarınca ekonomik birlik oluşturma hedefleri ve uluslararası düzenlemelerdeki güncel gelişmeler ortaya çıkan bu farklı düzenlemelerin uyumlaştırılması gerekliliğini ortaya koymuştur.

Genel olarak bakıldığında, küresel piyasalarda muhasebe ve finansal raporlama sistemleri ile ilgili iki temel ekol bulunmaktadır. Bunlar; Amerika Birleşik Devletlerinde (ABD) geçerli olan ve Finansal Muhasebe Standartları Kurulu (FASB- Financial Accounting Standards Board) tarafından oluşturulan genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri (GAAP) ile Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (IASB- International Accounting Standards Board) tarafından oluşturulan Uluslararası Muhasebe Standartları (IAS) ya da yeni adıyla Uluslararası Finansal Raporlama Standartları'dır (IFRS)¹.

Finansal araçların raporlamasına ilişkin esasların düzenlenmesine her iki ekolde de büyük önem verilmiştir. Her iki ekolün de konuya ilişkin düzenleme çalışmalarına başlamaları, sonuçlandırmaları ve düzenlemelerin yürürlük tarihleri neredeyse aynı tarihlere rastlamakta olup; işletmelerce finansal araçlar standartlarının uygulanmaya başlanmasında, 2001 yılı her iki ekol açısından da milat sayılır.

IASB tarafından, finansal araçların raporlanmasına ilişkin iki ayrı düzenleme yapılmıştır. Bunlar;

- a) “Finansal Araçlar: Mali Tablolarda Gösterim ve Açıklamalar” başlıklı IAS 32 (International Accounting Standard IAS 32) ile

¹ Bağcı, 2002:9-10

- b) “Finansal Araçlar: Mali Tablolara Alınma ve Değerleme” başlıklı IAS 39’dan (International Accounting Standard IAS 39) oluşmaktadır.

Finansal araçların muhasebeleştirilmesine ilişkin FASB Standartları halen yürürlükte bulunan dört temel düzenlemeye dağılmış bulunmaktadır:

- a) “Finansal Araçların Makul Değerleri Hakkında Yapılacak Açıklamalar” başlıklı FAS 107 (Statement of Financial Accounting Standard No. 107),
- b) “Borçlanma ve Sermaye Araçlarındaki Belirli Yatırımların Muhasebeleştirilmesi” başlıklı FAS 115 (Statement of Financial Accounting Standard No. 115),
- c) “Türev Araçların ve Korunma Faaliyetlerinin Muhasebeleştirilmesi” başlıklı FAS 133 (Statement of Financial Accounting Standard No. 133), ve
- d) “Finansal Varlıkların Transferi ve Bunlara Hizmet Sağlanması ile Borçların Ortadan Kalkması İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi” başlıklı FAS 140 (Statement of Financial Accounting Standard No. 140).

Bunların dışında, ülkemiz sermaye piyasaları ile ilgili olarak, muhasebe standartları, SPK’nun XI seri numaralı Tebliğlerinde düzenlenmiş olup, finansal araçlara ilişkin düzenlemelere özellikle aşağıda belirtilen Tebliğlerde yer verilmiştir:

- a) Menkul kıymetler ve repo işlemlerinin değerlemesi Seri:XI, No:1 sayılı “Sermaye Piyasasında Mali Tablo ve Raporlara İlişkin İlke ve Kurallar Hakkında Tebliğ” (Seri:XI, No:1 sayılı Tebliğ),
- b) Vadeli işlem ve opsiyon sözleşmelerinin muhasebeleştirilmesi ve değerlemesi Seri:XI, No:19 sayılı “Vadeli İşlem ve Opsiyon Sözleşmelerinin Muhasebesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Tebliğ” (Seri:XI, No:19 sayılı Tebliğ).

Ülkemizde, vadeli işlemler ve opsiyon sözleşmelerinin muhasebeleştirilmesi, Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) tarafından ilk defa 2001 yılında düzenlenmiştir. Ancak, kapsadığı hususlarla sınırlı olarak IAS ve GAAP ile uyumlu olan bu düzenlemenin uluslararası standartlarda olduğu gibi tüm finansal araç işlemlerini kapsamaması nedeniyle; uygulamada sorunlar ortaya çıkmakta ve bir bütün olarak uluslararası düzeyde mali tabloların karşılaştırılabilir ve şeffaf olma özelliği sağlanamamaktadır.

Bu kapsamda, finansal araçların mali tablolara alınması, mali tablolarda gösterimi, değerlemesi ve bunlara ilişkin mali tablolarda yapılacak açıklamalar hakkında; mevcut SPK Düzenlemelerini uluslararası standartlarla uyumlu hale getirecek şekilde yeni ve kapsamlı düzenlemeler yapılması gerekmektedir. I

Bu etüdün genel çerçevesi ile ilgili olarak, Giriş kısmı bu etüdün birinci bölümünü oluşturmaktadır.

İkinci bölümde, bu çalışmanın esas konusunu oluşturan IASB düzenlemelerine yer verilmiş olup; bu kapsamda, finansal araçların mali tablolara alınması, değerlemesi, mali tablolarda gösterimi

ve bunlara ilişkin mali tablolarda yapılacak açıklamalarla IAS 32 ve IAS 39 hükümleri kapsamlı bir şekilde ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde, konuya ilişkin FASB düzenlemelerini oluşturan standartlar ele alınmış olup; finansal araçlara ilişkin IASB ve FASB düzenlemelerinin karşılaştırıldığı bir tabloya bu etüdün 2 numaralı ekinde yer verilmiştir.

Dördüncü bölümde, SPK'nun konuya ilişkin mevcut düzenlemelerine yer verilmiş olup; bunların ne ölçüde IASB veya FASB düzenlemeleriyle uyumlu olduğu, hangi kalemleri kapsadığı gibi hususlara değinilecektir.

Beşinci bölümde ise, değerlendirme ve sonuç bölümü yer almaktadır.

2. IASB DÜZENLEMELERİ

IASB² tarafından Mart 1995'de onaylanan IAS 32; 01.01.1996 tarihinde veya bu tarihten sonra başlayan yıllık hesap dönemlerini kapsayan mali tablolardan itibaren yürürlüğe girmiştir.

IAS 39 ise; IASB tarafından Aralık 1998'de onaylanarak, 01.01.2001 tarihinde veya bu tarihten sonra başlayan yıllık hesap dönemlerini kapsayan mali tablolardan itibaren yürürlüğe girmek üzere 15.03.1999 tarihinde yayımlanmıştır. Ancak, dileyen işletmelerin 15.03.1999 tarihinden sonra sona eren yıllık hesap dönemlerinin başı itibarıyla bu standart hükümlerini uygulayabilmesine olanak tanınmıştır.

Mevcut durumda, IASB tarafından hem IAS 32'de hem de IAS 39'da yeni kapsamlı değişiklikler yapılması planlanmaktadır. Bu amaçla IASB tarafından hazırlanan taslaklar, 14 Ekim 2002 tarihine kadar görüşleri alınmak üzere kamuoyuna açıklanmıştır. Gözden geçirilmiş yeni taslakların IASB tarafından aynen kabul edilmesi kuvvetle muhtemel olduğundan; finansal araçların muhasebeleştirilmesi hakkında ülkemiz sermaye piyasaları için önerilen ve bu etüdün 3 numaralı ekinde yer verilen Tebliğ Taslağının hazırlanmasında söz konusu yeni taslaklar esas alınmıştır.

² IASB; kaliteli, anlaşılabilir ve uygulanabilir uluslararası muhasebe standartlarının geliştirilmesi; mali tabloların dünya çapında karşılaştırılabilirliğinin ve şeffaflığının sağlanması, farklı ülkelerdeki muhasebe standartlarının harmonizasyonuna yönelik olarak ulusal standart belirleyici kuruluşlarla işbirliği yapmak amaçlarıyla (Cairns, Introduction to IAS and IASB, 2002:2) Avustralya, Kanada, Fransa, Almanya, Japonya, Meksika, Hollanda, İngiltere, İrlanda ve ABD'nden profesyonel muhasebe kuruluşlarının anlaşmasıyla 1973 yılında kurulmuştur. 1983 yılından itibaren ise, Uluslararası Muhasebeciler Federasyonuna (IFAC- International Federation of Accountants) üye tüm profesyonel organlar da IASB üyeliğine dahil olmuşlardır. Halen 112 ülkeden 153 üyesi bulunan IASB, ulusal standartları belirleyen kuruluşlar, menkul kıymetler borsaları, Avrupa Komisyonu, OECD, Birleşmiş Milletler gibi uluslararası kuruluşlar ve Dünya Bankası gibi kalkınma kuruluşları ile işbirliği içinde çalışmaktadır. (Bağcı, 2002:9-13)

2.1. IAS 32 ve IAS 39 Düzenlemelerinin Kapsamı

Aşağıda belirtilen kalemler hem IAS 32 hem de IAS 39 kapsamı dışında tutulmuştur:

- a) İştirakler, bağlı ortaklıklar ve müşterek yönetime tabi işletmelerdeki (joint ventures) yatırımlar.
- b) İşverenlerin çalışanlara yönelik fayda planlarından (employee benefit plans) kaynaklanan hakları ve yükümlülükleri.
- c) Sigorta poliçeleri ile belirlenen haklar ve yükümlülükler.
- d) Birleşme işlemlerinde şarta bağlı hükümler içeren sözleşmeler.
- e) İklimle dayalı, coğrafi veya diğer fiziki değişkenlere dayanan bir ödeme gerektiren sözleşmeler.

Ancak, iktisap tarihini takip eden 12 ay içerisinde elden çıkarılmak amacıyla elde tutulanlar gibi, diğer Uluslararası Muhasebe Standartlarında IAS 32 ve IAS 39 hükümlerinin uygulanacağı belirtilen iştirak, bağlı ortaklık veya müşterek yönetime tabi işletmelerdeki yatırımlar; sigorta poliçesi şeklinde düzenlenmekle birlikte esas olarak finansal risklerin transferini içeren finansal araçlar ile diğer bazı finansal araçların IAS 32 ve IAS 39 hükümlerine tabi oldukları düzenlenmiştir.

Aşağıda belirtilen kalemler ise sadece IAS 39'un kapsamı dışında tutulmuştur:

- a) Kiralama işlemlerine ilişkin haklar ve yükümlülükler.
- b) İşletme tarafından ihraç edilen opsiyonlar, varantlar³ ve sermaye olarak sınıflandırılan diğer finansal araçlar dahil, hisse senetleri.
- c) İlk mali tablolara alınmadan sonraki değerlemelerle ilgili olarak; bir borcun vadesinde ödenmemesi nedeniyle finansal aracı elinde bulunduran tarafın katlanacağı zararları karşılamak üzere belirli ödemelerin yapılmasını sağlayan finansal garanti sözleşmeleri.
- d) Spekülatif amaçlı olarak tutulanlar hariç, nakitle veya diğer finansal araçlarla netleştirilmek suretiyle ifa edilemeyen borç taahhütleri.

Ancak, opsiyonlar, varantlar ve sermaye olarak sınıflandırılan diğer finansal araçlar dahil, bir işletme tarafından çıkarılan hisse senetlerini elinde bulunduran işletmelerce bu hisse senetlerine; belirli bir faiz haddi, mal veya menkul kıymet fiyatı, kredi derecelendirmesi, döviz kuru, fiyat veya oran endeksleri veya diğer değişkenlerde meydana gelen değişiklikler karşılığında ödeme yapılmasını gerektiren finansal garanti sözleşmelerine; borç taahhütlerinden kaynaklanan varlıkları ortaya çıkışlarından hemen sonra satmakta geçmiş bir deneyimi olan işletmelerce borç taahhütlerinin tamamına IAS 39 hükümlerinin uygulanması öngörülmüştür.

³ Lehdarına adi hisse senedi alma hakkı tanıyan finansal araç.

2.2. Finansal Araçların Mali Tablolarda Gösterimi ve Bu Araçlar Hakkında Yapılacak Açıklamalar (IAS 32)

IAS 32; finansal araçların mali tablolarda gösterimi ve bu araçlar hakkında mali tablolarda yapılacak açıklamalar olmak üzere iki ayrı bölümden oluşur.

Finansal araçların mali tablolarda gösterimine ilişkin bölüm; ihraççı açısından finansal araçların borç veya öz sermaye olarak sınıflandırılması, bunlara ilişkin faiz, temettü, kazanç ve kayıpların sınıflandırılması ile finansal varlıklar ve finansal borçların netleştirilmesi gereken durumların belirlenmesini içerir.

Finansal araçlara hakkında mali tablolarda yapılacak açıklamalara ilişkin bölüm ise; işletmenin finansal araçlara ilişkin gelecekteki nakit akımlarının tutarını, zamanlamasını ve kesinliğini etkileyen faktörler ve bu araçlara uygulanan muhasebe politikaları hakkındaki bilgiler ile ilgilidir. Bu bölüm ayrıca, işletmeye ait finansal araçların niteliği ve büyüklüğü, hizmet ettikleri işletme amaçları, bu araçlara ilişkin riskler ve bu risklerin kontrol edilmesinde kullanılan işletme politikaları hakkındaki bilgilerin açıklanmasını da kapsar.

2.2.1. Finansal Araç, Finansal Varlık, Finansal Borç ve Hisse Senedi Kavramları

IAS 32’de⁴;

Finansal araçlar; bir işletmenin finansal varlığı iken diğer işletmenin finansal borcu veya hisse senedi olan sözleşmeler⁵,

Finansal varlıklar;

- (i) Nakit,
- (ii) Bir sözleşme neticesinde, başka bir işletmeden nakit veya başka bir finansal varlığı alma hakkı,
- (iii) Bir sözleşme neticesinde, başka bir işletmeyle finansal sözleşmeleri potansiyel olarak uygun şartlarda değiştirme hakkı,
- (iv) Başka bir işletmenin hisse senetleri veya varantlar gibi sermaye niteliğindeki diğer araçları,

Finansal borçlar;

- (i) Başka bir işletmeye nakit veya finansal araç teslim etme yükümlüğü doğuran sözleşmeye dayalı yükümlülükler,

⁴ IAS 32 ve IAS 39’da belirtilen kavramların anlamlarına bu etüdün 1 numaralı ekinde yer verilmiştir.

⁵ IASB Düzenlemeleri kapsamında, “sözleşme”; hukuki yaptırımları nedeniyle tarafların yükümlülüklerini yerine getirmekten kaçınmasında inisiyatiflerinin az olduğu, açık ekonomik sonuçları olan ve iki veya daha fazla taraf arasında yapılan anlaşmadır. Sözleşmeler, ve böylece finansal araçlar, değişik şekillerde düzenlenebilir ve yazılı olması zorunlu değildir (IASB, IAS 32: madde 6).

(ii) Başka bir işletmeyle, potansiyel olarak işletmenin aleyhine olacak şekilde finansal araç değiştirme yükümlüğü doğuran sözleşmeye dayalı yükümlülükler, Hisse senetleri ise; işletmenin varlıklarından tüm yükümlülüklerini indirdikten sonra kalan bakiyede hak sahibi olabilen senetler, olarak tanımlanmıştır⁶.

Hisse senetleri ile finansal varlıklar ve finansal borçlar mali tablolara alınan finansal araçlar kapsamı içerisinde yer alırken; belirli borç taahhütleri gibi bazı finansal araçlar mali tablolara alınmayan finansal araçlardır.

Finansal araçlar; alacaklar, borçlar ve hisse senetleri gibi asli finansal araçlar ile futures, forward ve opsiyon sözleşmeleri, faiz haddi ve döviz kuru swapları gibi türev araçlardan oluşur.

Banka hesap bakiyeleri, alacaklar ve borçlar, sermayeyi ve borçlanmayı temsil eden menkul kıymetler, türev araçlar ve mala dayalı bazı sözleşmeler finansal araçlar içerisinde sayılabilir⁷. Ancak, stoklar, maddi duran varlıklar ve kiralanan varlıklar gibi maddi varlıklar ile patentler ve markalar gibi maddi olmayan varlıklar finansal varlık değildir. Çünkü, bu tür maddi ve maddi olmayan varlıkların elde bulundurulması, nakit veya diğer varlık akışının sağlanması için bir fırsat teşkil eder, ancak nakit veya diğer finansal varlıkların elde edilmesinde mevcut bir hakta artış meydana getirmez.

Gelecekteki ekonomik faydası, nakit veya diğer bir finansal varlık elde etme hakkı değil de mal veya hizmetlerin elde edilmesi olan peşin ödenen giderler gibi varlıklar finansal varlık değildir. Benzer olarak, ertelenmiş gelirler ve çoğu garanti yükümlülükleri gibi kalemler finansal borç değildir. Çünkü, bu tür kalemlere ilişkin muhtemel ekonomik fayda çıkışları nakit veya diğer bir finansal varlıktan çok mal veya hizmetlerin teslimini içerir.

Yasal yükümlülükler nedeniyle ödenmesi gereken vergiler gibi, sözleşmeden kaynaklanmayan borçlar veya varlıklar finansal borç veya finansal varlık değildir.

Finansal olmayan kalemlerin satılması veya satın alınmasına ilişkin taahhütler finansal araç kapsamı içerisinde yer almaz. Örneğin, mala dayalı bir vadeli işlem sözleşmesinde olduğu gibi, sözleşme ile belirlenen bazı haklar (yükümlülükler) sadece finansal olmayan varlıkların alınması (teslimi) ile kapatılabilir. Benzer olarak, kiralanan bir gayrimenkulde olduğu gibi, sözleşme ile belirlenen bazı haklar (yükümlülükler) sadece hizmetlerin alınması (teslimi) ile kapatılabilir. Her iki durumda da, bir tarafın finansal olmayan bir varlığı veya hizmeti almadaki sözleşme ile belirlenen hakkı ve karşı tarafın mukabil yükümlülüğü; her iki taraf için de bir finansal varlığın alımı, teslimi veya değişimi için bir hak veya yükümlülük tesis etmez. Bu nedenle finansal olmayan bir kalemi alma veya satma taahhütleri finansal araç tanımını karşılamaz. Bu çerçevede, işletmenin beklenen satın alma, satma veya kullanıma ilişkin gereksinimleri doğrultusunda finansal olmayan bir kalemin alınması veya teslimi amacıyla yapılan ve sürdürülen sözleşmeler finansal araç değildir.

⁶ IASB, Exposure Draft of Revised IAS 32: madde 5

⁷ Cairns, Financial Instruments – The Principles, 2002:4

Ancak, nakit veya diğer bazı finansal araçlarla netleştirmek suretiyle kapatılabilen finansal olmayan kalemlerin alım-satım sözleşmeleri, finansal araçlar gibi IAS 39 hükümlerine tabidir. Bu kapsamda, işletmenin bu tür sözleşmelerini; karşı tarafa ödeme yapmak veya ters pozisyon sağlayan sözleşmelere girmek suretiyle nakitle, veya finansal olmayan kalemi teslim alarak fiyatta ya da araçların kar marjında meydana gelen kısa vadeli dalgalanmalardan yararlanmak amacıyla teslimden hemen sonra satmakta deneyimi olması durumunda; bu tür bir sözleşme türev araç tanımı içerisinde yer alır ve IAS 39 hükümlerine tabi hale gelir. Söz konusu deneyimler; sözleşmenin, işletmenin satın alma, satma veya kullanıma ilişkin gereksinimleri ile uyumlu olarak finansal olmayan bir kalemin teslimi veya teslim alınması amacıyla yapılmadığını gösterir.

Sözleşme ile belirlenen bir hakkın kullanılması veya yükümlülüğün ifası kesin olabileceği gibi, gelecekteki bir olayın ortaya çıkmasına da bağlı olabilir. Örneğin, borçlunun temerrüdü halinde, zararın finansal garanti kapsamında garanti eden tarafça tazmin edilmesi alacaklı için sözleşme ile belirlenen bir hak iken; buna karşılık alacaklıya ödemede bulunulması garanti eden taraf için sözleşme ile belirlenen bir yükümlülüktür. Her ne kadar alacaklının bu hakkını kullanması ve garanti eden tarafın mukabil yükümlülüğünü ifası borçlunun gelecekte temerrüde düşmesine bağlı olsa bile, sonuçta geçmiş bir işlem veya olaydan dolayı sözleşme ile belirlenen bir hak ve yükümlülük ortaya çıkabilir. Bu nedenle, bu tür şarta bağlı varlıklar ve şarta bağlı borçlar; her zaman mali tablolara alınmasa da, finansal varlık ve finansal borç tanımı içerisinde yer alır.

Bir bağlı ortaklık konsolide edilirken mali tablolara alınan topluluk dışı paylar ana ortaklığın bir finansal borcu veya hisse senedi değildir. Bağlı ortaklığın hisse senetlerinden ana ortaklığın elinde bulunan kısım konsolidasyonda elimine edilirken; diğer tarafların elinde bulunan kısmın konsolide bilançonun öz sermaye bölümünde ana ortaklığın sermayesinden ayrı bir şekilde topluluk dışı pay olarak gösterilmesi gerekir. Bir bağlı ortaklığın finansal borçları, grup-içi işlemler kapsamında konsolidasyonda elimine edilmediği sürece, ana ortaklığın konsolide bilançosunda da aynen devam eder.

2.2.2. Borç ve Sermaye Ayrımı

Bir finansal araç veya kısımları; ilk defa mali tablolara alınma sırasında, finansal borç ve hisse senedi tanımları ve sözleşmenin özü ile uyumlu olarak, bir borç veya sermaye olarak sınıflandırılır.

Bir finansal aracın bilançodaki sınıflandırılması, bu aracın hukuki şeklinden ziyade özü ile ilgilidir. Her ne kadar, bir finansal aracın özü ve hukuki şekli genellikle tutarlı olsa da, bu durum her zaman geçerli değildir. Örneğin, özü itibarıyla borç olan bazı finansal araçlar sermayeyi temsil eden finansal araçların hukuki şeklini alabilir. IASB, bir finansal aracın ilk defa mali tablolara alınırken sınıflandırılmasında, bu aracın özünün dikkate alınması gerektiğini ifade etmiştir.

Finansal borcu hisse senedinden farklılaştıran ayırıcı özellik; finansal araç karşılığında bir tarafın diğer bir tarafa nakit veya başka bir finansal varlık teslim etmesini ya da bu finansal aracı potansiyel olarak kendi aleyhine olacak koşullar altında başka bir finansal araçla değiştirmesini

gerektiren sözleşme ile belirlenen bir yükümlülüğün mevcudiyetidir. Sözleşme ile belirlenen bu tür bir yükümlülüğün bulunması halinde; finansal araç, yükümlülüğün ifa şeklinden bağımsız olarak finansal borç tanımı içerisinde yer alır. Döviz elde etme imkanının bulunmaması veya ödeme için düzenleyici bir otoriteden onay alınmasının gerekmesi gibi, ihraççı tarafından yükümlülüğün yerine getirilmesinde karşılaşılan bir sınırlandırılma, finansal araca ilişkin ihraçcının yükümlülüğünü veya elinde bulunduran tarafın hakkını ortadan kaldırmaz.

Bir ihraçcının nakit veya başka bir finansal araç teslim etmesine ya da bir finansal aracı potansiyel olarak kendi aleyhine olacak koşullar altında başka bir finansal araçla değiştirmesine ilişkin sözleşme ile belirlenen bir yükümlülüğünde artış meydana getirmeyen finansal araçlar ise, hisse senedi olarak sınıflandırılır. Her ne kadar, hisse senedini elinde bulunduran tarafın temettü veya öz sermayeden yapılacak diğer dağıtımları alma hakkı bulursa da, ihraçcının bu tür dağıtımları yapması için sözleşme ile belirlenen herhangi bir yükümlülüğü bulunmaz.

İmtiyazlı bir hisse senedinin, ihraççı tarafından belirli veya gelecekte belirlenecek bir tarihte, belirli veya gelecekte belirlenecek bir tutar üzerinden geri alınmayı gerektirmesi; ya da bu imtiyazlı hisse senedini elinde bulunduran tarafa, belirli veya gelecekte belirlenecek bir tarihte, belirli veya gelecekte belirlenecek bir tutar üzerinden ihraççı tarafından geri alınmasını gerektirme hakkı vermesi halinde; bu tür imtiyazlı hisse senetleri finansal borç kapsamı içerisinde yer alır ve bu şekilde sınıflandırılır.

İşletmelerce; elinde bulunduran tarafa, tutarı bir endekse veya artma ya da azalma potansiyeli bulunan diğer bir kaleme bağlı olarak belirlenen, nakit veya diğer finansal varlıklar karşılığında ihraççıya geri verilme hakkı içeren bir finansal araç ihraç edilebilir. Örneğin açık uçlu yatırım fonları, kollektif şirketler ve bazı kooperatifler; yatırımcılarına veya üyelerine, herhangi bir zamanda işletmenin net varlıklarının değerinden oransal olarak bu kişilerin paylarına isabet eden tutarda nakit karşılığında işletmedeki paylarını geri verme hakkı verirler. Hatta, bu tür bir finansal aracın hukuki şeklinin, elinde bulunduran tarafa bir işletmenin bakiye varlıklarına katılma hakkını vermesi halinde bile; bu aracın nakit veya diğer bir finansal varlık karşılığında ihraççıya geri verilme opsiyonunu içermesi, bu tür bir finansal aracın finansal borç tanımını karşıladığını gösterir ve mali tablolarda bu şekilde sınıflandırılır.

2.2.3. Bileşik Araçların Sınıflandırılması

IAS 32, tek bir finansal araç tarafından içerilen borç ve sermaye unsurlarının ihraçcının bilançosunda ayrı ayrı gösterilmesini gerektirir.

İhraççı için bir finansal borç oluşturan ve elinde bulunduran tarafa bu aracın ihraçcının hisse senedine çevrilmesi için bir opsiyon tanıyan bir finansal aracın tamamlayıcı kısımları ayrı ayrı mali tablolara alınır. Hisse senedi ile değiştirilebilir tahviller veya ihraçcının belirli sayıda hisse senetleri ile değiştirilebilir benzer araçlar bu tür araçlar içerisinde yer alır. İhraççı açısından bu tür bir finansal araç iki kısımdan oluşur; nakit veya diğer finansal varlıkların teslimi için sözleşme ile belirlenen bir

finansal borç ile belirli bir süre için, bir finansal aracı elinde bulunduran tarafa bu aracı ihraçcının belirli sayıda hisse senedine çevirme hakkı veren bir opsiyon. Bu tür bir finansal araç ihracının ekonomik etkisi; aynı zamanlı olarak erken geri ödeme provizyonu bulunan bir borçlanma aracı ile varant çıkarılması, veya ayrıştırılabilir varantları olan borçlanma aracı çıkarılmasıyla büyük ölçüde aynıdır.

Değiştirilebilir bir finansal araca ilişkin borç ve sermaye unsurlarının sınıflandırılması; değiştirme opsiyonunun kullanılma ihtimalinde meydana gelen bir değişikliğin sonucu olarak, hatta bu opsiyonun kullanılmasının bu tür bir finansal aracı elinde bulunduran bazı taraflar açısından ekonomik olarak avantajlı hale gelmesi durumunda bile değiştirilmez. Çünkü, değiştirme opsiyonunun vergisel sonuçlarının finansal araç sahipleri açısından farklı olması gibi nedenlerle, finansal araç sahipleri her zaman beklenen şekilde hareket etmeyebilir. Ayrıca, değiştirme olasılığı zaman içerisinde değişiklik gösterebilir. Bir finansal araç, değiştirme opsiyonunun kullanılması, vadesinin gelmesi veya diğer bazı işlemlerle kapatılana kadar; ihraçcının bu araca ilişkin gelecekteki ödeme yapma yükümlülüğü devam eder.

Finansal araçlar, ihraçcının bir finansal borcu veya hisse senedi olmayan unsurları da içerebilir. Örneğin, bir finansal araç, bu aracı elinde bulunduran tarafa finansal olmayan bir varlığı alma hakkı ve bu hakkı ihraçcının belirli bir sayıdaki hisse senetleri ile değiştirme opsiyonu sağlayabilir. Bu durumda, bileşik araca (compound instrument) ilişkin sermaye unsuru niteliğindeki değiştirme opsiyonu; finansal borç niteliğinde olsun ya da olmasın, borç unsurundan ayrı olarak mali tablolara alınır ve gösterilir.

Hisse senetleri, işletmenin varlıklarından tüm yükümlülüklerini indirdikten sonra kalan bakiyede hak sahibi olabilen senetlerdir. Bundan dolayı, bir bileşik aracın ilk kayıtlı değeri borç ve sermaye unsurlarına ayrıştırıldığında; sermaye unsuru, bir bütün olarak finansal araç değerinden borç unsuru için ayrı olarak belirlenen tutarın düşülmesinden sonraki bakiye kayıtlı değerdir. Buna göre, hisse senedi ile değiştirilebilir tahvil ihraçcısı, ilk olarak, herhangi bir sermaye unsuru içermeyen benzer bir borcun makul değerini (fair value) ölçerek, borç unsurunun kayıtlı değerini tespit eder. Böylece değiştirme opsiyonu ile temsil edilen hisse senedinin kayıtlı değeri, bileşik aracın bir bütün olarak değerinden finansal borcun kayıtlı değerinin düşülmesi suretiyle belirlenir.

2.2.4. Geri Alınan Hisseler

Bir işletmenin kendi hisse senetlerini tekrar ele geçirmesi halinde, geri alınan hisselerden oluşan bu araçlar öz sermayeden indirilir. Bir işletmenin kendi hisse senetlerini satın alması, satması, ihracı veya iptali ile ilgili olarak, gelir tablosunda herhangi bir kazanç ya da kayıp mali tablolara alınmaz. Ödenen veya alınan tutarların doğrudan sermaye ile ilişkilendirilmesi gerekir⁸.

⁸ IASB, Exposure Draft of Revised IAS 32: Madde 29A.

2.2.5. İşletmenin Kendi Hisse Senetlerine Dayalı Türev Araçlar

Opsiyon, varant veya forward sözleşmesi gibi türev araç sözleşmeleri; sadece bu tür sözleşmelerin, nakit veya diğer finansal varlıkların sabit bir parasal tutarı karşılığında işletmenin belirli bir sayıdaki kendi hisse senetleri ile değiştirilerek kapatılabilmesi halinde, hisse senedi olarak sınıflandırılır. Opsiyon veya varantlar için alınan primler gibi, alınan herhangi bir bedel öz sermayeye eklenir. Satın alınan bir opsiyon için ödenen primler gibi, ödenen herhangi bir bedel öz sermayeden indirilir. Sermaye olarak sınıflandırılan bir türev araç sözleşmesinin makul değerinde meydana gelen değişiklikler mali tablolara alınmaz.

Diğer taraftan, bir işletmenin, kendi hisse senetlerinin değeri dışındaki bir veya birden fazla temel değişkende (belirli bir faiz haddi, mal veya menkul kıymet fiyatı, döviz kurları, fiyat veya oran endeksleri ya da kredi derecelendirmesi gibi) meydana gelen değişikliklere bağlı olarak makul değerinde kısmen veya tamamen dalgalanmalar görülen bir türev araç sözleşmesi; işletmenin bu tür bir sözleşmeyi kendi hisse senetleri ile kapatma hakkı veya zorunluluğu olsa bile, bir hisse senedi olarak sınıflandırılmaz. Bu tür bir sözleşme; işletmeyi kendi hisse senetlerinin değeri dışındaki değişkenlerde potansiyel olarak lehe veya aleyhe meydana gelebilecek değişikliklere maruz bırakması nedeniyle, bir türev varlık veya türev borçtur.

2.2.6. Faiz, Temettü, Kazanç ve Kayıplar

Bir finansal borca veya bir kısmına ilişkin faiz, temettü, kazanç ve kayıplar, doğrudan gelir tablosu ile ilişkilendirilir. Hisse senetlerini elinde bulunduran taraflara yapılan dağıtımlar ihraççı tarafından doğrudan öz sermayeden indirilir.

Bir finansal aracın borç veya sermaye olarak sınıflandırılması, bu araca ilişkin faiz, temettü, kazanç ve kayıpların gelir tablosu ile ilişkilendirilip ilişkilendirilmeyeceğini belirler. Böylece bir yükümlülük olarak sınıflandırılan hisselerle yapılan temettü ödemeleri, tahvil ve bonolara ödenen faizlerde olduğu gibi gider olarak sınıflandırılır ve gelir tablosu ile ilişkilendirilmek üzere mali tablolara alınır. Benzer şekilde, borç olarak sınıflandırılan araçların geri alınmasına veya yeniden finansmanına ilişkin kazanç ve kayıplar gelir tablosu ile ilişkilendirilirken; sermaye olarak sınıflandırılan araçların geri alınması veya yeniden finansmanı sermayede bir değişiklik olarak dikkate alınır. Hisse senetlerinin makul değerlerinde meydana gelen değişiklikler ihraççı tarafından mali tablolara yansıtılmaz.

Bir işletme, hisse senetlerinin ihraç edilmesinde veya kendi hisse senetlerinin geri alınmasında çeşitli maliyetlere katlanmak zorunda kalabilir. Bu tür maliyetler kayda alma ücretleri, hukuk, muhasebe ve diğer profesyonel danışmanlara ödenen tutarlar, baskı maliyetleri ve damga vergisi gibi maliyetleri içerir. Hisse senedi işlemlerinden kaynaklanan işlem maliyetleri⁹, bu işlemler ile doğrudan

⁹ İşlem maliyetleri; bir finansal varlığın veya finansal borcun alınması veya elden çıkarılması ile doğrudan ilişkili ilave dış maliyetlerdir.

ilgili olduğu ve aksi takdirde katlanmaktan kaçınılabildiği sürece, bunlara ilişkin vergi avantajları ile netleştirildikten sonra sermayede bir indirim olarak dikkate alınır. Henüz tamamlanmamış hisse senedi işlemlerinin maliyetleri ise gider olarak mali tablolara alınır.

2.2.7. Bir Finansal Varlık ve Bir Finansal Borcun Netleştirilmesi

IAS 32, bir finansal varlık ile bir finansal borcun, sadece aşağıdaki koşulların varlığı halinde netleştirilmesini ve net tutarın mali tablolara alınmasını gerektirmiştir¹⁰;

- a) İşletmenin mali tablolara alınan tutarları netleştirmesi için hukuki bir hakkının olması; ve
- b) İşletmenin finansal varlık ve finansal borcu netleştirmek suretiyle kapatma veya borcun ifası ile varlığın mali tablolara alınmasını aynı zamanda yapma niyetinin olması.

İki finansal aracın aynı zamanlı olarak kapatılması, örneğin, organize bir mali piyasada takas ve saklama kuruluşlarının faaliyetleri ile veya finansal araçların yüz yüze değişimi ile mümkün olabilir. Bu tür durumlarda, karşılıklı nakit akımları aslında tek bir net tutara eşittir ve karşı taraf veya likidite risklerine maruz kalma söz konusu değildir. Diğer durumlarda, bir işletme ayrı tutarlar tahsil ederek ve ödeyerek iki finansal aracı da kapatabilir; ancak finansal varlığın tutarının tamamı için karşı taraf riskine veya finansal borcun tutarının tamamı için likidite riskine maruz kalır. Bu nedenle, bir finansal varlığın tahsili ve bir finansal borcun ifasının, sadece bu işlemlerin aynı anda meydana gelmesi halinde, aynı zamanlı olarak gerçekleştiği kabul edilir.

2.2.8. Finansal Araçlara İlişkin Yapılacak Açıklamalar

Finansal araçlara ilişkin işlemler, bu araçların içerdiği risklerin diğeri bir tarafa transferi veya diğeri bir tarafça üstlenilmesi ile sonuçlanabilir. IAS 32’de 4 tür temel risk tanımlanmıştır.

- a) **Piyasa riski:** Üç tür piyasa riski vardır: Döviz kuru riski, makul değeri faiz haddi riski ve fiyat riski.
 - i) **Döviz kuru riski:** Döviz kurlarında meydana gelen değişiklikler nedeniyle bir finansal aracın değeri dalgalanma riski.
 - ii) **Makul değeri faiz haddi riski:** Piyasa faiz hadlerinde meydana gelen değişiklikler nedeniyle bir finansal aracın değeri dalgalanma riski.
 - iii) **Fiyat riski:** Belirli bir menkul kıymete veya ihraçcısına özgü veya piyasanın tümünü etkileyen olaylara bağılı olarak piyasa fiyatlarının değeri neticesinde bir finansal aracın değeri dalgalanma riski.
- b) **Karşı taraf riski:** Bir finansal araçla ilgili taraflardan birinin yükümlülüklerini yerine getirmeyerek, diğeri tarafı finansal bir zarar altına sokma riski.
- c) **Likidite riski:** Fonlama riski olarak da adlandırılan likidite riski, bir işletmenin finansal araçlara ilişkin taahhütlerini yerine getirmek için fon temininde güçlüklerle karşılaşma

¹⁰ PricewaterhouseCoopers, Understanding IAS Analysis and Interpretation of IAS, 1998:32-17

riskidir. Bu risk, bir finansal varlığı makul değerine yakın olarak hızlı bir şekilde nakde veya likit bir varlığa çevirememekten kaynaklanabilir.

- d) **Nakit akım faiz haddi riski:** Faiz hadlerinde meydana gelen değişiklikler nedeniyle bir finansal aracın gelecekteki nakit akımlarının dalgalanma riski. Değişken faizli borçlanma araçlarında olduğu gibi, bu tür dalgalanmalar, genellikle finansal aracın makul değerinde mukabil bir değişiklik olmaksızın, etkin faiz haddinin değişmesi ile sonuçlanır.

IAS 32’de finansal araçlarla ilgili olarak öngörülen açıklama kalemleri, ana başlıkları itibarıyla aşağıda yer almakta olup; bu kalemlerin ayrıntılarına bu etüdün ekinde yer alan Tebliğ Taslağında yer verilmiştir:

- a) Bir işletmenin risk yönetimi politikaları ve korunma faaliyetleri,
- b) Finansal araçların büyüklükleri, nitelikleri, vadeleri ve koşulları,
- c) Finansal araçlara ilişkin muhasebe politikaları ve yöntemleri,
- d) Finansal araçlar ile ilgili olarak maruz kalınan faiz haddi riskleri,
- e) Finansal araçlar ile ilgili olarak maruz kalınan karşı taraf riskleri,
- f) Finansal araçların makul değerleri (fair value),
- g) Finansal araçlardan kaynaklanan gelir, gider, kazanç ve kayıpların önemli kalemleri; mali tablolardan çıkarılma için gerekli koşulları sağlamayan finansal varlık transferleri; finansal varlıklar için mali tablolara alınan değer düşüklüğü zararları; finansal araçlara ilişkin verilen ve alınan teminatlar ile ilgili olarak yapılacak diğer açıklamalar.

2.3. Finansal Araçların Mali Tablolara Alınması ve Değerlemesi (IAS 39)

IAS 39; finansal araçların mali tablolara alınması ve değerlendirilmesi olmak üzere temelde iki ayrı bölümden oluşmaktadır.

Finansal araçların mali tablolara alınmasına ilişkin bölüm; finansal varlıklar ve finansal borçların ilk defa mali tablolara alınması, mali tablolardan çıkarılması ve bir finansal varlığın mutata alım-satımı konularını içerir.

Finansal araçların değerlemesine ilişkin bölüm ise; finansal varlıklar ve finansal borçların ilk defa ve müteakip değerlemeleri, yeniden sınıflandırılması, makul değere ilişkin değerlendirme ilkeleri, kazanç ve kayıplar, finansal varlıklardaki değer düşüklüğü ve tahsil edilememe ve korunma konularını içerir.

2.3.1. Türev Araçlar

IAS 39’da, türev araçlar;

- a) Finansal aracın değerinin belirli bir faiz haddi, menkul kıymet veya mal fiyatı, döviz kuru, fiyat veya oran endeksleri, kredi derecelendirmesi veya endeksi veya benzeri değişkenlerde meydana gelen değişikliklere bağlı olarak değişmesi,

b) Finansal aracın ilk yatırım gerektirmemesi veya piyasa şartlarındaki değişikliklere benzer tepki vermesi beklenen diğer sözleşme tiplerine göre daha az düzeyde ilk yatırım gerektirmesi,

c) Finansal aracın gereklerinin ileri bir tarihte ifa edilmesi,
şartlarının tamamını sağlayan finansal araçlar olarak tanımlanmıştır.

Futures, forward, swap ve opsiyon sözleşmeleri türev araçların tipik örnekleridir.

Bir türev araç, bu aracın dayanağı olan asli finansal araca ilişkin finansal risklerin bir veya birkaçının taraflar arasında türev araca transferi etkisinde bulunan haklar ve yükümlülükler meydana getirir. Bir türev araç, genellikle bu aracın dayanağı olan asli finansal aracın sözleşme tarihinde transfer edilmesiyle sonuçlanmaz ve böyle bir transferin sözleşmenin vadesinde yerine getirilmesi de gerekli değildir.

Türev araçlar, genellikle para tutarı, hisse sayısı, ağırlık veya hacim birimlerinin sayısı veya sözleşmede belirtilen diğer birimler gibi bir kavramsal tutarı (notional amount) içerir. Ancak, bu kavramsal tutarın sözleşmenin başlangıcında ihraççı veya elinde bulunduran tarafından alınması veya yatırılması gerekmez. Türev araçlar, alternatif olarak sabit veya bir kavramsal tutarla ilişkisi olmayan gelecekteki bazı olayların bir sonucu olarak, dayanağı olan asli finansal araçtaki değişikliklerle orantılı olmayan bir şekilde değişebilen tutarlarda bir ödeme de gerektirebilir. Örneğin, bir sözleşme yıllık faiz hadlerinde belirli bir artış görülmesi halinde sabit bir tutarın ödenmesini gerektirebilir. Bu tür bir sözleşme, kavramsal tutar belirlenmemiş olsa bile bir türev araçtır.

Finansal araç kapsamı içerisinde yer alan, nakitle veya diğer bazı finansal araçlarla netleştirilmek suretiyle kapatılabilen finansal olmayan kalemlere ilişkin alım-satım sözleşmeleri, türev araç niteliğindedir.

Türev araçların tanımlayıcı özelliklerinden biri de; ilk yatırım gerektirmemesi veya piyasa şartlarındaki değişikliklere benzer tepki vermesi beklenen diğer sözleşme türlerine göre daha az düzeyde ilk yatırım içermesidir. Bir opsiyon sözleşmesi bu tanıma karşılır; çünkü, opsiyon primi opsiyona konu olan dayanak finansal aracın elde edilmesi için gereken yatırım tutarından daha azdır. Eşit makul değerleri olan farklı para birimlerindeki tutarların ilk değişimini gerektiren döviz swapları da ilk yatırım tutarının sıfır olması nedeniyle bu tanım içerisinde yer alır.

2.3.2. İlk Defa Mali Tablolara Alınma

Finansal varlıklar veya finansal borçlar, sadece işletmenin bir araca ilişkin sözleşme hükümlerine taraf olması halinde, bilançoya yansıtılmak üzere mali tablolara alınır¹¹.

Bu ilke, türev araçlara ilişkin sözleşme ile belirlenen tüm hakların ve sorumlulukların bilançoda varlıklar ve yükümlülükler olarak mali tablolara alınmasını gerektirir. Bir finansal varlık

¹¹ IASB, IAS 39: Madde 27

transferinin mali tablolardan çıkarılma için gerekli şartları sağlamaması durumunda, transfer edilen varlık transfer edilen tarafça bir varlık olarak mali tablolara alınmaz.

Bu ilkeye ilişkin uygulama örneklerine aşağıda yer verilmiştir:

- a) Mal veya hizmetlerin satılması veya satın alınmasına yönelik kesin taahhütlerin¹² bir sonucu olarak elde edilecek varlıklar ve katlanılacak yükümlülükler, en azından taraflardan biri sözleşme ile belirlenen yükümlülüğünü yerine getirene kadar mali tablolara alınmaz. Örneğin, işletmenin aldığı bir sipariş taahhüt anında bir varlık olarak mali tablolara alınmaz, sipariş edilen varlıklar veya hizmetler teslim edilene kadar mali tablolara alınma geciktirilir. Ancak finansal olmayan kalemlerin alım-satımlarına ilişkin kesin taahhütler, sözleşmelerin netleştirilebilmesi nedeniyle bu şekilde muhasebeleştirilmez. Bu tür bir taahhütün net makul değeri taahhüt tarihinde varlık veya yükümlülük olarak mali tablolara alınır.
- b) Bir forward sözleşmesi, ifanın gerçekleştiği tarihte değil, taahhüt tarihinde bir varlık veya yükümlülük olarak mali tablolara alınır. Bir forward sözleşmesine taraf olunduğunda, genellikle hak ve sorumluluğun makul değerleri birbirine eşittir; öyle ki bu sözleşmenin net makul değeri sıfırdır. Bir hak ve sorumluluğa ilişkin herhangi bir net makul değer varlığı halinde, sadece bu net makul değer varlık veya yükümlülük olarak mali tablolara alınır.
- c) Bir opsiyon sözleşmesi, bu sözleşmeyi düzenleyen veya elinde bulunduranın sözleşmeye taraf olduğu anda varlık veya yükümlülük olarak mali tablolara alınır.
- d) Gelecekte gerçekleştirilmesi planlanan bir işlem, gerçekleşme ihtimali ne kadar yüksek olursa olsun, işletmenin henüz buna ilişkin herhangi bir sözleşmeye taraf olmaması nedeniyle işletme için bir varlık veya yükümlülük değildir.

2.3.3. Finansal Araçların İlk Değerlemesi

Bir finansal varlık ya da finansal borç, ilk defa mali tablolara alınırken maliyeti üzerinden değerlendirilir. Bu maliyet; varlıklar için verilen, yükümlülükler için ise alınan bedellerin makul değeridir.

Bir finansal araç için alınan veya verilen bedelin makul değeri, işlem fiyatı veya diğer piyasa fiyatları dikkate alınarak belirlenir. Bu tür piyasa fiyatlarının bulunmaması halinde veya bedelin bir kısmını finansal araç dışındaki bir şeyin oluşturması halinde, bu bedelin makul değeri; gelecekteki tüm nakit giriş ve çıkışlarının, benzer kredi derecelendirmesine sahip olan bir ihraçcının benzer bir finansal aracı (para birimi, vadesi, faiz haddi ve diğer faktörler esas alınarak) için geçerli olan piyasa faiz hadleri kullanılarak iskonto edilmesi suretiyle bulunan tutarların toplamı olarak tahmin edilir. Örneğin, herhangi bir faiz taşımayan uzun vadeli bir alacağın makul değeri gelecekteki tüm nakit girişlerinin

¹² Kesin taahhütler; IAS 39'da, belirli bir kaynağın belirli bir fiyattan ileriki bir tarihte değişimini öngören bağlayıcı anlaşmalar olarak tanımlanmıştır.

bugünkü değerine eşittir. Diğer bir ifadeyle, bu alacağın makul değeri, alacağa ilişkin gelecekteki nakit girişlerinin alacak ortaya çıktığında geçerli olan uygulanabilir piyasa faiz hadleri kullanılarak iskonto edilmesi suretiyle bulunan tutarların toplamıdır.

Bir finansal varlığın veya bir finansal borcun elde edilmesi, katlanması veya ihracı ile doğrudan ilişkilendirilebilir işlem maliyetleri, bu finansal varlık veya finansal borcun ilk değerlemesine dahil edilir.

İşlem maliyetleri; aracı kurumlara, danışmanlara ve acentalara ödenen ücret ve komisyonları; düzenleyici otoriteler ve borsalarca kesilen payları ve transfer vergileri (KDV, BSMV gibi) ile diğer yükümlülükleri içerir. Borçlanma maliyetleri, işletme içi idari maliyetler veya elde tutma maliyetleri işlem maliyetlerine dahil değildir.

2.3.4. Makul Değerin Belirlenmesi

Makul değer; IAS 39'da, bilgili ve istekli taraflar arasında, herhangi bir ilişkiden etkilenmeyecek şartlar altında bir varlığın el değiştirebileceği fiyat veya yükümlülüklerin yerine getirilmesinde esas teşkil edecek olan meblağ olarak tanımlanmıştır.

Makul değer tanımı; işletmenin herhangi bir tasfiye sürecine girme, faaliyetlerinde önemli bir kısıntıya gitme veya ters pozisyon sağlayan bir işlem gerçekleştirme niyet veya ihtiyacında olmaksızın işletmenin sürekliliği kavramı altında faaliyet gösterdiği varsayımına dayanmaktadır. Makul değer, bundan dolayı, işletmenin gerçekleştirmek istemediği bir işlem, tasfiye veya satış nedeniyle elde edeceği veya ödeyeceği bir tutar değildir.

Bir finansal aracın makul değeri;

- a) Aktif piyasalardaki fiyat kotasyonları,
 - b) Aktif olmayan piyasalardaki yakın zamanlı işlemler,
 - c) Aktif olmayan piyasalarda kullanılan değerlendirme teknikleri
- aracılığıyla belirlenebilir.

2.3.4.1. Aktif Piyasalardaki Fiyat Kotasyonları

Aktif bir piyasada fiyat kotasyonlarının varlığı makul değere ilişkin en iyi kanıttır. Bir finansal araca ilişkin olağan piyasa işlemlerini yansıtan fiyat kotasyonlarının borsalar, müşteri temsilcileri (broker), üye temsilcileri (dealer), endüstri grupları veya düzenleyici otoritelerce düzenli ve hazır olarak açıklanması halinde, bu aracın aktif bir piyasada kote olduğu kabul edilmektedir. Uygun piyasa fiyat kotasyonu; elde bulundurulmuş bir varlık veya ihraç edilecek bir yükümlülük için güncel en iyi alış emri iken, elde bulundurulmuş bir yükümlülük veya elde edilecek bir varlık için güncel en iyi satış emridir. Güncel en iyi alış ve en iyi satış emirlerinin bulunmaması durumunda; işlem tarihi ile bilanço tarihi arasında ekonomik koşullarda önemli bir değişiklik olmadığı sürece, en yakın zamanlı gerçekleşen işlemin fiyatı cari makul değere ilişkin bir kanıt oluşturur.

2.3.4.2. Aktif Olmayan Piyasalardaki Yakın Zamanlı İşlemler

Bir finansal aracın aktif bir piyasasının bulunmaması durumunda, makul değere ilişkin en iyi kanıt; bilgili ve istekli taraflar arasında, herhangi bir ilişkiden etkilenmeyecek şartlar altında bir varlığın el değiştirebileceği fiyat veya yükümlülüklerin yerine getirilmesinde esas teşkil edecek olan meblağ üzerinden gerçekleşen yakın zamanlı işlemler dikkate alınarak elde edilir. Yakın zamanlı işlem den beri ekonomik koşulların değişmiş olması halinde, finansal aracın makul değerindeki değişiklik benzer finansal araçların cari fiyat ve oranları esas alınarak belirlenir.

2.3.4.3. Aktif Olmayan Piyasalarda Kullanılan Değerleme Teknikleri

IAS 39; makul değerin herhangi bir şekilde belirlenememesi halinde, makul değeri tahmin etmek üzere bir değerlendirme tekniği kullanılmasına imkan tanımaktadır. Değerleme tekniği kullanılmasının amacı, değerlendirme gününde serbest piyasa koşullarında gerçekleşecek olan bir işlemin fiyatının belirlenmesidir. Bundan dolayı kullanılacak değerlendirme tekniği; (a) piyasa katılımcılarının fiyat belirlenirken dikkate aldıkları faktörlerin tümünü içermeli, ve (b) finansal araçların fiyatlanmasında kullanılan genel kabul görmüş yöntemler ile tutarlı olmalıdır. Bu çerçevede, işletmelerce uygun değerlendirme tekniklerinin belirlenmesi ve bu tekniklerin geçerliliklerinin gerçek işlemlere ilişkin fiyatlar kullanılarak test edilmesi gerekir. Örneğin, değerlemeye konu olan bir finansal aracın serbest piyasa koşullarında alım-satımı yapıldığında, değerlendirme tekniğinin alınan veya ödenen bedelin makul değerine eşit bir tutarla sonuçlanması beklenir.

Finansal piyasalarda iyi tasarlanmış değerlendirme tekniklerinin; büyük ölçüde aynı nitelikli diğer bir finansal aracın cari piyasa değerine¹³ yapılan referansı, iskonto edilmiş nakit akımları analizini ve opsiyon fiyatlama modellerini içermesi gerekir. Bir finansal aracın fiyatlanmasında piyasa katılımcıları tarafından yoğun bir şekilde kullanılan bir değerlendirme tekniğinin bulunması ve bu tekniğin gerçek piyasa işlemlerinden elde edilen fiyatlara ilişkin güvenilir tahminler sağlamakta kanıtlanmış olması durumunda; IAS 39, işletmeleri bu tekniği kullanmakla yükümlü tutmuştur.

Değerleme tekniklerinin uygulanmasında kullanılan tahmin ve varsayımların, piyasa katılımcıları tarafından bir finansal aracın fiyatı belirlenirken kullanılan tahmin ve varsayımlar hakkındaki mevcut bilgilerle tutarlı olması gerekir. İskonto edilmiş nakit akımları analizi kullanılırken; borçlunun kredi derecelendirmesi, sözleşme ile belirlenen faiz haddinin sabit olduğu kalan süre, anapara geri ödemelerine ilişkin kalan süre ve ödemenin yapılacağı para birimi dahil olmak üzere, büyük ölçüde aynı vade ve özelliklere sahip finansal araçların getiri oranına eşit bir iskonto oranının kullanılması gerekir.

¹³ Piyasa değeri; aktif bir piyasada bir menkul kıymetin satılması halinde elde edilecek tutar veya bir menkul kıymetin elde edilmesi halinde ödenecek tutardır.

2.3.5. İtfalı Maliyetin Belirlenmesi ve Etkin Faiz Haddi Kavramı

IAS 39’da; itfalı maliyet; bir finansal varlık veya finansal borcun ilk defa mali tablolara alınırken değerlendirildiği tutardan; anapara geri ödemelerinin düşülmesi, ilk tutar ile vade tutarı arasındaki farkın etkin faiz yöntemi kullanılması suretiyle itfası sonucunda birikmiş itfa tutarının eklenmesi veya düşülmesi, ve varlığın değerinin düşmesi veya nakit akımlarının tahsil edilememesi nedeniyle ortaya çıkan değer azalışlarının (doğrudan veya karşılık hesapları aracılığıyla) düşülmesi suretiyle bulunan tutar olarak tanımlanmıştır.

Etkin faiz yöntemi ise; bir finansal varlığın veya finansal borcun etkin faiz haddi kullanılması suretiyle itfalı maliyetinin ve faiz geliri veya faiz giderinin hesaplanmasına ilişkin yöntem olarak ifade edilmektedir.

Bir finansal varlığın veya finansal borcun etkin faiz haddi; sözleşme ile belirlenen gelecekteki nakit akımlarını, bu aracın ilk defa mali tablolara alınma tarihindeki veya uygulanabilir olması durumunda piyasadaki bu tarihten sonraki en yakın yeniden fiyatlama tarihindeki net kayıtlı değerine eşitleyen iskonto oranı olarak da ifade edilebilir. Taraflarca sözleşme kapsamında alınan veya ödenen tüm tutarlar bu hesaplama dahil edilir. Etkin faiz haddinin belirlenmesi, sözleşme ile belirlenen nakit akımları tutarından çok tahmini nakit akım tutarlarına dayanır. Etkin faiz haddi, bazı durumlarda vadeye veya sonraki yeniden fiyatlama tarihine kadar olan getiri seviyesi olarak tanımlanmakta olup; finansal varlığın veya finansal borcun o tarihteki iç verim oranına eşittir.

2.3.6. Finansal Varlıkların Müteakip Değerlemesi

Bir finansal varlığın ilk defa mali tablolara alınmasından sonraki değerlendirme amaçlarına yönelik olarak, IAS 39 finansal varlıkları aşağıdaki dört kategori altında sınıflandırmıştır:

- a) Spekülatif amaçlı finansal varlıklar.
- b) İşletme kaynaklı alacaklar,
- c) Vadeye kadar elde tutulacak yatırımlar,
- d) Satışa müsait finansal varlıklar,

2.3.6.1. Spekülatif Amaçlı Finansal Varlıklar

IAS 39’da, spekülatif amaçlı finansal varlıklar;

- i) Esas olarak satmak ya da geri satın almak amacıyla elde edilen, veya
- ii) Birlikte yönetilen ve son zamanlardaki işlem kalıbı kısa vadeli kar amacı olan belirli finansal araçlardan oluşan bir portföyün parçası olan, veya
- iii) korunma amaçlı araçlar olarak belirlenen türev araçlar hariç, türev araç olan finansal araçlar olarak tanımlanmıştır.

Spekülatif amaçlı olma, genellikle aktif bir şekilde ve sık olarak alım-satım yapmayı ifade eder; ve spekülatif amaçlı finansal varlıklar çoğunlukla fiyatta veya aracının kar marjında meydana gelen kısa vadeli dalgalanmalardan kar elde etmek amacıyla kullanılır. Ancak, işletmenin bir finansal

varlığa ilişkin yakın bir zamanda satın alma veya satma niyetinin bulunmaması, bu varlığın spekülâtif amaçlı olarak belirlenmesini engellemez. Herhangi bir finansal varlık, ilk defa mali tablolara alınırken spekülâtif amaçlı olarak belirlenebilir. Genellikle tüm türev araçlar, korunma amaçlı araçlar olarak belirlenmediği sürece, bu kategori içerisinde yer alır.

IAS 39, spekülâtif amaçlı olarak sınıflandırılan finansal varlıkların daha sonra başka herhangi bir kategori içerisinde yeniden sınıflandırılmasına olanak tanımamıştır.

Spekülâtif amaçlı finansal varlıklar, makul değerleri güvenilir olarak belirlenebildiği sürece makul değer üzerinden değerlendirir; ve bu varlıklara ilişkin kazanç ve kayıplar ortaya çıktığı dönemde gelir tablosu ile ilişkilendirilir.

2.3.6.2. İşletme Kaynaklı Alacaklar

IAS 39’da, işletme kaynaklı alacaklar;

- i) İşletme tarafından ilk defa mali tablolara alınırken spekülâtif amaçlı veya satışa müsait olarak sınıflandırılan varlıklar ile
- ii) Hemen veya kısa vadede satma niyetiyle ortaya çıkmış finansal varlıklar

dışında, daha ziyade işletmenin doğrudan borç vermek veya mal ve hizmet satmak suretiyle oluşan, aktif bir piyasaya kote olmayan ve belirli veya sabit ödemeleri olan finansal varlıklar olarak tanımlanmıştır.

Katılımda bulunmak veya aracılık yapmak üzere işletme tarafından bir kredi kuruluşundan temin edilen bir borç, temin edildiği tarihte işletme tarafından fon olarak başka bir işletmeye verildiği sürece işletme kaynaklı alacak olarak dikkate alınır. Birleşme işlemleri sonucunda ele geçirilen borçlar, devralınan işletme tarafından benzer şekilde sınıflandırıldığı sürece, devralan işletme tarafından işletme kaynaklı olarak dikkate alınır. Diğer taraftan, bir sendikasyon aracılığıyla elde edilen bir borç veya kredi, her bir kredi kuruluşunun bu borcun meydana getirilmesinde bir payının olması ve doğrudan borçluya fon temin edilmesi nedeniyle işletme kaynaklı olarak kabul edilir.

Aktif bir piyasada kote olan finansal varlıklar işletme kaynaklı alacaklar olarak nitelendirilemez. Ayrıca, ortaya çıkmasından sonra işletme tarafından satın alınan finansal varlıklar da işletme kaynaklı olarak sınıflandırılmaz.

İşletme kaynaklı alacaklar, spekülâtif amaçlı veya satışa müsait olarak yeniden sınıflandırılabilir.

İşletme kaynaklı alacaklar, sabit vadeli oldukları sürece itfâlı maliyetleri üzerinden, aksi takdirde maliyetleri üzerinden değerlemeye tabi tutulur.

İşletme kaynaklı alacaklara ilişkin itfa gelirleri ve itfa giderleri ile bu tür varlıklar mali tablolardan çıkarıldığında veya değer düşüklüğüne maruz kaldığında ortaya çıkan diğer kazanç ve kayıplar ortaya çıktıkları dönemde gelir tablosu ile ilişkilendirilir.

2.3.6.3. Vadeye Kadar Elde Tutulacak Yatırımlar

Vadeye kadar elde tutulacak yatırımlar; belirli veya sabit ödemeleri olan, sabit bir vadesi bulunan ve işletmenin vadesine kadar elde bulundurma niyetinde ve yeteneğinde olduğu finansal araçlar olarak tanımlanmıştır.

Aşağıdaki koşullardan herhangi birinin varlığı halinde, işletmenin sabit vadeli bir finansal varlıktaki yatırımını vadesine kadar elde tutmak için olumlu bir niyetinin olmadığı kabul edilir:

- a) İşletmenin finansal varlığı belirsiz bir süre için elde tutma niyetinin bulunması,
- b) İşletmenin; piyasa faiz hadlerinde veya risklerinde, likidite ihtiyaçlarında, alternatif yatırımların mevcudiyetinde ve getirilerinde, finansman kaynaklarında ve koşullarında veya döviz kuru riskinde meydana gelen değişikliklere bağlı olarak finansal varlığı satmaya hazır olması,
- c) İhraççının finansal varlığı itfali maliyetinin (amortised cost) önemli ölçüde altında bir tutarla kapatma hakkının bulunması.

Değişken faizli bir borçlanma aracı vadeye kadar elde tutulacak bir yatırım için gereken koşulları karşılayabilir. Hisse senetleri gibi sermayeyi temsil eden finansal araçların herhangi bir vadesinin olmaması veya bunlardan elde edilecek tutarların önceden belirlenemeyecek bir şekilde değişikliğe uğrayabilmesi nedenleriyle, bu tür finansal araçlar vadeye kadar elde tutulacak yatırım olamaz. Benzer şekilde, faiz ödemelerinin sınırsız bir süre için yapılmasını gerektiren bir vadesiz borçlanma aracı (perpetual bond) vadeye kadar elde tutulacak bir yatırım olarak sınıflandırılmaz.

İhraççı tarafından geri çağrılabilir bir finansal varlık; elinde bulunduran tarafın, bu aracı vadesine veya geri çağrılana kadar elde tutma niyetinin ve yeteneğinin bulunması ve aracın kayıtlı değerinin neredeyse tamamını elde edebilmesi halinde, vadeye kadar elde tutulacak bir yatırım olarak sınıflandırılma için gerekli koşulları sağlar. İhraççının satın alma opsiyonunun kullanılması aslında varlığın vadesinin önceki bir tarihe alınmasıdır. Ancak, bir finansal varlığın elinde bulunduran tarafça kayıtlı değerinin neredeyse tamamının elde edilememesiyle sonuçlanabilecek şekilde geri çağrılabilir olması halinde, bu finansal varlığın vadeye kadar elde tutulacak bir yatırım olarak sınıflandırılması mümkün değildir. Kayıtlı değer neredeyse tamamının elde edilip edilmediğinin belirlenmesinde işletme tarafından ödenen herhangi bir prim ve aktifleştirilen işlem maliyetleri de dikkate alınır.

Elinde bulunduran tarafça talep edilmesi halinde ihraççının vadesinden önce geri satın almakla yükümlü bulunduğu bir finansal varlık vadeye kadar elde tutulacak yatırım olarak sınıflandırılmaz; çünkü, bir finansal varlığa ilişkin satma hakkı için ödeme yapılması bu varlığı vadesine kadar elde tutma amacıyla bağdaşmaz.

Cari hesap dönemi veya önceki iki hesap dönemi boyunca, vadeye kadar elde tutulacak yatırımlardan önemli tutarlı olanların vadelerinden önce satılması veya yeniden sınıflandırılması halinde; bu olayın ortaya çıkmasından sonraki iki hesap dönemi boyunca, herhangi bir finansal varlık vadeye kadar elde tutulacak bir yatırım olarak sınıflandırılmaz. Bu tür bir yaptırım aynı zamanda, vadeye kadar elde tutulacak yatırımlar olarak sınıflandırılan diğer finansal varlıkların, spekülatif

amaçlı veya satışa müsait olarak yeniden sınıflandırılmasını öngörmekte; bu da, daha önce itfalı maliyetleri üzerinden değerlendirilen yatırımların kaçınılmaz olarak makul değerle değerlendirilmesini gerektirmektedir¹⁴. Bu düzenleme ile, vadeye kadar elde tutulacak yatırımların elden çıkarılmasının engellenmesi amaçlanmıştır. Ancak, aşağıdaki satış veya yeniden sınıflandırma işlemleri bu durumun istisnalarıdır:

- a) Piyasa faiz hadlerindeki değişikliklerin finansal varlığın makul değeri üzerinde önemli bir etkiye bulunmayacağı, vade tarihine veya finansal varlığın satın alma opsiyonunun kullanıldığı tarihe çok yakın (vadeden önceki üç aydan az süreler içerisinde) satış ve yeniden sınıflandırma işlemleri,
- b) Satış veya yeniden sınıflandırma işlemlerinin, finansal varlığa ilişkin asli anapara ödemelerinin en az %90'ının işletme tarafından tahsil edilmesinden sonra ortaya çıkması, veya
- c) İşletmenin kontrolü dışındaki bir olaydan kaynaklanan, tekrarlanmayan ve işletme tarafından makul bir şekilde öngörülemeyen satış veya yeniden sınıflandırma işlemleri.

Aşağıdaki koşullardan herhangi birinin varlığı halinde, sabit vadeli bir finansal varlıktaki yatırımın vadeye kadar elde tutulmasına ilişkin işletmenin örneklerle kanıtlanmış bir yeteneğinin bulunmadığı kabul edilir:

- a) İşletmenin, yatırıma ilişkin finansmanın vadeye kadar sürdürülmesi için finansal kaynaklarının bulunmaması, veya
- b) İşletmenin finansal varlığı vadesine kadar elinde tutma niyetini engelleyen mevcut hukuki veya diğer sınırlamalar bulunması.

Vadeye kadar elde tutulacak yatırımlar, sabit vadeli oldukları sürece itfalı maliyetleri üzerinden, aksi takdirde maliyetleri üzerinden değerlemeye tabi tutulur.

Vadeye kadar elde tutulacak yatırımlara ilişkin itfa gelirleri ve itfa giderleri ile bu tür varlıklar mali tablolarından çıkarıldığında veya değer düşüklüğüne maruz kaldığında ortaya çıkan diğer kazanç ve kayıplar ortaya çıktıkları dönemde gelir tablosu ile ilişkilendirilir.

2.3.6.4. Satışa Müsait Finansal Varlıklar

Satışa müsait finansal varlıklar; IAS 39'da, spekülasyon amaçlı finansal varlıklar, işletme kaynaklı alacaklar ve vadeye kadar elde tutulacak yatırımlar dışındaki diğer finansal varlıklar olarak tanımlanmaktadır.

Satışa müsait finansal varlıklar, makul değerleri güvenilir olarak belirlenebildiği sürece makul değerleri üzerinden, aksi takdirde maliyetleri üzerinden değerlemeye tabi tutulur.

Değer düşüklüğü zararları hariç olmak üzere, satışa müsait finansal varlıklara ilişkin kazanç veya kayıplar, bu varlıklar mali tablolarından çıkarılana kadar öz sermaye değişim tablosu aracılığıyla

¹⁴ KPMG, 2000:45

öz sermaye içerisinde mali tablolara alınır. Bunlara ilişkin değer düşüklüğü zararları doğal olarak gelir tablosu ile ilişkilendirilir. Bu varlıklar mali tablolardan çıkarıldığında, daha önce sermaye içerisinde mali tablolara alınan birikmiş kazanç veya kayıplar dönemin kar veya zararı olarak mali tablolara alınır.

2.3.7. Finansal Borçların Müteakip Değerlemesi

İlk defa mali tablolara alınmadan sonra, spekülasyon amaçlı finansal borçlar ve türev borçlar dışındaki tüm finansal borçlar, etkin faiz yöntemi kullanılmak suretiyle itfali maliyet üzerinden değerlendirilir. Maliyetleri üzerinden değerlendirilen ve makul değeri güvenilir olarak ölçülemeyen kote olmayan hisse senetleriyle bağlantılı ve bunların teslimiyle kapatılması gereken türev araç borçları hariç olmak üzere; türev araç borçları ve spekülasyon amaçlı finansal borçlar, ilk defa mali tablolara alınmadan sonra makul değer üzerinden değerlendirilir.

2.3.8. Finansal Varlıkların Mali Tablolardan Çıkarılması

Mali tablolardan çıkarılma; daha önce mali tablolara alınan bir finansal varlığın veya finansal borcun kısmen veya tamamen işletmenin bilançosundan çıkarılmasıdır.

Bir finansal varlık aşağıdaki koşullardan en az birinin varlığı halinde tamamen veya kısmen mali tablolardan çıkarılır:

- a) İşletmenin finansal varlığa veya bu varlığın bir kısmına ilişkin nakit akımları üzerindeki sözleşme ile belirlenen haklarının sona ermesi veya kaybedilmesi, veya,
- b) İşletmenin finansal varlığa veya bu varlığın bir kısmına ilişkin nakit akımları üzerindeki sözleşme ile belirlenen haklarını transfer etmesi ve bu hakların tamamına veya bir kısmına ilişkin devam eden bir katılımının bulunmaması.

Transferin tamamı veya bir kısmı için aşağıdaki koşulların her ikisi de sağlandığı süreçte; transfer eden tarafın, transfer edilen varlık veya bu varlığın bir kısmına ilişkin nakit akımları üzerindeki sözleşme ile belirlenen haklarda devam eden herhangi bir katılımı bulunmaz:

- a) Transfer eden tarafın;
 - i) Nakit akımlarına ilişkin sözleşme ile belirlenen haklarından vazgeçmesi, veya
 - ii) Bir finansal varlığı oluşturan nakit akımlarının tamamına veya bir kısmına ilişkin sözleşme ile belirlenen haklarını transfer etmesi; ve
- b) Transfer ile ilgili olarak;
 - i) Transfer eden tarafın, sözleşme ile belirlenen önceki hakları üzerinde yeniden kontrol elde etmesine yol açacak şekilde sözleşmede herhangi bir hüküm bulunmaması

(örneğin, bir repo¹⁵ işlemi ya da transfer eden tarafın elinde bulundurduğu satın alma opsiyonu veya düzenlediği satma opsiyonu aracılığıyla), veya

- ii) Transfer eden tarafa, sözleşme ile belirlenen önceki haklarına ait müteakip değer artışlarını alma hakkı veren veya müteakip değer azalışlarını ödeme yükümlülüğü doğuran herhangi bir sözleşme hükmünün bulunmaması.

İşletmenin bir finansal varlığı oluşturan nakit akımlarının tamamına veya bir kısmına ilişkin sözleşme ile belirlenen haklarını transfer etmesi ve bu varlığa ait nakit akımlarını tahsil etmeye devam etmesi durumunda (pass-through arrangement); aşağıdaki koşulların tamamı sağlandığı ve transfer eden tarafın transfer edilen varlık üzerinde devam eden bir katılımı bulunmadığı sürece, bu transferin mali tablolardan çıkarılma için gereken koşulları sağladığı varsayılır:

- a) Transfer eden tarafın, mali tablolardan çıkarılma için gereken koşulları sağlayan transfer edilen bir varlıktan veya bir kısmından eşdeğer tutarlar elde etmediği sürece, transfer edilen tarafa karşı herhangi bir tutar ödeme yükümlülüğünün bulunmaması,
- b) Transfer eden tarafın transfer edilen varlığı satması, rehnetmesi, teminat göstermesi veya kendi yararı için kullanmasının transfer sözleşmesiyle yasaklanması,
- c) Transfer eden tarafın karşı taraf adına tahsil ettiği nakit akımlarını önemli herhangi bir gecikme olmaksızın karşı tarafa ödemekle yükümlü olması ve tahsil ettiği bu nakit akımlarıyla kendi yararı için yeni yatırımlar yapma hakkının bulunmaması.

Bir finansal varlığa ilişkin nakit akımları üzerindeki sözleşme ile belirlenen hakların tamamının veya bir kısmının transfer edilmesi durumunda, dayanak varlığın saklanması transfer eden tarafça devam edilebilir. Bu durum örneğin, özel amaçlı bir işletme (special purpose entity) tarafından, sahip olduğu finansal varlıklara dayanılarak çıkarılan hakların ihraç edilmesi ve bu finansal varlıklara ilişkin hizmet sağlanması halinde ortaya çıkabilir.

İşletmenin bir finansal varlığın tamamını veya bir kısmını transfer etmesi ve bir ücret karşılığında bu finansal varlığa ilişkin hizmet sağlama hakkının bulunması durumunda, bu hizmet sözleşmesi hizmet varlıkları veya hizmet borçları olarak mali tablolara alınır. Alınacak ücretin hizmetin sağlanması için yapılması gereken harcamaları yeterince karşılamayacağı bekleniyorsa bir hizmet borcu, aksi takdirde bir hizmet varlığı mali tablolara alınır.

2.3.8.1. Tamamen Mali Tablolardan Çıkarılma

Bir finansal varlığın tamamen transfer edilmesi ve bu transferin finansal varlığın tamamen mali tablolardan çıkarılması için gereken koşulları sağlaması, ancak bunun karşılığında yeni bir

¹⁵ Repo (repurchase agreement); IAS 39’da, bir finansal varlığı nakit ve diğer varlıklar karşılığında diğer tarafa transfer etme, aynı zamanda bu finansal varlığı, transferdeki miktara faiz ilave etmek suretiyle bulunan tutar karşılığında ileri bir tarihte geri alma taahhüdü içeren anlaşma olarak tanımlanmıştır.

finansal varlık elde edilmesi veya yeni bir finansal borç ya da bir hizmet borcu altına girilmesi durumunda; yeni finansal varlık, finansal borç veya hizmet borcunun makul değeri üzerinden mali tablolara alınacağı öngörülmüştür. Örneğin, borçlanma araçlarından oluşan bir portföyün satılması ve bu araçların makul değeri karşılığında bir bedel olarak hisse senedi elde edilmesi durumunda, elde edilen bu hisse senetleri makul değerleri üzerinden değerlendirilir.

Bir finansal varlığın tamamen mali tablolardan çıkarılmasında; (a) transfer edilen bu varlığın kayıtlı değeri ile (b) bu varlığa ilişkin (i) alınan bedel ve (ii) doğrudan öz sermaye içerisinde mali tablolara alınan birikmiş kazanç veya kayıpların toplamı arasındaki fark, dönemin kar veya zararı ile ilişkilendirilir.

2.3.8.2. Kısmen Mali Tablolardan Çıkarılma

Bir finansal varlığın bir kısmı yapılan bir transfer sonucunda mali tablolardan çıkarılırken, diğer kısmın mali tablolara alınmasına devam edilmesi durumunda; finansal varlığın önceki kayıtlı değeri, mali tablolardan çıkarılan kısım ile mali tablolara alınmaya devam edilen kısım arasında, bu kısımların transfer tarihindeki göreceli makul değerleri esas alınarak paylaştırılır.

Bir borçlanma aracının nakit akımları ile ilgili olarak, anapara ve faizlerin ayrıştırılması ve bunlardan bazılarının satılırken kalan kısmının elde tutulmaya devam edilmesi bu duruma bir örnek olarak verilebilir.

Bir finansal varlığın kısmen mali tablolardan çıkarılmasında; (a) mali tablolardan çıkarılan kısma isabet eden kayıtlı değer ile (b) bu kısma ilişkin (i) alınan bedel ve (ii) doğrudan öz sermaye içerisinde mali tablolara alınan birikmiş kazanç veya kayıpların toplamı arasındaki fark, dönemin kar veya zararı ile ilişkilendirilir.

2.3.8.3. Mali Tablolardan Çıkarılma Koşullarını Sağlamayan Transferler

Bir finansal varlığın tamamen veya kısmen diğer bir işletmeye transfer edildiği ancak bu transferin mali tablolardan çıkarılma için gereken koşulları sağlamadığı veya sadece kısmen sağladığı durumlarda; bu işlem, karşılığında teminat verilmiş bir borçlanma işlemi olarak dikkate alınır ve transfer edilen varlığın mali tablolardan çıkarılma için gereken koşulları sağlamayan kısmı finansal borç olarak mali tablolara alınır. Transfer edilen varlık ve buna ilişkin borçlanmalar herhangi bir şekilde netleştirilmez.

Bir finansal varlık transferi mali tablolardan çıkarılma için gereken koşulları sağlamıyorsa, transfer edilen varlık transfer edilen tarafça bir varlık olarak mali tablolara alınmaz. Transfer edilen taraf, nakit veya ödenen diğer bedelleri mali tablolarından çıkarırken, bunun karşılığında transfer eden tarafa ilişkin bir alacak mali tablolarına alır.

Teminat olarak dikkate alınan transfer edilen varlıkların veya verilen teminatların nakit dışı (menkul kıymetler gibi) varlıklardan oluşması durumunda; her iki taraf açısından da teminatların muhasebeleştirilmesi, transfer edilen tarafın teminatları satma veya yeniden teminat olarak verme

hakkının bulunup bulunmadığına ve transfer eden tarafın temerrüde düşüp düşmediğine bağlı olarak değişir¹⁶:

- a) Transfer edilen tarafın bir sözleşme veya ilgili piyasadaki örf ve düzenlemelerin bir sonucu olarak teminatları satma veya yeniden teminat olarak verme hakkının bulunması halinde, transfer eden taraf bu varlığı bilançoda diğer varlıklarından ayrı olarak yeniden sınıflandırır.
- b) Transfer edilen taraf, kendisine verilen teminatları satması halinde, bu satıştan elde edilen gelirleri ve teminatları iade etme sorumluluğuna ilişkin bir yükümlülüğü makul değeri üzerinden mali tablolarına almak zorundadır.
- c) Transfer eden tarafın sözleşme hükümleri kapsamında temerrüde düşmesi ve bundan sonra teminat olarak verdiği varlıkları geri alma hakkının kalmaması durumunda; transfer eden taraf bu varlıkları mali tablolarından çıkarır, transfer edilen taraf ise aldığı teminatları makul değeri üzerinden bir varlık olarak mali tablolarına alır, veya bu teminatları o ana kadar satmış olması halinde bunlara ilişkin iade yükümlülüğünü mali tablolarından çıkarır.
- d) (c) bendinde belirtilen durum hariç olmak üzere, transfer eden taraf verdiği teminatları bir varlık olarak izlemeye devam eder, ve transfer edilen taraf bu teminatları bir varlık olarak mali tablolarına almaz.

2.3.9. Finansal Borçların Mali Tablolardan Çıkarılması

Bir finansal borç veya bu borcun bir kısmı; sözleşmede belirtilen yükümlülüğün ifası, sona ermesi veya iptal edilmesi gibi nedenlerle, sadece borcun ortadan kalkması halinde mali tablolardan çıkarılır.

Aşağıdaki durumlardan en az birinin varlığı halinde finansal borç ortadan kalkmış kabul edilir:

- a) Borçlunun, kredi verene nakit, diğer finansal varlıklar, mal veya hizmetle ödemede bulunmak suretiyle borcunu ifa etmesi, veya
- b) Borçlunun finansal borcun tamamına veya bir kısmına ilişkin asli sorumluluğunun hukuki bir süreçle veya kredi verenin insiyatifiyle hukuki olarak sona ermesi.

Bir borçlanma aracı ihraççısının bu aracı geri satın alması durumunda, bu ihraççının araca ilişkin piyasa yapıcısı olması veya yakın bir gelecekte yeniden satma niyeti bulunması halinde bile, borç ortadan kalkar.

Borçlanma araçlarının önemli ölçüde farklı koşullarla mevcut borçlu ve alacaklı tarafından değiştirilmesi, asli finansal borcun ortadan kalkması ve yeni bir finansal borcun mali tablolara alınması olarak dikkate alınır. Benzer olarak, borçlunun ekonomik darboğaz içinde bulunmasıyla ilgili olsun veya olmasın, mevcut bir finansal borcun koşullarında meydana gelen önemli bir değişiklik asli

¹⁶ IASB, Exposure Draft of IAS 39: Madde 56

finansal borcun ortadan kalkması ve yeni bir finansal borcun mali tablolara alınması olarak dikkate alınır.

Tamamen veya kısmen transfer edilen veya ortadan kalkan bir yükümlülüğün kayıtlı değeri ile ödenen tutar arasındaki fark dönemin gelir tablosu ile ilişkilendirilir.

2.3.10. Mutat Sözleşmeler, İşlem Tarihi veya İfa Tarihi Muhasebesi

Finansal varlıkların mutat alım-satımları, işlem tarihi muhasebesi veya ifa tarihi muhasebesinden biri kullanılarak mali tablolara yansıtılır. Kullanılan yöntemin, finansal varlıkların aynı sınıfına ait finansal varlıkların tüm alım-satımları için tutarlı bir şekilde uygulanması gerekir.

Bir finansal varlığın alımı ve satımını içeren ve sözleşmeye konu varlığın, ilgili piyasadaki örf veya düzenlemelerle tespit edilmiş bir zaman dilimi içinde teslimini gerektiren sözleşmeler, mutat sözleşmeler olarak tanımlanmıştır. Mutat sözleşmeler, IAS 39 kapsamında yer alan finansal araçlardandır.

İşlem tarihi, işletmenin bir varlığı satın alma veya satma taahhüdünde bulunduğu tarihtir. İşlem tarihi muhasebesi; (a) alınacak bir varlığın ve bunun için ödenecek yükümlülüğün işlem tarihinde mali tablolara alınması, (b) satılan bir varlığın işlem tarihinde mali tablolardan çıkarılması ve bedeli satın alan tarafından ödenmek üzere bir alacağın işlem tarihinde mali tablolara alınmasıdır. Genellikle, varlığa ve mukabil yükümlülüğe ilişkin mülkiyetin değiştiği ifa tarihine kadar herhangi bir faiz tahakkuk etmez.

İfa tarihi, varlığın işletme tarafından veya işletmeye teslim edildiği tarihtir. İfa tarihi muhasebesi; (a) bir varlığın işletme tarafından teslim alındığı tarihte mali tablolara alınması ve (b) bir varlığın işletme tarafından teslim edildiği tarihte mali tablolardan çıkarılmasıdır. İfa tarihi muhasebesinin uygulanması durumunda; işlem tarihi ve ifa tarihi arasındaki dönem süresince teslim alınacak varlığın makul değerinde meydana gelen değişiklikler, IAS 39 kapsamı içerisinde elde edilen varlıklarla aynı şekilde dikkate alınır. Diğer bir ifadeyle, maliyeti veya itfalı maliyeti üzerinden izlenen finansal varlıkların makul değerlerinde meydana gelen değişiklikler mali tablolara alınmaz; spekülatif amaçlı olarak sınıflandırılan finansal varlıkların makul değerlerinde meydana gelen değişiklikler kar veya zarar olarak mali tablolara alınır; satışa müsait olarak sınıflandırılan finansal varlıkların makul değerlerinde meydana gelen değişiklikler ise öz sermaye ile ilişkilendirilmek suretiyle mali tablolara alınır.

2.3.11. Korunma Muhasebesi

Korunma; bir veya daha fazla korunma amaçlı aracın makul değeri veya nakit akımlarındaki değişikliklerin, korunan bir kalemin makul değeri veya nakit akımlarındaki değişiklikleri tamamen veya kısmen karşılaması amacıyla kullanılan işlemlerdir.

Korunma muhasebesi, korunma amaçlı araçlar ile korunan kalemlerin makul değerlerinde meydana gelen değişikliklerin birbirleriyle netleştirilmesi suretiyle kar veya zarar olarak mali tablolara alınmasını gerektirir.

2.3.11.1 Korunma Amaçlı Araçlar

Korunma amaçlı araçlar; makul değeri veya nakit akımları, bir korunan kalemin makul değerinde veya nakit akımlarında meydana gelen değişiklikleri karşılaması beklenen türev araçlar veya sınırlı durumlarda türev olmayan finansal varlıklar ve finansal borçlardır. Türev araçların ve türev olmayan araçların farklı değerlendirme esaslarına tabi olmaları nedeniyle, türev olmayan finansal varlıklar ve finansal borçlar, sadece döviz kuru riskine karşı korunma amaçlı bir araç olarak belirlenebilir.

İşletme tarafından düzenlenen bir opsiyona ilişkin potansiyel zarar, ilgili korunan kalemin değerindeki potansiyel kazançtan önemli ölçüde fazla olabilir. Diğer bir ifadeyle, düzenlenen opsiyon kar veya zarar üzerindeki olumsuz etkiyi azaltmakta etkin değildir. Bundan dolayı, düzenlenen bir opsiyon, satın alınan bir opsiyonu netleştirici bir faktör olarak belirlenmediği sürece, korunma amaçlı bir araç olma için gerekli koşulları taşımaz. Buna karşılık, satın alınan bir opsiyon; zarar tutarına eşit veya daha fazla potansiyel kazanç getirir, bundan dolayı makul değerler veya nakit akımlarındaki değişiklikler nedeniyle maruz kalınan kar veya zararı azaltıcı bir potansiyele sahiptir. Bu doğrultuda, satın alınan bir opsiyon korunma amaçlı bir araç olabilir.

Makul değeri güvenilir olarak ölçülememesi nedeniyle makul değerle izlenmeyen kote olmayan hisse senetlerindeki yatırımlar veya kote olmayan hisse senetleriyle bağlantılı ve bunların teslimiyle kapatılması gereken türev araçlar, korunma amaçlı araçlar olarak belirlenemez.

Bir işletmenin kendi hisse senetlerinin işletmenin finansal varlıkları veya finansal borçları olarak kabul edilmemesi nedeniyle, bunlar korunma amaçlı araçlar olarak belirlenemez.

Korunma muhasebesi amaçlarına yönelik olarak, sözleşmenin karşı tarafı sadece işletme dışındaki taraflardan oluşan türev araçlar korunma amaçlı araçlar olarak belirlenebilir. Her ne kadar konsolide edilen bir grup içerisindeki işletmeler veya bir işletme içerisindeki bölümler, aynı grup içerisindeki diğer işletmelerle veya aynı işletme içerisindeki diğer bölümlerle korunma işlemlerine girebilse de, bu tür işlemlerden kaynaklanan kazanç ve kayıplar konsolidasyonda elenir. Bundan dolayı, konsolidasyonda bu tür grup-içi veya işletme-içi korunma işlemleri için korunma muhasebesi uygulanmaz.

2.3.11.2. Korunan Kalemler

Korunan kalem; IAS 39’da, makul değerinde veya gelecekteki nakit akımlarında değişiklik olma riski bulunan ve korunan olarak belirlenen varlık, yükümlülük, kesin taahhüt, gelecekte

gerçekleşmesi kuvvetle muhtemel olan işlem veya şube benzeri yabancı bir işletmedeki net yatırım¹⁷ olarak tanımlanmıştır.

Genel işletme risklerine değil, spesifik ve tanımlanabilir risklere maruz bulunan ve kar veya zararı etkileyen kalemler korunan kalem olarak belirlenebilir. Örneğin, bir birleşme işlemi kapsamında, bir işletmeyi ele geçirmeye yönelik bir kesin taahhüt, korunulan risklerin hususi olarak belirlenememesi ve ölçülememesi ve genel bir işletme riskine ilişkin bir korunma olması nedeniyle korunan kalem olamaz.

Mali tablolara alınan varlıklar veya yükümlülükler, mali tablolara alınmayan kesin taahhütler, tahmin işlemleri¹⁸ (forecast transactions) veya şube benzeri yabancı işletmelerdeki net yatırımlar korunan kalem olarak belirlenebilir. Korunan kalemler; tek bir varlık, yükümlülük, kesin taahhüt veya tahmin işlemi olabileceği gibi; bunların benzer risk özellikleri içeren grupları da olabilir. İşletme kaynaklı alacaklardan farklı olarak; vadeye kadar elde tutulacak yatırımlar, faiz haddi riskine yönelik olarak korunan kalem olamaz. Çünkü, bir yatırımın vadeye kadar elde tutulacak olarak belirlenmesi, faiz hadlerindeki değişikliklere bağlı olarak makul değer veya nakit akımlarında meydana gelen değişiklikler dikkate alınmaksızın bu yatırımı vadeye kadar elde tutmayı gerektirir. Ancak, vadeye kadar elde tutulacak bir yatırımın, döviz kuru riskine ve karşı taraf riskine yönelik olarak bir korunan kalem olarak belirlenmesi mümkündür.

Öz sermaye yöntemine tabi bir yatırım, makul değer korunmasında korunan kalem olamaz. Çünkü, öz sermaye yöntemi; makul değer değişikliklerini değil, iştirakin tahakkuk eden kar veya zararından yatırımcının payına isabet eden kısmın kar/zarar içerisinde mali tablolara alınmasını gerektirir. Benzer nedenle, konsolide edilen bir bağlı ortaklıktaki yatırım da, makul değer korunmasında korunan kalem olamaz. Çünkü, konsolidasyon; makul değer değişikliklerini değil, bağlı ortaklığın tahakkuk eden kar veya zararından ana ortaklığın payına isabet eden kısmın kar/zarar içerisinde mali tablolara alınmasını gerektirir.

Benzer varlıkların ve benzer yükümlülüklerin toplulaştırılması ve bir grup olarak korunması halinde, grup içindeki varlıklar ve yükümlülüklerin her biri grubun maruz kaldığı riski paylaşır. Bu kapsamda, grup içindeki her bir kalemin korunulan riskine ilişkin makul değer değişikliklerinin grubun korunulan riskine ilişkin toplam makul değer değişiklikleri ile yaklaşık olarak orantılı olması gerekir.

Korunmanın etkinliği, korunma amaçlı aracın (veya benzer korunma amaçlı araçlar grubunun) ve korunan kalemin (veya benzer korunan kalemler grubunun) makul değerlerinde veya nakit akımlarında meydana gelen değişikliklerin karşılaştırılması suretiyle değerlendirilir. Bu nedenle,

¹⁷ Şube benzeri yabancı bir işletmedeki net yatırım (net investment in a foreign operation): Ana ortaklığın bağlı ortaklığı, iştiraki, müşterek yönetime tabi işletmesi veya şubesi olup, faaliyetlerini yabancı bir ülkede sürdüren işletmelerdeki net yatırımlar.

¹⁸ Tahmin işlemleri, taahhüt edilmeyen ancak gerçekleşmesi kuvvetle muhtemel olan işlemlerdir.

örneğin benzer vadeleri olan tüm sabit faizli varlıklar ile tüm sabit faizli borçların net değerinde olduğu gibi, korunma amaçlı aracın belirli bir korunan kalem yerine işletmenin toplam net pozisyonu ile karşılaştırılması, korunma muhasebesi uygulanması için gerekli koşulları sağlamaz. Ancak, benzer kalemlerin toplam net pozisyon tutarındaki bir kısmının korunan kalem olarak belirlenmesi kar veya zarar üzerinde aynı etkiyi doğurur. Örneğin, bir işletmenin benzer koşulları olan varlıkları 100 birim ve yükümlülükleri 90 birim iken, toplam net pozisyonuna eşit olan 10 birimlik varlık korunan kalem olarak belirlenebilir. Bu tür bir belirleme, ancak varlıkların ve yükümlülüklerin her ikisinin de sabit faizli araçlardan (makul değer korunması) veya değişken faizli araçlardan (nakit akım korunması) oluşması halinde yapılabilir. Benzer olarak, bir işletmenin aynı yabancı para cinsinden mal satın almak için 100 birim ve mal satmak için 90 birim kesin taahhüdünün bulunması halinde; bu işletme, satın alma taahhüdüne ilişkin toplam net pozisyon tutarındaki 10 birimin korunması amacıyla bir türev araç elde edebilir ve bu aracı korunma amaçlı araç olarak belirleyebilir.

2.3.11.3. Korunmanın Etkinliği ve Değerlendirilmesi

Korunmanın etkinliği; korunma amaçlı aracın, korunulan riskle ilgili nakit akımı veya makul değerdeki değişiklikleri karşılamadaki etkinliğidir.

Sözleşmenin başlangıcında ve korunmanın geçerliliği süresince, korunan kalemin makul değerinde veya nakit akımlarındaki değişikliklerin neredeyse tamamının korunma amaçlı aracın makul değerinde veya nakit akımlarındaki değişikliklerle karşılanmasının beklendiği ve gerçek sonuçların %80 ile %125 arası bir aralıkta olduğu bir korunma önemli ölçüde etkin bir korunma olarak kabul edilir. Örneğin, korunma amaçlı araca ilişkin kazanç 125 birim ve korunan kaleme ilişkin zarar 100 birim iken, karşılama oranı $125/100$ (%125) veya $100/125$ (%80) işlemleriyle elde edilir. Bu örnekteki korunma işlemi önemli ölçüde etkin bir korunmadır.

Korunma amaçlı araç ile korunan varlık, yükümlülük veya tahmin işleminin temel koşullarının aynı olması halinde; makul değerdeki veya nakit akımlarındaki korunulan riskle ilişkilendirilebilir değişiklikler, korunma işlemine ilk girildiğinde ve sonrasında, büyük olasılıkla birbirlerini tamamen netleştirici etkide bulunur. Örneğin, korunma amaçlı araç ve korunan kaleme ilişkin anapara tutarları, nominal tutarlar, vadeler, yeniden fiyatlandırma tarihleri, anapara ve faiz tahsil ve ödemelerinin tarihleri, faiz hadlerinin belirlenme esasları aynı ise; yapılacak bir faiz haddi swapı büyük olasılıkla etkin bir korunma olarak sonuçlanır.

Diğer taraftan, bazı durumlarda korunma amaçlı araç korunulan riski kısmen karşılar. Örneğin, korunma amaçlı araç ve korunan kalem birlikte hareket etmeyen farklı para birimleri cinsinden ise, korunma tamamen etkin olmayabilir. Ayrıca, bir türev aracın makul değerindeki değişikliklerin bir kısmının karşı taraf riskine ilişkin olması halinde; bu türev araç faiz haddi riskine ilişkin bir korunmada tamamen etkin olmayabilir.

Korunma muhasebesi uygulanabilmesi için, korunma işleminin; belirli ve tanımlanabilir bir riske ilişkin olması, işletmenin toplam riskine yönelik olmaması ve sonuçta işletmenin kar veya

zararını etkilemesi gerekir¹⁹. Bir maddi varlığın eskime veya demode olma riski ya da devlet tarafından istimlak edilme veya kamulaştırılma riskine yönelik bir korunma işlemi, korunma muhasebesi uygulanması için gerekli koşulları taşımaz; çünkü, bu tür risklerin güvenilir olarak ölçülememesi nedeniyle korunmanın etkinliğinin değerlendirilmesi mümkün değildir.

2.3.11.4. Korunma İlişkileri

Bir korunma ilişkisi, sadece aşağıdaki koşulların tamamının sağlanması halinde, korunma muhasebesi uygulanması için gerekli koşulları taşır:

- a) Korunmanın başlangıcında, korunma ilişkisi ile işletmenin risk yönetimi amacı ve korunma stratejisi hakkında resmi bir belgelendirme sisteminin bulunması gerekir. Söz konusu belgelendirme sisteminde asgari olarak; korunma amaçlı araç ile korunan kalem veya işleme ilişkin bir açıklama; korunulan riskin esası; ile korunma amaçlı aracın, korunan kalemin makul değerindeki veya korunan işlemin nakit akımlarındaki korunulan riskle ilişkilendirilebilir değişiklikleri bertaraf etmekteki etkinliğinin işletme tarafından nasıl değerlendirildiğine yönelik bir açıklamanın bulunması gerekir.
- b) Korunma, makul değer veya nakit akımlarındaki korunulan riskle ilişkilendirilebilir değişiklikleri bertaraf etmekte önemli ölçüde etkin olmalıdır.
- c) Nakit akım korunmaları ile ilgili olarak, korunmaya konu olan bir tahmin işleminin gerçekleşmesinin kuvvetle muhtemel olması ve bu tahmin işleminin maruz kalınan nakit akım değişikliklerini yansıtması gerekir.
- d) Korunmanın etkinliği güvenilir olarak ölçülebilmelidir. Örneğin, korunan kalemin makul değeri veya nakit akımları ile korunma amaçlı aracın makul değerinin güvenilir olarak ölçülmesi gerekir.
- e) Korunmanın devam eden bir süreç içerisinde sürekli olarak değerlendirilmesi gerekir ve hesap dönemi süresince önemli ölçüde etkin olması beklenir.

IAS 39'da, 3 tür korunma ilişkisi öngörülmüştür:

- a) Makul değer korunmaları,
- b) Nakit akım korunmaları,
- c) Net yatırım korunmaları.

2.3.11.4.1. Makul Değer Korunmaları

Makul değer korunması; mali tablolara alınan bir varlık veya yükümlülük, bir varlığın sabit fiyattan alım-satımına yönelik mali tablolara alınmayan bir kesin taahhüt ya da bu tür bir varlık, yükümlülük veya kesin taahhütün belirlenebilir bir kısmıyla ilgili olarak, belirli bir riskle

¹⁹ Epstein and Mirza, 2002:215

ilişkilendirilebilir ve raporlanan kar/zararı etkileyebilen makul değer değişikliklerine karşı korunmadır.

Makul değer korunmasının bir örneği, faiz hadlerindeki değişikliklerin bir sonucu olarak sabit faizli bir borçlanma aracının makul değerinde meydana gelecek değişikliklere ilişkin korunmadır. Bu tür bir korunma işlemi ihraççı tarafından gerçekleştirilebileceği gibi elinde bulunduran tarafından da gerçekleştirilebilir.

Bir makul değer korunmasının korunma muhasebesi uygulanması için gerekli koşulları hesap dönemi boyunca sağlaması halinde, bu korunma aşağıdaki şekilde muhasebeleştirilir:

- b) Hem korunma amaçlı araç hem de korunan kalemin makul değerle değerlendirilmesi halinde, makul değer değişikliklerinden kaynaklanan kazanç ve kayıplar gelir tablosu ile ilişkilendirilir. Türev olmayan korunma amaçlı araçların kayıtlı değerlerinin yabancı para cinsinden olan kısmının değerlendirilmesinden kaynaklanan kazanç veya kayıplar da buna dahildir.
- c) Korunan kaleme ilişkin makul değer değişikliklerinin doğrudan öz sermaye içerisinde mali tablolara alınmak suretiyle makul değer üzerinden değerlendirilmesi halinde, bu kazanç ve kayıplar gelir tablosu ile ilişkilendirilmek üzere yeniden sınıflandırılır.
- d) Korunan kalemin maliyeti veya itfali maliyeti üzerinden değerlendirilmesi halinde ise, korunan kalem makul değer üzerinden yeniden değerlendirilir ve buna ilişkin kazanç ve kayıplar gelir tablosu ile ilişkilendirilir.

Aşağıdaki hallerden herhangi birinin ortaya çıkması durumunda, makul değer korunmalarıyla ilgili korunma muhasebesi uygulamasına devam edilmez:

- a) Korunma amaçlı aracın kullanılması, satılması, sona ermesi veya korunma amaçlı olmasına son verilmesi (Korunma amaçlı bir aracın diğer bir korunma amaçlı araçla yenilenmesi veya sürdürülmesi; bu tür uygulamaların işletmenin belgelendirilen korunma stratejisinin bir parçası olması halinde, bir sona erme veya son verme olarak dikkate alınmaz), veya
- b) Korunmanın, korunma muhasebesi uygulanması için gerekli koşulları sağlayamaz hale gelmesi.

2.3.11.4.2. Nakit Akım Korunmaları

Nakit akım korunması; mali tablolara alınan bir varlık veya yükümlülük (değişken faizli bir borca ilişkin gelecekteki faiz ödemelerinin tamamı veya bir kısmı gibi) ya da bir tahmin işlemiyle (gerçekleşmesi beklenen bir alım veya satım gibi) ilgili belirli bir riskle ilişkilendirilebilir ve raporlanan kar/zararı etkileyebilen nakit akım değişikliklerine karşı korunmadır.

Nakit akım korunmasının bir örneği, sabit faizli borçlanma araçlarının değişken faizli borçlanma araçlarıyla değiştirilmesine yönelik bir swap işleminin kullanılmasıdır.

Bir nakit akım korunmasının korunma muhasebesi uygulanması için gerekli koşulları hesap dönemi boyunca sağlaması halinde, bu korunma aşağıdaki şekilde muhasebeleştirilir:

- a) Korunma amaçlı araca ilişkin kazanç veya kayıpların etkin bir korunma olarak belirlenen kısmı, öz sermaye içerisinde mali tablolara alınır;
- b) Korunma amaçlı araca ilişkin kazanç veya kayıpların etkin olmayan kısmı; korunma amaçlı aracın bir türev araç olması halinde gelir tablosu içerisinde, korunma amaçlı aracın bir türev araç olmaması halinde ise gelir tablosu veya öz sermaye içerisinde mali tablolara alınır.

Bir tahmin işlemine ilişkin korunmanın bir varlık veya yükümlülüğün mali tablolara alınması ile sonuçlanması durumunda; nakit akım korunmalarının muhasebeleştirilmesi ile uyumlu olarak doğrudan öz sermaye içerisinde mali tablolara alınan kazanç veya kayıplar, aynı dönem içerisinde veya elde edilen varlığın ya da katlanılan yükümlülüğün kar/zararı etkilediği dönemlerde (örneğin, amortisman giderlerinin, faiz giderlerinin veya satışların maliyetinin mali tablolara alındığı dönemlerde) kar veya zarar olarak yeniden sınıflandırılır. Ancak, herhangi bir zamanda, doğrudan öz sermaye içerisinde mali tablolara alınan net zararın tamamının veya bir kısmının gelecekteki bir veya birkaç dönemde telafi edilemeyeceğinin beklenmesi halinde; telafi edilmesi beklenmeyen tutar kar veya zarar içerisinde yeniden sınıflandırılır.

Bir tahmin işlemine ilişkin korunmanın, bir varlık veya yükümlülüğün mali tablolara alınması ile sonuçlanmadığı durumlarda; daha önce doğrudan öz sermaye içerisinde mali tablolara alınan tutarlar aynı dönem içinde veya korunan tahmin işleminin kar/zararı etkilediği dönemlerde kar veya zarara dahil edilir (örneğin, tahmini bir satışın gerçekleşmesi).

Aşağıdaki hallerden herhangi birinin ortaya çıkması durumunda, nakit akım korunmalarıyla ilgili korunma muhasebesi uygulamasına devam edilmez:

- a) Korunma amaçlı aracın kullanılması, satılması, sona ermesi veya korunma amaçlı olmasına son verilmesi;
- b) Korunmanın, korunma muhasebesi uygulanması için gerekli koşulları sağlayamaz hale gelmesi;
- c) Tahmin işleminin gerçekleşmesinin beklenmemesi.

(a) veya (b) bentlerinde belirtilen durumların ortaya çıkması halinde; korunma amaçlı araca ilişkin olarak etkin bir korunma varken doğrudan öz sermaye içerisinde mali tablolara alınan birikmiş kazanç veya kayıplar, tahmin işlemi gerçekleşene kadar öz sermaye içerisinde ayrı olarak kalmaya devam eder. Tahmin işlemi gerçekleştiğinde, söz konusu birikmiş kazanç ve kayıplar, bu tahmin işleminin bir varlık veya yükümlülüğün mali tablolara alınması ile sonuçlanıp sonuçlanmadığına bağlı olarak yukarıdaki şekilde muhasebeleştirilir.

(c) bendinde belirtilen durumun ortaya çıkması halinde ise; tahmin işlemine ilişkin doğrudan öz sermaye içerisinde mali tablolara alınan birikmiş kazanç veya kayıplar dönemin kar veya zararı olarak mali tablolara alınır.

2.3.11.4.3. Net Yatırım Korunmaları

Şube benzeri yabancı bir işletmedeki net yatırımın korunması; ana ortaklığın bağlı ortaklığı, iştiraki, müşterek yönetime tabi işletmesi veya şubesi olup, faaliyetlerini yabancı bir ülkede sürdüren işletmelerdeki net yatırımların korunmasıdır.

Net yatırımın bir parçası olarak dikkate alınan parasal bir kalemin korunması dahil olmak üzere, şube benzeri yabancı işletmelerdeki net yatırımların korunmaları, nakit akım korunmaları ile aynı şekilde muhasebeleştirilir. Ancak, korunma amaçlı bir araca ilişkin kazanç veya kayıpların etkin bir korunma olarak belirlenen ve doğrudan öz sermaye içerisinde mali tablolara alınan kısmı, şube benzeri yabancı işletme elden çıkarıldığında kar veya zarar olarak mali tablolara alınır.

3. FASB DÜZENLEMELERİ

Finansal araçların mali tablolara alınması ve değerlemesi ile ilgili olarak FASB tarafından düzenlenmiş ve halen yürürlükte bulunan dört temel düzenlemeye aşağıda yer verilmiş olup; finansal araçlara ilişkin IASB ve FASB düzenlemelerinin karşılaştırıldığı bir tablo bu etüdün 2 numaralı ekinde yer almaktadır.

3.1. Finansal Araçların Makul Değerleri Hakkında Yapılacak Açıklamalar (FAS 107)

Aralık 1991’de yayımlanan ve 15.12.1992’den sonra sona eren yıllık hesap dönemleri itibarıyla yürürlüğe giren FAS 107, mali tablolara alınan ya da alınmayan tüm finansal araçların makul değerlerinin tüm işletmelerce açıklanmasını gerektirir.

Tüm finansal araçların makul değerleri, bu makul değerlerin tahmin edilmesinde kullanılan önemli varsayımlar, makul değer tahmin edilememesi halinde kayıtlı değer, etkin faiz haddi, vade ve neden makul değer tahmin edilemediğinin açıklanması gibi genel hususların yanında; önemli karşı taraf riski yoğunlaşmalarının da açıklanması bu düzenlemeyle zorunlu tutulmuştur. Diğer taraftan, finansal araçların maruz kaldıkları piyasa risklerinin açıklanması zorunlu olmamakla birlikte teşvik edilmiştir.

3.1.1. Finansal Araç Kavramı

Aşağıdaki koşulların her ikisini de sağlayan nakit, mülkiyet hakkına ilişkin bir kanıt veya bir sözleşme FAS 107 tarafından finansal araç olarak nitelendirilmiştir. Bu tür finansal araçların;

a) (i) İkinci bir işletmeye nakit veya başka bir finansal araç teslim etme, veya (ii) potansiyel olarak aleyhe olan koşullarda diğer finansal varlıklarla değiştirme için ilk işletme üzerinde sözleşmeden kaynaklanan bir yükümlülük tesis etmesi; ve

b) (i) İlk işletmeden nakit veya başka bir finansal araç alma, veya (ii) potansiyel olarak uygun koşullarda diğer finansal varlıklarla değiştirme için ikinci işletmeye sözleşmeden kaynaklanan bir hak sağlaması gerekir²⁰.

3.1.2. Makul Değerin Tespiti

Söz konusu düzenlemede, makul değer kavramının, cari bir işlemde istekli taraflar arasında bir aracın değişiminde esas alınacak tutar olarak tanımlanmış olması nedeniyle; tarafların istekli olmaması veya tasfiye gibi hallerde makul değer oluşmaz.

FAS 107'ye göre; makul değer bilgilerinin dayandığı dört çeşit piyasa kaynağı bulunmaktadır:

- a) **Borsalar:** Borsalar, finansal araç işlemlerinde düzeni ve şeffaflığı sağlar. Kapanış fiyatları ile işlem hacimlerine ilişkin bilgiler kolaylıkla elde edilebildiğinden, makul değer tespiti kolaydır.
- b) **Dealer piyasaları:** Dealer tarafından yapılan alım satımlar piyasada o finansal araçla ilgili likidite sağlar. Kapanış fiyatları ile işlem hacimlerine ilişkin bilgilere göre, güncel en iyi alış ve en iyi satış emir bilgilerine erişilmesi daha kolay olduğundan, makul değer belirlenmesinde bu bilgilerin kullanılması mümkündür. Tezgahüstü piyasalar bunun tipik örnekleridir.
- c) **Broker piyasaları:** Müşteri temsilcileri (broker) alıcılarla satıcıları karşılaştırarak işlemin gerçekleşmesini sağlarlar. Bu piyasalarda, müşteri temsilcilerinin hem alış hem de satış fiyatlarından haberdar olmasına karşılık, işlem yapan tarafların karşı tarafça önerilen fiyat hakkında herhangi bir bilgisi bulunmaz. Bu nedenle, tamamlanmış işlemlerin fiyatları makul değer tespitinde esas alınabilir.
- d) **Bire-bir işlemler:** İşlemlerin, arada herhangi bir aracı bulunmadan taraflar arasında doğrudan gerçekleşmesi nedeniyle, bu tür işlemlerde genellikle çok az bilgi kamuya açılır. Elde edilebilmesi halinde, bu fiyatlar makul değer tahmininde kullanılabilir.

Borsalar veya diğer teşkilatlanmış piyasalarda işlem gören menkul kıymetlerin kotasyon fiyatları makul değere ilişkin en iyi kanıt oluşturur. Herhangi bir borsa veya diğer teşkilatlanmış piyasalarda işlem görmeyen finansal araçların makul değerleri belirlenirken, takdir mekanizmasının kullanılması gerekir. Bu takdir mekanizmasının kullanılması sırasında esas alınacak yöntem ve varsayımların, mali tabloları hazırlayan ve onaylayan kişilerce belirlenmesi gerekir.

3.2. Borçlanma ve Sermaye Araçlarındaki Belirli Yatırımlar (FAS 115)

Mayıs 1993'de yayımlanan FAS 115, 15.12.1993 tarihinden sonra başlayan yıllık hesap dönemlerinden itibaren yürürlüğe girmiştir.

²⁰ Williams, 2002:17.03-17.10

FAS 115, borçlanma araçlarındaki tüm yatırımlar ile makul değerleri güvenilir olarak belirlenebilen sermaye araçlarındaki (equity securities) yatırımların muhasebeleştirilmesi ve raporlanması konularını kapsamaktadır²¹. Bu tür yatırımlar, 3 kategori içerisinde sınıflandırılmakta ve muhasebeleştirilmeleri de bu çerçevede yapılmaktadır:

- a) İşletmenin vadeye kadar elinde tutma konusunda olumlu bir niyetinin ve yeteneğinin bulunduğu borçlanma araçları “vadeye kadar elde tutulacak menkul kıymetler” (held-to-maturity securities) olarak sınıflandırılmakta ve itfali maliyeti üzerinden raporlanmaktadır.
- b) Kısa vadede satmak amacıyla satın alınan elde tutulan borçlanma ve sermaye araçları “spekülatif amaçlı menkul kıymetler” (trading securities) olarak sınıflandırılmakta ve tahakkuk etmiş kazanç ve kayıplar gelir tablosu ile ilişkilendirilmek suretiyle makul değer üzerinden raporlanmaktadır.
- c) Vadeye kadar elde tutulacak veya spekülatif amaçlı olarak sınıflandırılmayan borçlanma ve sermaye araçları “satışa müsait menkul kıymetler” (available-for-sale securities) olarak sınıflandırılmakta ve tahakkuk etmiş kazanç ve kayıplar, gelir tablosu ile ilişkilendirilmeyerek öz sermaye içerisinde ayrı bir kısım olarak gösterilmek suretiyle makul değer üzerinden raporlanmaktadır.

3.3. Türev Araçlar ve Korunma Faaliyetleri (FAS 133)

Haziran 1998’de yayımlanan FAS 133, 15.06.1999 tarihinden sonra başlayan yıllık hesap dönemlerinden itibaren yürürlüğe girmesi öngörülmüş olmasına karşılık; bu tarih, Haziran 1999’da yayımlanan FAS 137 ile 15.06.2000 olarak değiştirilmiştir. Diğer taraftan, dileyen işletmelerin Haziran 1998’den sonra başlayan 3 aylık ara dönemler itibarıyla bu standart hükümlerini uygulayabilmesine olanak tanınmıştır (hesap dönemi takvim yılı olan işletmeler açısından, 1998 yılının üçüncü 3 aylık ara dönemi için).

FAS 133, finansal araçların muhasebeleştirilmesi ile ilgili olarak ABD’ndeki temel düzenlemedir. Bu standart, türev araçlar ile korunma faaliyetlerinin muhasebeleştirilmesinde ve raporlanmasında kapsamlı ve tutarlı düzenlemeler getirmiştir. Bu yeni düzenleme, türev araçların muhasebeleştirilmesindeki tutarsızlıkları gidermiş ve türev araç işlemlerinin ve korunan kalemlerin raporlanmasında önemli değişiklikler yapmıştır²².

²¹ FASB, Statement of Financial Accounting Standards No.115, Accounting for Certain Investments in Debt and Equity Securities, 3.madde

²² Ernst & Young, 1998:1

3.3.1. Türev Araçlar

FAS 133, tüm türev araçların varlıklar veya yükümlülükler olarak bilançoda gösterilmesini ve makul değer üzerinden değerlendirilmesini gerektirmektedir²³.

3.3.2. Korunma Faaliyetleri

IAS 39 ile benzer bir şekilde, FAS 133; belirli koşullar sağlandığı takdirde, bir türev aracın hususi olarak aşağıda belirtilen korunma faaliyetlerinde kullanılabileceğini belirtmektedir:

- a) Mali tablolara alınan varlıkların veya yükümlülüklerin ya da mali tablolara alınmayan kesin taahhütlerin makul değerlerinde meydana gelen değişikliklere karşı korunma (makul değer korunmaları),
- b) Tahmin işlemlerinin nakit akımlarında meydana gelen değişikliklere karşı korunma (nakit akım korunmaları),
- c) Şube benzeri yabancı işletmelerdeki net yatırımlar, mali tablolara alınmayan kesin taahhütler, satışa müsait menkul kıymetler veya döviz dayalı tahmin işlemlerinin maruz kaldığı döviz kuru risklerine karşı korunma (döviz kuru korunmaları).

Bu çerçevede, bir türev aracın makul değerinde meydana gelen değişikliklerin muhasebeleştirilmesi, bu türev aracın amaçlanan kullanımına ve yukarıda belirtilen üç tür korunma faaliyetinden hangisine yönelik olarak belirleneceğine bağlı olarak değişiklik gösterir:

3.3.2.1. Makul Değer Korunmaları

Türev araca ilişkin kazanç veya kayıplar; korunan kalemtedki korunulan riskle ilişkilendirilebilir kazanç veya kayıplarla netleştirilmek suretiyle, kazanç veya kayıplara ilişkin değişikliğin ortaya çıktığı dönemde gelir tablosu ile ilişkilendirilir. Bu muhasebe yönteminin etkisi; korunma faaliyetinin, makul değerde meydana gelen değişiklikleri karşılamakta etkin olmayan kısmının mali tablolara yansıtılmasıdır.

3.3.2.2. Nakit Akım Korunmaları

Türev araca ilişkin kazanç veya kayıpların etkin olan kısmı; ilk olarak öz sermaye içerisinde ayrı bir kısım olarak raporlanır, ve tahmin işleminin işletmenin gelirlerini etkilediği dönemde gelir tablosu içerisinde yeniden sınıflandırılır. Kazanç veya kayıpların etkin olmayan kısmı, doğrudan gelir tablosu ile ilişkilendirilir.

²³ FASB, Statement of Financial Accounting Standards No.133, Accounting for Derivative Instruments and Hedging Activities, 17.madde

3.3.2.3. Döviz Kuru Korunmaları

Şube benzeri yabancı işletmelerdeki net yatırımların korunmaları nedeniyle ortaya çıkan kazanç veya kayıplar, öz sermaye içerisinde ayrı bir kısım olarak raporlanır. Mali tablolara alınmayan bir kesin taahhütün veya satışa müsait bir menkul kıymetin döviz kuru riskinden korunmasına yönelik olarak belirlenen bir türev aracın, makul değer korunmaları gibi muhasebeleştirileceği; buna karşılık, dövizde dayalı bir tahmin işleminin döviz kuru riskinden korunmasına yönelik olarak belirlenen bir türev aracın ise, nakit akım korunmaları gibi muhasebeleştirileceği öngörülmüştür.

3.3.2.4. Korunma Amaçlı Olmayan Türev Araçlar ve Diğer Hususlar

Korunma amaçlı olarak belirlenmeyen bir türev araca ilişkin kazanç veya kayıpların, bunlara ilişkin değişikliğin ortaya çıktığı dönemde gelir tablosu ile ilişkilendirilmesi gerekmektedir.

Korunmanın etkinliğinin değerlendirilmesinde kullanılacak yöntemin ve korunmanın etkin olmayan kısmının belirlenmesinde kullanılacak değerlendirme yaklaşımının korunmanın başlangıcında belirlenmesi; ve söz konusu yöntemlerin doğal olarak işletmenin risk yönetimi politikaları ile uyumlu olması gerekir.

FAS 133'te; varlık, yükümlülük, mali tablolara alınmayan bir kesin taahhüt veya tahmin işleminin korunmasına yönelik olarak, türev olmayan bir aracın korunma amaçlı olarak belirlenemeyeceği belirtilmiş olmasına karşılık; mali tablolara alınmayan dövizde dayalı bir kesin taahhütün veya şube benzeri yabancı bir işletmedeki net yatırımının döviz kuru riskine karşı korunmasına yönelik olarak, dövizde dayalı bir türev olmayan aracın korunma amaçlı olarak belirlenmesi bu hükmün dışında tutulmuştur.

3.4. Finansal Varlıkların Transferi ve Bunlara Hizmet Sağlanması ile Borçların Ortadan Kalkması (FAS 140)

Eylül 2000'de yayımlanan FAS 140'ın; 31.03.2001 tarihinden sonra ortaya çıkan finansal varlık transferleri ve bu varlıklara hizmet sağlama işlemleri ile bu tarihten sonra ortadan kalkan borçlar için geçerli olacağı belirtilmiştir. Teminatların mali tablolara alınması ve yeniden sınıflandırılması ile menkul kıymetleştirme²⁴ (securitisation) işlemleri ve teminatlar hakkında yapılacak açıklamalara ilişkin hükümlerin ise, 15.12.2000 tarihinden sonra sona eren hesap dönemleri itibarıyla yürürlüğe girmesi öngörülmüştür.

FAS 140, finansal varlıkların transferi ve bu varlıklara hizmet sağlanması ile borçların ortadan kalkması işlemlerinin muhasebeleştirilmesi ve raporlanması konularını kapsamaktadır. Bu düzenleme, finansal varlıklar üzerindeki kontrole odaklanan "Finansal kısımlar yaklaşımı"nın tutarlı olarak uygulanmasını gerektirmektedir. Bu yaklaşım kapsamında, bir finansal varlığın transferinden sonra; söz konusu varlığın işletmenin kontrolünde bulunan kısmı ve bu varlıkla ilgili varlığın sahibi adına

²⁴ Menkul kıymetleştirme, finansal varlıkların menkul kıymete dönüştürülme sürecidir.

saklanması, kuponlarının tahsil edilmesi gibi işletme tarafından sağlanan hizmetler nedeniyle ortaya çıkan varlıklar (hizmet varlıkları) ve katlanılan yükümlülükler mali tablolara alınır; kontrolün kaybedildiği finansal varlıklar ile ortadan kalkan borçlar mali tablolardan çıkarılır. FAS 140; satış niteliğindeki finansal varlık transferleri ile teminatlı borçlanma niteliğindeki transferlerin ayırt edilmesine yönelik düzenlemeleri de içermektedir²⁵.

3.4.1. Finansal Varlıkların Transferi

Transfer eden tarafın transfer edilen varlık üzerindeki kontrolünü kaybettiği bir finansal varlık transferi; transfer edilen varlık karşılığında, bu varlığın faizi veya temettüleri gibi haklarının dışında bir bedel alındığı sürece bir satış olarak muhasebeleştirilir. Aşağıdaki koşulların tamamı sağlandığı sürece, transfer edilen finansal varlık üzerinde transfer eden tarafın kontrolünün bulunmadığı kabul edilir:

- a) Transfer eden tarafın transfer edilen varlığa erişim imkanının bulunmaması (Transfer eden tarafın veya alacaklılarının, iflas halinde bile söz konusu varlığa erişim imkanının bulunmaması gerekir.),
- b) Transfer edilen tarafın elde etmiş olduğu varlıkları veya hakları değiştirme veya teminat gösterme hakkının bulunması; ve transfer edilen tarafın veya varlığı elinde bulunduranın varlığı değiştirme ya da teminat gösterme avantajını sınırlandıran, veya transfer eden tarafa önemli olmayan bir haktan daha fazlasını sağlayan herhangi bir koşulun bulunmaması,
- c) Transfer eden tarafın;
 - i. Transfer edilen varlığı vadesinden önce geri çağırmasına veya geri satın almasına olanak tanıyan veya zorunlu tutan bir anlaşma, veya
 - ii. Transfer edilen varlığı elinde bulunduran tarafça belirli varlıkların teslim edilmesine ilişkin tek taraflı bir hak,aracılığıyla transfer edilen varlık üzerindeki etkin kontrolünün devam ediyor olmaması.

FAS 140; bir finansal varlık transferinin bir parçası olarak, transfer eden tarafça elde edilen veya katlanılan türev araçların veya borçların uygulanabilir olması halinde ilk olarak makul değer üzerinden değerlendirilmesini öngörür.

3.4.2. Hizmet Varlıkları ve Hizmet Borçları

Transfer edilen varlıklara ilişkin hizmet varlıkları ve diğer alıkoyulan haklar; transfer edilen varlığın önceki kayıtlı değerinin, elden çıkarılan varlıkların ve alıkoyulan hakların transfer tarihindeki göreceli makul değerleri esas alınarak paylaştırılması suretiyle değerlemeye tabi tutulur.

²⁵ FASB, Summary of Statement No.140, 2000:1

Hizmet varlıkları ve hizmet borçlarının; (a) tahmini net hizmet geliri veya zararının, transfer edilen varlığa hizmet sağlandığı süre içerisinde itfa edilmesi ve (b) makul değerleri esas alınarak varlıklardaki değer düşüklüklerinin veya yükümlülüklerdeki artışların değerlendirilmesi, suretiyle değerlemeye tabi tutulacağı öngörülmüştür.

3.4.3. Borçların Ortadan Kalkması

Bir borç sadece; (a) borçlunun, alacaklıya ödemedede bulunmak suretiyle bu borca ilişkin sorumluluğundan kurtulması veya (b) borçlunun, borca ilişkin asli sorumluluğunun hukuki bir süreçle veya alacaklının inisiyatifıyla hukuki olarak sona ermesi hallerinde mali tablolardan çıkarılabilir.

3.4.4. Teminat Niteliğindeki Finansal Varlıklar

Teminat olarak verilen finansal varlıklar, borçlunun mali tablolarında diğer varlıklarından ayrı bir şekilde yeniden sınıflandırılır. Bilançoda ayrı olarak raporlanmayan veya yeniden sınıflandırılmayan, teminat olarak verilen finansal varlıklar hakkında da, borçlu tarafından dipnotlarda açıklama yapılması gereklidir.

Bu düzenlemeye göre ayrıca, teminat alan tarafın kabul ettiği ve bir sözleşme veya ilgili piyasadaki örf ve düzenlemelerin bir sonucu olarak teminatları satma veya yeniden teminat olarak verme hakkının bulunduğu teminatlar hakkında, teminat alan tarafça da açıklama yapılması gerekir.

Bu açıklamalar; söz konusu teminatın dönem sonundaki makul değeri, satılan veya yeniden teminat olarak verilen kısmı, kullanım yerleri ve kaynakları hakkındaki bilgileri içerir.

3.4.5. Menkul Kıymetleştirilen Finansal Varlıklar

Menkul kıymetleştirilen finansal varlıkları olan bir işletmenin; muhasebe politikaları, finansal varlıkların tutarı, nakit akımları, alıkoyulan hakların makul değerlerinin belirlenmesinde kullanılan temel varsayımlar ile bu makul değerlerin temel varsayımlardaki değişikliklere karşı duyarlılığı hakkında açıklamalarda bulunması gerekir. Finansal varlıklarını menkul kıymetleştiren işletmelerin; ayrıca, menkul kıymetleştirdiği finansal varlıkları ile bunlarla birlikte yönettiği diğer finansal varlıkları hakkında aşağıda belirtilen açıklamaları da yapması gerekir:

- a) Dönem sonundaki, toplam bakiye anapara tutarı, bilançodaki her bir kategori için mali tablolardan çıkarılan kısım ile mali tablolara alınmaya devam edilen kısım,
- b) Dönem sonundaki, karşı taraflarca sözleşme gerekleri vadesinde yerine getirilmemiş finansal varlıklar,
- c) Dönem süresince katlanılan karşı taraf zararları.

3.4.6. Diğer Hususlar

FAS 140; Transfer edilen tarafı sınırlandıran koşullar, özel amaçlı işletme (special purpose entity) olabilme koşulları, hakların kısmi olarak transferlerinin muhasebeleştirilmesi, alıkoyulan

hakların değeri, finansal varlıklara hizmet sağlanması, menkul kıymet ödünç işlemleri, repo, sendikasyon kredileri, borçların ortan kalkması, faktoring, alacakların transferi ve benzeri konular hakkındaki düzenlemeleri de kapsamaktadır.

4. SPK DÜZENLEMELERİ VE BU DÜZENLEMELERİN ULUSLARARASI STANDARTLAR ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu bölümde özellikle işlem maliyetleri, kamu menkul kıymetleri ve repo işlemleri olmak üzere menkul kıymetlerin değeri ile vadeli işlem ve opsiyon sözleşmelerinin muhasebeleştirilmesiyle ilgili SPK Düzenlemeleri ele alınacak olup; ayrıca bu düzenlemelere ilişkin değerlendirmelere yer verilmiştir.

4.1. Menkul Kıymetlerin Değeri

Menkul kıymetlerin değeri Seri:XI, No:1 sayılı Tebliğin 21'inci maddesinde yer verilmiştir. Bu maddede;

- a) Geçici amaçlarla elde edilen menkul kıymetlerin elde etme maliyeti ile mali tablolara alınacağı,
- b) Satın alma bedeline bağlı olarak katlanılan giderlerin (işlem maliyetlerinin) elde etme maliyetine dahil edilebileceği gibi, gelir tablosuna da yansıtılabileceği,
- c) Borsalar ve teşkilatlanmış diğer piyasalarda işlem gören hisse senetlerinin, bilanço gününden önceki 5 işgünü boyunca oluşan günlük ağırlıklı ortalama fiyatların ortalaması üzerinden değeri; bu ortalamanın hesabında sermaye artırım ve temettü ödemesi gibi işlemlerden kaynaklanan etkilerin giderileceği; bilanço gününden önceki 5 işgünü içinde elde edilen hisse senetlerinin ise, elde etme maliyeti ile bilanço gününde oluşan ağırlıklı ortalama fiyatın düşük olanı ile değeri;
- d) Yatırım fonu katılma belgelerinin, ilgili yatırım fonunun bilanço tarihi için açıkladığı alış fiyatları üzerinden;
- e) Devlet tahvili, hazine bonosu ve gelir ortaklığı senetleri gibi kamu menkul kıymetleri ile ilgili olarak, vadelerinde elde edilecek gelirin söz konusu menkul kıymetlerin iktisabından bilanço tarihine kadar geçen süreye isabet eden kısmı için gelir tahakkuk ettirileceği,
- f) Borsalar ve teşkilatlanmış diğer piyasalarda işlem gören borçlanmayı temsil eden diğer menkul kıymetlerin ise bilanço tarihindeki ağırlıklı ortalama fiyatları üzerinden değeri;
- g) Borsalar ve teşkilatlanmış diğer piyasalarda işlem görmeyen menkul kıymetlerin, elde etme maliyetlerine göre % 10 veya daha fazla bir oranda değeri kaybetmeleri ve bu değeri düşüklüğünün yakın bir gelecekte ortadan kalkacağına dair objektif ve makul bir gerekçenin varolmaması durumunda rayiç değerleriyle değeri; rayiç değeri,

- borçlanmayı temsil eden menkul kıymetler için T.C. Merkez Bankasınca açıklanan iskonto oranı üzerinden hesaplanan değer, hisse senetleri için ise net defter değeri olduğu;
- h) (c), (d), (f) ve (g) bentlerinde yer alan düzenlemeler çerçevesinde yapılacak değerleme sonucunda oluşacak değer artış ve azalışlarının gelir tablosu ile ilişkilendirilmesi suretiyle ilgili menkul kıymet hesabında gösterileceği;
- hükme bağlanmıştır²⁶.

Menkul kıymetlerin değerlemesine ilişkin bu düzenlemeler büyük ölçüde uluslararası standartlarla uyumludur. Ancak işlem maliyetleri, kamu menkul kıymetleri ve repo işlemlerinin değerlemesi ile ilgili olarak, SPK Düzenlemeleri ile uluslararası standartlar arasında bazı önemli farklılıklar görülmektedir.

4.1.1. İşlem Maliyetlerine İlişkin Düzenlemelerin Değerlendirilmesi

Seri:XI, No:1 sayılı Tebliğ hükümlerine göre; geçici amaçlarla elde edilen menkul kıymetlerin satın alma bedeline bağlı olarak katlanılan giderler, mevcut durumda işletmelerce ilgili menkul kıymetin elde etme maliyetine dahil edilebilmekte veya gelir tablosu ile de ilişkilendirilebilmektedir. Ancak, bu tür bir durum, mali tabloların birbirleriyle karşılaştırılmasında sağlıklı veriler neden olabilmektedir. Bu nedenle, alternatif uygulama içermeyen tek bir uygulama benimsenmesi, işletmelerin mali tablolarının karşılaştırılabilirliği açısından daha sağlıklı sonuçlar verecektir.

Bu çerçevede, işlem maliyetlerinin finansal aracın elde etme maliyetine dahil edilmesi hem alternatif uygulama içermeyen tek bir uygulama benimsenmesini sağlayacaktır, hem de bu hükmü IAS 39 ile uyumlu hale getirecektir.

4.1.2. Kamu Menkul Kıymetlerine İlişkin Düzenlemelerin Değerlendirilmesi

Seri:XI, No:1 sayılı Tebliğin 21'inci maddesinde; menkul kıymetlerin değerlendirme gününde borsalar ve teşkilatlanmış diğer piyasalarda teşekkül etmiş bir fiyatının bulunması durumunda, söz konusu menkul kıymetlerin bu fiyat kullanılarak değerlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu duruma bir istisna olarak, borsalar veya teşkilatlanmış diğer piyasalarda işlem görsün veya görmesin ihraç edilen kamu menkul kıymetleri için farklı bir uygulama benimsenmiş; bunların piyasa fiyatı yerine ihraç tarihlerindeki iç verim oranı üzerinden gelir tahakkuku yapılması suretiyle değerlemeye tabi tutulması öngörülmüştür.

Bu düzenlemenin, borsada işlem gören bir kamu menkul kıymetinin ihraç tarihindeki iç verim oranına göre değerlendirme günündeki hesaplanan değeri ile borsa değeri arasında, olağan ticari koşullarda önemli bir farklılığa neden olmayacağı açıktır. Ancak, nominal ve reel faizlerin aşırı yüksek olduğu ve bunlarda önemli dalgalanmaların görüldüğü dönemlerde, söz konusu değerler önemli ölçüde farklılaşabilmektedir.

²⁶ Seri:XI, No:1 sayılı SPK Tebliği, 21.madde

Nitekim ülkemizde yaşanan Kasım 2000 ve Şubat 2001 ekonomik krizleri sırasında yaşanan bu tür bir olumsuz etkinin bertaraf edilmesine yönelik olarak, SPK Karar Organınca alınan bir karar çerçevesinde; Sermaye Piyasası Kanununa (SPKn) tabi işletmelerce 2000 ve 2001 yılı içerisinde hazırlanacak mali tablolarda dikkate alınmak üzere; devlet tahvili, hazine bonosu ve gelir ortaklığı senetleri gibi kamu menkul kıymetlerinin Seri:XI, No:1 sayılı Tebliğin 21'inci maddesinde öngörülen ihraç tarihindeki iç verim oranına göre değerlendirilmesi yerine, aynı Tebliğ'in 9'uncu maddesinde düzenlenen "ihtiyatlılık" ilkesine öncelik verilmek suretiyle,

- a) borsada işlem gören kamu menkul kıymetlerinin bilanço tarihinde borsada oluşan ağırlıklı ortalama fiyatları,
- b) borsada işlem görmekle birlikte bilanço tarihinde borsada alım satıma konu olmayan kamu menkul kıymetlerinin son işlem günündeki ağırlıklı ortalama fiyatları,
- c) borsada işlem görmeyen kamu menkul kıymetlerinin ise T.C. Merkez Bankası tarafından açıklanan fiyatları,

üzerinden değerlendirilmesine karar verilmiştir.

Ancak, bu uygulama yukarıda da belirtildiği üzere iki hesap dönemi için benimsenmiş; 2002'den itibaren, değerlemede ihraç tarihindeki iç verim oranının kullanılması olan eski uygulamaya dönülmüştür.

Bu çerçevede, kamu menkul kıymetlerinin IAS 39 ile uyumlu olarak makul değer üzerinden değerlendirilmesinin sürekli hale getirilmesi, özellikle önemli tutarda kamu menkul kıymetlerini elinde bulunduran işletmeler açısından önemlilik arz etmektedir.

4.1.3. Repo İşlemlerine İlişkin Düzenlemelerin Değerlendirilmesi

Seri:XI, No:1 sayılı Tebliğde repo işlemlerinin değerlemesine ilişkin doğrudan bir hüküm bulunmamasına karşılık, SPKn'nda yer alan repo ve ters repo tanımları ile SPK'nun diğer düzenlemeleri uyarınca, repo işlemleri uzun bir süre muhasebe açısından da kesin alım-satım olarak değerlendirilmiş ve dolayısıyla bunların dayanağı olan kamu menkul kıymetleri de Seri:XI, No:1 sayılı Tebliğ'in 21'inci maddesi çerçevesinde değerlemeye tabi tutulmuştur. Ancak, sorun özellikle repo işlemi çerçevesinde verilen veya alınan nakdi bedel ile bunların karşılığında alınan veya verilen menkul kıymetin piyasa değerinin birbirlerinden önemli ölçüde farklı olması halinde ortaya çıkmaktadır. Örneğin, repo işleminin değerlemesinin, ters repocu bir işletme tarafından değerlendirilmesinde, repo yapılan tutar ve repo faiz haddi üzerinden değil, repoya konu olan menkul kıymetin ihraç tarihindeki iç verim oranı üzerinden yapılması nedeniyle, mali tablolar yanıltıcı sonuçlara neden olabilmekteydi. Benzer sorunlar repocu işletme açısından da söz konusuydu.

Ancak, uygulamada karşılaşılan bu tür aksaklıklar nedeniyle, repo işleminin SPKn'nda bir alım-satım olarak tanımlanan hukuki niteliğiyle muhasebe anlamındaki niteliğinin birbirinden ayrıştırılması gerektiği sonucuna varılarak; işlemin özünün gerçekte belirli bir faiz haddi üzerinden bir borç anlaşması olması, repo karşılığında alınan veya verilen menkul kıymetlerin bu borca ilişkin

teminat niteliğinde olması ve menkul kıymetlerin fiili olarak el değiştirmemesi nedenleriyle; repo işlemlerinin Seri:XI, No:1 sayılı Tebliğ'in 21'inci maddesi kapsamında değerlendirilmesi uygulaması terk edilerek, faize dayalı bir borç veya alacak olarak değerlendirilerek gider veya gelir tahakkuku yapılması suretiyle, repo işlemlerinin değerlendirilmesi başta IAS olmak üzere diğer uluslararası düzenlemelerle uyumlu hale getirilmiştir.

4.2. Vadeli İşlem ve Opsiyon Sözleşmelerinin Muhasebesi

Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsalarının Kuruluş ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmeliğin 23.02.2001 tarihinde yürürlüğe girmesinden sonra, bu piyasalarda gerçekleşen işlemlerin muhasebeleştirilmesine yönelik olarak bir düzenleme ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bunun sonucunda, işletmelerce alım-satımı yapılan vadeli işlem ve opsiyon sözleşmelerinin değerlendirilmesine ve muhasebeleştirilmesine ilişkin usul ve esasları belirleyen Seri:XI, No:19 sayılı Tebliğ 27.08.2001 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Seri:XI, No:19 sayılı Tebliğ hükümleri genel olarak IAS 39'da yer alan düzenlemeler ile uyumludur. Ancak, kapsamı IAS 39'dan daha dar tutularak vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri ve korunma işlemleri ile sınırlı tutulmuştur. Bu çerçevede, bu etüd içerisinde söz konusu düzenlemelerin ayrıntılarına yer verilmesi tekrar niteliğinde olacağından, bu Tebliğ hükümlerine ana hatları itibarıyla değinilecektir.

Bu Tebliğ'de herşeyden önce, IASB ve FASB düzenlemeleri gibi uluslararası düzenlemelerde özellikle üzerinde durulan “fair value” kavramına ilk defa değinilmiş ve bu kavram “makul değer” olarak ifade edilmiştir. Buna göre, makul değer; bilgili ve istekli taraflar arasında, herhangi bir ilişkiden etkilenmeyecek şartlar altında bir varlığın el değiştirebileceği fiyat veya yükümlülüklerin yerine getirilmesinde esas teşkil edecek olan meblağ olarak tanımlanmıştır²⁷.

Bu Tebliğe göre, sözleşmeler korunma amaçlı ve spekülasyon amaçlı olmak üzere ikiye ayrılmakta ve bu sözleşmelerin muhasebeleştirilmesi de buna bağlı olarak farklılık göstermekte olup; bunlar tamamen IAS 39'da olduğu gibi düzenlenmiştir.

Ancak, söz konusu Tebliğ'de, IAS 39 ve FAS 133 düzenlemelerinden farklı olarak, sadece makul değer korunmaları ve nakit akım korunmalarına yer verilmiş olup; şube benzeri yabancı işletmelerdeki net yatırım korunmalarına veya döviz kuru korunmalarına değinilmemiştir.

Diğer taraftan, işlemlerin korunma amaçlı olarak kabul edilebilmesi için gerekli şartlar, korunmanın etkinliği, teminatların muhasebeleştirilmesi, sözleşmelerin toplulaştırılarak değerlendirilmesi ile dipnotlarda yapılacak açıklamalara ilişkin hükümler söz konusu Tebliğ'de düzenlenen diğer hususlar arasında yer almaktadır.

²⁷ Seri:XI, No:19 sayılı SPK Tebliği, 3.madde

5. DEĞERLENDİRME ve SONUÇ

Günümüz sermaye piyasalarında finansal muhasebe ve raporlama standartlarının harmonizasyonu bir zorunluluk haline gelmiştir. Dünya ekonomileri giderek artan boyutta sınır ötesi fon akımlarıyla karşı karşıya bulunmaktadır. Muhasebe ve finansal raporlama sistemleri de, bu gelişen piyasaların etkinliğini destekleyebilecek veya bu etkinliğin azalmasına sebep olabilecek önemli bir unsur haline gelmiştir. Finansal piyasaların küreselleşmesi ve özellikle internet olmak üzere iletişim teknolojilerindeki gelişmeler, mali tabloların karşılaştırılabilirliğine ve şeffaflığına yönelik ihtiyaçların önemini gündeme taşımış ve işletmelerce açıklanması gereken finansal bilgiler hakkında düzenleyici kuruluşlar, işletmeler, yatırımcılar, kredi veren kuruluşlar ile bağımsız denetçilerde yeni bir vizyonun oluşmasını sağlamıştır.

Dünya çapında genel kabul görmüş muhasebe ve finansal raporlama standartlarının olmayışı, yatırım alternatifleri ile ilgili yatırımcıların doğru karar alma yeteneklerini sınırlandırmak suretiyle, sermaye piyasalarının tam olarak küreselleşmesine engel olmaktadır. Bu nedenle, yatırımcılar ve diğer mali tablo kullanıcıları tarafından yatırım fırsatlarının karşılaştırılabilmesi, hatta işletmenin kuvvetli ve zayıf yönleri ile işletmenin karşı karşıya bulunduğu fırsat ve tehditler hakkında işletme yönetimlerince daha iyi bilgi sahibi olunması ve böylece rakiplerle daha avantajlı koşullarda rekabet edilebilmesi için, uluslararası düzeyde tek bir muhasebe ve finansal raporlama sisteminin bulunması gereklidir²⁸.

Mevcut durumda, küresel finansal piyasalarda, ABD’nde geçerli olan ve FASB tarafından oluşturulan genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri (GAAP) ile IASB tarafından oluşturulan Uluslararası Muhasebe Standartları (IAS) olmak üzere, muhasebe ve finansal raporlama sistemleri ile ilgili iki temel düzenleme ekolü bulunmaktadır.

Finansal araçların muhasebeleştirilmesi ve finansal raporlaması her iki ekol tarafından da ayrıca düzenlenmiştir. Ancak, futures, forward, opsiyon ve swaplar gibi yeni ve son derece karmaşık sözleşmelerin muhasebe ve finansal raporlama sistemlerinin yeni yeni oturmaya başlaması nedeniyle, her iki ekol de ancak 2001 yılı itibarıyla uygulamaya geçebilmiştir.

IASB tarafından, finansal araçların raporlanmasına ilişkin iki ayrı düzenleme yapılmıştır. Bunlardan IAS 32, finansal araçların mali tablolarda gösterimi ve bu araçlar hakkında mali tablolarda yapılacak açıklamaları kapsarken; IAS 39, finansal araçların mali tablolara alınması ve değerlemesine ilişkin husuları düzenlemiştir.

Finansal araçların muhasebeleştirilmesine ilişkin FASB Standartları dört temel düzenlemeye dağılmış bulunmaktadır. Bunlardan, FAS 133 bu konudaki esas düzenlemeyi oluşturmakta ve türev araçların ve korunma faaliyetlerinin muhasebeleştirilmesini kapsamaktadır. FAS 107, finansal araçların makul değerleri hakkında mali tablolarda yapılması gereken açıklamaları; FAS 115, borçlanma ve sermaye araçlarındaki belirli yatırımların muhasebeleştirilmesini; FAS 140 ise, finansal

²⁸ Andersen, BDO, Deloitte Touche Tohmatsu, Ernst & Young, Grant Thornton, KPMG, PricewaterhouseCoopers, 2001:3

varlıkların transferi ve bunlara hizmet sağlanması ile borçların ortadan kalkması işlemlerinin muhasebeleştirilmesini düzenlemiştir.

Türk sermaye piyasalarında ise, konu esas olarak iki tebliğde düzenlenmiştir. Bunlardan vadeli işlem ve opsiyon sözleşmelerinin muhasebeleştirilmesine ilişkin Seri:XI, No:19 sayılı Tebliğ bu konudaki esas düzenlemeyi oluştururken; menkul kıymetlerin değerlemesi, mali tablo ve raporlara ilişkin ilke ve kuralları hakkındaki Seri:XI, No:1 sayılı Tebliğ içerisinde düzenlenmiştir.

Finansal araçların muhasebeleştirilmesine ilişkin SPK Düzenlemeleri uluslararası standartlar çerçevesinde incelendiğinde; bu düzenlemelerde önemli eksiklikler ve farklılıkların bulunduğu görülmektedir.

Türev araçlar ve bileşik araçlar dahil olmak üzere, finansal araçların borç ya da sermaye olarak sınıflandırılması, hisse senetlerini de içeren bir sermaye araçları kavramı, işletmelerin geri aldıkları kendi hisse senetleri, bir işletmenin kendi hisse senetlerine dayalı türev araçlar, bir finansal varlık ve bir finansal borcun netleştirilmesi, finansal araçların değerlemesinde giderek daha büyük ölçüde benimsenen makul değer uygulaması, itfali maliyet uygulaması, finansal araçların değerlemesi, finansal varlıkların ve finansal borçların mali tablolara alınması ve mali tablolardan çıkarılması, teminat niteliğindeki finansal varlıklar, transfer edilen finansal varlıklara hizmet sağlanması ve bu nedenle ortaya çıkan hizmet varlıkları ve hizmet borçları gibi konuların, mevcut SPK Tebliğlerinde düzenlenmemiş olması nedeniyle; bu konuların ayrıntılı bir şekilde düzenlenmesi gerekliliği bulunmaktadır.

Diğer taraftan, SPK Düzenlemeleri, işlem maliyetleri ile kamu menkul kıymetlerinin değerlemesinde uluslararası düzenlemelerden farklı uygulamalar benimsemiş; repo işlemlerinin değerlemesini ise uluslararası standartlarla paralel hale getirmiştir.

Bu çerçevede, mevcut düzenlemelerde değişiklik yapmak mevcut sistemi karmaşık hale getireceğinden; finansal araçların mali tablolara alınması, mali tablolarda gösterimi, değerlemesi ve bunlara ilişkin dipnotlarda yapılacak açıklamalara ilişkin düzenlemelerinin tamamının tek bir düzenleme içerisinde toplanarak, uluslararası standartlarla tamamen uyumlaştırılmasının uygun olacağı düşünülmektedir.

Bu noktada, ülkemiz düzenlemeleri uluslararası standartlarla uyumlu hale getirilirken, Amerikan sistemi olan FASB Düzenlemelerinin mi yoksa Avrupa Birliği sistemi olan IASB Düzenlemelerinin mi esas alınacağı gündeme gelmektedir. Aslında bu iki ekol, küçük farklılıklar dışında önemli ölçüde benzer hükümler içermekte; örneğin, finansal araçların değerlemesinde her ikisi de giderek makul değer yaklaşımını benimsemektedir. Hatta, IASB tarafından IAS 32 ve IAS 39 üzerinde gerçekleştirilmesi planlanan değişiklik tasarımları ile FASB Düzenlemeleri incelendiğinde, bu iki ekolün gittikçe birbirine yaklaştığı ve benzer hükümler içerecek şekilde güncellendiği görülmektedir.

Ancak,

- Ülkemizin Avrupa Birliği için tam üyelik başvurusu yaptığı ve bu konudaki kararlılığı,

- Avrupa Komisyonu’nun, hisse senetleri borsalar ve diğer teşkilatlanmış piyasalarda işlem gören tüm işletmelerin konsolide mali tablolarının en geç 01.01.2005 tarihinden itibaren IAS ile uyumlu olarak hazırlanmasını zorunlu tutmuş olduğu,
- IAS’ın Avrupa ve gerçekte tüm dünya çapında hızlı bir şekilde daha geniş bir uygulama alanı bulduğu ve mevcut durumda çok sayıda ülkenin düzenleyici otoriteleri ile önemli uluslararası işletmelerin IAS’ı benimsediği,
- Ayrıca, 100’den fazla ülkenin sermaye piyasaları düzenleyici kuruluşları tarafından oluşturulan ve uluslararası fon akımlarının artmasına paralel olarak son yıllarda uluslararası sermaye piyasalarında önemli bir etken olarak ortaya çıkan Uluslararası Menkul Kıymetler Komisyonları Örgütü’nün (IOSCO- International Organization of Securities Commissions) uluslararası kabul görmüş muhasebe standartlarının oluşturulmasında IASB’nin çalışmalarını destekleme politikasını benimsemiş olduğu, ve bu amaçla çokuluslu işletmelerce yapılacak sınır-ötesi ihraç ve kotasyon işlemleri için IAS’ın uygulanmasına izin verilmesi hususunda farklı ülkelerdeki kendisine üye düzenleyici kuruluşlara tavsiyede bulunduğu,

dikkate alındığında, mevcut düzenlemeler uyumlaştırılırken IASB Düzenlemelerinin esas alınmasının daha uygun olacağı düşünülmektedir.

Bu çerçevede, finansal araçların mali tablolara alınması, mali tablolarda gösterimi, değerlemesi ve bunlara ilişkin mali tablolarda yapılacak açıklamalar hakkında IAS 32 ve IAS 39 hükümleri ile uyumlu olarak hazırlanmış bir Tebliğ Taslağına bu etüdün 3 numaralı ekinde yer verilmiştir. Bu Tebliğ Taslağının yürürlüğe konularak ülkemiz finansal piyasalarında uygulanmasının sağlanması; mali tabloların karşılaştırılabilirliğini ve şeffaflığını sağlayarak, bu sayede çokuluslu şirketlerin ülkemize yaptığı doğrudan ve dolaylı yatırımların artmasına katkıda bulunacaktır.

KAYNAKLAR

Düzenlemeler ve Düzenleme Taslakları:

FINANCIAL ACCOUNTING STANDARDS BOARD (FASB)

- 1993 Statement of Financial Accounting Standards No. 115 Accounting for Certain Investments in Debt and Equity Securities, Financial Accounting Series, No:126-D
- 1998 Statement of Financial Accounting Standards No. 133 Accounting for Derivative Instruments and Hedging Activities, Financial Accounting Series, No:186-B
- 2000 Statement of Financial Accounting Standards No. 140 Accounting for Transfers and Servicing of Financial Assets and Extinguishments of Liabilities, a replacement of FASB Statement No. 125, Summary of Statement No. 140

INTERNATIONAL ACCOUNTING STANDARDS BOARD (IASB)

- 2002 International Accounting Standards 2002, The full text of all International Accounting Standards, SIC Interpretations and IAS 39 Implementation Guidance – Questions and Answers extant at 1 January 2002
- 2002 Exposure Draft of Proposed Amendments to IAS 32, Financial Instruments: Disclosure and Presentation, and IAS 39, Financial Instruments: Recognition and Measurement

SERMAYE PİYASASI KURULU

- 1989 Sermaye Piyasasında Mali Tablo ve Raporlara İlişkin İlke ve Kurallar Hakkında Tebliğ, Seri:XI, No:1
- 2001 Vadeli İşlem ve Opsiyon Sözleşmelerinin Muhasebesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Tebliğ, Seri:XI, No:19

Kitaplar:

ANDERSEN, BDO, DELOÏTTE TOUCHE TOHMATSU, ERNST & YOUNG, GRANT THORNTON, KPMG, PRICEWATERHOUSECOOPERS

- 2001 GAAP 2001, A Survey of National Accounting Rules Benchmarked Against International Accounting Standards

EPSTEIN, Barry J. and Abbas Ali MİRZA

- 2002 Wiley IAS 2002, Interpretation and Application of International Accounting Standards, John Wiley & Sons, Inc., New York

ERNST & YOUNG

- 1998 Accounting for Derivative Instruments and Hedging Activities: An Introductory Analysis of FASB Statement 133

KPMG

- 2000 International Accounting Standards, Financial Instruments Accounting

PRICEWATERHOUSECOOPERS

- 1998 Understanding IAS, Analysis and Interpretation of International Accounting Standards, Second Edition, Londra

- 1998 International Accounting Standards, Similarities and Differences: IAS, US GAAP and UK GAAP, Londra

WILLIAMS, Jan R.

- 2002 2002 Miller GAAP Guide, Restatement and Analysis of Current FASB Standards, Aspen Law & Business, New York

Makaleler:

PACTER, Paul

- 2000 IAS 39 Compared with FASB Standards, Accountancy International Magazine (June 1999)

TURGAY, Hale

- 2001 Türev Ürünlerin Mali Tablolara Yansıtılması, MÖDAV Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi, Cilt:3, Sayı:2 Haziran 2001 S: 9-28

Sunuş ve Konuşma Metinleri:

BAĞCI, Hamdi

- 2002 Ulusal Muhasebe Standartları ve Uluslararası Standartlarla Uyum, Ankara Ekim 2002

CAIRNS, David

- 2002 Introduction to IAS and to the IASB, Londra
2002 Financial Instruments – The Principles, Londra

PRICEWATERHOUSECOOPERS

- 1999 Meet the Experts-Technical Workshops on SFAS 133 and IAS 39, Londra

EK DİZİNİ

EK-1: IAS 32 ve IAS 39’da belirtilen kavramlar ve anlamları.

EK-2: Finansal Araçların Muhasebeleştirilmesine İlişkin IASB ve FASB Düzenlemelerinin Karşılaştırılması

EK-3: Finansal Araçların Muhasebeleştirilmesine İlişkin Tebliğ Taslağı

EK-1:

IAS 32 ve IAS 39’da belirtilen kavramlar aşağıda belirtilen anlamlarıyla kullanılmıştır:

Finansal araç (financial instrument): Bir işletmenin finansal varlığı iken diğer işletmenin finansal borcu veya hisse senedi olan sözleşmeler.

Finansal varlık (financial asset):

- i) Nakit,
- ii) Bir sözleşme neticesinde, başka bir işletmeden nakit veya başka bir finansal varlığı alma hakkı,
- iii) Bir sözleşme neticesinde, başka bir işletmeyle finansal sözleşmeleri potansiyel olarak uygun şartlarda değiştirme hakkı,
- iv) Başka bir işletmenin hissesi.

Finansal borç (financial liability):

- i) Başka bir işletmeye nakit veya finansal araç teslim etme,
- ii) Başka bir işletmeyle, potansiyel olarak işletmenin aleyhine olacak şekilde finansal araç değiştirme yükümlüğü doğuran sözleşmeye dayalı yükümlülük.

Hisse senedi (equity instrument): İşletmenin varlıklarından tüm yükümlülüklerini indirdikten sonra kalan bakiyede hak sahibi olabilen senetler.

Makul değer (fair value): Bilgili ve istekli taraflar arasında, herhangi bir ilişkiden etkilenmeyecek şartlar altında bir varlığın el değiştirebileceği fiyat veya yükümlülüklerin yerine getirilmesinde esas teşkil edecek olan meblağ.

Piyasa değeri (market value): Aktif bir piyasada bir menkul kıymetin satılması halinde elde edilecek tutar veya bir menkul kıymetin elde edilmesi halinde ödenecek tutar.

Türev araç (derivative): Aşağıda belirtilen özelliklerin tamamını sağlayan, bu Kısım kapsamındaki bir finansal araç veya bir diğer sözleşmedir:

- i) Aracın değerinin belirli bir faiz haddi, menkul kıymet veya mal fiyatı, döviz kuru, fiyat veya oran endeksleri, kredi derecelendirmesi veya endeksi veya benzeri değişkenlerde (dayanak varlık) meydana gelen değişikliklere bağlı olarak değişmesi,

- ii) Aracın ilk yatırım gerektirmemesi veya piyasa şartlarındaki değişikliklere benzer tepki vermesi beklenen diğer sözleşme tiplerine göre daha az düzeyde ilk yatırım gerektirmesi,
- iii) Aracın gereklerinin ileri bir tarihte ifa edilmesi.

Spekülatif amaçlı finansal varlık veya finansal borçlar (financial assets or financial liabilities held for trading): İşletme tarafından ilk defa mali tablolara alınırken spekülatif amaçlı olarak belirlenen araçlardır. Herhangi bir finansal araç mali tablolara alınırken spekülatif amaçlı olarak belirlenebilir. Finansal araçlar, aşağıdaki koşulların varlığı halinde spekülatif amaçlı olarak sınıflandırılır:

- i) Esas olarak satmak veya geri satın almak amacıyla elde edilmiş veya katlanılmışsa,
- ii) Birlikte yönetilen ve son zamanlardaki işlem kalıbı kısa vadeli kar amacı olan belirli finansal araçlardan oluşan bir portföyün parçasıysa, veya
- iii) Bir türev araçsa (korunma amaçlı araçlar olarak belirlenen türev araçlar hariç).

Vadeye kadar elde tutulacak yatırımlar (held-to-maturity investments): Belirli veya sabit ödemeleri olan, sabit bir vadesi bulunan ve işletmenin vadesine kadar elde bulundurma niyetinde ve yeteneğinde olduğu finansal araçlar. İşletme tarafından ilk defa mali tablolara alınırken; spekülatif amaçlı, veya satışa müsait olarak belirlenen ya da işletme kaynaklı alacaklar tanımını karşılayan araçlar bunun dışındadır.

İşletme kaynaklı alacaklar (loans and receivables originated by the entity): i) İşletme tarafından ilk defa mali tablolara alınırken spekülatif amaçlı veya satışa müsait olarak belirlenen varlıklar ile ii) spekülatif amaçlı olarak sınıflandırılan ve hemen veya kısa vadede tekrar satılmak amacıyla elde edilen finansal varlıklar dışında; daha ziyade işletmenin doğrudan borç vermek veya mal ve hizmet satmak suretiyle oluşan, aktif bir piyasaya kote olmayan ve belirli veya sabit ödemeleri olan finansal varlıklar:

Satışa müsait finansal varlıklar (available-for-sale financial assets): i) İşletme faaliyetlerinden kaynaklanan borçlar ve alacaklar, ii) vadeye kadar elde tutulacak yatırımlar veya iii) spekülatif amaçlı olarak sınıflandırılan finansal varlıklar dışındaki diğer finansal varlıklar.

Bir finansal varlık veya finansal borcun itfali maliyeti (amortised cost of a financial asset or financial liability): Bir finansal varlık veya finansal borcun ilk defa mali tablolara alınırken değerlendirildiği tutardan; anapara geri ödemelerinin düşülmesi, ilk tutar ile vade tutarı arasındaki farkın etkin faiz yöntemi kullanılması suretiyle itfası sonucunda birikmiş itfa tutarının eklenmesi veya düşülmesi, ve varlığın değerinin düşmesi veya nakit akımlarının tahsil edilememesi nedeniyle ortaya

ıkan değer azalışlarının (doğrudan veya karşılık hesapları aracılığıyla) dūřulmesi suretiyle bulunan tutar.

Etkin faiz yöntemi (effective interest method): Bir finansal varlığın veya finansal borcun etkin faiz haddi kullanılması suretiyle itfalı maliyetinin ve faiz geliri veya faiz giderinin hesaplanmasına ilişkin yöntem. Bir finansal varlığın veya finansal borcun etkin faiz haddi; sözleşme ile belirlenen gelecekteki nakit akımlarını, bu aracın ilk defa mali tablolara alınma tarihindeki veya uygulanabilir olması durumunda piyasadaki bu tarihten sonraki en yakın yeniden fiyatlama tarihindeki net kayıtlı değerine eşitleyen iskonto oranıdır. Taraflarca sözleşme kapsamında alınan veyadenen tüm tutarlar bu hesaplamaya dahil edilir. Etkin faiz haddinin belirlenmesi, sözleşme ile belirlenen nakit akımları tutarından çok tahmini nakit akım tutarlarına dayanır; çünkü, i)ndemelerin tutarlarına ve zamanlamalarına ilişkin makul bir tahmin yapılabildiği sürece,ndeme riskine maruz bulunan varlık gruplarından elde edilen faiz gelirlerinin mali tablolara alınması ve ii) değer dūřuklę için toplu olarak değerlendirilen varlık gruplarında meydana gelen değer dūřuklęnn değerlenmesi amaçlanmaktadır. Etkin faiz haddi, bazı durumlarda vadeye veya sonraki yeniden fiyatlama tarihine kadar olan getiri seviyesi olarak tanımlanmakta olup; finansal varlığın veya finansal borcun o dönemdeki iç verim oranına eşittir.

İşlem maliyetleri (transaction costs): Bir finansal varlığın veya finansal borcun alınması veya elden çıkarılması ile doğrudan ilişkili ilave dış maliyet.

Kesin taahhüt (firm commitment): Belirli bir kaynağın belirli bir fiyattan ileriki bir tarihte değişiminingren bağlayıcı anlaşma.

Mali tablolardan çıkarılma (derecognize): Dahance mali tablolara alınan bir finansal varlığın veya finansal borcun kısmen veya tamamen işletmenin bilançosundan çıkarılması.

Korunan kalem (hedged item): Makul değerinde veya gelecekteki nakit akımlarında değişiklik olma riski bulunan ve korunan olarak belirlenen varlık, yükümlülük, kesin taahhüt, gelecekte yapılmasıngrlen işlem veya şube benzeri yabancı bir işletmedeki net yatırım.

Korunma amaçlı araçlar (hedging instruments): Makul değeri veya nakit akımları, bir korunan kalemin makul değerinde veya nakit akımlarında meydana gelen değişiklikleri karşılaması beklenen türev araçlar veya sınırlı durumlarda türev araç olmayan finansal varlıklar ve finansal borçlar. Türev araç olmayan finansal varlıklar ve finansal borçlar, sadece döviz kuru riskinden korunmak amacıyla korunma amaçlı araçlar olarak belirlenebilir.

Korunmanın etkinliği (hedge effectiveness): Korunma amaçlı aracın, korunulan riskle ilgili nakit akımı veya makul değerdeki değışiklikleri karşılamadaki etkinliği.

Menkul kıymetleştirme (securitisation): Finansal varlıkların menkul kıymete dönüştürölme süreci.

Repo (repurchase agreement): Bir finansal varlığı nakit ve diğer varlıklar karşılığında diğer tarafa transfer etme, aynı zamanda bu finansal varlığı, transferdeki miktara faiz ilave etmek suretiyle bulunan tutar karşılığında ileri bir tarihte geri alma taahhüdü içeren anlaşma.

EK-2:

Finansal Araçların Muhasebeleştirilmesine İlişkin
IASB ve FASB Düzenlemelerinin Karşılaştırılması²⁹

IASB DÜZENLEMELERİ	FASB DÜZENLEMELERİ
İlgili Düzenlemeler	İlgili Düzenlemeler
IAS 32 IAS 39	FAS 107 FAS 115 FAS 133 FAS 140
Kapsam	Kapsam
Tüm işletmeler	Aynı
Mali tablolara alınma, değerlendirme, mali tablolardan çıkarılma, korunma muhasebesi, mali tablolarda gösterim ile dipnotlarda yapılacak açıklamalara ilişkin düzenlemeleri kapsar.	Aynı
Tanımlar	Tanımlar
Finansal araçlar; bir işletmenin finansal varlığı iken diğer işletmenin finansal borcu veya hisse senedi olan sözleşmelerdir.	Aynı
Finansal varlıklar; (a) nakit; (b) bir sözleşme neticesinde, başka bir işletmeden nakit veya başka bir finansal varlığı alma hakkı; (c) bir sözleşme neticesinde, başka bir işletmeyle finansal sözleşmeleri potansiyel olarak uygun şartlarda değiştirme hakkı; veya (d) başka bir işletmenin hissesidir.	Aynı
Finansal borçlar; (a) başka bir işletmeye nakit veya finansal araç teslim etme yükümlülüğü doğuran sözleşmeye dayalı yükümlülükler; veya (b) başka bir işletmeyle, potansiyel olarak işletmenin aleyhine olacak şekilde finansal araç değiştirme yükümlülüğü doğuran sözleşmeye dayalı yükümlülüklerdir.	Aynı
Bir işletmenin, finansal varlıklar veya kendi hisse senetlerinin teslimiyle kapatılabilen sözleşme ile belirlenen yükümlülüğünün bulunması; ve bu yükümlülüğün kapatılması için gereken hisse senedi	FASB düzenlemeleri, bu tür bir yükümlülüğün bir yükümlülük olarak sınıflandırılmasını gerektirmez.

²⁹ Pacter, IAS 39 Compared With FASB Standards, 2000

PWC, Similarities and Differences IAS, US GAAP, and UK GAAP

PWC, Meet the Experts – Technical Workshops on SFAS 133 and IAS 39

Turgay, 2001:19-25

sayısının hisse senetlerinin makul değerine bağlı olarak değişmesi halinde (öyle ki, teslim edilen hisse senetlerinin toplam makul değeri, sözleşme ile belirlenen yükümlülüğün tutarına eşit olacak); bu yükümlülük bir finansal borç olarak dikkate alınır.	
Türev araçlar; (a) Değeri belirli bir faiz haddi, menkul kıymet veya mal fiyatı, döviz kuru, fiyat veya oran endeksi, kredi derecelendirmesi veya endeksi veya benzeri değişkenlerde meydana gelen değişikliklere bağlı olarak değişen, (b) İlk yatırım gerektirmeyen veya piyasa şartlarındaki değişikliklere benzer tepki vermesi beklenen diğer sözleşme tiplerine göre daha az düzeyde ilk yatırım gerektiren, ve (c) Gereklere ileri bir tarihte ifa edilecek olan, finansal araçlardır.	(a) Aynı (b) Aynı (c) FASB Düzenlemelerine göre; türev araç sözleşmesinin koşulları netleştirmeyi gerektirir veya buna izin verir.
İlk Defa Mali Tablolara Alınma ve Değerleme	İlk Defa Mali Tablolara Alınma ve Değerleme
Tüm türev araçlar dahil olmak üzere, finansal varlıklar ile finansal borçların tamamı bilanço ile ilişkilendirilmek suretiyle mali tablolara alınır.	Aynı
Finansal varlıklar ve finansal borçlar; ilk olarak, bunların elde edilmesi için ödenen veya bunlara katlanılması karşılığında alınan bedelin makul değeri üzerinden değerlemeye tabi tutulur.	Aynı
Tüm finansal araçlar ilk defa değerlemeye tabi tutulduklarında, işlem maliyetleri elde etme maliyetine dahil edilir.	İşlem maliyetlerine ilişkin herhangi bir düzenleme bulunmaz. İşlem maliyetleri, finansal araçların ilk değerlemelerine dahil edilebileceği gibi, hariç de tutulabilir.
Menkul kıymetlere ilişkin olağan alım-satım işlemleri, işlem tarihinde veya ifa tarihinde mali tablolara alınır. Satın alma işlemleri için ifa tarihi muhasebesinin kullanılması halinde; işlem tarihi ile ifa tarihi arasında ortaya çıkan bazı değer değişikliklerinin, gelir tablosu üzerindeki etkileri tüm işletmelerce aynı olacak şekilde, mali tablolara alınması gerekir.	İşlem tarihi veya ifa tarihine ilişkin herhangi bir düzenleme bulunmaz. İşlem tarihi ile ifa tarihi arasında ortaya çıkan değer değişiklikleri, gelir tablosuna dahil edilebileceği gibi, hariç de tutulabilir.
Finansal Varlıkların Müteakip Değerlemesi	Finansal Varlıkların Müteakip Değerlemesi
IAS 39 finansal varlıkları aşağıdaki dört kategori altında sınıflandırmıştır: (a) Spekülatif amaçlı finansal varlıklar (b) İşletme kaynaklı alacaklar, (c) Vadeye kadar elde tutulacak yatırımlar, (d) Satışa müsait finansal varlıklar,	SFAS 115, finansal varlıkları; (a) Vadeye kadar elde tutulacak menkul kıymetler (b) Spekülatif amaçlı menkul kıymetler (c) Satışa Müsait Menkul Kıymetler olmak üzere üç kategori içerisinde sınıflandırmış olup; IAS 39'dan farklı olarak "İşletme kaynaklı alacaklar" sınıflandırmasına yer verilmemiştir.
Makul Değer Üzerinden...	Makul Değer Üzerinden...
Spekülatif amaçlı finansal varlıkların tamamı	Aynı
Tüm borçlanma ve sermaye araçları ile spekülatif amaçlı olmayıp satışa müsait olan diğer finansal varlıklar (Herhangi bir borsaya kote olmaması veya diğer bazı yollarla makul değerlerinin güvenilir olarak ölçülememesi nedenleriyle, maliyetleri üzerinden değerlendirilen sermaye araçları hariç)	Tüm borçlanma ve sermaye araçları ile spekülatif amaçlı olmayıp satışa müsait olan diğer finansal varlıklar (Maliyetleri üzerinden değerlendirilen ve herhangi bir borsaya kote olmayan sermaye araçları hariç)
Makul değeri güvenilir olarak ölçülemeyen kote olmayan sermaye araçlarıyla kapatılması gerekmeyen veya bunlarla bağlantılı olmadığı sürece; tüm türev araç varlıkları ve türev araç borçları.	FASB, kote olmayan herhangi bir sermaye aracının makul değer üzerinden değerlendirilmesini gerektirmez. Ancak, makul değeri güvenilir olarak ölçülemeyen kote olmayan bir sermaye aracına endeksli bir türev aracın makul değer üzerinden değerlendirilmesinde, herhangi bir istisna öngörülmemiştir.
Türev olmayan finansal araçlarda gömülü bulunan belirli türev araçlar	Aynı

Maliyetleri Üzerinden...	Maliyetleri Üzerinden...
İşletme kaynaklı alacaklar	Aynı
İşletmelerin, işletme kaynaklı alacaklarını vadelerine kadar elde tutmak için örneklerle kanıtlanmış bir niyeti ve yeteneği bulunmaz.	Aynı
İşletmenin vadeye kadar elde tutma niyet ve yeteneğinin bulunduğu diğer bazı sabit vadeli yatırımlar	Aynı
Vadeye kadar elde tutma amacının tespitine yönelik testler	Aynı
Tekrarlanmayan ve ortaya çıkması beklenmeyen, işletmenin kontrolü dışındaki durumlar nedeniyle, vadeye kadar elde tutulacak bir yatırımın satılması veya satılma niyetinin bulunması; işletmenin kalan portföyünü vadeye kadar elde tutma yeteneği hakkında herhangi bir tereddüt oluşmasına sebep olmaz.	Aynı
Vadeye kadar elde tutulacak bir yatırımın vadesinden önce elden çıkarılması, vadeye kadar elde tutulacak kalan yatırımların tamamının makul değer üzerinden değerlendirilmesini gerektirir.	Aynı
Bir işletmenin vadeye kadar elde tutulacak yatırımlar olarak sınıflandırdığı finansal varlıklarını vadelerinden önce elden çıkarması nedeniyle, diğer tüm finansal varlıklarının vadeye kadar elde tutulacak yatırım olarak sınıflandırılmasının yasaklanması halinde; bu yasak, elden çıkarma işlemini takip eden ikinci yılın sonunda sona erer.	FASB düzenlemelerinde, bu tür bir hüküm bulunmamaktadır.
Makul değeri güvenilir olarak ölçülemeyen ve herhangi bir borsaya kote olmayan hisse senetleri ile bu tür kote olmayan hisse senetlerinin teslimiyle kapatılması gereken ve bunlarla bağlantılı türev araçlar	Herhangi bir borsaya kote olmayan tüm hisse senetleri; bunların makul değerlerinin, aktif bir piyasada kotasyon dışındaki diğer bazı yollarla güvenilir olarak ölçülebilmesi halinde bile, maliyetleri üzerinden değerlendirilir. Kote olmayan hisse senetleriyle bağlantılı olanlar dahil (nakitle kapatılabilmesi halinde), tüm türev araçlar makul değer üzerinden değerlendirilir.
Maliyet değeriyle izlenen bir finansal varlığın geri kazanılabilir tutarının kayıtlı değerini aşması halinde, değer düşüklüğü veya tahsil edilememe nedeniyle ortaya çıkan zararlar gelir tablosu ile ilişkilendirilir.	Aynı
Finansal varlığın makul değerinde düzelme görülmesi halinde; değer düşüklüğü veya tahsil edilememe nedeniyle ortaya çıkan ve daha önce gelir tablosuna yansıtılan zararlar, gelir tablosu ile ilişkilendirilmek suretiyle iptal edilir.	Bu tür zararların iptali mali tablolara alınmaz.
Finansal Borçların Müteakip Değerlemesi	Finansal Borçların Müteakip Değerlemesi
Spekülatif amaçlı finansal borçlar ve türev araç borçları dışındaki tüm finansal borçlar, etkin faiz yöntemi kullanılmak suretiyle itfali maliyet üzerinden değerlendirilir.	Aynı
Makul Değer Değişikliklerinin Raporlanması	Makul Değer Değişikliklerinin Raporlanması
Makul değer üzerinden izlenecek şekilde yeniden değerlendirilen finansal varlıklar ve finansal borçlar için, aşağıdaki seçeneklerden birinin tüm işletme çapında uygulanması gerekir: (a) Düzeltme tutarının tamamı dönemin gelir tablosuna yansıtılır, veya (b) Spekülatif amaçlı finansal varlıklar ile finansal borçların makul değer değişiklikleri gelir tablosuna yansıtılır. Spekülatif amaçlı finansal araçlar dışındaki	FASB, tüm işletmelerin (b) seçeneğini uygulamasını gerektirir.

kalemlerde meydana gelen değer değişiklikleri, finansal araç elden çıkarılana kadar öz sermaye içerisinde raporlanır; finansal araç elden çıkarıldığında tahakkuk etmiş kazanç ve kayıplar gelir tablosu ile ilişkilendirilir.	
Mali Tablolardan Çıkarılma	Mali Tablolardan Çıkarılma
Bir finansal varlık, aşağıdaki koşulların varlığı halinde mali tablolardan çıkarılır: (a) Transfer edilen tarafın finansal varlığı satma veya teminat verme hakkının bulunması, (b) Transfer eden tarafın finansal varlığı yeniden elde etme hakkının bulunmaması (Finansal varlığın piyasada elde edilebilir olması veya bu varlığın yeniden elde etme fiyatının makul değerine eşit olması halinde; bu tür bir hakkın varlığı finansal varlığın mali tablolardan çıkarılmasını engellemez.).	IASB düzenlemelerinde öngörülen koşullara ek olarak; FASB, transfer edilen varlıkların transfer eden taraftan hukuki olarak tecrit edilmesini (transfer eden tarafın iflası halinde bile) gerektirir.
Aşağıdaki durumlardan en az birinin varlığı halinde finansal borç ortadan kalkmış kabul edilir: (a) Borçlunun, kredi verene nakit, diğer finansal varlıklar, mal veya hizmetle ödemedede bulunmak suretiyle borcunu ifa etmesi, veya (b) Borçlunun finansal borcun tamamına veya bir kısmına ilişkin asli sorumluluğunun hukuki bir süreçle veya kredi verenin insiyatifiyle hukuki olarak sona ermesi.	Aynı
Korunma Muhasebesi	Korunma Muhasebesi
Korunma ilişkileri açıkça belirlenebildiği ve korunma etkin olduğu sürece, belirli durumlarda korunma muhasebesinin uygulanmasına izin verilmektedir.	Aynı
Üç tür korunma tanımlanmıştır: (a) Makul değer korunmaları (b) Nakit akım korunmaları (c) Şube benzeri yabancı işletmelerdeki net yatırımların korunması (Net yatırım korunmaları)	(a) Aynı (b) Aynı (c) Yabancı ülkelerde gerçekleştirilen faaliyetlerdeki net yatırımlar, mali tablolara alınmayan kesin taahhütler, satışa müsait menkul kıymetler veya döviz dayalı tahmin işlemlerinin maruz kaldığı döviz kuru risklerine karşı korunma (döviz kuru korunmaları)
Makul değer korunmasının tanımı: Mali tablolara alınan bir varlık veya yükümlülük, bir varlığın sabit fiyattan alım-satımına yönelik mali tablolara alınmayan bir kesin taahhüt ya da bu tür bir varlık, yükümlülük veya kesin taahhütün belirlenebilir bir kısmıyla ilgili olarak, belirli bir riskle ilişkilendirilebilir ve raporlanan kar/zararı etkileyebilen makul değer değişikliklerine karşı korunmadır.	Aynı
Makul değer korunmalarının muhasebeleştirilmesi: (a) Hem korunma amaçlı araç hem de korunan kalemin makul değerle değerlendirilmesi halinde, makul değer değişikliklerinden kaynaklanan kazanç ve kayıplar gelir tablosu ile ilişkilendirilir. Korunma amaçlı türev olmayan araçların kayıtlı değerlerinin yabancı para cinsinden olan kısmının yeniden değerlendirilmesinden kaynaklanan kazanç veya kayıplar da buna dahildir. (b) Korunan kaleme ilişkin makul değer değişikliklerinin doğrudan öz sermaye içerisinde mali tablolara alınmak suretiyle makul değer üzerinden değerlendirilmesi halinde, bu kazanç ve kayıplar gelir tablosu ile ilişkilendirilmek üzere yeniden sınıflandırılır. (c) Korunan kalemin maliyeti veya itfali maliyeti	Aynı

üzerinden değ�erlenmesi halinde ise, korunan kalem makul değ�er üzerinden tekrar değ�erlenir ve buna ilişkin kazanç ve kayıplar gelir tablosu ile ilişkilendirilir.	
Nakit akım korunmasının tanımı: Mali tablolara alınan bir varlık veya yükümlülük ya da bir tahmin işlemiyle ilgili belirli bir riskle ilişkilendirilebilir ve raporlanan kar/zararı etkileyebilen nakit akım değişikliklerine karşı korunmadır.	Aynı
Nakit akım korunmalarının muhasebeleştirilmesi: (a) Korunma amaçlı araca ilişkin kazanç veya kayıpların etkin bir korunma olarak belirlenen kısmı, öz sermaye içerisinde mali tablolara alınır; (b) Korunma amaçlı araca ilişkin kazanç veya kayıpların etkin olmayan kısmı; korunma amaçlı aracın bir türev araç olması halinde gelir tablosu içerisinde, korunma amaçlı aracın bir türev araç olmaması halinde ise gelir tablosu veya öz sermaye içerisinde mali tablolara alınır.	Aynı
şube benzeri yabancı işletmelerdeki net yatırımların korunmasının tanımı: Ana ortaklığın bağlı ortaklığı, iştiraki, müşterek yönetime tabi işletmesi veya şubesi olup, faaliyetlerini yabancı bir ülkede sürdüren işletmelerdeki net yatırımların korunmasıdır.	FASB; şube benzeri yabancı işletmelerdeki net yatırımların korunmasının yanında; mali tablolara alınmayan kesin taahhütler, satışa müsait menkul kıymetler veya dövize dayalı tahmin işlemlerinin maruz kaldığı döviz kuru risklerine karşı korunma faaliyetlerinin tamamını döviz kuru korunmaları olarak dikkate almıştır.
şube benzeri yabancı işletmelerdeki net yatırımların korunmasının muhasebeleştirilmesi: Net yatırımın bir parçası olarak dikkate alınan parasal bir kalemin korunması dahil olmak üzere, şube benzeri yabancı işletmelerdeki net yatırımların korunmaları, nakit akım korunmaları ile aynı şekilde muhasebeleştirilir.	şube benzeri yabancı işletmelerdeki net yatırımların korunmaları nedeniyle ortaya çıkan kazanç veya kayıplar, öz sermaye içerisinde ayrı bir kısım olarak raporlanır. Mali tablolara alınmayan bir kesin taahhütün veya satışa müsait bir menkul kıymetin döviz kuru riskinden korunmasına yönelik olarak belirlenen bir türev aracın, makul değ�er korunmaları gibi muhasebeleştirileceği; buna karşılık, dövize dayalı bir tahmin işleminin döviz kuru riskinden korunmasına yönelik olarak belirlenen bir türev aracın ise, nakit akım korunmaları gibi muhasebeleştirileceği öngörülmüştür.

EK-3:

**Finansal Araçların Muhasebeleştirilmesine
İlişkin Tebliğ Taslağı**

Sermaye Piyasası Kurulundan:

TEBLİĞ

Finansal Araçların Mali Tablolara Alınması, Değerlemesi, Mali Tablolarda Gösterimi ve Bunlara İlişkin Yapılacak Açıklamalar Hakkında Tebliğ

Birinci Bölüm

Amaç, Kapsam ve Tanımlar

Amaç

Madde 1. Bu Tebliğin amacı; bir işletmenin mali durumu, performansı ve nakit akımlarını etkileyen finansal araçlar (finansal varlıklar, finansal borçlar, nakitle veya diğer bazı finansal araçlarla netleştirilebilen finansal olmayan kalemlere ilişkin alım-satım sözleşmeleri) hakkındaki bilgilerin mali tablo kullanıcıları tarafından anlaşılabilmesini ve değerlendirilebilmesini teminen; bu araçların mali tablolara alınması, değerlemesi, mali tablolarda gösterimi ve dipnotlarda yapılacak açıklamalara ilişkin usul ve esasların belirlenmesidir.

Bu Tebliğin içeriği

Madde 2. Bu Tebliğin “Amaç, Kapsam ve Tanımlar” başlıklı Birinci Bölümü; bu Tebliğin amacını, içeriğini, kapsamını, bu Tebliğde kullanılan kavramların tanımları ile bu tanımlara ilişkin açıklamaları içerir.

“Finansal Araçların Mali Tablolara Alınması” başlıklı İkinci Bölüm; finansal varlıklar ve finansal borçların ilk defa mali tablolara alınması, mali tablolardan çıkarılması ve bir finansal varlığın mutata alım-satımı hususlarını içerir.

“Finansal Araçların Değerlemesi” başlıklı Üçüncü Bölüm; finansal varlıklar ve finansal borçların ilk defa ve müteakip değerlemeleri, tekrar sınıflandırılması, makul değere ilişkin değerlendirme ilkeleri, kazanç ve kayıplar, finansal varlıklardaki değer düşüklüğü ve tahsil olanağının düşük olması ve korunma konularını içerir.

“Finansal Araçların Mali Tablolarda Gösterimi” başlıklı Dördüncü Bölüm; ihraççı açısından finansal araçların borçlar ve özsermaye içerisinde sınıflandırılması, bunlara ilişkin faiz, temettü, kazanç ve kayıpların sınıflandırılması ve finansal varlıklar ve finansal borçların netleştirilmesi gereken durumların belirlenmesini içerir.

“Finansal Araçlara İlişkin Açıklamalar” başlıklı Beşinci Bölüm; işletmenin finansal araçlara ilişkin gelecekteki nakit akımlarının tutarını, zamanlamasını ve kesinliğini etkileyen faktörler ve bu araçlara uygulanan muhasebe politikaları hakkındaki bilgiler ile ilgilidir. Bu bölüm ayrıca, işletmeye ait finansal araçların niteliği ve büyüklüğü, hizmet ettikleri işletme amaçları, bu araçlara ilişkin riskler ve bu risklerin kontrol edilmesinde kullanılan işletme politikaları hakkındaki bilgilerin açıklanmasını kapsar.

“Geçiş Hükümleri” başlıklı Altıncı Bölüm; bu Tebliğ hükümlerinin yürürlüğe girdiği anda mali tablolarda uygulanacak usul ve esasları belirler.

Kapsam

Madde 3. Aşağıda belirtilenler hariç olmak üzere, tüm işletmelerce finansal araçların tüm türlerinde bu Tebliğ hükümleri uygulanır (Aşağıda belirtilen maddelerden (a), (b), (c), (d) ve (e) maddeleri bu Tebliğ hükümlerinin tamamının; bunlar dışındaki maddeler ise bu Tebliğin sadece mali tabloya alınma ve değerlemeye ilişkin hükümlerinin kapsamı dışındadır.):

- a) İştirakler, bağlı ortaklıklar ve müşterek yönetime tabi işletmelerdeki yatırımlar. Ancak, iktisap tarihini takip eden on iki ay içerisinde elden çıkarılmak amacıyla elde edilen ve elde tutulanlar gibi, Kurulun diğer düzenlemelerinde bu Tebliğ hükümlerinin uygulanacağı belirtilen iştirak, bağlı ortaklık veya müşterek yönetime tabi işletmedeki bir yatırıma bu Tebliğ hükümleri uygulanır. Bu durumda dipnotlarda, bu Tebliğde öngörülen açıklamaların yanında Kurulun diğer düzenlemelerinde belirtilen açıklamaların da yapılması gerekir.
- b) İşverenlerin çalışanlara yönelik fayda planlarından kaynaklanan hakları ve yükümlülükleri.
- c) Sigorta sözleşmeleri ile belirlenen haklar ve yükümlülükler. Ancak, sigorta sözleşmesi şeklinde düzenlenmekle birlikte esas olarak finansal risklerin transferini içeren finansal araçlara ve sigorta sözleşmelerinde gömülü bulunan türev araçlara bu Tebliğ hükümleri uygulanır.
- d) Birleşme işlemlerinde şarta bağlı hükümler içeren sözleşmeler.
- e) İklimle dayalı, coğrafi veya diğer fiziki değişkenlere dayanan bir ödeme gerektiren sözleşmeler. Ancak bu tür sözleşmelerde gömülü bulunan türev araçların diğer türlerine bu Tebliğ hükümleri uygulanır (örneğin, bir faiz haddi swapının ısınma derecesi gibi iklimsel bir değişkene bağlı olduğu durumda, bu faiz haddi swapı bu Tebliğ kapsamında gömülü bir türev araçtır.).
- f) Kiralama işlemlerine ilişkin haklar ve yükümlülükler. Ancak, kiraya veren tarafından mali tablolara alınan kira alacakları bu Tebliğde öngörülen mali tablolardan çıkarılmaya ilişkin hükümlere tabidir ve kiralama sözleşmelerinde gömülü bulunan türev araçlara bu Tebliğ hükümleri uygulanır.

- g) Opsiyonlar, varantlar ve sermaye olarak sınıflandırılan diğer finansal araçlar dahil, işletme tarafından çıkarılan hisse senetleri. Ancak, bu tür araçları elinde bulunduran işletmeler bu Tebliğ hükümlerini uygulamakla yükümlüdür.
- h) İlk mali tablolara alınmadan sonraki değerlemelerle ilgili olarak; bir borçlanma aracının asli veya değişen koşulları altında, bir borcun vadesinde ödenmemesi nedeniyle finansal aracı elinde bulunduran tarafın katlanacağı zararları karşılamak üzere belirli ödemelerin yapılmasını sağlayan finansal garanti sözleşmeleri (teminat mektupları dahil). Finansal garanti sözleşmelerinin belirli bir faiz haddi, mal veya menkul kıymet fiyatı, kredi derecelendirmesi, döviz kuru, fiyat veya oran endeksleri veya diğer değişkenlerde meydana gelen değişiklikler karşılığında ödeme yapılmasını gerektirmesi halinde, bu tür sözleşmeler bu Tebliğ hükümlerine tabidir. Örneğin, bir borçlunun kredi derecelendirmesinin belirli bir seviyenin altına düşmesi halinde ödeme yapılmasını gerektiren finansal garanti sözleşmeleri bu Tebliğ kapsamı içerisinde yer alır. Ayrıca, bu Tebliğ, mali tablolardan çıkarılmaya ilişkin hükümlerin bir sonucu olarak katlanılan veya ertelenen finansal garanti sözleşmelerinin mali tablolara alınmasını gerektirir.
- i) Spekülatif amaçlı olarak tutulanlar hariç, nakitle veya diğer finansal araçlarla netleştirilmek suretiyle kapatılamayan borç taahhütleri. Borç taahhütlerinden kaynaklanan varlıkları ortaya çıkışlarından hemen sonra satmakta geçmiş bir deneyimi olan işletmeler borç taahhütlerinin tamamında bu Tebliğ hükümlerini uygulamakla yükümlüdür. Taksitler halinde ödenen borç taahhütleri (örneğin, inşa süreciyle paralel olarak taksitler halinde ödenen ipotek inşaat kredileri) netleştirilmiş olarak dikkate alınmaz. Bu Tebliğ kapsamı içerisinde yer almayan borç taahhütlerine ihraççı tarafından Kurulun diğer düzenlemelerinde yer alan hükümler uygulanır.

Mali tablolara alınan ve alınmayan finansal araçlara bu Tebliğ hükümleri uygulanır. Mali tablolara alınan finansal araçlar, işletme tarafından ihraç edilen hisse senetleri ile finansal varlıklar ve finansal borçları içerirken, belirli borç taahhütleri gibi bazı finansal araçlar mali tablolara alınmayan finansal araçlar kapsamı içerisinde yer alır.

Bu Tebliğ amaçları kapsamında, sigorta sözleşmesi; ölüm (bir anüitenin söz konusu olması halinde, anüite alan kişinin hayatta olması), hastalık, maluliyet, maddi varlıklarda meydana gelen hasarlar, diğer kişilere verilen zararlar ve faaliyetin yarıda kesilmesi dahil olmak üzere, belirli bir dönemde ortaya çıkan veya keşfedilen olay ve durumlar nedeniyle sigortalayan tarafı belirli zarar risklerine maruz bırakan bir sözleşmedir. Sigorta şirketleri ve diğer işletmelerce çıkarılan finansal sigorta yenileme sözleşmeleri ve garantili yatırım sözleşmelerinin bazı çeşitleri gibi, sigorta sözleşmesi şeklinde düzenlenmekle birlikte finansal risklerin transferini esas olarak içeren finansal araçlara bu Tebliğ hükümleri uygulanır. Sigorta sözleşmeleri kapsamında yükümlülükleri bulunan işletmelerce, bu tür yükümlülüklerin mali tablolarda gösteriminde ve açıklanmasında bu Tebliğ hükümlerinin uygulanabilirliğinin değerlendirilmesi gerekir.

İklim'e dayalı, coğrafi veya diğ'er fiziki değışkenlere dayanan bir ödeme gerektiren sözleşmeler sigorta poliçelerinde yoğun olarak kullanılır. Bu tür durumlarda, sigortalanan işletmenin zararı kadar ödeme yapılır. Esas olarak finansal risklerin transferini içermeyen sigorta sözleşmeleri kapsamındaki haklar ve yükümlölükler bu Tebliğ kapsamı dışındadır. İklim'e dayalı, coğrafi veya diğ'er fiziki değışkenlere dayanan bir ödeme gerektiren bazı sözleşmeler uyarınca yapılan ödemeler sigortalanan işletmenin zararına bağılı değildir; ancak bu tür sözleşmeler bu Tebliğ kapsamı içerisinde yer almaz.

Bu Tebliğ, Kurulun diğ'er düzenlemeleri kapsamında yer alan satış ve hizmet gelirlerinin hacmine dayalı lisans anlaşmalarına ilişkin hükümlerinde herhangi bir değışiklik yapmaz.

Bazı durumlarda işletmeler, uzun dönemli ilişkiler kurmak ve sürdürmek amacıyla diğ'er işletmelerin hisse senetlerine stratejik yatırımlar yapabilir. Bu tür yatırımların muhasebeleştirilmesinde özsermaye yönteminin mi yoksa oransal konsolidasyon yönteminin mi kullanılacağı, Kurulun diğ'er düzenlemelerinde yer alan hükümler kapsamında belirlenir. Özsermaye veya oransal konsolidasyon yöntemlerinden herhangi birinin kullanılmasının uygun olmaması halinde, bu tür stratejik yatırımlara bu Tebliğ hükümleri uygulanır.

Bu Tebliğ kapsamı dışındaki sigorta sözleşmeleri ile belirlenen haklar ve yükümlölüklerden farklı olarak, sigorta işletmelerine ait finansal varlıklar ve finansal borçlar bu Tebliğ hükümlerine tabidir.

İşletmenin beklenen satın alma, satma veya kullanıma ilişkin gereksinimleri doğrultusunda finansal olmayan bir kalemin alınması veya teslimi amacıyla yapılan ve sürdürölün sözleşmeler hariç, nakit veya diğ'er bazı finansal araçlarla netleştirmek suretiyle kapatılabilen finansal olmayan bir kalemin alım-satım sözleşmeleri finansal araçlar gibi bu Tebliğ hükümlerine tabidir.

Bir malın gelecekteki bir tarihte sabit bir fiyat üzerinden alım-satım sözleşmeleri gibi, finansal olmayan bir kalemin alım-satım sözleşmeleri finansal araç tanımı içerisinde yer almaz. Ancak, işletmenin bu tür sözleşmelerini, nakitle (sözleşmenin karşı tarafına ödeme yapılması veya ters pozisyon sağlayan sözleşmelere girilmesi suretiyle) veya finansal olmayan kalemin teslim alınarak fiyatta ya da aracılının kar marjında meydana gelen kısa vadeli dalgalanmalardan kar elde etmek amacıyla teslimden hemen sonra satmak suretiyle netleştirmekte deneyimi olması durumunda; bu tür bir sözleşme türev araç tanımı içerisinde yer alır ve bu Tebliğ hükümlerine tabi olur. Bu deneyimler, sözleşmenin; işletmenin satın alma, satma veya kullanıma ilişkin gereksinimleri ile uyumlu olarak finansal olmayan bir kalemin teslimi veya teslim alınması amacıyla yapılmadığını gösterir.

Tanımlar

Madde 4. Bu Tebliğde geçen terimler aşağıda belirtilen anlamlarıyla kullanılmıştır:

Kanun: 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu ile ek ve değışiklikleri.

Kurul: Sermaye Piyasası Kurulu.

İşletme: İhraç ettiğı sermaye piyasası araçları bir borsada işlem gören ortaklıklar, aracı kurumlar ve diğ'er işletmeler.

Mali tablolar: Dipnotlarıyla birlikte bilanço, gelir tablosu, nakit akım tablosu ve öz sermaye değişim tablosu.

Mali raporlar: Yönetim kurulu yıllık faaliyet raporları ile Türk Ticaret Kanununda düzenlenen denetçi raporları.

Finansal araç: Bir işletmenin finansal varlığı iken diğer işletmenin finansal borcu veya hisse senedi olan sözleşmeler.

Finansal varlık:

- i) Nakit,
- ii) Bir sözleşme neticesinde, başka bir işletmeden nakit veya başka bir finansal varlığı alma hakkı,
- iii) Bir sözleşme neticesinde, başka bir işletmeyle finansal sözleşmeleri potansiyel olarak uygun şartlarda değiştirme hakkı,
- iv) Başka bir işletmenin hissesi.

Finansal borç:

- i) Başka bir işletmeye nakit veya finansal araç teslim etme,
- ii) Başka bir işletmeyle, potansiyel olarak işletmenin aleyhine olacak şekilde finansal araç değiştirme yükümlüğü doğuran sözleşmeye dayalı yükümlülük.

Hisse senedi: İşletmenin varlıklarından tüm yükümlülüklerini indirdikten sonra kalan bakiyede hak sahibi olabilen senetler.

Makul değer: Bilgili ve istekli taraflar arasında, herhangi bir ilişkiden etkilenmeyecek şartlar altında bir varlığın el değiştirebileceği fiyat veya yükümlülüklerin yerine getirilmesinde esas teşkil edecek olan meblağ.

Piyasa değeri: Aktif bir piyasada bir menkul kıymetin satılması halinde elde edilecek tutar veya bir menkul kıymetin elde edilmesi halinde ödenecek tutar.

Türev araç: Aşağıda belirtilen özelliklerin tamamını sağlayan, bu Tebliğ kapsamındaki bir finansal araç veya bir diğer sözleşmedir:

- i) Aracın değerinin belirli bir faiz haddi, menkul kıymet veya mal fiyatı, döviz kuru, fiyat veya oran endeksleri, kredi derecelendirmesi veya endeksi veya benzeri değişkenlerde (dayanak varlık) meydana gelen değişikliklere bağlı olarak değişmesi,
- ii) Aracın ilk yatırım gerektirmemesi veya piyasa şartlarındaki değişikliklere benzer tepki vermesi beklenen diğer sözleşme tiplerine göre daha az düzeyde ilk yatırım gerektirmesi,
- iii) Aracın gereklerinin ileri bir tarihte ifa edilmesi.

Spekülatif amaçlı tutulan finansal varlık veya finansal borçlar: İşletme tarafından ilk defa mali tablolara alınırken spekülatif amaçlı olarak belirlenen araçlardır. Herhangi bir finansal araç mali tablolara alınırken spekülatif amaçlı olarak belirlenebilir. Finansal araçlar, aşağıdaki koşulların varlığı halinde spekülatif amaçlı olarak sınıflandırılır:

- i) Esas olarak satmak veya geri satın almak amacıyla elde edilmiş veya katlanılmışsa,
- ii) Birlikte yönetilen ve son zamanlardaki işlem kalıbı kısa vadeli kar amacı olan belirli finansal araçlardan oluşan bir portföyün parçasıysa, veya
- iii) Bir türev araçsa (korunma amaçlı araçlar olarak belirlenen türev araçlar hariç).

Vadeye kadar elde tutulacak yatırımlar: Belirli veya sabit ödemeleri olan, sabit bir vadesi bulunan ve işletmenin vadesine kadar elde bulundurma niyetinde ve yeteneğinde olduğu finansal araçlar. İşletme tarafından ilk defa mali tablolara alınırken; spekülasyon amaçlı, veya satışa müsait olarak belirlenen ya da işletme kaynaklı alacaklar tanımını karşılayan araçlar bunun dışındadır.

İşletme kaynaklı alacaklar: i) İşletme tarafından ilk defa mali tablolara alınırken spekülasyon amaçlı veya satışa müsait olarak belirlenen varlıklar ile ii) spekülasyon amaçlı olarak sınıflandırılan ve hemen veya kısa vadede tekrar satılmak amacıyla elde edilen finansal varlıklar dışında; daha ziyade işletmenin doğrudan borç vermek veya mal ve hizmet satmak suretiyle oluşan, aktif bir piyasaya kote olmayan ve belirli veya sabit ödemeleri olan finansal varlıklar:

Satışa müsait finansal varlıklar: i) İşletme faaliyetlerinden kaynaklanan borçlar ve alacaklar, ii) vadeye kadar elde tutulacak yatırımlar veya iii) spekülasyon amaçlı olarak sınıflandırılan finansal varlıklar dışındaki diğer finansal varlıklar.

Bir finansal varlık veya finansal borcun itfali maliyeti: Bir finansal varlık veya finansal borcun ilk defa mali tablolara alınırken değerlendirildiği tutardan; anapara geri ödemelerinin düşülmesi, ilk tutar ile vade tutarı arasındaki farkın etkin faiz yöntemi kullanılması suretiyle itfası sonucunda birikmiş itfa tutarının eklenmesi veya düşülmesi, ve varlığın değerinin düşmesi veya nakit akımlarının tahsil edilememesi nedeniyle ortaya çıkan değer azalışlarının (doğrudan veya karşılık hesapları aracılığıyla) düşülmesi suretiyle bulunan tutar.

Etkin faiz yöntemi: Bir finansal varlığın veya finansal borcun etkin faiz haddi kullanılması suretiyle itfali maliyetinin ve faiz geliri veya faiz giderinin hesaplanmasına ilişkin yöntem. Bir finansal varlığın veya finansal borcun etkin faiz haddi; sözleşme ile belirlenen gelecekteki nakit akımlarını, bu aracın ilk defa mali tablolara alınma tarihindeki veya uygulanabilir olması durumunda piyasadaki bu tarihten sonraki en yakın yeniden fiyatlandırma tarihindeki net kayıtlı değerine eşitleyen iskonto oranıdır. Taraflarca sözleşme kapsamında alınan veya ödenen tüm tutarlar bu hesaplama dahil edilir. Etkin faiz haddinin belirlenmesi, sözleşme ile belirlenen nakit akımları tutarından çok tahmini nakit akım tutarlarına dayanır; çünkü, i) ön-ödemelerin tutarlarına ve zamanlamalarına ilişkin makul bir tahmin yapılabildiği sürece, ön-ödeme riskine maruz bulunan varlık gruplarından elde edilen faiz gelirlerinin mali tablolara alınması ve ii) değer düşüklüğü için toplu olarak değerlendirilen varlık gruplarında meydana gelen değer düşüklüğünün değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Etkin faiz haddi, bazı durumlarda vadeye veya sonraki yeniden fiyatlandırma tarihine kadar olan getiri seviyesi olarak tanımlanmakta olup; finansal varlığın veya finansal borcun o dönemdeki iç verim oranına eşittir.

İşlem maliyeti: Bir finansal varlığın veya finansal borcun alınması veya elden çıkarılması ile doğrudan ilişkili ilave dış maliyet.

Kesin taahhüt: Belirli bir kaynağın belirli bir fiyattan ileriki bir tarihte değişimini öngören bağlayıcı anlaşma.

Mali tablolardan çıkarılma: Daha önce mali tablolara alınan bir finansal varlığın veya finansal borcun kısmen veya tamamen işletmenin bilançosundan çıkarılması.

Korunan kalem: Makul değerinde veya gelecekteki nakit akımlarında değişiklik olma riski bulunan ve korunan olarak belirlenen varlık, yükümlülük, kesin taahhüt, gelecekte yapılması öngörülen işlem veya şube benzeri yabancı bir işletmedeki net yatırım.

Korunma amaçlı araçlar: Makul değeri veya nakit akımları, bir korunan kalemin makul değerinde veya nakit akımlarında meydana gelen değişiklikleri karşılaması beklenen türev araçlar veya sınırlı durumlarda türev araç olmayan finansal varlıklar ve finansal borçlar. Türev araç olmayan finansal varlıklar ve finansal borçlar, sadece döviz kuru riskinden korunmak amacıyla korunma amaçlı araçlar olarak belirlenebilir.

Korunmanın etkinliği: Korunma amaçlı aracın, korunulan riskle ilgili nakit akımı veya makul değerdeki değişiklikleri karşılamadaki etkinliği.

Menkul kıymetleştirme: Finansal varlıkların menkul kıymete dönüştürülme süreci.

Repo: Bir finansal varlığı nakit ve diğer varlıklar karşılığında diğer tarafa transfer etme, aynı zamanda bu finansal varlığı, transferdeki miktara faiz ilave etmek suretiyle bulunan tutar karşılığında ileri bir tarihte geri alma taahhüdü içeren anlaşma.

İtfa fonu: Bir işletmenin ihraç ettiği borçlanma araçlarına ilişkin yükümlülüklerini vadesinde veya vadesinden önce ifa edebilmesi amacıyla, bu işletme tarafından düzenli ödemeler yapılması suretiyle oluşturulan ve bir vekil tarafından idare edilen fonlar.

Tanımlara ilişkin hususlar

Madde 5. Bu Tebliğ kapsamında “sözleşme”; hukuki yaptırımları nedeniyle tarafların yükümlülüklerini yerine getirmekten kaçınmasında insiyatiflerinin az olduğu, açık ekonomik sonuçları olan ve iki veya daha fazla taraf arasında yapılan anlaşmadır. Sözleşmeler, ve böylece finansal araçlar, değişik şekillerde düzenlenebilir ve yazılı olması zorunlu değildir.

Finansal varlık ve finansal borç tanımları içerisinde “Finansal Varlık” ve “Finansal Borç” ifadelerinin yer alması tanımların kısır-döngü olduğunu göstermez. Finansal araçların değişiminde sözleşme ile belirlenen bir hak veya yükümlülük olması durumunda, değiştirilecek bu araçlar işletmenin finansal varlıklarını veya finansal borçlarını ya da hisse senetlerini artırır. Sözleşme ile belirlenen bir haklar veya yükümlülükler zinciri kurulsa da, bu sonuç olarak nakit tahsili veya ödemesine ya da hisse senedi çıkarılmasına veya elde edilmesine yol açar.

Finansal araçların, asli finansal araçlar (alacaklar, borçlar ve hisse senetleri gibi) ve türev finansal araçların (opsiyonlar, vadeli işlem ve standart olmayan vadeli işlem sözleşmeleri, faiz haddi ve döviz kuru swapları) her ikisini de kapsamı nedeniyle; türev finansal araçlar bu Tebliğ hükümlerine tabidir.

Bir türev araç, bu aracın dayanağı olan asli bir finansal araca ilişkin açık finansal risklerin bir veya birkaçının taraflar arasında türev araca transferi etkisinde bulunan haklar ve yükümlülükler meydana getirir. Bir türev araç, genellikle bu aracın dayanağı olan asli finansal aracın sözleşme tarihinde transfer edilmesiyle sonuçlanmaz ve böyle bir transferin sözleşmenin vadesinde yerine getirilmesi de gerekli değildir.

Stoklar, maddi varlıklar ve kiralanmış varlıklar gibi maddi varlıklar ile patentler ve markalar gibi maddi olmayan varlıklar finansal varlık değildir. Bu tür maddi ve maddi olmayan varlıkların elde bulundurulması, nakit veya diğer varlık akışının sağlanması için bir fırsat teşkil eder, ancak nakit veya diğer finansal varlıkların elde edilmesinde mevcut bir hakta artış meydana getirmez.

Gelecekteki ekonomik faydası mal veya hizmetlerin elde edilmesi (nakit veya diğer bir finansal varlık elde etme hakkı değil) olan peşin ödenen giderler gibi varlıklar finansal varlık değildir. Benzer olarak, ertelenmiş gelirler ve çoğu garanti yükümlülükleri gibi kalemler finansal borç değildir. Çünkü, bu tür kalemlere ilişkin muhtemel ekonomik fayda çıkışları nakit veya diğer bir finansal varlıktan çok mal veya hizmetlerin teslimini içerir.

Yasal yükümlülükler nedeniyle ödenmesi gereken vergiler gibi, sözleşmeden kaynaklanmayan borçlar veya varlıklar finansal borç veya finansal varlık değildir.

Finansal olmayan kalemlerin satılması veya satın alınmasına ilişkin taahhütler finansal araç kapsamı içerisinde yer almaz. Örneğin, mala dayalı bir vadeli işlem sözleşmesinde olduğu gibi, sözleşme ile belirlenen bazı haklar (yükümlülükler) sadece finansal olmayan varlıkların alınması (teslimi) ile kapatılabilir. Benzer olarak, faaliyet kiralamasına konu olan fiziki bir varlıkta olduğu gibi, sözleşme ile belirlenen bazı haklar (yükümlülükler) sadece hizmetlerin alınması (teslimi) ile kapatılabilir. Her iki durumda da, bir tarafın finansal olmayan bir varlığı veya hizmeti almadaki sözleşme ile belirlenen hakkı ve karşı tarafın mukabil yükümlülüğü, her iki taraf için de bir finansal varlığın alımı, teslimi veya değişimi için bir hak veya yükümlülük tesis etmez. Finansal olmayan bir kalemi alma veya satma taahhütleri her ne kadar finansal araç tanımını karşılamasa da, netleştirme suretiyle kapatılabilen bazı sözleşmeler bu Tebliğ kapsamı içerisinde yer alır.

Sözleşme ile belirlenen bir hakkın kullanılması veya yükümlülüğün ifası kesin olabileceği gibi, gelecekteki bir olayın ortaya çıkmasına da bağlı olabilir. Örneğin, borçlunun temerrüdü halinde, finansal bir garanti kapsamında garanti eden taraftan nakit alınması alacaklı için sözleşme ile belirlenen bir hak iken; buna karşılık alacaklıya ödemedede bulunulması garanti eden taraf için sözleşme ile belirlenen bir yükümlülüktür. Her ne kadar alacaklının bu hakkını kullanması ve garanti eden tarafın mukabil yükümlülüğünü ifası borçlunun gelecekte temerrüde düşmesine bağlı olsa bile, geçmiş bir işlem veya olaydan dolayı sözleşme ile belirlenen bir hak ve yükümlülük (finansal garantinin varlığı varsayımı altında) ortaya çıkabilir. Şarta bağlı haklar ve yükümlülükler her zaman mali tablolara alınmasa bile, bu tür bir varlık ve yükümlülük finansal varlık ve finansal borç tanımı içerisinde yer alır.

Bir bağılı ortaklık konsolide edilirken mali tablolara alınan topluluk dışı paylar ana ortaklığın bir finansal borcu veya hisse senedi değildir. Bağılı ortaklıkların özsermaye ve gelirlerinden diğer tarafların payına düşen kısımlar, ana ortaklık tarafından Kurulun diğer düzenlemeleri ile uyumlu olarak konsolide mali tablolarda gösterilir. Benzer olarak, bağılı ortaklığın hisse senetlerinden ana ortaklığın elinde bulunan kısım konsolidasyonda elimine edilirken, diğer tarafların elinde bulunan kısım konsolide bilançonun sermaye bölümünde ana ortaklığın sermayesinden ayrı bir şekilde topluluk dışı pay olarak gösterilir. Bir bağılı ortaklık tarafından finansal borç olarak sınıflandırılan finansal araçlar, grup-içi işlemler kapsamında konsolidasyonda elenmediği sürece ana ortaklığın konsolide bilançosunda da bir yükümlülük olarak devam eder. Ana ortaklığın konsolidasyonda kullandığı muhasebe uygulaması bağılı ortaklığının mali tablolarının gösterim esaslarını etkilemez.

Türev araçlara ilişkin hususlar

Madde 6. Vadeli işlem sözleşmeleri, standart olmayan vadeli işlem sözleşmeleri, swaplar ve opsiyonlar türev araçların tipik örnekleridir. Türev araçlar, genellikle para tutarı, hisse sayısı, ağırlık veya hacim birimlerinin sayısı veya sözleşmede belirtilen diğer birimler gibi kavramsal bir tutarı içerir. Ancak, bu kavramsal tutarın sözleşmenin başlangıcında ihraççı veya elinde bulunduran tarafından alınması veya yatırılması gerekmez. Türev araçlar, alternatif olarak sabit veya kavramsal bir tutarla ilişkisi olmayan gelecekteki bazı olayların bir sonucu olarak (dayanak finansal araçtaki değişikliklerle orantılı olmayan bir şekilde) değişebilen tutarlarda bir ödeme de gerektirebilir. Örneğin, bir sözleşme yıllık faiz hadlerinde belirli bir artış görülmesi halinde sabit bir tutarın ödenmesini gerektirebilir. Bu tür bir sözleşme, kavramsal tutar belirlenmemiş olsa bile bir türev araçtır.

Bu Tebliğ kapsamında türev araç tanımı, bu araca dayanak olan kalemin teslimiyle kapatılabilen sözleşmeleri (sabit faizli bir borçlanma aracının satın alınmasına yönelik standart olmayan bir vadeli işlem sözleşmesi) de içerir. Bir işletme, nakitle veya diğer bazı finansal araçlarla netleştirilmek suretiyle kapatılabilen finansal olmayan kalemlere ilişkin alım-satım sözleşmelerine girebilir ve bu sözleşmeler (örneğin, ileri bir tarihte sabit bir fiyat üzerinden mal alım-satım sözleşmeleri) türev araç tanımı içerisinde yer alır. Bu tür bir sözleşme, işletmenin beklenen satın alma, satma veya kullanım gereksinimleri ile uyumlu olarak finansal olmayan bir kalemin teslimi amacıyla yapılmadığı ve sürdürülmediği sürece bu Tebliğ kapsamında yer alır.

Türev araçların tanımlayıcı özelliklerinden biri de; ilk yatırım gerektirmemesi veya piyasa şartlarındaki değişikliklere benzer tepki vermesi beklenen diğer sözleşme türlerine göre daha az düzeyde ilk yatırım içermesidir. Bir opsiyon sözleşmesi bu tanımı karşılar; çünkü, opsiyon primi opsiyona konu olan dayanak finansal aracın elde edilmesi için gereken yatırım tutarından daha azdır. Eşit makul değerleri olan farklı para birimlerindeki tutarların ilk değişimini gerektiren döviz swapları da ilk yatırım tutarının sıfır olması nedeniyle bu tanım içerisinde yer alır.

Bir işletmenin, bir finansal varlığın alımı ve satımını içeren ve sözleşmeye konu varlığın ilgili piyasadaki örf veya düzenlemelerle tespit edilmiş bir zaman dilimi içinde teslimini gerektiren bir

sözleşmeye (mutat sözleşme) girmesi durumunda, işlem tarihi ve ifa tarihi arasındaki sabit fiyat taahhütleri türev araç tanımını karşılayan bir standart olmayan vadeli işlem sözleşmesidir.

İşlem maliyetlerine ilişkin hususlar

Madde 7. İşlem maliyetleri; aracı kurumlara, danışmanlara ve acentalara ödenen ücret ve komisyonları; düzenleyici otoriteler ve borsalarca kesilen payları ve transfer vergileri (KDV, BSMV gibi) ile diğer yükümlülükleri içerir. Borç primleri veya iskontoları, finansman maliyetleri, işletme içi idari maliyetler veya elde tutma maliyetleri işlem maliyetlerine dahil değildir.

Spekülatif amaçlı tutulan finansal varlık ve finansal borçlara ilişkin hususlar

Madde 8. Ticaret genellikle aktif bir şekilde ve sık olarak alım-satım yapmayı ifade eder, ve spekülatif amaçlı tutulan finansal araçlar çoğunlukla fiyatta veya aracının kar marjında meydana gelen kısa vadeli dalgalanmalardan kar elde etmek amacıyla kullanılır. Ancak, işletmenin bir finansal araca ilişkin yakın bir zamanda satın alma veya satma niyetinin bulunmaması, bu aracın spekülatif amaçlı olarak belirlenmesini engellemez. Bu Tebliğ kapsamında, bir işletme herhangi bir finansal aracını ilk defa mali tablolarına alırken spekülatif amaçlı olarak belirleyebilir.

Spekülatif amaçlı finansal borçlar aşağıdaki araçları içerir:

- a) Korunma amaçlı araçlar olarak belirlenmeyen türev araç borçları,
- b) Açığa satan tarafından ödünç alınan menkul kıymetler veya diğer finansal varlıkların teslimine ilişkin yükümlülükler,
- c) Yakın bir gelecekte geri satın alma niyetiyle katlanılan finansal borçlar (örneğin, makul değerinde meydana gelebilecek değişikliklere bağlı olarak ihraççı tarafından geri satın alınabilen borsaya kote borçlanma araçları),
- d) Birlikte yönetilen ve son zamanlardaki işlem kalıbı kısa vadeli kar amacı olan belirli finansal araçlardan oluşan bir portföyün parçası olan finansal borçlar,
- e) Spekülatif amaçlı tutulan diğer finansal borçlar.

Bir borcun işletmenin ticari faaliyetlerini fonlamak için kullanılması; bu borcu kendi başına spekülatif amaçlı bir finansal borç haline getirmez, ancak bu tür borçlar spekülatif amaçlı olarak belirlenebilir.

Finansal araçlara ilişkin bilgilerin mali tablolarda gösteriminde ve açıklanmasında, bu finansal araçların esasları ile uyumlu olarak mali tablolarda tanımlanması gerekir. Örneğin, fiyatta veya aracının kar marjındaki kısa vadeli dalgalanmalardan kar sağlamak amacıyla elde edilen veya katlanılanlar dışındaki spekülatif amaçlı olarak belirlenen finansal araçların, mali tablolarda “spekülatif amaçlı tutulan finansal araçlar” olarak değil “makul değerli finansal araçlar” olarak gösterilmesi uygundur.

İşletme kaynaklı alacaklara ilişkin hususlar

Madde 9. Katılımda bulunmak veya aracılık yapmak üzere işletme tarafından bir kredi verenden temin edilen bir borç, temin edildiği tarihte işletme tarafından fon olarak verildiği sürece işletme kaynaklı olarak dikkate alınır. Ancak, bir borç veya alacak havuzu içinde bir hak elde edilmesi (örneğin menkul kıymetleştirme ile bağlantılı olarak) bir işletme kaynaklı olma değil bir satın alma işlemidir; çünkü, işletme borçlulara doğrudan borç, mal veya hizmet temin etmemiş, ya da dayanak borç veya alacakların meydana geldiği tarihte bir kredi verene katılımda bulunarak veya aracılık yaparak bir finansal varlık elde etmemiştir. Ayrıca, özü itibarıyla daha önce meydana getirilen bir borcun satın alınması olan bir işlem (örneğin, diğer işletmeler tarafından meydana getirilen borçların satın alınmasına yönelik olarak fon sağlamak üzere kurulan konsolide edilmemiş bir özel amaçlı işletmeye borç verilmesi) işletme kaynaklı değildir. Birleşme işlemleri sonucunda ele geçirilen borçlar, devralınan işletme tarafından benzer şekilde sınıflandırıldığı sürece, devralan işletme tarafından işletme kaynaklı olarak dikkate alınır. Birleşme işlemi sonucunda ele geçirilen borçlar Kurulun diğer düzenlemelerinde yer alan hükümler uyarınca değerlemeye tabi tutulur. Diğer taraftan, bir sendikasyon aracılığıyla elde edilen bir borç, her bir kredi verenin bu borcun meydana getirilmesinde bir payının olması ve doğrudan borçluya fon temin edilmesi nedeniyle işletme kaynaklı olarak kabul edilir.

Sabit veya belirli ödemeleri olan herhangi bir finansal varlık (temin edilen borçların kullandırılması sonucu oluşan varlıklar, ticari alacaklar, ihraçtan elde edilen borçlanma araçlarındaki yatırımlar ve banka mevduatları dahil) potansiyel olarak işletme kaynaklı alacaklar tanımını karşılayabilir. Ancak, aktif bir piyasada kote olan finansal varlıklar işletme kaynaklı alacaklar olarak nitelendirilemez. Ayrıca, meydana getirilmesinden sonra işletme tarafından satın alınan finansal varlıklar da işletme kaynaklı olarak sınıflandırılmaz. İşletme kaynaklı alacaklar tanımını karşılamayan finansal varlıklar, gereken koşulları sağladığı sürece vadeye kadar elde tutulacak yatırımlar olarak sınıflandırılabilir. İşletmelerce, işletme kaynaklı olarak sınıflandırılacak bir finansal varlık ilk defa mali tablolara alınırken spekülasyon amaçlı veya satışa müsait olarak belirlenebilir.

Gömülü türev araçlara ilişkin hususlar

Madde 10. Gömülü türev araç, türev araç olmayan bir sözleşme içeren bir birleşik aracın parçası olup, birleşik aracın bazı nakit akımlarının tek bir türev araçla benzer şekilde değişmesi etkisinde bulunur. Bir gömülü araç; belirli bir faiz haddi, mal veya menkul kıymet fiyatı, döviz kuru, fiyat veya oran endeksleri ya da diğer bir değişkene bağlı olarak sözleşmenin gerektirdiği nakit akımlarının tamamı veya bir kısmı üzerinde değişikliğe neden olabilir. Bir finansal araca ilâştirilmiş ancak bu araçtan bağımsız olarak transfer edilmesinin sözleşmeye aykırı olmadığı veya bu araçla farklı karşı tarafları olan bir türev araç, gömülü bir türev araç değil ayrı bir finansal araçtır.

Sadece aşağıdaki şartların tamamının varlığı halinde, gömülü bir türev araç bağlı olduğu sözleşmeden ayrıştırılır ve bu Tebliğ kapsamında bir türev araç olarak dikkate alınır:

- a) Gömülü türev aracın ekonomik özellikleri ve risklerinin bağlı olduğu sözleşmenin ekonomik özellikleri ve risklerine yakın bir şekilde bağlı olmaması,
- b) Gömülü türev araçla aynı koşulları taşıyan ayrı bir aracın türev araç tanımını karşılaması,
- c) Birleşik aracın -gelir tablosu ile ilişkilendirilen makul değer değişikliklerini yansıtacak şekilde- makul değerle değerlenmemesi ( rneğin, spekülatif amaçlı olarak sınıflandırılan bir finansal araçtaki gömülü bir türev araç bu finansal araçtan ayrıştırılmaz.).

Gömülü bir türev araç bağlı olduğu sözleşmeden ayrıştırıldığında, bu sözleşmenin bir finansal araç olması halinde bu Tebliğ hükümleri, bir finansal araç olmaması halinde Kurulun diğer düzenlemelerinde yer alan hükümler dikkate alınır.

Bu Tebliğ uyarınca bağlı olduğu sözleşmeden ayrıştırılması gereken gömülü bir türev aracın iktisap tarihinde veya müteakip bilanço tarihinde ayrı olarak değerlenmesinin mümkün olmaması halinde, birleşik sözleşme tüm unsurlarıyla birlikte spekülatif amaçlı olarak sınıflandırılır.

İşletmenin gömülü türev aracın makul değerini vadesine ve koşullarına bağlı olarak güvenilir bir şekilde belirleyememesi halinde ( rneğin, borsaya kote olmayan bir hisse senedine dayanan gömülü türev araçlar), gömülü türev aracın makul değeri; bu Tebliğ kapsamında belirlenebildiği sürece, birleşik aracın makul değeri ile bağlı olduğu sözleşmenin makul değeri arasındaki farktır. Gömülü türev aracın makul değerinin bu yöntem kullanılarak belirlenememesi halinde, bir üst fıkrada belirtilen hüküm uygulanır ve birleşik araç spekülatif amaçlı olarak dikkate alınır.

 kinci Bölüm

Finansal Araçların Mali Tablolara Alınması

 lk defa mali tablolara alınma

Madde 11. Finansal varlıklar veya finansal borçlar, sadece işletmenin bir araca ilişkin sözleşme hükümlerine taraf olması halinde, bilançoya yansıtılmak üzere mali tablolara alınır.

Bu ilke, türev araçlara ilişkin sözleşme ile belirlenen tüm hakların ve sorumlulukların bilançoda varlıklar ve yükümlülükler olarak mali tablolara alınmasını gerektirir. Bir finansal varlık transferinin mali tablolardan çıkarılma için gerekli şartları sağlamaması durumunda, transfer edilen varlık transfer edilen tarafça bir varlık olarak mali tablolara alınmaz.

Bu ilkeye ilişkin uygulama  rneklarına aşağıda yer verilmiştir:

- a) İşletmenin bir sözleşmeye taraf olması ve bunun sonucunda nakit almak için hukuki bir hakkının veya nakit ödemek için hukuki bir sorumluluğunun bulunması halinde; herhangi bir şarta bağlı olmayan alacaklar ve borçlar, varlıklar ve yükümlülükler olarak mali tablolara alınır.

- b) Mal veya hizmetlerin satılması veya satın alınmasına yönelik kesin taahhütlerin bir sonucu olarak elde edilecek varlıklar ve katlanılacak yükümlülükler, en azından taraflardan biri sözleşme ile belirlenen yükümlülüğünü yerine getirene kadar mali tablolara alınmaz. Örneğin, işletmenin aldığı kesin bir sipariş taahhüt anında bir varlık olarak mali tablolara alınmaz, sipariş edilen varlıklar veya hizmetler teslim edilene kadar mali tablolara alınma geciktirilir. Ancak bu Tebliğ kapsamında finansal olmayan kalemlerin alım-satımlarına ilişkin kesin taahhütler, sözleşmelerin netleştirilebilmesi nedeniyle, bu şekilde muhasebeleştirilmez. Bu tür bir taahhütün net makul değeri taahhüt tarihinde varlık veya yükümlülük olarak mali tablolara alınır. Ayrıca, daha önce mali tablolara alınmayan kesin bir taahhütün korunan kalem olarak belirlenmesi halinde; net makul değerdeki korunulan riskle ilişkilendirilebilir herhangi bir değişiklik, korunmanın başlangıcını müteakiben bir varlık veya yükümlülük olarak mali tablolara alınır.
- c) Bu Tebliğ kapsamındaki standart olmayan bir vadeli işlem sözleşmesi, ifanın gerçekleştiği tarihte değil, taahhüt tarihinde bir varlık veya yükümlülük olarak mali tablolara alınır. Standart olmayan bir vadeli işlem sözleşmesine taraf olunduğunda, genellikle hak ve sorumluluğun makul değerleri birbirine eşittir; öyle ki bu standart olmayan vadeli işlem sözleşmesinin net makul değeri sıfırdır. Bir hak ve sorumluluğa ilişkin herhangi bir net makul değer varlığı halinde, sadece bu net makul değer varlık veya yükümlülük olarak mali tablolara alınır.
- d) Bu Tebliğ kapsamındaki bir opsiyon sözleşmesi, bu sözleşmeyi düzenleyen veya elinde bulunduranın sözleşmeye taraf olduğu anda varlık veya yükümlülük olarak mali tablolara alınır.
- e) Gelecekte gerçekleştirilmesi planlanan bir işlem, gerçekleşme ihtimali ne kadar yüksek olursa olsun, işletmenin henüz buna ilişkin herhangi bir sözleşmeye taraf olmaması nedeniyle bir varlık veya yükümlülük değildir.

Bir finansal varlığın mali tablolardan çıkarılması

Madde 12. Bir finansal varlık veya bu varlığın bir kısmı aşağıdaki koşullardan en az birinin varlığı halinde mali tablolardan çıkarılır:

- a) İşletmenin finansal varlığa veya bu varlığın bir kısmına ilişkin nakit akımları üzerindeki sözleşme ile belirlenen haklarının sona ermesi veya kaybedilmesi, veya,
- b) İşletmenin finansal varlığa veya bu varlığın bir kısmına ilişkin nakit akımları üzerindeki sözleşme ile belirlenen haklarını transfer etmesi ve bu hakların tamamına veya bir kısmına ilişkin devam eden bir katılımının bulunmaması.

Bu koşullardan herhangi birinin varlığın tamamı için geçerli olması halinde, finansal varlığın tamamı mali tablolardan çıkarılır. Bu koşullardan herhangi birinin varlığın sadece bir kısmı için

geçerli olması halinde, finansal varlığın o kısmı mali tablolardan çıkarılır ve diğer kısımlarının mali tablolara alınmasına devam edilir.

Bir transfere konu olan bir finansal varlık, tek bir finansal varlık veya bir grup olabileceği gibi bunların alt-kısımları da olabilir. Bir finansal varlığın veya finansal varlık grubunun alt-kısımları, bunların dayanağı olan nakit akımlarının belirlenebilir bir kısmına ilişkin fayda ve riskler ile haklardan oluşur. Bu Tebliğ amaçları kapsamında, bir finansal varlığın transferi; bir finansal varlığa veya finansal varlık grubuna ilişkin nakit akımlarının tamamı veya bir kısmı üzerindeki sözleşme ile belirlenen hakların doğrudan bir sözleşme aracılığıyla veya bir menkul kıymet şeklinde transferidir.

Transferin tamamı veya bir kısmı için aşağıdaki koşulların her ikisi de sağlandığı sürece, transfer eden tarafın transfer edilen varlık veya bu varlığın bir kısmına ilişkin nakit akımları üzerindeki sözleşme ile belirlenen haklarda devam eden herhangi bir katılımı bulunmaz:

- a) Transfer eden tarafın;
 - i) Nakit akımları üzerinde sözleşme ile belirlenen haklarından vazgeçmesi, veya
 - ii) Bu maddenin dokuzuncu fıkrasında belirtilen koşulları sağlayan ve bir finansal varlığı oluşturan nakit akımlarının tamamına veya bir kısmına ilişkin sözleşme ile belirlenen haklarını transfer etmesi ve bu varlığa ait nakit akımlarını tahsil etmeye devam etmesine yönelik bir sözleşmeye girmesi; ve
- b) Transfer ile ilgili olarak;
 - i) Transfer eden tarafın sözleşme ile belirlenen önceki hakları üzerinde yeniden kontrol elde etmesine yol açacak şekilde (örneğin, bir repo işlemi ya da transfer eden tarafın elinde bulundurduğu satın alma opsiyonu veya düzenlediği satma opsiyonu aracılığıyla) sözleşmede herhangi bir hüküm bulunmaması, veya
 - ii) Transfer eden tarafa (konsolide edilmiş bir işletme dahil) sözleşme ile belirlenen önceki haklarına ait müteakip değer artışlarını alma hakkı veren veya müteakip değer azalışlarını ödeme yükümlülüğü doğuran herhangi bir sözleşme hükmünün bulunmaması.

Transfer eden tarafın transfer edilen bir finansal varlık üzerinde devam eden bir katılımının bulunması, transfer sözleşmesinde yer alan hükümlerden ya da transfer edilen tarafla veya bu transferle bağlantılı üçüncü bir tarafla yapılan ayrı bir anlaşmadan kaynaklanabilir. Hileli bir transferin olağan gösterilmesi ve bu transfere ilişkin garantiler ve hukuki bir yaptırımın sonucu olarak bu transfer işlemini geçersiz hale getirebilecek makul olma, iyi niyet ve dürüst işlem kavramları, transfer edilen varlık üzerinde devam eden bir katılım oluşturmaz. Transfer edilen bir finansal varlığa ilişkin hizmet hakkının alıkoyması, bu varlığa ilişkin tek başına devam eden bir katılım sağlamaz.

Transfer eden tarafın transfer edilen finansal varlığa ilişkin sözleşme ile belirlenen nakit akımlarının tamamı veya bir kısmı üzerinde kontrolü yeniden ele geçirmesiyle sonuçlanabilecek sözleşme hükümleri bulunması halinde; bu transfer, transfer edilen varlık yeniden ele geçirilebildiği sürece mali tablolardan çıkarılma için gereken koşulları sağlamaz. Transfer edilen bir finansal varlığa

ilişkin nakit akımları işletmenin bunları geri satın almasını gerektiren ya da izin veren bir sözleşme hükmüne konu olduğu sürece (örneğin, repo veya transfer eden tarafça elde tutulan bir satın alma opsiyonu aracılığıyla), işletme bu varlığa ilişkin nakit akımları üzerinde yeniden kontrol elde edebilir. Bazı durumlarda da, bir finansal varlığa ilişkin nakit akımları üzerindeki hakların geri satın alınması gerektiği sürece, işletme bu varlığa ilişkin nakit akımları üzerinde yeniden kontrol elde etmek zorunda kalabilir (örneğin, transfer edilen tarafça elde tutulan bir satma opsiyonu aracılığıyla). Bu durumlarda, transfer edilen bir finansal varlık yeniden ele geçirilebildiği sürece, mali tablolardan çıkarılma için gereken koşulları sağlamaz.

Transfer edilen varlığın değerinde transferi müteakip meydana gelen değişikliklere göre transfer eden tarafa veya tarafça bir ödeme yapılmasını gerektiren bir transfere ilişkin sözleşme hükümleri bulunduğu sürece, bu transfer mali tablolardan çıkarılma için gereken koşulları sağlamaz. Örneğin, transfer eden taraf transfer edilen varlığın değerinde meydana gelebilecek değer azalışları için karşı tarafa garanti verebilir ve transfer edilen taraf da yine bu varlığın değerinde meydana gelebilecek değer artışlarını transfer edene ödeyebilir. Bu durumlarda, transfer edilen varlığa ilişkin kazanç ve kayıplarda transfer eden tarafın devam eden bir katılımı bulunduğu sürece, transfer mali tablolardan çıkarılma için gereken koşulları sağlamaz.

Transfer eden tarafın bir finansal varlığın transfer edilen kısmı üzerinde devam eden bir katılımı yoksa, aynı finansal varlığın ayrı bir kısmının halen transfer edenin elinde bulunması ve bu ayrı kısmın finansal varlığa ilişkin risklerin tamamını veya büyük bir çoğunluğunu içermesi halinde bile, transfer edilen kısım mali tablolardan çıkarılma için gereken koşulları sağlar.

İşletmenin bir finansal varlığı oluşturan nakit akımlarının tamamına veya bir kısmına ilişkin sözleşme ile belirlenen haklarını transfer etmesi ve bu varlığa ait nakit akımlarını tahsil etmeye devam etmesi durumunda; bu transfer, aşağıdaki koşulların tamamını sağladığı ve transfer eden tarafın transfer edilen varlık üzerinde devam eden bir katılımı bulunmadığı sürece, mali tablolardan çıkarılma için gereken koşulları sağlar:

- a) Transfer eden tarafın, mali tablolardan çıkarılma için gereken koşulları sağlayan transfer edilen bir varlıktan veya bir kısmından eşdeğer tutarlar elde edilmediği sürece, transfer edilen tarafa karşı herhangi bir tutar ödeme yükümlülüğünün bulunmaması (örneğin, transfer edilen tarafın, mali tablolardan çıkarılma için gereken koşulları sağlayan transfer edilen bir varlığa veya bir kısmına ilişkin olarak sadece nakit akımları üzerinde bir hakkı bulunabilir.),
- b) Transfer eden tarafın transfer edilen varlığı satması, rehnemesi, teminat göstermesi veya kendi yararı için kullanmasının transfer sözleşmesiyle yasaklanması,
- c) Transfer eden tarafın karşı taraf adına tahsil ettiği nakit akımlarını önemli herhangi bir gecikme olmaksızın karşı tarafa ödemekle yükümlü olması ve tahsil ettiği bu nakit akımlarıyla kendi yararı için yeni yatırımlar yapma hakkının bulunmaması.

Bir finansal varlığa ilişkin nakit akımları üzerindeki sözleşme ile belirlenen hakların tamamının veya bir kısmının transfer edilmesi durumunda, dayanak varlığın saklanması transfer eden tarafça devam edilebilir. Bu durum örneğin, özel amaçlı bir işletme tarafından, sahip olduğu finansal varlıklara dayanılarak çıkarılan faydalı hakların ihraç edilmesi ve bu finansal varlıklara ilişkin hizmet sağlanması halinde ortaya çıkabilir. Bu tür durumlarda, önceki fıkrada sayılan koşulların karşılanması halinde, finansal varlıklar mali tablolardan çıkarılma için gereken koşulları sağlar.

Hizmet varlıkları ve hizmet borçları

Madde 13. İşletmenin bir finansal varlığın tamamını veya bir kısmını transfer etmesi ve bir ücret karşılığında bu finansal varlığa ilişkin hizmet hakkının bulunması durumunda, bu hizmet sözleşmesi hizmet varlıkları veya hizmet borçları olarak mali tablolara alınır. Alınacak ücretin hizmetin sağlanması için yapılması gereken harcamaları yeterince karşılamayacağı bekleniyorsa, bu hizmet yükümlülüğü makul değeri üzerinden hizmet borçları olarak mali tablolara alınır. Alınacak ücretin hizmetin sağlanması için yapılması gereken harcamalardan fazla olmasının beklenmesi durumunda ise; bu hizmet hakkı, alınan bedelin bu Tebliğin “Bir finansal varlığın kısmen mali tablolardan çıkarılması” başlıklı maddesi hükümleri ile uyumlu olarak paylaştırılmasında dikkate alınan esas çerçevesinde belirlenen tutar üzerinden hizmet varlıkları olarak mali tablolara alınır.

Bir finansal varlığın tamamen mali tablolardan çıkarılması

Madde 14. İşletmenin bir finansal varlığın tamamını transfer etmesi ve bu transferin finansal varlığın tamamen mali tablolardan çıkarılması için gereken koşulları sağlaması, ancak bunun karşılığında yeni bir finansal varlık elde etmesi veya yeni bir finansal borç ya da bir hizmet borcu altına girmesi durumunda; işletme, yeni finansal varlık, finansal borç veya hizmet borcunu makul değeri üzerinden mali tablolara almakla yükümlüdür.

Bu duruma ilişkin örnekler aşağıda yer almaktadır:

- a) Borçlanma araçlarından oluşan bir portföyün satılması ve bu araçların makul değeri karşılığında bir bedel olarak nakit ve hisse senedi elde edilmesi,
- b) Alacaklara yönelik hizmet hakkı bir ücret karşılığında devam ediyor ve alınacak ücretin hizmetin sağlanması için yapılması gereken harcamaları yeterince karşılamayacağı bekleniyorken, bu alacaklardan oluşan portföyün satılması veya menkul kıymetleştirilmesi işletme açısından bir hizmet borcu oluşmasına yol açar. Bir hizmet borcu her ne kadar bir finansal borç olmasa da, bir finansal varlığın tamamının transfer edilmesinin bir sonucu olarak ortaya çıkmış yeni bir finansal borç gibi mali tablolara alınır.

Bir finansal varlığın tamamen mali tablolardan çıkarılmasında; (a) transfer edilen bu varlığın kayıtlı değeri ile (b) bu varlığa ilişkin (i) alınan bedel ve (ii) doğrudan sermaye olarak mali tablolara

alınan birikmiş kazanç veya kayıpların toplamı arasındaki fark, dönemin kar veya zararı ile ilişkilendirilir.

Bir finansal varlığın kısmen mali tablolardan çıkarılması

Madde 15. Bir finansal varlığın bir kısmı yapılan bir transfer sonucunda mali tablolardan çıkarılırken, diğer kısmın mali tablolara alınmasına devam edilmesi durumunda; finansal varlığın önceki kayıtlı değeri, mali tablolardan çıkarılan kısım ile mali tablolara alınmaya devam edilen kısım arasında, bu kısımların transfer tarihindeki göreceli makul değerleri esas alınarak paylaştırılır. Bu amaçla, transfere ilişkin alıkoyulan bir hizmet varlığı mali tablolara alınmaya devam edilen kısım olarak dikkate alınır. (a) Mali tablolardan çıkarılan kısma isabet eden kayıtlı değer ile (b) bu kısma ilişkin (i) alınan bedel ve (ii) doğrudan sermaye olarak mali tablolara alınan birikmiş kazanç veya kayıpların toplamı arasındaki fark, dönemin kar veya zararı ile ilişkilendirilir.

Bu duruma ilişkin örnekler aşağıda yer almaktadır:

- a) Bir borçlanma aracının nakit akımları ile ilgili olarak anapara ve faizlerin ayrıştırılması ve bunlardan bazılarının satılırken kalan kısmının elde tutulmaya devam edilmesi,
- b) Alacaklara yönelik hizmet hakkı bir ücret karşılığında devam ediyor ve alınacak ücretin hizmetin sağlanması için yapılması gereken harcamalardan fazla olması bekleniyorken, bu alacaklardan oluşan portföyün satılması veya menkul kıymetleştirilmesi işletme açısından bir hizmet varlığı oluşmasına yol açar. Bir hizmet varlığı her ne kadar bir finansal varlık olmasa da, finansal varlığın önceki kayıtlı değerinin göreceli makul değerler esas alınarak paylaştırılmasında olduğu gibi muhasebeleştirilir.

Transfer eden taraf transfer edilen finansal varlıklar üzerindeki faiz ödemelerinin bir kısmını bu varlıklara hizmet sağlamanın bir karşılığı olarak alıkoyabilir. Faiz ödemelerinden hizmet sözleşmesinin transferi veya sona ermesi nedeniyle transfer eden tarafın vazgeçmek zorunda kalacağı kısım hizmet varlığı veya hizmet borcu içerisine dahil edilir. Bazı durumlarda, transfer eden taraf hizmet sözleşmesinin transferi veya sona ermesi nedeniyle herhangi bir faiz kaybına uğramayabilir. Bu madde hükümlerinin uygulanmasına yönelik olarak, hizmet varlığının ve faiz ödemelerinden transfer eden tarafın vazgeçmek zorunda kalmayacağı kısımların makul değerleri; bu alacakların kayıtlı değerinin, varlıkların mali tablolardan çıkarılan kısmı ile mali tablolara alınmaya devam edilen kısım arasında paylaştırılmasında kullanılır. Herhangi bir hizmet ücreti belirlenmemişse veya alınacak ücretin hizmet sağlanması için yapılması gereken harcamaları yeterince karşılamayacağı bekleniyorsa, bu hizmet yükümlülüğü bir yükümlülük olarak makul değeri üzerinden mali tablolara alınır.

Alıkoyulan kısmın kayıtlı değerinin ve transfer edilen kısma ilişkin kazanç veya kayıpların belirlenmesi amaçlarına yönelik olarak, transfer edilen ve alıkoyulan kısımların makul değerleri tahmin edilirken, bu Tebliğin “Makul değerle değerlemeye ilişkin hususlar” başlıklı maddesi hükümleri uygulanır.

Transfer eden tarafın transfer edilen bir finansal varlığa ilişkin bakiye değere katılma hakkını alıkoyduğu ve benzer bakiye değere katılma haklarına ilişkin bir satış deneyiminin bulunduğu veya benzer bakiye değere katılma haklarının alım-satımına yönelik piyasa işlemlerinin bulunduğu durumlarda; bu tür işlemlerin yakın zamanlı fiyatları, alıkoyulan bakiye değere katılma hakkının makul değerinin belirlenmesi için en iyi tahmini oluşturur. Bunlara ilişkin herhangi bir fiyat kotasyonu veya yakın zamanlı bir piyasa işleminin bulunmaması halinde, alıkoyulan bakiye değere katılma hakkının makul değerine ilişkin en iyi tahmin; dayanak finansal varlığın bir bütün olarak makul değeri ile transfer edilen kısım için transfer edilen taraftan alınan bedel arasındaki farktır.

Mali tablolardan çıkarılma için gerekli koşulları sağlamayan transferler

Madde 16. Bir finansal varlığın tamamen veya kısmen diğer bir işletmeye transfer edildiği ancak bu transferin mali tablolardan çıkarılma için gereken koşulları sağlamadığı veya sadece kısmen sağladığı durumlarda; bu işlem, karşılığında teminat verilmiş bir borçlanma işlemi olarak dikkate alınır ve transfer edilen varlığın mali tablolardan çıkarılma için gereken koşulları sağlamayan kısmı finansal borç olarak mali tablolara alınır.

Transfer edilen varlık ve bu transferin mali tablolardan çıkarılma için gereken koşulları sağlamaması nedeniyle ortaya çıkan borçlanma, transfer eden tarafın transfere ilişkin haklarını ve sorumluluklarını yansıtacak şekilde ve bunlarla tutarlı olarak dikkate alınır. Transfer eden tarafın transfer edilen varlığın makul değerinde meydana gelen değişikliklere sınırlı olarak maruz kalması durumunda, bu varlığa ilişkin transfer eden tarafça maruz kalınmayan makul değer değişiklikleri mali tablolara alınmaz. Transfer edilen varlık ve buna ilişkin borçlanmalar herhangi bir şekilde netleştirilmez.

Transfer edilen varlık ve buna ilişkin borçlanma, bunların net kayıtlı değerinin transfer eden tarafın transfere ilişkin haklarını ve sorumluluklarını yansıtmalarını sağlayacak şekilde dikkate alınır. Buna bağlı olarak, transfer edilen varlık makul değer üzerinden değerlendirildiği ve elde bulundurulmuş satın alma opsiyonu ve düzenlenen satma opsiyonu nedeniyle transfer eden tarafın transfer edilen varlığın makul değerindeki değişikliklere tek taraflı olarak maruz kaldığı durumlarda, varlığın makul değerinde meydana gelen değişikliklerin mali tablolara alınması opsiyon kullanım fiyatı ile sınırlıdır.

Transfer eden tarafın bu transfere ilişkin sözleşme ile belirlenen hakları ve sorumlulukları nedeniyle, bir finansal varlığın tamamen veya kısmen transferinin mali tablolardan çıkarılma için gereken koşulları sağlamadığı durumlarda; türev araç ile transfer edilen varlığın veya transferden kaynaklanan yükümlülüğün her ikisinin de mali tablolara alınması, aynı hakların ve sorumlulukların iki kez mali tablolara alınması ile sonuçlanacaksa, bu haklar ve sorumluluklar türev araç olarak ayrı bir şekilde dikkate alınmaz. Örneğin, transfer eden tarafın elinde bulunan bir satın alma opsiyonu, finansal varlıkların transferinin bir satış olarak dikkate alınmasını engeller (transfer eden tarafça satın alma opsiyonunun kullanılmasıyla geri satın alınabilen finansal varlığın tutarı ölçüsünde). Bu durumda, satın alma opsiyonu bir türev araç olarak ayrı bir şekilde mali tablolara alınmaz.

Transfer eden tarafın transfer edilen tarafa nakit dışı (menkul kıymet gibi) teminat vermesi durumunda; her iki taraf açısından da teminatların muhasebeleştirilmesi, transfer edilen tarafın teminatları satma veya yeniden teminat olarak verme hakkının bulunup bulunmadığına ve transfer eden tarafın temerrüde düşüp düşmediğine bağlıdır:

- a) Transfer edilen tarafın bir sözleşme veya ilgili piyasadaki örf ve düzenlemelerin bir sonucu olarak teminatları satma veya yeniden teminat olarak verme hakkının bulunması halinde, transfer eden taraf bu varlığı bilançoda diğer varlıklarından ayrı olarak yeniden sınıflandırır.
- b) Transfer edilen taraf, kendisine verilen teminatları satması halinde, bu satıştan elde edilen gelirleri ve teminatları iade etme sorumluluğuna ilişkin bir yükümlülüğü makul değeri üzerinden mali tablolarına almak zorundadır.
- c) Transfer eden tarafın sözleşme hükümleri kapsamında temerrüde düşmesi ve bundan sonra teminat olarak verdiği varlıkları geri alma hakkının kalmaması durumunda; transfer eden taraf bu varlıkları mali tablolarından çıkarır, transfer edilen taraf ise aldığı teminatları makul değeri üzerinden bir varlık olarak mali tablolarına alır, veya bu teminatları o ana kadar satmış olması halinde bunlara ilişkin iade yükümlülüğünü mali tablolarından çıkarır.
- d) (c) bendinde belirtilen durum hariç olmak üzere, transfer eden taraf verdiği teminatları bir varlık olarak izlemeye devam eder, ve transfer edilen taraf bu teminatları bir varlık olarak mali tablolarına almaz.

Bir finansal varlık transferi mali tablolardan çıkarılma için gereken koşulları sağlamıyorsa, transfer edilen varlık transfer edilen tarafça bir varlık olarak mali tablolara alınmaz. Transfer edilen taraf, nakit veya ödenen diğer bedelleri mali tablolarından çıkarırken, bunun karşılığında transfer eden tarafa ilişkin bir alacak mali tablolarına alır. Transfer eden tarafın sabit bir tutar karşılığında transfer edilen varlığın tamamı üzerinde yeniden kontrol elde etmesine ilişkin hem bir hakkının hem de bir yükümlülüğünün bulunması halinde (repo gibi), transfer edilen taraf bu işlemde kaynaklanan alacağını işletme kaynaklı bir alacak olarak dikkate alır. Diğer durumlarda, bu tür alacaklar transfer edilen tarafça spekülasyon amaçlı, satışa müsait veya vadeye kadar tutulacak finansal varlıklardan uygun olanı olarak sınıflandırılır.

Bir finansal varlığın mutata alım-satımı

Madde 17. Finansal varlıkların mutata alım-satımları, işlem tarihi muhasebesi veya ifa tarihi muhasebesinden biri kullanılarak mali tablolara alınır ve mali tablolardan çıkarılır. Kullanılan yöntem, finansal varlıkların aynı sınıfına ait finansal varlıkların tüm alım-satımları için tutarlı bir şekilde uygulanır.

Bir finansal varlığın alımı ve satımını içeren ve sözleşmeye konu varlığın, ilgili piyasadaki örf veya düzenlemelerle tespit edilmiş bir zaman dilimi içinde teslimini gerektiren sözleşmeler (mutata sözleşmeler) bu Tebliğ kapsamında yer alan finansal araçlardır. İşlem tarihi ve ifa tarihi arasındaki

sabit fiyat taahhütü türev araç tanımını karşılar ve standart olmayan bir vadeli işlem sözleşmesidir. Ancak, taahhütün kısa bir geçerlilik süresinin olması nedeniyle, bu tür bir sözleşme bu Tebliğ kapsamında türev finansal araç olarak mali tablolara alınmaz.

Sözleşmenin değerinde meydana gelen değişikliklerin netleştirilmesini gerektiren veya buna izin veren bir sözleşme mutaat sözleşme değildir. Bunun yerine, bu tür bir sözleşme işlem tarihi ve ifa tarihi arasındaki dönemde bir türev araç olarak dikkate alınır.

İşlem tarihi, işletmenin bir varlığı satın alma veya satma taahhüdünde bulunduğu tarihtir. İşlem tarihi muhasebesi; (a) alınacak bir varlığın ve bunun için ödenecek yükümlülüğün işlem tarihinde mali tablolara alınması, (b) satılan bir varlığın işlem tarihinde mali tablolardan çıkarılması ve bedeli satın alan tarafından ödenmek üzere bir alacağın işlem tarihinde mali tablolara alınmasıdır. Genellikle, varlığa ve mukabil yükümlülüğe ilişkin mülkiyetin değiştiği ifa tarihine kadar herhangi bir faiz tahakkuk etmez.

İfa tarihi, varlığın işletme tarafından veya işletmeye teslim edildiği tarihtir. İfa tarihi muhasebesi; (a) bir varlığın işletme tarafından teslim alındığı tarihte mali tablolara alınması ve (b) bir varlığın işletme tarafından teslim edildiği tarihte mali tablolardan çıkarılmasıdır. İfa tarihi muhasebesinin uygulanması durumunda; işlem tarihi ve ifa tarihi arasındaki dönem süresince teslim alınacak varlığın makul değerinde meydana gelen değişiklikler, bu Tebliğ kapsamında elde edilen varlıklarla aynı şekilde dikkate alınır. Diğer bir ifadeyle, maliyeti veya itfalı maliyeti üzerinden izlenen varlıkların makul değerlerinde meydana gelen değişiklikler mali tablolara alınmaz; spekülataf amaçlı olarak sınıflandırılan varlıkların makul değerlerinde meydana gelen değişiklikler kar veya zarar olarak mali tablolara alınır; satışa müsait olarak sınıflandırılan varlıkların makul değerlerinde meydana gelen değişiklikler ise sermaye ile ilişkilendirilmek suretiyle mali tablolara alınır.

Bir finansal borcun mali tablolardan çıkarılması

Madde 18. Bir finansal borç veya bu borcun bir kısmı, sadece borcun ortadan kalkması (sözleşmede belirtilen yükümlülüğün ifası, sona ermesi veya iptal edilmesi gibi) halinde bilançodan çıkarılır.

Aşağıdaki durumlardan en az birinin varlığı halinde finansal borç ortadan kalkmış kabul edilir:

- a) Borçlunun, kredi verene nakit, diğer finansal varlıklar, mal veya hizmetle ödemede bulunmak suretiyle borcunu ifa etmesi, veya
- b) Borçlunun finansal borca veya bir kısmına ilişkin asli sorumluluğunun hukuki bir süreçle veya kredi verenin insiyatifiyle hukuki sona ermesi (Borçlu tarafından garanti verilmesi bu koşulun sağlanmadığı anlamına gelmez.).

Bir borçlanma aracı ihraçcısının bu aracı geri satın alması durumunda, bu ihraçcının araca ilişkin piyasa yapıcısı olması veya yakın bir gelecekte yeniden satma niyeti bulunması halinde bile, borç ortadan kalkar.

Üçüncü taraflara yapılan ödemeler, hukuki tasfiye bulunmadığı sürece, kendi başına borçlunun kredi verene olan asli yükümlülüklerini azaltmaz.

Borçlunun bir yükümlülüğünün üstlenilmesi için üçüncü bir tarafa ödemede bulunması ve bu yükümlülüğün üçüncü tarafça üstlenildiğine ilişkin kredi vereni bilgilendirmesi durumunda; bu maddenin ikinci fıkrasının (b) bendinde sayılan koşullar sağlanmadığı sürece, borç mali tablolardan çıkarılmaz. Borçlunun bir yükümlülüğünün üstlenilmesi için üçüncü bir tarafa ödemede bulunması ve kredi verenden hukuki bir tasfiye elde etmesi halinde, borç ortadan kalkar. Ancak, borçlunun borca ilişkin olarak üçüncü tarafa veya doğrudan asli kredi verene ödeme yapmayı kabul etmesi halinde, üçüncü tarafa olan yeni bir borç yükümlülüğü borçlu tarafından mali tablolara alınır.

Hukuki olarak veya kredi verenin insiyatifiyle elde edilen hukuki bir tasfiye her ne kadar borcun mali tablolardan çıkarılması ile sonuçlansa bile; bu Tebliğin “Bir finansal varlığın mali tablolardan çıkarılması” başlıklı maddesinde belirtilen koşulların sağlanmaması halinde, işletme tarafından yeni bir yükümlülük mali tablolara alınır. Bu koşullar sağlanmadığı takdirde, transfer edilen varlıklar mali tablolardan çıkarılmaz, ve transfer eden tarafından transfer edilen varlıklara ilişkin olarak mali tablolardan çıkarılan yükümlülük tutarına eşit yeni bir yükümlülük mali tablolara alınır.

Borçlanma araçlarının önemli ölçüde farklı koşullarla mevcut borçlu ve alacaklı tarafından değiştirilmesi, asli finansal borcun ortadan kalkması ve yeni bir finansal borcun mali tablolara alınması olarak dikkate alınır. Benzer olarak, mevcut bir finansal borcun koşullarında meydana gelen önemli bir değişiklik (borçlunun mali güçlük içinde bulunmasıyla ilgili olsun veya olmasın) asli finansal borcun ortadan kalkması ve yeni bir finansal borcun mali tablolara alınması olarak dikkate alınır.

Önceki fıkranın uygulanmasına yönelik olarak, yeni koşullar altındaki nakit akımlarının iskonto edilmiş bugünkü değerinin (ödenen ücretler dahil, alınan ücretlerle netleştirildikten ve asli finansal borca ilişkin etkin faiz haddi kullanılmak suretiyle iskonto edildikten sonra) asli finansal borca ait devam eden nakit akımlarının iskonto edilmiş bugünkü değerinden en az %10 farklı olması halinde, koşulların önemli ölçüde değiştiği kabul edilir. Borçlanma araçlarının veya koşullarının değiştirilmesinin asli finansal borcun ortadan kalkması olarak dikkate alınması halinde, katlanılan maliyetler veya ücretler bu borcun ortadan kalkmasına ilişkin kazanç veya kayıpların bir parçası olarak mali tablolara alınır. Borçlanma araçlarının veya koşullarının değiştirilmesinin asli finansal borcun ortadan kalkması olarak dikkate alınmaması halinde ise, katlanılan maliyetler veya ücretler bu borcun kayıtlı değerinde bir düzeltme olarak kabul edilir ve üzerinde değişiklik yapılan borcun kalan süresi içerisinde itfa edilir.

Transfer edilen veya ortadan kalkan bir yükümlülüğün (tamamen veya kısmen) kayıtlı değeri ile ödenen tutar arasındaki fark dönemin gelir tablosu ile ilişkilendirilir.

Bazı durumlarda, kredi verenin borçluyu mevcut bir ödeme yapma yükümlülüğünden kurtarması karşılığında, borçlu asli sorumluluğu üstlenen tarafın temerrüdü halinde ödeme yapmak üzere bir garanti yükümlülüğü altına girebilir. Bu durumlarda borçlu tarafından;

- a) Garanti yükümlülüğünün makul değeri esas alınarak yeni bir finansal borç mali tablolara alınır,
- b) (i) Elde edilen gelirler ile (ii) asli finansal borcun kayıtlı değerinden yeni finansal borcun makul değerinin düşülmesi suretiyle bulunan tutar arasındaki fark esas alınarak bir kazanç veya kayıp mali tablolara alınır.

İşletmenin bir finansal borcu kısmen geri satın alması durumunda, bu finansal borcun önceki kayıtlı değeri; mali tablolara alınmaya devam edilen kısım ile mali tablolardan çıkarılan kısım arasında, bu kısımların geri satın alma tarihindeki göreceli makul değerleri esas alınarak paylaştırılır. Mali tablolardan çıkarılan kısma isabet eden kayıtlı değer ile bu kısım için ödenen bedel arasındaki fark dönemin gelir tablosu ile ilişkilendirilir.

Üçüncü Bölüm

Finansal Araçların Değerlemesi

Finansal varlıkların ve finansal borçların ilk değerlemesi

Madde 19. Bir finansal varlık ya da finansal borç ilk defa mali tablolara alınırken maliyeti üzerinden değerlendirir; bu maliyet, verilen (bir varlık olması durumunda) veya alınan (bir yükümlülük olması durumunda) bedelin makul değeridir. Elde etme veya ihraçla doğrudan ilişkilendirilebilir işlem maliyetleri, finansal varlığın veya finansal borcun ilk değerlemesine dahil edilir.

Bir finansal araç için alınan veya verilen bedelin makul değeri, işlem fiyatı veya diğer piyasa fiyatları dikkate alınarak belirlenir. Bu tür piyasa fiyatlarının bulunmaması halinde veya bedelin bir kısmını finansal araç dışındaki bir şeyin oluşturması halinde, bu bedelin makul değeri; gelecekteki tüm nakit giriş ve çıkışlarının, benzer kredi derecelendirmesine sahip olan bir ihraçcının benzer bir finansal aracı (para birimi, vadesi, faiz haddi ve diğer faktörler esas alınarak) için geçerli olan piyasa faiz hadleri kullanılarak iskonto edilmesi suretiyle bulunan tutarların toplamı olarak tahmin edilir. Örneğin, herhangi bir faiz taşımayan uzun vadeli bir alacağın makul değeri gelecekteki tüm nakit girişlerinin bugünkü değerine eşittir. Diğer bir ifadeyle, bu alacağın makul değeri, alacağa ilişkin gelecekteki nakit girişlerinin alacak ortaya çıktığında geçerli olan uygulanabilir piyasa faiz hadleri kullanılarak iskonto edilmesi suretiyle bulunan tutarların toplamıdır (borç verilen ilave bir tutar, diğer bir varlık türü olarak mali tablolara alınma için gereken koşulları taşımadığı sürece, gider veya gelirlerde bir azalma olarak dikkate alınır.).

Finansal varlıkların müteakip değeri

Madde 20. Bir finansal varlığın ilk defa mali tablolara alınmasından sonraki değeri amaçlarına yönelik olarak, bu Tebliğ finansal varlıkları aşağıdaki dört kategori altında sınıflandırmaktadır:

- a) İşletme kaynaklı alacaklar,
- b) Vadeye kadar elde tutulacak yatırımlar,
- c) Satışa müsait finansal varlıklar,
- d) Spekülatif amaçlı tutulan finansal varlıklar.

Türev araç varlıkları dahil olmak üzere finansal varlıklar, ilk defa mali tablolara alındıktan sonra, satış veya diğer elden çıkarmalar nedeniyle katlanılan işlem maliyetleri için herhangi bir indirim yapılmaksızın makul değeri üzerinden değerlendirilir. Aşağıdaki finansal varlıklar bu fıkra kapsamı dışındadır:

- a) İşletme kaynaklı alacaklar, bunlar etkin faiz yöntemi kullanılmak suretiyle itfali maliyet üzerinden değerlendirilir;
- b) Vadeye kadar elde tutulacak yatırımlar, bunlar etkin faiz yöntemi kullanılmak suretiyle itfali maliyet üzerinden değerlendirilir;
- c) Aktif bir piyasada fiyat kotasyonu bulunmayan ve makul değeri güvenilir olarak ölçülemeyen hisse senetlerindeki yatırımlar ile maliyetleri üzerinden değerlendirilen bu tür kote olmayan hisse senetleriyle bağlantılı ve bunların teslimiyle kapatılması gereken türev araçlar.

Korunan kalemler olarak belirlenmiş finansal varlıklar bu Tebliğin korunma muhasebesine ilişkin hükümlerine tabidir. Makul değer üzerinden değerlendirilen (makul değerlerde meydana gelen değişikliklerin kar veya zarar olarak mali tablolara alındığı) finansal varlıklar dışındaki tüm finansal varlıklar için, herhangi bir değer düşüklüğünün bulunup bulunmadığının incelenmesi gerekir.

Makul değeri değerlendirilen bir finansal varlığın makul değeri sıfırın altındaysa, bu varlık bir finansal borç olarak dikkate alınır.

İşletme kaynaklı alacaklar, işletmelerin vadeye kadar elde tutma niyeti dikkate alınmaksızın itfali maliyet üzerinden değerlendirilir.

Değişken faizli finansal varlıklar için, piyasa faiz hadlerindeki değişiklikleri yansıtabilecek şekilde nakit akımlarının dönemsel olarak yeniden tahmin edilmesi etkin getiriyi değiştirir. Nakit akımlarındaki bu tür değişiklikler, varlığın kalan vadesi veya varlığın piyasada yeniden fiyatlanması halinde sonraki yeniden fiyatlama tarihine kadar olan süre üzerinden mali tablolara alınır. Vadedeki anapara alacağına eşit bir tutarda ilk defa mali tablolara alınan değişken faizli bir finansal varlık ile ilgili olarak, gelecekteki faiz ödemelerinin yeniden tahmin edilmesi olağan koşullarda varlığın kayıtlı değeri üzerinde herhangi bir önemli etkide bulunmaz.

Vadeye kadar elde tutulacak yatırımlar

Madde 21. Aşağıdaki koşullardan herhangi birinin varlığı halinde, işletmenin sabit vadeli bir finansal varlıktaki yatırımını vadesine kadar elde tutmak için olumlu bir niyetinin olmadığı kabul edilir:

- a) İşletmenin finansal varlığı belirsiz bir süre için elde tutma niyetinin bulunması,
- b) İşletmenin; piyasa faiz hadlerinde veya risklerinde, likidite ihtiyaçlarında, alternatif yatırımların mevcudiyetinde ve getirilerinde, finansman kaynaklarında ve koşullarında veya döviz kuru riskinde meydana gelen değişikliklere bağlı olarak finansal varlığı satmaya hazır olması,
- c) İhraççının finansal varlığı itfalı maliyetinin önemli ölçüde altında bir tutarla kapatma hakkının bulunması.

Değişken faizli bir borçlanma aracı vadeye kadar elde tutulacak bir yatırım için gereken koşulları karşılayabilir. Sermayeye ilişkin menkul kıymetlerin herhangi bir vadesinin olmaması (hisse senetleri gibi) veya bunlardan elde edilecek tutarların önceden belirlenemeyecek bir şekilde değişikliğe uğrayabilmesi (hisse senedi opsiyonları, varantlar ve haklar gibi) nedeniyle, bu tür menkul kıymetlerin çoğunluğu vadeye kadar elde tutulacak yatırım olamaz. Vadeye kadar elde tutulacak yatırımların tanımı ile ilgili olarak, sabit veya belirlenebilir ödemeler ve sabit vade kavramlarıyla, finansal aracı elinde bulunduran tarafa yapılacak ödemelerin (anapara ve faiz ödemeleri gibi) tutarını ve tarihlerini tanımlayan sözleşme koşulları kastedilmektedir. Sözleşme ile belirlenen ödemelerin sabit veya belirlenebilir olduğu ve bu sınıflandırma için gerekli diğer koşullar sağlandığı sürece, önemli bir ödenmeme riskinin bulunması finansal varlığın vadeye kadar elde tutulacak olarak sınıflandırılmasını engellemez. Faiz ödemelerinin sınırsız bir süre için yapılmasını gerektiren bir vadesiz borçlanma aracı vadeye kadar elde tutulacak olarak sınıflandırılmaz.

İhraççı tarafından geri çağrılabilir bir finansal varlık; elinde bulunduran tarafın bu aracı vadesine veya geri çağrılana kadar elde tutma niyetinin ve yeteneğinin bulunması ve aracın kayıtlı değerinin neredeyse tamamını elde edebilmesi halinde, vadeye kadar elde tutulacak bir yatırım olarak sınıflandırılma için gerekli koşulları sağlar. İhraççının satın alma opsiyonunun kullanılması aslında varlığın vadesinin önceki bir tarihe alınmasıdır. Ancak, bir finansal varlığın elinde bulunduran tarafça kayıtlı değerinin neredeyse tamamının elde edilememesiyle sonuçlanabilecek şekilde geri çağrılabilir olması halinde, bu finansal varlık vadeye kadar elde tutulacak olarak sınıflandırılmaz. Kayıtlı değer neredeyse tamamının elde edilip edilmediğinin belirlenmesinde işletme tarafından ödenen herhangi bir prim ve aktifleştirilen işlem maliyetleri de dikkate alınır.

Elinde bulunduran tarafça talep edilmesi halinde ihraççının vadesinden önce geri satın almakla yükümlü bulunduğu bir finansal varlık vadeye kadar elde tutulacak yatırım olarak sınıflandırılmaz; çünkü, bir finansal varlığa ilişkin satma hakkı için ödeme yapılması bu varlığı vadesine kadar elde tutma amacıyla örtüşmez.

İşletmenin, cari hesap dönemi veya önceki iki hesap dönemi boyunca, vadeye kadar elde tutulacak yatırımların önemli olmayan tutarından fazla tutarlı olanları (vadeye kadar elde tutulacak yatırımların toplam tutarına göre önemli olmayan tutarından fazla olan tutarlar) vadelerinden önce satması veya yeniden sınıflandırması halinde, bu finansal varlıklar vadeye kadar elde tutulacak yatırımlar olarak sınıflandırılmaz. Aşağıdaki satış veya yeniden sınıflandırma işlemleri bu fıkra kapsamı dışındadır:

- a) Piyasa faiz hadlerindeki değişikliklerin finansal varlığın makul değeri üzerinde önemli bir etkide bulunmayacağı, vade tarihine veya finansal varlığın satın alma opsiyonunun kullanıldığı tarihe çok yakın (vadeden önceki üç aydan az süreler içerisindeki) satış ve yeniden sınıflandırma işlemleri,
- b) Satış veya yeniden sınıflandırma işlemlerinin, finansal varlığa ilişkin asli anapara ödemelerinin en az %90'ının programlı ödemeler veya ön-ödemeler aracılığıyla işletme tarafından tahsil edilmesinden sonra ortaya çıkması, veya
- c) İşletmenin kontrolü dışındaki bir olaydan kaynaklanan, tekrarlanmayan ve işletme tarafından makul bir şekilde öngörülemeyen satış veya yeniden sınıflandırma işlemleri.

Vadeye kadar elde tutulacak yatırımların önemli olmayan tutarından fazla tutarlı olanların satılması veya yeniden sınıflandırılmasının yukarıdaki fıkranın (a)-(c) bentlerinde sayılan koşulları sağlamadığı durumlarda, bu yatırımlar satışa müsait olarak yeniden sınıflandırılır.

Makul değer, finansal varlıkların çoğunluğu için itfali maliyete göre daha uygun bir değerlendirme ölçüsüdür. Vadeye kadar elde tutulacak yatırımlar, sadece işletmenin yatırımın vadesine kadar elde tutulmasına yönelik olumlu bir niyeti ve yeteneği olması halinde bir istisnadır. Ancak, işletme faaliyetlerinin bu tür yatırımların vadesine kadar elde tutulma niyet ve yeteneği üzerinde şüphe uyandırması halinde, bu madde makul bir süre için istisnanın kullanımını engeller.

İşletmenin bir yatırımı vadesine kadar elde tutma niyet ve yeteneğinin bulunup bulunmadığına karar verilirken, finans sektöründe yaşanan krizler gibi olağanüstü durumların işletme tarafından değerlendirilmesi gerekli değildir.

Aşağıda belirtilen haller nedeniyle ortaya çıkan ve bu maddenin beşinci fıkrasında belirtilen koşulu (İşletmenin, cari hesap dönemi veya önceki iki hesap dönemi boyunca, vadeye kadar elde tutulacak yatırımların önemli olmayan tutarından fazla tutarlı olanları vadelerinden önce satması veya yeniden sınıflandırması hali) sağlayan vadeden önceki satışlar, işletmenin diğer yatırımlarını vadeye kadar elde tutma niyetinin bulunup bulunmadığı hakkında bir tereddüte neden olmayabilir:

- a) İhraççının kredi derecelendirmesindeki önemli bir kötüleşme. Örneğin, bir derecelendirme kuruluşu tarafından işletmenin kredi notunun düşürülmesi ve bu düşürmenin yatırımın ilk defa mali tablolara alındığı tarihteki kredi notuna göre kredi derecelendirmesindeki önemli bir kötüleşme için kanıt oluşturması durumunda; bu düşürmeyi takip eden bir satış, işletmenin diğer yatırımlarını vadeye kadar elde tutma niyetinin bulunup bulunmadığı hakkında bir tereddüt oluşmasını gerektirmez. Benzer olarak, işletmenin zayıf noktalarının

tespitine ve değerlendirilmesine yönelik bir iç derecelendirme kullanması durumunda, iç derecelendirme sonucunda ortaya çıkan değişiklikler ihraçcının kredi derecelendirmesinde önemli bir kötüleşmenin bulunup bulunmadığının belirlenmesinde katkıda bulunur (işletmenin iç derecelendirme ve bunlardaki değişikliklere ilişkin yaklaşımının kredi derecelendirmesinde güvenilir, tutarlı ve objektif bir ölçü sağladığı sürece). Bir finansal varlıktaki değer düşüklüğüne ilişkin objektif bir kanıtın bulunması halinde, kredi derecelendirmesindeki bir kötüleşme genellikle önemli olarak dikkate alınır.

- b) Vadeye kadar elde tutulacak bir yatırıma ilişkin faizlerin bir vergi istisnasına konu olması halini sona erdirecek veya bu istisnayı önemli ölçüde azaltacak şekilde vergi kanunlarında yapılan bir değişiklik (Ancak, faiz gelirlerine ilişkin vergi oranlarında değişiklik yapan bir vergi kanunu değişikliği buna dahil değildir.).
- c) Mevcut faiz haddi pozisyonunun veya karşı taraf riski politikalarının sürdürülmesi amacıyla vadeye kadar elde tutulacak yatırımların satışını veya transferini gerektiren önemli bir birleşme veya elden çıkarma (her ne kadar birleşme işlemi işletmenin kontrolündeki bir olay olsa da, mevcut faiz haddi pozisyonunun veya karşı taraf riski politikalarının sürdürülmesine yönelik yatırım portföyü değişiklikleri birleşmenin müteakip bir sonucudur.).
- d) Belirli yatırım türlerine yapılacak yatırımların maksimum seviyesini veya yatırım yapılabilecek finansal araçların kapsamını önemli ölçüde değiştiren bir anasözleşme veya mevzuat değişikliği işletmenin vadeye kadar elde tutulacak bir yatırımı elden çıkarmasına neden olabilir.
- e) Düzenleyici otoritelerce öngörülen endüstrinin sermaye gereksinimindeki önemli bir artış, işletmenin vadeye kadar elde tutulacak yatırımlarını satması suretiyle küçülmesine neden olabilir.
- f) Vadeye kadar elde tutulacak yatırımlara ilişkin olarak, düzenleyici otoritelerce öngörülen risk-tabanlı sermaye amaçları için kullanılan risk ağırlıklarındaki önemli bir artış.

Aşağıdaki koşullardan herhangi birinin varlığı halinde, sabit vadeli bir finansal varlıktaki yatırımın vadeye kadar elde tutulmasına ilişkin işletmenin örneklerle kanıtlanmış bir yeteneğinin bulunmadığı kabul edilir:

- a) Yatırıma ilişkin finansmanın vadeye kadar sürdürülmesi için finansal kaynaklarının bulunmaması, veya
- b) İşletmenin finansal varlığı vadesine kadar elinde tutma niyetini engelleyen mevcut hukuki veya diğer sınırlamalar bulunması (ancak, ihraçcının satın alma opsiyonunun işletmenin finansal varlığı vadesine kadar elinde tutma niyetini engellemesi gerekmez.).

Bu maddede belirtilenlerin dışındaki durumlar, işletmenin bir yatırımı vadesine kadar elde tutmak için olumlu bir niyetinin veya yeteneğinin bulunmadığını gösterir.

İşletmenin vadesine kadar elde tutulacak yatırımlarını vadelerine kadar elde tutma niyet ve yeteneğinin bulunup bulunmadığı, işletme tarafından sadece bu finansal varlıklar ilk defa mali tablolara alındığında değil, müteakip her bir bilanço tarihi itibarıyla yeniden değerlendirilir.

Finansal borçların müteakip değerlemesi

Madde 22. İlk defa mali tablolara alınmadan sonra, türev araç borçları ve spekülasyon amaçlı olarak belirlenen yükümlülükler dışındaki tüm finansal borçlar, etkin faiz yöntemi kullanılmak suretiyle itfali maliyet üzerinden değerlendirilir. Maliyetleri üzerinden değerlendirilen ve makul değeri güvenilir olarak ölçülemeyen kote olmayan hisse senetleriyle bağlantılı ve bunların teslimiyle kapatılması gereken türev araç borçları hariç olmak üzere; türev araç borçları ve spekülasyon amaçlı finansal borçlar, ilk defa mali tablolara alınmadan sonra makul değer üzerinden değerlendirilir. Bir finansal varlığın veya bir kısmının transferinin mali tablolardan çıkarılma için gereken koşulları sağlamadığı durumlarda ortaya çıkan finansal borçların değerlendirilmesinde, bu Tebliğin “Mali tablolardan çıkarılma için gerekli koşulları sağlamayan transferler” başlıklı maddesi hükümleri uygulanır. Korunan kalemler olarak belirlenmiş finansal borçlar, bu Tebliğin korunma muhasebesine ilişkin hükümleri çerçevesinde değerlemeye tabi tutulur.

Yeniden sınıflandırma

Madde 23. Bir finansal varlık veya finansal borcun spekülasyon amaçlı olarak belirlenmesinin ilk defa mali tablolara alınma sırasında yapılması nedeniyle, elde tutulan bir finansal araç spekülasyon amaçlı finansal varlıklar sınıfı içinde veya dışında yeniden sınıflandırılmaz.

Niyette veya yetenekte meydana gelen bir değişikliğin sonucu olarak vadeye kadar elde tutulacak yatırımların itfali maliyet üzerinden izlenmelerine devam edilmesinin uygun olmaması durumunda; bunlar satışa müsait olarak yeniden sınıflandırılır ve makul değer üzerinden yeniden değerlendirilir, kayıtlı değer ile makul değer arasındaki fark bu Tebliğin “Kazanç ve kayıplar” başlıklı maddesinin üçüncü fıkrası ile uyumlu olarak dikkate alınır.

Benzer olarak, daha önce güvenilir olarak değerlendirilemeyen bir finansal varlığın veya finansal borcun güvenilir olarak değerlendirilebilir hale gelmesi ve varlığın veya borcun bu yeni halde makul değer üzerinden değerlendirilmesinin gerekmesi durumunda; bu varlık veya borç makul değer üzerinden yeniden değerlendirilir, ve kayıtlı değer ile makul değer arasındaki fark bu Tebliğin “Kazanç ve kayıplar” başlıklı maddesinin üçüncü fıkrası ile uyumlu olarak dikkate alınır.

Niyette veya yetenekte meydana gelen bir değişikliğin sonucu olarak veya makul değer güvenilir olarak belirlenemez hale geldiği nadir bir durumun ortaya çıkması ya da önceki iki hesap döneminin sona ermiş olması nedeniyle, finansal varlığın makul değer yerine maliyeti veya itfali maliyet üzerinden izlenmesinin uygun hale gelmesi durumunda; finansal varlığın o tarihteki makul değeri yeni kayıtlı değeri olur, diğer bir ifadeyle finansal varlığın makul değeri bu varlığın maliyeti veya itfali maliyeti haline gelir. Bu varlığa ilişkin doğrudan sermaye ile ilişkilendirilmek suretiyle mali

tablolara alınan kazanç veya kayıplar bu Tebliğin “Kazanç ve kayıplar” başlıklı maddesinin üçüncü fıkrası ile uyumlu olarak aşağıdaki şekilde dikkate alınır:

- a) Sabit vadeli bir finansal varlık ile ilgili olarak, bu varlığa ilişkin doğrudan sermaye ile ilişkilendirilmek suretiyle mali tablolara alınan önceki kazanç veya kayıplar, vadeye kadar elde tutulacak yatırımın kalan süresi içerisinde kar veya zarar olarak itfa edilir. Yeni itfalı maliyet ile vade tutarı arasındaki fark, prim ve iskontoların itfasına benzer şekilde, bir getiri düzeltmesi olarak finansal varlığın kalan süresi içerisinde itfa edilir; ve
- b) Sabit vadeli olmayan bir finansal varlık ile ilgili olarak, bu varlığa ilişkin doğrudan sermaye ile ilişkilendirilmek suretiyle mali tablolara alınan önceki kazanç veya kayıplar, finansal varlık satılana veya bir şekilde elden çıkarılana kadar (bu durumda kar veya zarar hesaplamasına dahil edilir) sermaye içerisinde bekletilir.

Makul değerle değerlemeye ilişkin hususlar

Madde 24. Bu Tebliğ hükümlerinin uygulanmasına yönelik olarak, bir finansal varlık veya finansal borcun makul değerinin belirlenmesinde aşağıdaki hükümler uygulanır.

Makul değer tanımı; işletmenin herhangi bir tasfiye sürecine girme, faaliyetlerinde önemli bir kısıntıya gitme veya ters pozisyon sağlayan bir işlem gerçekleştirme niyet veya ihtiyacında olmaksızın işletmenin sürekliliği kavramı altında faaliyet gösterdiği varsayımına dayanmaktadır. Makul değer, bundan dolayı, işletmenin gerçekleştirmek istemediği bir işlem, tasfiye veya satış nedeniyle elde edeceği veya ödeyeceği bir tutar değildir.

a) Aktif piyasalardaki fiyat kotasyonları: Aktif bir piyasada fiyat kotasyonlarının varlığı makul değere ilişkin en iyi kanıttır; bu tür fiyatlar, varlığı halinde, finansal varlıklar ve finansal borçların değerlemelerinde kullanılır. Bir finansal araca ilişkin olağan piyasa işlemlerini yansıtan fiyat kotasyonlarının borsalar, müşteri temsilcileri, üye temsilcileri, endüstri grupları veya düzenleyici otoritelerce düzenli ve hazır olarak açıklanması halinde, bu aracın aktif bir piyasada kote olduğu kabul edilir. Elde bulundurulmuş bir varlık veya ihraç edilecek bir yükümlülük için uygun piyasa fiyat kotasyonu güncel en iyi alış emri iken, elde bulundurulmuş bir yükümlülük veya elde edilecek bir varlık için güncel en iyi satış emridir. Güncel en iyi alış ve en iyi satış emirlerinin bulunmaması durumunda; işlem tarihi ile bilanço tarihi arasında ekonomik koşullarda önemli bir değişiklik olmadığı sürece, en yakın zamanlı gerçekleşen işlemin fiyatı cari makul değere ilişkin bir kanıt oluşturur. Aynı finansal araca ilişkin varlık ve yükümlülük pozisyonlarına sahip bir işletme tarafından makul değerlerin belirlenmesinde en iyi alış emri ile en iyi satış emrinin ortalaması kullanılabilir. Bir finansal araç portföyünün makul değeri, bu araçların sayısı ile piyasa fiyat kotasyonunun çarpımına eşittir. Bir finansal aracın tamamı için aktif bir piyasada yayımlanan herhangi bir fiyat kotasyonunun bulunmadığı ancak bu aracın tamamlayıcı kısımlarının aktif bir piyasası bulunduğu durumlarda, finansal aracın makul değeri tamamlayıcı kısımlarına ilişkin piyasa fiyatları esas alınarak belirlenir.

b) Aktif olmayan piyasalardaki yakın zamanlı işlemler: Bir finansal aracın aktif bir piyasasının bulunmaması durumunda, makul değere ilişkin en iyi kanıt; bilgili ve istekli taraflar arasında, herhangi bir ilişkiden etkilenmeyecek şartlar altında bir varlığın el değiştirebileceği fiyat veya yükümlülüklerin yerine getirilmesinde esas teşkil edecek olan meblağ üzerinden gerçekleşen yakın zamanlı işlemler dikkate alınarak elde edilir. En yakın zamanlı işlem den beri ekonomik koşulların değişmiş olması halinde, finansal aracın makul değerindeki mukabil değişiklik benzer finansal araçların güncel fiyat ve oranları esas alınarak belirlenir.

c) Aktif olmayan piyasalarda kullanılacak değerlendirme teknikleri: Makul değer herhangi bir şekilde belirlenemiyorsa, işletmeler makul değeri tahmin etmek üzere bir değerlendirme tekniği kullanır. Değerleme tekniği kullanılmasının amacı, değerlendirme gününde serbest piyasa koşullarında gerçekleşecek olan bir işlemin fiyatının belirlenmesidir. Bundan dolayı kullanılacak değerlendirme tekniği; (a) piyasa katılımcılarının fiyat belirlenirken dikkate aldıkları faktörlerin tümünü içermeli, ve (b) finansal araçların fiyatlanmasında kullanılan genel kabul görmüş yöntemler ile tutarlı olmalıdır. İşletmelerce uygun değerlendirme teknikleri belirlenir ve gerçek işlemlere ilişkin fiyatlar kullanılarak geçerlilikleri test edilir. Örneğin, değerlemeye konu olan bir finansal aracın serbest piyasa koşullarında alım-satımı yapıldığında, değerlendirme tekniğinin alınan veya ödenen bedelin makul değerine eşit bir tutarla sonuçlanması beklenir.

Mali piyasalarda iyi tasarlanmış değerlendirme tekniklerinin; büyük ölçüde aynı nitelikli diğer bir finansal aracın cari piyasa değerine yapılan referansı, iskonto edilmiş nakit akımları analizini ve opsiyon fiyatlama modellerini içermesi gerekir. Bir finansal aracın fiyatlanmasında piyasa katılımcıları tarafından yoğun bir şekilde kullanılan bir değerlendirme tekniğinin bulunması ve bu tekniğin gerçek piyasa işlemlerinden elde edilen fiyatlara ilişkin güvenilir tahminler sağlamakta kanıtlanmış olması durumunda, işletmeler bu tekniği kullanmakla yükümlüdür.

Değerleme tekniklerinin uygulanmasında kullanılan tahmin ve varsayımların, piyasa katılımcıları tarafından bir finansal aracın fiyatı belirlenirken kullanılan tahmin ve varsayımlar hakkındaki mevcut bilgilerle tutarlı olması gerekir. İskonto edilmiş nakit akımları analizi kullanılırken; borçlunun kredi derecelendirmesi, sözleşme ile belirlenen faiz haddinin sabit olduğu kalan süre, anapara geri ödemelerine ilişkin kalan süre ve ödemenin yapılacağı para birimi dahil olmak üzere, büyük ölçüde aynı vade ve özelliklere sahip finansal araçların getiri oranına eşit bir iskonto oranının kullanılması gerekir. Bir finansal aracın vadesinin piyasa fiyatlarının mevcut olduğu dönemlerden sonraki bir tarihe isabet edecek şekilde uzun olması halinde; değerlendirme tekniğinde, mevcut piyasa fiyatları kullanılmak suretiyle, olağan piyasa koşulları ve diğer hazır bilgilerin tümü ışığında fiyat değişikliklerine ilişkin geçmiş deneyimler esas alınarak sonraki dönemler için makul tahminler yapılır. Özellikle, piyasa fiyatlarındaki varsayılan herhangi bir değişikliğin, piyasadaki mevcut standart olmayan vadeli işlem sözleşmesi fiyatlarıyla tutarlı bir şekilde makul kanıtlarla desteklenmesi gerekir.

Bir finansal borç üstlenilmesi veya bir finansal varlığın elde edilmesi ya da ortaya çıkması, finansal aracın makul değerinin tahmin edilmesi için temel oluşturan bir piyasa işlemidir. Finansal

aracın bir borçlanma aracı olması durumunda, bu aracın makul değeri; elde etme veya ortaya çıkma tarihinde mevcut olan piyasa koşulları ve cari piyasa koşulları veya bu araca ya da benzer borçlanma araçlarına (örneğin kalan vadesi, nakit akımları, para birimi, karşı taraf riski ve teminatları benzer olan diğer borçlanma araçları) ilişkin cari faiz hadleri dikkate alınarak belirlenir. Alternatif olarak, borçlanma aracının ortaya çıkmasından sonra karşı taraf riskinde herhangi bir değişiklik olmadığı sürece; dayanak borçlanma aracına göre daha elverişli borçlanma koşullarını yansıtan karşılaştırılabilir bir faiz haddi kullanılması ve kredi dağılımı sabit tutularak söz konusu karşılaştırılabilir faiz haddinde borçlanma aracının ortaya çıkma tarihini müteakip meydana gelen değişiklikler için düzeltme yapılması suretiyle cari piyasa faiz haddine ilişkin bir tahmin türetilebilir.

Aktif olmayan bir piyasası olan hisse senetlerinin değerlendirilmesi

Madde 25. Aktif bir piyasada fiyat kotasyonu bulunmayan hisse senetleri ile bu tür hisse senetleriyle bağlantılı ve bunların teslimiyle kapatılması gereken türev araçlardaki yatırımların makul değerinin, aşağıdaki koşulların varlığı halinde güvenilir olarak ölçülebildiği kabul edilir:

- a) Makul değer tahmin aralıkları içerisinde kalan değişikliklerin bu araç için önemli olmaması,
- b) Bu aralık içerisindeki değişik tahminlere ilişkin olasılıkların makul bir şekilde değerlendirilebilmesi ve makul değer tahmininde kullanılabilmesi.

Aktif bir piyasada fiyat kotasyonu bulunmayan hisse senetleri ile bu tür hisse senetleriyle bağlantılı ve bunların teslimiyle kapatılması gereken türev araçlardaki yatırımlara ilişkin güvenilir makul değer tahmin aralığı içerisinde kalan değişikliklerin muhtemelen önemli olmadığı birçok olay vardır. Olağan koşullarda, diğer bir taraftan elde edilen bir finansal varlığın makul değeri tahmin edilebilir. Ancak, bir araca ilişkin güvenilir makul değer tahmin aralığı önemliyse ve değişik tahminlerin olasılıkları makul bir şekilde değerlendirilemiyorsa, bu araç makul değer üzerinden değerlendirilmez.

Kazanç ve kayıplar

Madde 26. Bir korunma ilişkisinin herhangi bir parçası olmayan bir finansal varlık veya finansal borcun makul değerinde meydana gelen değişikliklerden kaynaklanan kazanç veya kayıplar aşağıdaki şekilde mali tablolara alınır:

- a) Spekülatif amaçlı bir finansal varlığa veya finansal borca ilişkin kazanç veya kayıplar ortaya çıktığı dönemde kar veya zarar olarak mali tablolara alınır (Bu doğrultuda bir türev araç, korunma amaçlı bir araç olarak belirlenmediği sürece spekülatif amaçlı olarak dikkate alınır.).
- b) Değer düşüklüğü zararları hariç olmak üzere, satışa müsait finansal varlıklara ilişkin kazanç veya kayıplar, bu varlıklar mali tablolardan çıkarılana kadar özsermaye değişim tablosu aracılığıyla doğrudan sermaye içerisinde mali tablolara alınır. Bu varlıklar mali

tablolardan çıkarıldığında, daha önce sermaye içerisinde mali tablolara alınan birikmiş kazanç veya kayıplar dönemin kar veya zararı olarak mali tablolara alınır. Ancak, satışa müsait bir finansal varlığın ilk defa mali tablolara alındığı tutar ile vade tutarı arasındaki farkın etkin faiz yöntemi kullanılmak suretiyle itfa edilen kısımları faizi temsil eder ve kar veya zarar olarak mali tablolara alınır.

İtfalı maliyet üzerinden izlenen finansal varlıklar ve finansal borçlar ile ilgili kazanç veya kayıplar, hem bu araçların mali tablolardan çıkarılması ya da bunlara ilişkin değer düşüklüklerinin ortaya çıkması durumunda hem de itfa süreci aracılığıyla kar veya zarar olarak mali tablolara alınır. Ancak, bu finansal varlıklar veya finansal borçlar (korunan kalemler) ile korunma amaçlı bir araç arasında bir korunma ilişkisinin bulunması halinde, kazanç veya kayıpların muhasebeleştirilmesinde bu Tebliğin korunma muhasebesine ilişkin hükümlerine uyulur.

Parasal kalemler olarak nitelendirilen finansal varlıklar ve finansal borçların yabancı para cinsinden olması durumunda Kurulun diğer düzenlemelerinde yer alan hükümler uygulanır. Buna göre, parasal varlıklar ve parasal borçlara ilişkin döviz kuru kazanç veya kayıpları kar/zarar içerisinde gösterilir. Ancak, bir nakit akım korunmasında korunma amaçlı araç olarak belirlenen parasal bir kalem buna istisnadır. Bu tür bir parasal kaleme ilişkin döviz kuru kazanç veya kayıpları dışındaki mali tablolara alınan makul değer değişiklikleri bu madde kapsamında dikkate alınır. Döviz kuru kazanç ve kayıplarının mali tablolara alınma amaçlarına yönelik olarak; parasal bir satışa müsait finansal varlık, yabancı para cinsinden itfali maliyetle izleniyormuş gibi dikkate alınır. Bu doğrultuda, bu tür bir finansal varlık için itfali maliyetteki değişikliklerden kaynaklanan kur farkları kar veya zarar olarak mali tablolara alınırken, kayıtlı değerdeki diğer değişiklikler doğrudan özsermaye içerisinde mali tablolara alınır. Parasal olmayan finansal varlıklar (hisse senetleri gibi) ile ilgili olarak; makul değere ilişkin mali tablolara alınan herhangi bir değişiklik, bu değişikliğin döviz kurlarındaki değişikliklerle ilgili kısmı dahil, bu madde kapsamında dikkate alınır. Türev araç olmayan bir parasal varlık ile türev araç olmayan bir parasal yükümlülük arasında bir korunma ilişkisinin bulunması halinde, bu araçların yabancı para cinsinden olan kısmına ilişkin değişiklikler kar veya zarar olarak mali tablolara alınır.

Finansal varlıkların ifa tarihi muhasebesi kullanılarak mali tablolara alınması durumunda; maliyeti veya itfali maliyeti üzerinden izlenen bir varlığın işlem tarihi ile ifa tarihi arasındaki dönem boyunca makul değerinde meydana gelen değişiklikler (değer düşüklüğü zararları dışında) mali tablolara alınmaz. Ancak, makul değerle izlenecek şekilde bir değerlendirme değişikliğine konu olan ve bu amaçla yeniden değerlendirilen varlıklar için, makul değer değişiklikleri kar veya zarar olarak ya da sermaye ile ilişkilendirilmek suretiyle mali tablolara alınır.

Finansal varlıklarda değer düşüklüğü ve tahsil edilememe

Madde 27. İşletmeler, bir finansal varlığın veya varlık grubunun bir değer düşüklüğüne maruz kaldığına dair herhangi bir objektif kanıtın bulunup bulunmadığını her bilanço tarihi itibarıyla

değerlendirmekle yükümlüdür. Bu tür herhangi bir kanıtın olması halinde; itfalı maliyetle izlenen finansal varlıklar için bu Tebliğin “İtfalı maliyetle izlenen finansal varlıklar” başlıklı maddesi, maliyetleri üzerinden izlenen finansal varlıklar için bu Tebliğin “Maliyetleri üzerinden izlenen finansal varlıklar” başlıklı maddesi, satışa müsait finansal varlıklar için bu Tebliğin “Satışa müsait finansal varlıklar” başlıklı maddesi hükümleri uygulanır.

Bir finansal varlığın veya varlık grubunun bir değer düşüklüğüne maruz kaldığına veya tahsil edilemez olduğuna dair objektif kanıtlar aşağıdaki hususlar hakkındaki bilgiler aracılığıyla ortaya çıkabilir:

- a) İhraççının önemli bir mali güçlük içinde bulunması,
- b) Sözleşme gereklerinin yerine getirilmemesi (anapara ve faiz ödemelerinde temerrüde düşülmesi gibi),
- c) Alacaklının, borçlunun içinde bulunduğu mali güçlüğü ilişkin ekonomik ve hukuki sebepler nedeniyle (aksi takdirde dikkate almayacağı) borçluya bir ifa kolaylığı veya imtiyazı tanınması,
- d) İhraççının iflasına veya finansal olarak yeniden yapılanmasına ilişkin yüksek bir olasılığın bulunması,
- e) Önceki hesap döneminde bu varlığa ilişkin bir değer düşüklüğü zararının mali tablolara alınması,
- f) Finansal varlığa ilişkin aktif piyasanın mali güçlükler nedeniyle ortadan kaybolması,
- g) İşletmenin bir finansal varlık grubuna ilişkin olarak vadesi gelen tutarların tamamını tahsil edemeyeceğini gösteren geçmiş örneklerin bulunması.

İşletmenin menkul kıymetlerinin borsalarda işlem görmez hale gelmesi nedeniyle aktif bir piyasanın ortadan kaybolması değer düşüklüğü için bir kanıt oluşturmaz. İşletmenin kredi derecelendirmesindeki bir düşüş, diğer hazır bilgilerle birlikte dikkate alındığında bir değer düşüklüğü için kanıt olsa bile, tek başına bir kanıt teşkil etmez. Ayrıca, bir finansal varlığın makul değerini maliyetinin veya itfalı maliyetinin altına düşüren bir azalışın değer düşüklüğü için kanıt oluşturması gerekli değildir (örneğin, risksiz faiz haddindeki bir yükselme nedeniyle bir borçlanma aracındaki yatırımın makul değerinde meydana gelen azalışlar).

Hisse senetlerindeki bir yatırıma ilişkin değer düşüklüğü ile ilgili olarak; ihraççının faaliyette bulunduğu piyasa, teknolojik, ekonomik veya hukuki çevrede meydana gelen ve hisse senetlerindeki yatırımın maliyetinin telafi edilemeyeceğini gösteren olumsuz nitelikteki önemli değişikliklere ilişkin bilgiler objektif kanıt kapsamı içerisinde yer alır. Hisse senetlerindeki bir yatırımın makul değerini maliyetinin altına düşüren önemli ve uzun süren bir azalış değer düşüklüğü için bir kanıt teşkil eder.

İtfalı maliyetle izlenen finansal varlıklar

Madde 28. Değer düşüklüğüne ilişkin objektif bir kanıtın bulunması ve borçlar, alacaklar ve itfalı maliyetle izlenen vadeye kadar elde tutulacak yatırımlara ilişkin sözleşme koşulları çerçevesinde

vadesi gelen tutarların (anapara ve faizler) tamamının tahsil edilememesinin muhtemel olması halinde; bir değer düşüklüğü zararı veya kötü borç zararı ortaya çıkar. Zarar tutarı varlığın kayıtlı değeri ile beklenen gelecekteki nakit akımlarının finansal aracın asli etkin faiz haddi üzerinden iskonto edilmesiyle elde edilen bugünkü değeri (geri kazanılabilir tutar) arasındaki fark kadardır. Kısa vadeli alacaklara ilişkin nakit akımları genellikle iskonto edilmez. Varlığın kayıtlı değeri, doğrudan veya bir karşılık hesabı kullanılması suretiyle tahmini geri kazanılabilir tutarına azaltılır. Zarar tutarı dönemin kar veya zararı olarak mali tablolara alınır.

Değer düşüklüğüne ilişkin objektif bir kanıtın bulunup bulunmadığı, tek başına önemli olan finansal varlıklar için tek tek, tek başına önemli olmayan finansal varlıklar için ise tek tek veya toplu olarak değerlendirilir. Tek başına önemli veya önemli olmayan olarak değerlendirilen bir finansal varlık için değer düşüklüğüne ilişkin herhangi bir objektif kanıtın bulunmadığına karar verilmesi halinde; bu varlık, değer düşüklüğü için toplu olarak değerlendirilen benzer karşı taraf riski özelliklerine sahip bir finansal varlık grubu içerisine dahil edilir. Değer düşüklüğü için tek başlarına değerlendirilen ve bunlar için bir değer düşüklüğü veya kötü borç zararının mali tablolara alındığı varlıklar değer düşüklüğüne ilişkin toplu değerlendirmeye dahil edilmez.

Piyasadaki cari faiz haddi kullanılarak gerçekleştirilecek bir iskonto işleminin, itfalı maliyetle değerlendirilen finansal varlıklar için makul değerle değerlendirme etkisi sonucunu doğuracak olması nedeniyle; bu tür finansal varlıklara ilişkin değer düşüklüklerinin asli etkin faiz haddi kullanılması suretiyle ölçülmesi gerekir. Borçlunun veya ihraççının içinde bulunduğu mali güçlükler nedeniyle bir borcun, alacağın veya vadeye kadar elde tutulacak yatırımın koşullarının yeniden görüşülmesi veya değiştirilmesi halinde; değer düşüklüğü, koşulların değiştirilmesinden önceki asli etkin faiz haddi kullanılmak suretiyle ölçülür. Bir borcun, alacağın veya vadeye kadar elde tutulacak yatırımın değişken faizli olması durumunda, bu maddeye göre geri kazanılabilir tutarın ölçülmesine yönelik iskonto tutarı sözleşme kapsamında belirlenen cari etkin faiz haddidir. Pratik bir çözüm olarak, itfalı maliyetle izlenen bir finansal varlığa ilişkin değer düşüklüğü, finansal aracın gözlemlenebilir piyasa fiyatı kullanılmak suretiyle elde edilen makul değeri esas alınarak ölçülebilir. Teminatlı bir finansal varlığın geri kazanılabilir tutarına ilişkin bir tahmin, muhtemel olsun ya da olmasın, bu teminatların paraya çevrilmesinden kaynaklanabilecek nakit akımlarını yansıtır. Bir finansal varlığın teminatlı olması ve alınan teminatların paraya çevrilmesinin muhtemel olması halinde; değer düşüklüğü, teminatların makul değeri esas alınarak, bundan teminatların elde edilmesi için katlanılan maliyetlerin düşülmesi suretiyle ölçülür.

Değer düşüklüğünün toplu olarak değerlendirilmesi amacına yönelik olarak, finansal varlıklar, sözleşme koşullarına göre borçlunun vadesi gelen tutarların tamamını ödeme kabiliyetinin bir göstergesi olan karşı taraf riski özelliklerinden benzer olanlar esas alınarak gruplandırılır (örneğin, varlık türü, endüstri, coğrafi yerleşim, teminat türü, vadenin gelip gelmediği ve diğer ilişkili faktörleri dikkate alan bir karşı taraf riski değerlendirmesi veya bir derecelendirme süreci esas alınabilir).

Bir grup bazında mali tablolara alınan değer düşüklüğü zararları; değer düşüklüğü için toplu olarak değerlendirilen bir finansal varlık grubu içerisindeki varlıklara ilişkin tek tek değer düşüklüğü zararlarının belirlenmesini erteleyen geçici bir aşamadır. Bir grup içerisindeki değer düşüklüğüne maruz kalan varlıklara ilişkin zararların tek tek belirlenebilmesine yönelik bilgilerin mevcut hale gelmesi durumunda, bu tür varlıklar gruptan çıkarılır.

Değer düşüklüğü için toplu olarak değerlendirilen bir finansal varlık grubuna ilişkin beklenen nakit akımları; grup içerisindeki varlıkların sözleşme ile belirlenen nakit akımları ve bu varlıklarla benzer karşı taraf riski özellikleri olan diğer varlıklara ilişkin geçmiş zarar deneyimleri esas alınarak tahmin edilir. Yetersiz deneyimleri olan veya belirli işletmeler bazında zarar deneyimleri olmayan işletmelerce, karşılaştırılabilir diğer gruplara ait deneyimler kullanılır. Geçmiş zarar deneyimleri; güncel koşulların etkilerini yansıtmak ve geçmiş döneme ilişkin koşulların etkilerini bertaraf etmek üzere, güncel gözlemlenebilir veriler esas alınarak düzeltilir. Beklenen nakit akım değişikliklerine ilişkin tahminlerin ilgili gözlemlenebilir verilerdeki dönemsel değişikliklerle (finansal varlık grubuna ilişkin zarar olasılığının ve tutarının bir göstergesi olan işsizlik oranı, varlık ve mal fiyatları veya diğer faktörlerde meydana gelen değişiklikler gibi) tutarlı olması gerekir. Beklenen nakit akımların tahmininde kullanılan yöntemler ve varsayımlar, gerçek zararlar ve tahmini zararlar arasındaki farkı azaltmak üzere düzenli olarak gözden geçirilir.

Değer düşüklüğü için toplu olarak değerlendirilen bir finansal varlık grubuna ait beklenen nakit akımları iskonto edilirken, bu grup içindeki varlıklara ilişkin asli etkin faiz hadlerinin ağırlıklı ortalaması kullanılır. Ancak, grup içerisindeki finansal varlıkların ilk defa mali tablolara alınmasından sonra bunlara ilişkin herhangi bir değer düşüklüğü zararının mali tablolara alınmış olma olasılığı dikkate alınarak, hesaplanacak asli etkin faiz hadlerinin bu durumdan etkilenmemesini sağlamak üzere; grup içerisindeki her bir varlık için asli etkin faiz haddi, bu varlıklar ilk defa mali tablolara alındığında tahmin edilen nakit akımları esas alınarak hesaplanan beklenen orandır.

Müteakip dönemde değer düşüklüğü zararı veya kötü borç zararı tutarlarının azalması ve bu azalmanın değer düşüklüğünün mali tablolara alınması sonrasında ortaya çıkan bir olayla objektif bir şekilde ilişkili olması halinde (borçlunun kredi derecelendirmesinde bir gelişme olması gibi); bu finansal varlığa ilişkin mali tablolara alınan değer düşüklüğü, doğrudan veya karşılık hesabını düzeltmek suretiyle iptal edilir. Bu iptal işlemi; finansal varlığa ilişkin mali tablolara alınan değer düşüklüğü işleminin iptal edildiği tarihte, finansal varlığın kayıtlı değerinin bu varlığa ilişkin değer düşüklüğünün mali tablolara alınmasından önceki itfali maliyeti aşmasıyla sonuçlanamaz. İptal tutarı dönemin kar veya zararı içerisinde dahil edilir.

Değer düşüklüğünün mali tablolara alınmasından sonraki faiz gelirleri

Madde 29. Bir finansal varlığın değeri tahmini geri kazanılabilir tutarına indirildiğinde; bundan sonraki faiz gelirleri, geri kazanılabilir tutarın ölçülmesi amacıyla gelecekteki nakit akımlarının iskonto edilmesinde kullanılan faiz haddi esas alınarak hesaplanır ve mali tablolara alınır.

Ayrıca, bir finansal varlığa ilişkin değer düşüklüğü zararının ilk defa mali tablolara alınmasından sonra, bu varlığa ilişkin yeni herhangi bir değer düşüklüğünün bulunup bulunmadığının mütakip bilanço tarihlerinde incelenmesi gerekir.

Maliyetleri üzerinden izlenen finansal varlıklar

Madde 30. Makul değer in güvenilir olarak ölçülememesi veya kote olmayan hisse senetleriyle bağlantılı ve bunların teslimiyle kapatılması gereken türev araç varlıkları nedeniyle, makul değerleri üzerinden izlenemeyen kote olmayan hisse senetlerindeki bir yatırımla ilgili olarak değer düşüklüğüne ilişkin objektif bir kanıtın bulunması halinde; bir değer düşüklüğü zararı ortaya çıkar. Bu değer düşüklüğü zararının tutarı, finansal varlığın kayıtlı değeri ile beklenen gelecekteki nakit akımlarının benzer bir finansal varlığa ilişkin piyasadaki cari faiz haddi ile iskonto edilmesiyle elde edilen bugünkü değeri (geri kazanılabilir tutar) arasındaki fark kadardır. Bu tür değer düşüklüğü zararları finansal araç mali tablolara alınmaya devam edildiği sürece iptal edilmez.

Satışa müsait finansal varlıklar

Madde 31. Satışa müsait bir finansal varlığın makul değerinde meydana gelen azalışların doğrudan özsermaye içerisinde mali tablolara alındığına ve bu varlığın bir değer düşüklüğüne maruz kaldığına ilişkin objektif bir kanıtın bulunduğu bir durum ile ilgili olarak; finansal varlık mali tablolardan çıkarılmamış olsa bile, daha önce doğrudan özsermaye içerisinde mali tablolara alınan birikmiş net zararlar özsermayeden çıkarılarak, dönemin kar veya zararı ile ilişkilendirilmek suretiyle mali tablolara alınır.

Özsermayeden çıkarılarak dönemin gelir tablosuna yansıtılması gereken birikmiş net zarar tutarları; (a) (i) elde etme maliyeti (anapara geri ödemeleri ve itfa sonrası net değer) ile (ii) cari makul değer (hisse senetleri için) veya geri kazanılabilir tutar (borçlanma araçları için) arasındaki farktan, (b) bu finansal varlığa ilişkin daha önce kar veya zarar olarak mali tablolara alınan değer düşüklüğü zararlarının düşülmesi suretiyle bulunur. Makul değer üzerinden yeniden değerlendirilen bir borçlanma aracının geri kazanılabilir tutarı, beklenen gelecekteki nakit akımlarının benzer bir finansal varlığa ilişkin piyasadaki cari faiz haddi ile iskonto edilmesiyle elde edilen bugünkü değerdir.

Satışa müsait olarak sınıflandırılan bir finansal araca ilişkin kar veya zarar içerisinde mali tablolara alınan değer düşüklüğü zararları, finansal araç mali tablolara alınmaya devam edildiği sürece iptal edilmez.

Korunma

Madde 32. Bu Tebliğ kapsamında korunma amaçlı bir araç ile korunan ilgili kalem arasında belirlenmiş bir korunma ilişkisinin bulunması halinde, kazanç veya kayıpların muhasebeleştirilmesinde korunma muhasebesine ilişkin hükümler uygulanır.

Korunma amaçlı araçların kapsamı

Madde 33. Düzenlenen bazı opsiyonlar hariç olmak üzere; korunma ilişkisi korunma muhasebesi uygulanması için gerekli koşulları sağladığı sürece, bu Tebliğ bir türev aracın korunma amaçlı bir araç olarak belirlenmesine ilişkin halleri sınırlandırmaz. Ancak, türev araçların ve türev olmayan araçların farklı değerlendirme esaslarına tabi olmaları nedeniyle, türev araç olmayan bir finansal varlık ve türev araç olmayan bir finansal borç sadece döviz kuru riskine karşı korunma amacıyla korunma amaçlı bir araç olarak belirlenebilir.

İşletme tarafından düzenlenen bir opsiyona ilişkin potansiyel zarar, ilgili korunan kalemin değerindeki potansiyel kazançtan önemli ölçüde fazla olabilir. Diğer bir ifadeyle, düzenlenen opsiyon kar veya zarar üzerindeki olumsuz etkiyi azaltmakta etkin değildir. Bundan dolayı, bir finansal araç içerisinde gömülü bulunanlar dahil (örneğin, geri çağırılabilir bir yükümlülüğün korunması için düzenlenen bir satın alma opsiyonu) düzenlenen bir opsiyon; satın alınan bir opsiyonu netleştirici bir faktör olarak belirlenmediği sürece korunma amaçlı bir araç olma için gerekli koşulları taşımaz. Buna karşılık, satın alınan bir opsiyon; zarar tutarına eşit veya daha fazla potansiyel kazanç getirir, bundan dolayı makul değerler veya nakit akımlarındaki değişiklikler nedeniyle maruz kalınan kar veya zararı azaltıcı bir potansiyele sahiptir. Bu doğrultuda, satın alınan bir opsiyon korunma amaçlı bir araç olabilir.

İtfalı maliyetle izlenen vadeye kadar elde tutulacak yatırımlar, döviz kuru değişikliklerinden kaynaklanan risklere bağlı olarak etkin korunma amaçlı araçlar olabilir.

Makul değeri güvenilir olarak ölçülememesi nedeniyle makul değerle izlenmeyen kote olmayan hisse senetlerindeki yatırımlar veya kote olmayan hisse senetleriyle bağlantılı ve bunların teslimiyle kapatılması gereken türev araçlar korunma amaçlı araçlar olarak belirlenemez.

Bir işletmenin kendi hisse senetlerinin işletmenin finansal varlıkları veya finansal borçları olarak kabul edilmemesi nedeniyle, bunlar korunma amaçlı araçlar olarak belirlenemez.

Korunma muhasebesi amaçlarına yönelik olarak, sadece işletme dışındaki tarafları içeren türev araçlar korunma amaçlı araçlar olarak belirlenebilir. Her ne kadar konsolide edilen bir grup içerisindeki işletmeler veya bir işletme içerisindeki bölümler, aynı grup içerisindeki diğer işletmelerle veya aynı işletme içerisindeki diğer bölümlerle korunma işlemlerine girebilse de, bu tür işlemlerden kaynaklanan kazanç ve kayıplar konsolidasyonda elenir. Bundan dolayı, konsolidasyonda bu tür grup- içi veya işletme-içi korunma işlemleri için korunma muhasebesi uygulanmaz.

Korunma amaçlı araçların belirlenmesi

Madde 34. Korunma amaçlı bir aracın tamamı için tek bir makul değer ölçüsü bulunur ve makul değerdeki değişikliklere neden olan faktörler birbirleriyle bağlantılıdır. Böylece, korunma ilişkisi işletme tarafından korunma amaçlı bir aracın tamamı için belirlenir. Bu duruma ilişkin istisnalar aşağıda yer almaktadır:

- a) Bir opsiyonun peşin değerinin ve zaman değerinin ayrıştırılması ve bu opsiyonun sadece peşin değerindeki değişiklikler korunma amaçlı araç olarak belirlenirken zaman değerinin hariç tutulması,
- b) Standart olmayan bir vadeli işlem sözleşmesinin peşin fiyatı ile faiz unsurunun ayrıştırılması.

Bu istisnalar, bir opsiyonun peşin değerinin ve standart olmayan bir vadeli işlem sözleşmesine ilişkin primin genellikle ayrı olarak değerlendirilmesi nedeniyle öngörülmüştür. Bir opsiyonun peşin değeri ile zaman değerinin her ikisini birden değerlendiren dinamik bir korunma stratejisi korunma muhasebesi uygulanması için gerekli nitelikleri taşıyabilir.

Bir korunma ilişkisinde korunma amaçlı aracın sadece bir kısmı da korunma amaçlı araç olarak belirlenebilir. Ancak, korunma amaçlı aracın geçerli olduğu kalan sürenin bir kısmı için bir korunma ilişkisi belirlenemez.

Aşağıdaki koşullar sağlandığı sürece, tek bir korunma amaçlı araç birden fazla risk türüne karşı korunmalar için kullanılabilir:

- a) Korunulan riskler açıkça tanımlanmalı,
- b) Korunmanın etkinliği örneklerle kanıtlanmış olmalı, ve
- c) Korunma amaçlı araç ve farklı risk pozisyonlarına ilişkin hususi bir belirleme yapılmasının mümkün olması gerekir.

İki ya da daha fazla türev araç veya bunların belirli oranları bir kombinasyon içinde dikkate alınabilir ve müştereken (birlikte) korunma amaçlı araç olarak belirlenebilir. Ancak, düzenlenen bir opsiyon ile satın alınan opsiyonu birleştiren diğer bir türev aracın net etkisinin düzenlenen opsiyon sonucunu vermesi halinde (net bir prim elde edilmesi), bu tür araçlar korunma amaçlı araç olarak nitelendirilemez.

Korunan kalemlerin kapsamı

Madde 35. Mali tablolara alınan varlıklar veya yükümlülükler, mali tablolara alınmayan kesin taahhütler, taahhüt edilmeyen ancak gerçekleşmesi kuvvetle muhtemel olarak beklenen gelecekteki işlemler (tahmin işlemleri) veya şube benzeri yabancı işletmelerdeki net yatırımlar korunan kalem olarak belirlenebilir. Korunan kalemler; tek bir varlık, yükümlülük, kesin taahhüt veya tahmin işlemi olabileceği gibi; bunların benzer risk özellikleri içeren grupları da olabilir. İşletme kaynaklı alacaklardan farklı olarak, vadeye kadar elde tutulacak yatırımlar faiz haddi riski veya ön-ödeme riskine yönelik olarak korunan kalem olamaz; çünkü, bir yatırımın vadeye kadar elde tutulacak olarak belirlenmesi, faiz hadlerindeki değişikliklere bağlı olarak makul değer veya nakit akımlarında meydana gelen değişiklikler dikkate alınmaksızın bu yatırımı vadeye kadar elde tutmayı gerektirir. Ancak, vadeye kadar elde tutulacak bir yatırımın, döviz kuru riskine ve karşı taraf riskine yönelik olarak korunan bir kalem olması mümkündür.

Bir birleşme işlemi kapsamında bir işletmeyi ele geçirmeye yönelik bir kesin taahhüt, korunulan risklerin hususi olarak belirlenememesi ve ölçülebilmesi ve genel bir işletme riskine ilişkin bir korunma olması nedeniyle (döviz kuru riski için hariç) korunan kalem olamaz.

Özsermaye yöntemine tabi bir yatırım makul değer korunmasında korunan kalem olamaz; çünkü, özsermaye yöntemi; makul değer değişikliklerini değil, iştirakin tahakkuk eden kar veya zararından yatırımcının payına isabet eden kısmın kar/zarar içerisinde mali tablolara alınmasını gerektirir. Benzer nedenle, konsolide edilen bir bağlı ortaklıktaki yatırım makul değer korunmasında korunan kalem olamaz; çünkü, konsolidasyon; makul değer değişikliklerini değil, bağlı ortaklığın tahakkuk eden kar veya zararından ana ortaklığın payına isabet eden kısmın kar/zarar içerisinde mali tablolara alınmasını gerektirir. Şube benzeri yabancı bir işletmedeki net yatırımın korunmasının bu yatırımın değerindeki değişikliklere ilişkin bir makul değer korunması değil, döviz kuru riskine ilişkin bir korunma olması nedeniyle, bu tür yatırımlar farklıdır.

Finansal kalemlerin korunan kalemler olarak belirlenmesi

Madde 36. Korunmanın etkinliğinin ölçülebilmesi ve korunan kalemin bir finansal varlık veya finansal borç olması halinde; korunan kalem, bu finansal varlık veya finansal borcun nakit akımlarının veya makul değerinin bir kısmına (sözleşme ile belirlenmiş nakit akımlarının biri veya bir kısmı ya da makul değer bir yüzdesi gibi) ilişkin risklere yönelik olabilir. Örneğin, faizli bir varlığa veya faizli bir borca ilişkin maruz kalınan faiz haddinin belirlenebilir ve ayrı olarak değerlendirilebilir bir kısmı korunulan riskler olarak belirlenebilir (korunan bir finansal araca ilişkin maruz kalınan toplam faiz haddinin risksiz faiz haddi kısmı veya karşılaştırılabilir faiz haddi kısmı gibi).

Finansal olmayan kalemlerin korunan kalemler olarak belirlenmesi

Madde 37. Korunan kalemin finansal olmayan bir varlık veya finansal olmayan bir borç olması halinde; döviz kuru riski dışındaki risklere ilişkin nakit akım ve makul değer değişikliklerinin uygun bir kısmının ayrıştırılmasının ve değerlendirilmesinin zorluğu nedeniyle, bu varlık veya yükümlülük (a) tamamen veya kısmen döviz kuru riskine ya da (b) bir bütün olarak tüm risklere yönelik bir şekilde korunan kalem olarak belirlenebilir.

Finansal olmayan bir varlığın veya finansal olmayan bir borcun bir kısmının fiyatındaki değişikliklerin, genellikle kalemin tamamı üzerinde öngörülebilir ve ayrı olarak değerlendirilebilir bir etkisinin bulunmaması nedeniyle; bunlar sadece bir bütün olarak korunan kalem olarak belirlenebilir. Korunma amaçlı aracın ve korunan kalemin koşulları arasında bir farklılık bulunması halinde; korunma büyük ölçüde etkin olduğu ve korunma muhasebesi uygulanması için gerekli koşullar sağlandığı sürece, bu ilişki bir korunma ilişkisi olarak nitelendirilebilir. Ancak, bu korunma ilişkisi etkin sonuçlar vermeyebilir (etkin olmayan sonuçlar korunma ilişkisi süresince kar veya zarar olarak mali tablolara alınır).

Varlık veya borç gruplarının korunan kalemler olarak belirlenmesi

Madde 38. Benzer varlıkların ve benzer yükümlülüklerin toplulaştırılması ve bir grup olarak korunması halinde, grup içindeki varlıklar ve yükümlülüklerin her biri grubun maruz kaldığı riski paylaşır. Ayrıca, grup içindeki her bir kalemin korunulan riskine ilişkin makul değer değişikliklerinin grubun korunulan riskine ilişkin toplam makul değer değişiklikleri ile yaklaşık olarak orantılı olması gerekir.

Korunmanın etkinliğinin, korunma amaçlı aracın (veya benzer korunma amaçlı araçlar grubunun) ve korunan kalemin (veya benzer korunan kalemler grubunun) değerlerinde veya nakit akımlarında meydana gelen değişikliklerin karşılaştırılması suretiyle değerlendirilmesi nedeniyle; korunma amaçlı aracın belirli bir korunan kalem yerine işletmenin toplam net pozisyonu (örneğin, benzer vadeleri olan tüm sabit faizli varlıklar ile tüm sabit faizli yükümlülüklerin net değeri) karşılaştırılması, korunma muhasebesi uygulanması için gerekli koşulları sağlamaz. Ancak, dayanak kalemlerin toplam net pozisyon tutarındaki bir kısmının korunan kalem olarak belirlenmesi kar veya zarar üzerinde aynı etkiyi doğurur. Örneğin, bir işletmenin benzer koşulları olan varlıkları 100 birim ve yükümlülükleri 90 birim iken, toplam net pozisyonuna eşit olan 10 birimlik varlık korunan kalem olarak belirlenebilir. Bu tür bir belirleme, ancak varlıkların ve yükümlülüklerin her ikisinin de sabit faizli araçlardan (makul değer korunması) veya değişken faizli araçlardan (nakit akım korunması) oluşması halinde yapılabilir. Benzer olarak, bir işletmenin aynı yabancı para cinsinden mal satın almak için 100 birim ve mal satmak için 90 birim kesin taahhütünün bulunması halinde, bu işletme satın alma taahhüdüne ilişkin toplam net pozisyon tutarındaki 10 birimin korunması amacıyla bir türev araç elde edebilir ve bu aracı korunma amaçlı araç olarak belirleyebilir.

Korunma muhasebesi

Madde 39. Korunma muhasebesi, korunma amaçlı araçlar ile korunan kalemlerin makul değerlerinde meydana gelen değişikliklerin birbirleriyle netleştirilmesi suretiyle kar veya zarar olarak mali tablolara alınmasını gerektirir.

Korunma ilişkileri

Madde 40. Üç tür korunma ilişkisi bulunur:

- a) **Makul değer korunması:** Mali tablolara alınan bir varlık veya yükümlülük, bir varlığın sabit fiyattan alım-satımına yönelik mali tablolara alınmayan bir kesin taahhüt ya da bu tür bir varlık, yükümlülük veya kesin taahhütün belirlenebilir bir kısmıyla ilgili olarak, belirli bir riskle ilişkilendirilebilir ve raporlanan kar/zararı etkileyebilen makul değer değişikliklerine karşı korunma.
- b) **Nakit akım korunması:** Mali tablolara alınan bir varlık veya yükümlülük (değişken faizli bir borca ilişkin gelecekteki faiz ödemelerinin tamamı veya bir kısmı gibi) ya da bir tahmin işlemiyle (gerçekleşmesi beklenen bir alım veya satım gibi) ilgili belirli bir riskle

ilişkilendirilebilir ve raporlanan kar/zararı etkileyebilen nakit akım değişikliklerine karşı korunma.

- c) **Şube benzeri yabancı işletmelerdeki net yatırımların korunması:** Ana ortaklığın bağlı ortaklığı, iştiraki, müşterek yönetime tabi işletmesi veya şubesi olup, faaliyetlerini yabancı bir ülkede sürdüren işletmelerdeki net yatırımların korunması.

Makul değer korunmasının bir örneği, faiz hadlerindeki değişikliklerin bir sonucu olarak sabit faizli bir borçlanma aracının makul değerinde meydana gelecek değişikliklere ilişkin korunmadır. Bu tür bir korunma işlemi ihraççı tarafından gerçekleştirilebileceği gibi elinde bulunduran tarafından da gerçekleştirilebilir.

Nakit akım korunmasının bir örneği, sabit faizli borçlanma araçlarının değişken faizli borçlanma araçlarıyla değiştirilmesine yönelik bir swap işleminin kullanılmasıdır.

Kesin taahhütün korunması makul değer değişikliklerine ilişkin bir korunmadır. Bu doğrultuda, bu tür bir korunma makul değer korunması olarak dikkate alınır ve muhasebeleştirilir. Daha önce mali tablolara alınmayan bir kesin taahhütün korunan kalem olarak belirlenmesi durumunda; kesin taahhütün makul değerindeki korunulan riskle ilişkilendirilebilir birikmiş müteakip değişiklikler bir varlık veya yükümlülük olarak mali tablolara alınır ve korunulan riskle ilişkilendirilebilir makul değer değişiklikleri kar veya zarar olarak mali tablolara alınır.

Bir korunma ilişkisi, sadece aşağıdaki koşulların tamamının sağlanması halinde, korunma muhasebesi uygulanması için gerekli koşulları taşır:

- a) Korunmanın başlangıcında, korunma ilişkisi ile işletmenin risk yönetimi amacı ve korunma stratejisi hakkında resmi bir belgelendirme sisteminin bulunması gerekir. Söz konusu belgelendirme sistemi kapsamında hazırlanacak belgelerde aşağıdaki hususların yer alması gerekir:
- i) Korunma amaçlı araç ile korunan kalem veya işleme ilişkin bir açıklama, ve
 - ii) Korunulan riskin esası, ve
 - iii) Korunma amaçlı aracın, korunan kalemin makul değerindeki veya korunan işlemin nakit akımlarındaki korunulan riskle ilişkilendirilebilir değişiklikleri bertaraf etmekteki etkinliğinin işletme tarafından nasıl değerlendirildiğine yönelik bir açıklama.
- b) Korunmanın; belirli bir korunma ilişkisi için belgelendirilen risk yönetimi stratejisi ile tutarlı olarak, makul değer veya nakit akımlarındaki korunulan riskle ilişkilendirilebilir değişiklikleri bertaraf etmekte büyük ölçüde başarılı ve etkin olması beklenir.
- c) Nakit akım korunmaları için; korunmaya konu olan bir tahmin işleminin, kuvvetle muhtemel olması ve maruz kalınan nakit akım değişikliklerini yansıtmaması gerekir.
- d) Korunmanın etkinliği güvenilir olarak ölçülebilmelidir. Örneğin, korunan kalemin makul değeri veya nakit akımları ile korunma amaçlı aracın makul değerinin güvenilir olarak ölçülmesi gerekir.

- e) Korunmanın devam eden bir süreç içerisinde sürekli olarak değerlendirilmesi gerekir ve hesap dönemi süresince önemli ölçüde etkin olması beklenir.

Korunmanın etkinliğinin değerlendirilmesi

Madde 41. Sözleşmenin başlangıcında ve korunmanın geçerliliği süresince, korunan kalemin makul değerinde veya nakit akımlarındaki değişikliklerin neredeyse tamamının korunma amaçlı aracın makul değerinde veya nakit akımlarındaki değişikliklerle karşılanmasının beklendiği ve gerçek sonuçların %80 ile %125 arası bir aralıkta olduğu bir korunma önemli ölçüde etkin bir korunma olarak kabul edilir. Örneğin, korunma amaçlı araca ilişkin kazanç 125 ve korunan kaleme ilişkin zarar 100 iken, karşılama oranı $125/100$ (%125) veya $100/125$ (%80) işlemleriyle elde edilir. Bu örnekteki korunma işlemi önemli ölçüde etkin bir korunmadır.

Korunmanın etkinliğinin değerlendirilmesi için benimsenen yöntemler işletmelerin risk yönetimi stratejilerine bağlıdır. Bazı durumlarda, işletmelerce farklı türdeki korunmalar için farklı yöntemler kullanılabilir. Korunma amaçlı araç ile korunan varlık, yükümlülük veya tahmin işleminin temel koşullarının aynı olması halinde; makul değerdeki veya nakit akımlarındaki korunulan riskle ilişkilendirilebilir değişiklikler, korunma işlemine ilk girildiğinde ve sonrasında, büyük olasılıkla birbirlerini tamamen netleştirici etkide bulunur. Örneğin, korunma amaçlı araç ve korunan kaleme ilişkin anapara tutarları, nominal tutarlar, vadeler, yeniden fiyatlandırma tarihleri, anapara ve faiz tahsil ve ödemelerinin tarihleri, faiz hadlerinin ölçüm esasları aynı ise; yapılacak bir faiz haddi swapı büyük olasılıkla etkin bir korunma olarak sonuçlanır.

Diğer taraftan, bazı durumlarda korunma amaçlı araç korunulan riski kısmen karşılar. Örneğin, korunma amaçlı araç ve korunan kalem birlikte hareket etmeyen farklı para birimleri cinsinden ise, korunma tamamen etkin olmayabilir. Ayrıca, bir türev aracın makul değerindeki değişikliklerin bir kısmının karşı taraf riskine ilişkin olması halinde; bu türev araç faiz haddi riskine ilişkin bir korunmada tamamen etkin olmayabilir.

Korunma muhasebesi uygulanabilmesi için, korunma işleminin; belirli ve tanımlanabilir bir riske ilişkin olması, sadece işletmenin toplam riskine yönelik olmaması ve sonuçta işletmenin kar veya zararını etkilemesi gerekir. Fiziki bir varlığın eskime veya demode olma riski ya da maddi varlığın devlet tarafından istismal edilme veya kamulaştırılma riskine yönelik bir korunma işlemi korunma muhasebesi uygulanması için gerekli koşulları taşımaz; bu tür risklerin güvenilir olarak ölçülememesi nedeniyle korunmanın etkinliği değerlendirilemez.

Faiz haddi riski ile ilgili olarak, korunmanın etkinliği finansal varlıklar ve finansal borçlar için bir vade çizelgesi hazırlanması suretiyle değerlendirilebilir. Her bir döneme ilişkin net faiz haddi durumu; bu net durumu etkileyen belirli bir varlık veya yükümlülükle (veya varlıkların veya yükümlülüklerin belirli bir grubuyla ya da bunların belirli bir kısmıyla) ilgili olduğu ve korunmanın etkinliği bu varlık ve yükümlülüğe karşı değerlendirilebildiği sürece, vade çizelgesi içerisinde gösterilir.

Korunmanın etkinliğinin değerlendirilebilmesi için bu Tebliğde herhangi bir yöntem öngörülmemiştir. İşletmenin korunma stratejisine ilişkin belgelendirme sistemi korunmanın etkinliğinin değerlendirilmesine yönelik prosedürleri de içerir. Korunma amaçlı bir araca ilişkin kazanç veya kayıpların tamamının değerlendirmeye dahil edilip edilmediğinin veya bu aracın zaman değerinin değerlendirme dışında bırakılıp bırakılmadığının, bu prosedürlerin içerisinde gösterilmesi gerekir. Korunmanın etkinliği, asgari olarak yıllık ve ara dönem mali tablolarının hazırlanma dönemleri itibarıyla değerlendirilir. Korunan varlık, yükümlülük veya tahmin işleminin tamamının ve korunma amaçlı aracın önemli koşullarının aynı olması halinde; işletme tarafından, makul değerdeki veya nakit akımlarındaki korunulan riskle ilişkilendirilebilir değişikliklerin, korunma işleminin başlangıcında ve devamında birbirlerini tamamen netleştirmelerinin beklendiği sonucuna ulaşılabilir. Örneğin, bir işletme, aşağıdaki koşulların varlığı halinde; tahmini bir mal satın alma işlemine ilişkin korunmanın yapılacak bir standart olmayan vadeli işlem sözleşmesi aracılığıyla önemli ölçüde etkin olacağını ve kar veya zarar olarak mali tablolara alınmayı gerektirecek herhangi bir etkin olmayan sonucun bulunmayacağını varsayabilir:

- a) Standart olmayan vadeli işlem sözleşmesinin aynı zaman ve yerde aynı malın aynı miktarının satın alınmasına (korunan tahmini satın alma işlemi) yönelik olması gerekir.
- b) Standart olmayan vadeli işlem sözleşmesinin makul değerinin sözleşmenin başlangıcında sıfır olması gerekir.
- c) (i) Standart olmayan vadeli işlem sözleşmesine ait prim veya iskontodaki değişikliklerin korunmanın etkinliğine ilişkin değerlendirmenin dışında bırakılması ve doğrudan kar veya zarar içerisine dahil edilmesi veya (ii) tahmini satın alma işlemine ilişkin beklenen nakit akımlarındaki değişikliklerde mala ilişkin standart olmayan vadeli işlem sözleşmesinin fiyatının esas alınması gerekir.

Korunmanın etkinliği değerlendirilirken paranın zaman değeri dikkate alınır. Korunan bir kaleme ilişkin sabit faiz haddinin, makul değer korunması olarak belirlenen swapa ilişkin sabit faiz haddi ile tamamen örtüşmesi gerekmez. Ya da, faizli bir varlık veya yükümlülüğe ilişkin değişken faiz haddinin, nakit akım korunması olarak belirlenen swapa ilişkin değişken faiz haddi ile tamamen aynı olması gerekmez. Bir swapın makul değeri netleştirme yapılması suretiyle türetilir. Bir swapa ilişkin sabit ve değişken oranların aynı tutarlarla olmak koşuluyla netleştirme sonucunu etkilemeksizin değiştirilmesi mümkündür.

Makul değer korunmaları

Madde 42. Bir makul değer korunmasının korunma muhasebesi uygulanması için gerekli koşulları hesap dönemi boyunca sağlaması halinde, bu korunma aşağıdaki şekilde muhasebeleştirilir:

- a) Korunma amaçlı aracın makul değer üzerinden (korunma amaçlı türev araç) veya bu aracın kayıtlı değerinin yabancı para cinsinden olan kısmının (korunma amaçlı türev

olmayan araç) yeniden değeri lenmesinden kaynaklanan kazanç veya kayıplar gelir tablosu ile ilişkilendirilmek suretiyle mali tablolara alınır.

- b) Korunan kalemden kaynaklanan korunulan riskle ilişkilendirilebilir kazanç veya kayıplar gelir tablosu ile ilişkilendirilmek suretiyle mali tablolara alınır ve bu kazanç veya kayıplar için korunan kalemin kayıtlı değeri nde düzeltme yapılır. Korunan kaleme ilişkin makul değeri değerişikliklerinin doğrudan özsermaye içeriğinde mali tablolara alınmak suretiyle makul değeri üzerinden değeri lenmesi halinde bile, bu hüküm uygulanır. Bu hüküm, korunan kalemin maliyeti üzerinden değeri lenmesi durumunda da uygulanır.

Sadece korunan kalemle ilişkilendirilebilir belirli risklerden korunulması halinde; korunan kalemin makul değeri ndeki korunmayla ilgisi olmayan değerişiklikler, bu Tebliğin “Kazanç ve kayıplar” başlıklı maddesinde öngörülen seçeneklerden uygun olanı kullanılmak suretiyle mali tablolara alınır.

Aşağıdaki hallerden herhangi birinin ortaya çıkması durumunda, bu maddede öngörülen korunma muhasebesi uygulamasına devam edilmez:

- a) Korunma amaçlı aracın kullanılması, satılması, sona ermesi veya korunma amaçlı olmasına son verilmesi (korunma amaçlı bir aracın diğeri bir korunma amaçlı araçla yenilenmesi veya sürdürülmesi; bu tür uygulamaların işletmenin belgelendirilen korunma stratejisinin bir parçası olması halinde, bir sona erme veya son verme olarak dikkate alınmaz), veya
- b) Korunmanın, korunma muhasebesi uygulanması için gerekli koşulları sağlayamaz hale gelmesi.

Korunan faizli bir finansal aracın kayıtlı değeri nde yapılan düzeltmeler kar veya zarar içeriğinde itfa edilir. İtfa sürecine, korunan kalemde korunulan riskle ilişkilendirilebilir makul değeri değerişiklikleri için düzeltme yapılmasına son verilmesinden sonra olmamak üzere, düzeltme ortaya çıktığı anda başlanır. Düzeltmede, itfanın başladığı tarihte yeniden hesaplanan etkin faiz haddi esas alınır ve düzeltme tutarı vadeye kadar tamamen itfa edilir.

Nakit akım korunmaları

Madde 43. Bir nakit akım korunmasının korunma muhasebesi uygulanması için gerekli koşulları hesap dönemi boyunca sağlaması halinde, bu korunma aşağıdaki şekilde muhasebeleştirilir:

- a) Korunma amaçlı araca ilişkin kazanç veya kayıpların etkin bir korunma olarak belirlenen kısmı özsermaye değerişim tablosu aracılığıyla doğrudan özsermaye içeriğinde mali tablolara alınır,
- b) Korunma amaçlı araca ilişkin kazanç veya kayıpların etkin olmayan kısmı;
- i) Korunma amaçlı aracın bir türev araç olması halinde kar veya zarar olarak,
- ii) Korunma amaçlı aracın bir türev araç olmaması gibi sınırlı durumlarda, bu Tebliğin “Kazanç ve kayıplar” başlıklı maddesi ile uyumlu olarak, mali tablolara alınır.

Nakit akım korunmaları daha belirgin olarak aşağıdaki şekilde muhasebeleştirilir:

- a) Sermayenin korunan kaleme ilişkin olan kısmı, aşağıdaki tutarlardan (mutlak değerleri) düşük olanı esas alınarak düzeltilir:
 - i) Korunma amaçlı araca ilişkin birikmiş kazanç veya kayıp, ve
 - ii) Korunmanın başlangıcından itibaren, korunan kaleme ilişkin beklenen gelecekteki nakit akımlarının makul değerindeki (bugünkü değer) toplam değişiklik.
- b) Etkin olmayan bir korunmada, korunma amaçlı araca ilişkin kalan kazanç veya kayıplar kar/zarar ya da doğrudan özsermaye içerisine dahil edilir.
- c) İşletmenin belirli bir korunma ilişkisine yönelik belgelendirilen risk yönetimi stratejisinin, korunma amaçlı araca ilişkin nakit akımlarının veya kazanç veya kayıpların belirli bir kısmını korunmanın etkinliğine ilişkin değerlendirmenin dışında bırakması halinde; kazanç veya kayıpların hariç tutulan kısmı bu Tebliğin “Kazanç ve kayıplar” başlıklı maddesi hükümleri ile uyumlu olarak mali tablolara alınır.

Bir tahmin işlemine ilişkin korunmanın bir varlık veya yükümlülüğün mali tablolara alınması ile sonuçlanması durumunda; bu madde ile uyumlu olarak doğrudan özsermaye içerisinde mali tablolara alınan kazanç veya kayıplar, aynı dönem içerisinde veya elde edilen varlığın ya da katlanılan yükümlülüğün kar/zararı etkilediği dönemlerde (örneğin, amortisman giderlerinin, faiz giderlerinin veya satışların maliyetinin mali tablolara alındığı dönemlerde) kar veya zarar olarak yeniden sınıflandırılır. Ancak, herhangi bir zamanda, doğrudan özsermaye içerisinde mali tablolara alınan net zararın tamamının veya bir kısmının gelecekteki bir veya birkaç dönemde kapatılamayacağının beklenmesi halinde; kapatılması beklenmeyen tutar kar veya zarar içerisinde yeniden sınıflandırılır.

Bir önceki fıkra kapsamındaki nakit akım korunmaları dışındaki tüm nakit akım korunmaları için, daha önce doğrudan özsermaye içerisinde mali tablolara alınan tutarlar aynı dönem içinde veya korunan tahmin işleminin kar/zararı etkilediği dönemlerde kar veya zarara dahil edilir (örneğin, tahmini bir satışın gerçekleşmesi).

Aşağıdaki hallerden herhangi birinin ortaya çıkması durumunda, bu maddede öngörülen korunma muhasebesi uygulamasına devam edilmez:

- a) Korunma amaçlı aracın kullanılması, satılması, sona ermesi veya korunma amaçlı olmasına son verilmesi (korunma amaçlı bir aracın diğer bir korunma amaçlı araçla yenilenmesi veya sürdürülmesi; bu tür uygulamaların işletmenin belgelendirilen korunma stratejisinin bir parçası olması halinde, bir sona erme veya son verme olarak dikkate alınmaz). Bu durumda, korunma amaçlı araca ilişkin olarak etkin bir korunma varken doğrudan özsermaye içerisinde mali tablolara alınan birikmiş kazanç veya kayıplar, tahmin işlemi gerçekleşene kadar özsermaye içerisinde ayrı olarak kalmaya devam eder. Tahmin işlemi gerçekleştiğinde, bu madde hükümleri uygulanır.
- b) Korunmanın, korunma muhasebesi uygulanması için gerekli koşulları sağlayamaz hale gelmesi. Bu durumda, korunma amaçlı araca ilişkin olarak etkin bir korunma varken

doğrudan özsermaye içerisinde mali tablolara alınan birikmiş kazanç veya kayıplar, tahmin işlemi gerçekleşene kadar özsermaye içerisinde ayrı olarak kalmaya devam eder. Tahmin işlemi gerçekleştiğinde, bu madde hükümleri uygulanır.

- c) Tahmin işleminin gerçekleşmesinin beklenmemesi. Bu durumda, buna ilişkin doğrudan özsermaye içerisinde mali tablolara alınan birikmiş kazanç veya kayıplar dönemin kar veya zararı olarak mali tablolara alınır. Ancak, kuvvetle muhtemel olmayan bir tahmin işleminin gerçekleşmesi beklenebilir.

Net yatırımların korunması

Madde 44. Net yatırımın bir parçası olarak dikkate alınan parasal bir kalemin korunması dahil olmak üzere, şube benzeri yabancı işletmelerdeki net yatırımların korunmaları nakit akım korunmaları ile benzer olarak dikkate alınır:

- a) Korunma amaçlı araca ilişkin kazanç veya kayıpların etkin bir korunma olarak belirlenen kısmı, özsermaye değişim tablosu aracılığıyla doğrudan özsermaye içerisinde mali tablolara alınır.
- b) Korunma amaçlı araca ilişkin kazanç veya kayıpların etkin olmayan kısmı;
- i) Korunma amaçlı aracın bir türev araç olması halinde kar veya zarar olarak,
- ii) Korunma amaçlı aracın bir türev araç olmaması gibi sınırlı durumlarda, bu Tebliğin “Kazanç ve kayıplar” başlıklı maddesi ile uyumlu olarak, mali tablolara alınır.

Korunma amaçlı bir araca ilişkin kazanç veya kayıpların etkin bir korunma olarak belirlenen ve doğrudan özsermaye içerisinde mali tablolara alınan kısmı, şube benzeri yabancı işletme elden çıkarıldığında kar veya zarar olarak mali tablolara alınır.

Korunma muhasebesi için gerekli koşulları taşımayan korunmalar

Madde 45. Bir korunmanın, korunma muhasebesi uygulanması için gerekli koşulları taşınamaması halinde; ilk defa mali tablolara alınmadan sonra makul değer üzerinden değerlendirilen korunan bir kalemin makul değerinde meydana gelen değişikliklerden kaynaklanan kazanç ve kayıplar, bu Tebliğin “Kazanç ve kayıplar” başlıklı maddesinde öngörülen seçeneklerden biri kullanılmak suretiyle mali tablolara alınır. Korunma amaçlı bir türev araca ilişkin makul değer düzeltmeleri kar veya zarar olarak mali tablolara alınır.

Dördüncü Bölüm

Finansal Araçların Mali Tablolarda Gösterimi

Borçlar ve sermaye

Madde 46. Bir finansal araç veya kısımları; ilk defa mali tablolara alınma sırasında, finansal borç ve hisse senedi tanımları ve sözleşmenin özü ile uyumlu olarak bir borç veya sermaye olarak sınıflandırılır.

Bir finansal aracın bilançodaki sınıflandırılması, bu aracın hukuki şeklinden ziyade özü ile ilgilidir. Her ne kadar, bir finansal aracın özü ve hukuki şekli genellikle tutarlı olsa da, bu durum her zaman geçerli değildir. Örneğin, özü itibarıyla borç olan bazı finansal araçlar sermayeyi temsil eden araçların hukuki şeklini alabilir ve diğerleri hisse senetlerine veya finansal borçlara ilişkin özellikleri taşıyabilir. Bir finansal aracın ilk defa mali tablolara alınırken sınıflandırılması, bu aracın kapatılma şekillerine ilişkin olasılıklar dikkate alınmaksızın ve özü esas alınarak yapılır. Bu sınıflandırma, ilgili finansal araç mali tablolardan çıkarılana kadar, takip eden her bir bilanço tarihinde devam eder.

Finansal borcu hisse senedinden farklılaştıran ayırıcı özellik; finansal araç karşılığında bir tarafın (ihraççı) diğer bir tarafa (elinde bulunduran) nakit veya başka bir finansal varlık teslim etmesini ya da bu finansal aracı potansiyel olarak kendi aleyhine olacak koşullar altında başka bir finansal araçla değiştirmesini (bu aracı elinde bulunduran tarafla) gerektiren sözleşme ile belirlenen bir yükümlülüğün mevcudiyetidir. Sözleşme ile belirlenen bu tür bir yükümlülüğün bulunması halinde; finansal araç, yükümlülüğün ifa şeklinden bağımsız olarak finansal borç tanımı içerisinde yer alır. Döviz elde etme imkanının bulunmaması veya ödeme için düzenleyici bir otoriteden onay alınmasının gerekmesi gibi ihraççı tarafından bir yükümlülüğün yerine getirilmesinde karşılaşılan bir sınırlılık, finansal araca ilişkin ihraççının yükümlülüğünü veya elinde bulunduran tarafın hakkını ortadan kaldırmaz.

Bir ihraççının nakit veya başka bir finansal araç teslim etmesine ya da bir finansal aracı potansiyel olarak kendi aleyhine olacak koşullar altında başka bir finansal araçla değiştirmesine ilişkin sözleşme ile belirlenen bir yükümlülüğünde artış meydana getirmeyen bir finansal araç hisse senedi olarak sınıflandırılır. Her ne kadar, hisse senedini elinde bulunduran tarafın temettü veya özsermayeden yapılacak diğer dağıtımları alma hakkı bulursa da, ihraççının bu tür dağıtımları yapması için sözleşme ile belirlenen herhangi bir yükümlülüğü yoktur.

İmtiyazlı bir hisse senedinin, ihraççı tarafından belirli veya gelecekte belirlenecek bir tarihte belirli veya gelecekte belirlenecek bir tutar üzerinden geri alınmayı gerektirmesi ya da bu imtiyazlı hisse senedini elinde bulunduran tarafa belirli bir tarihte veya sonra belirli veya gelecekte belirlenecek bir tutar üzerinden ihraççı tarafından geri alınmasını gerektirme hakkı vermesi halinde; bu imtiyazlı hisse senedi finansal borç kapsamı içerisinde yer alır ve bu şekilde sınıflandırılır. Sözleşme ile

belirlenen bu tür bir yükümlülüğü açıkça kurmayan imtiyazlı bir hisse senedi, vadeleri ve koşulları aracılığıyla dolaylı olarak kurabilir.

Gelecekteki belirsiz olayların ortaya çıkmasına veya çıkmamasına ya da bir finansal aracın ihraççısının veya elinde bulunduran tarafın her ikisinin kontrolünün ötesinde gerçekleşen belirsiz durumların sonucuna bağlı olarak nakit veya diğer finansal varlıkların teslimiyle kapatılması potansiyel olarak mümkün olan finansal araç ihraçları ile ilgili olarak; bu tür bir finansal araç, ihraççının nakit veya diğer finansal araçlar teslim etme yükümlülüğünü yerine getirmekten kaçınmasında koşulsuz bir hakkı bulunmaması nedeniyle ihraççı için finansal bir borçtur.

İşletmelerce; elinde bulunduran tarafa, tutarı bir endekse veya artma ya da azalma potansiyeli bulunan diğer bir kaleme bağlı olarak belirlenen, nakit veya diğer finansal varlıklar karşılığında ihraççıya geri verilme hakkı içeren bir finansal araç ihraç edilebilir. Örneğin açık uçlu yatırım fonları, kollektif şirketler ve bazı kooperatifler; yatırımcılarına veya üyelerine, herhangi bir zamanda işletmenin net varlıklarının değerinden oransal olarak bu kişilerin paylarına isabet eden tutarda nakit karşılığında işletmedeki paylarını geri verme hakkı verirler. Hatta, bu tür bir finansal aracın hukuki şeklinin, elinde bulunduran tarafa bir işletmenin bakiye varlıklarına katılma hakkını vermesi halinde bile; bu aracı nakit veya diğer bir finansal varlık karşılığında ihraççıya geri verme opsiyonunu içermesi bu tür bir finansal aracın finansal borç tanımını karşıladığını gösterir ve mali tablolarda bu şekilde sınıflandırılır. Gömülü bir türev aracın ne zaman sözleşmeden ayrı olarak bir türev araç olarak dikkate alınacağı bu Tebliğin birinci bölümünde açıklanmaktadır.

Bir işletmenin, sabit bir tutar veya kendi hisse senetlerinin piyasa fiyatı dışındaki değişkenlerde meydana gelen değişikliklere bağlı olarak tamamen veya kısmen dalgalanmalar görülen bir tutara ilişkin sözleşme ile belirlenen bir yükümlülüğünün bulunması, ancak işletmenin bu yükümlülüğünü kendi hisse senetlerinin teslimiyle yerine getirebilmesi veya yerine getirmekle yükümlü olması halinde; bu tür bir yükümlülük işletmenin finansal borcudur.

Bir işletmenin bir yükümlülüğün ifası için gerekli olan kendi hisse senetlerinin sayısı, bu hisse senetlerinin makul değerlerinde meydana gelen değişikliklere bağlı olarak değişir; öyle ki, işletmenin teslim edilecek kendi hisse senetlerinin toplam makul değeri sözleşme ile belirlenen yükümlülüğün tutarına her zaman eşit olur ve karşı tarafın işletmenin bakiye varlıklarına katılma hakkı bulunmaz. Ayrıca, işletme, kendi hisse senetlerinin sözleşme yapıldığı tarihtekinden daha fazlasını veya daha azını teslim etmekle yükümlü bulunabilir. Bundan dolayı, işletmelerin bu tür yükümlülüklerini kendi hisse senetlerinin teslimiyle yerine getirebilmesi veya yerine getirmekle zorunlu olması halinde bile, bu tür yükümlülükler finansal borç olarak sınıflandırılır.

Bileşik araçların sınıflandırılması

Madde 47. Borç ve sermaye unsurlarının her ikisini de içeren bir finansal aracın tamamlayıcı kısımları önceki maddenin ilk fıkrası ile uyumlu olarak ayrı bir şekilde sınıflandırılır.

Bu Tebliğ, tek bir finansal araç tarafından içerilen borç ve sermaye unsurlarının ihraççının bilançosunda ayrı ayrı gösterilmesini gerektirir. Tek bir finansal aracın borç ve sermaye unsurlarının her ikisini de içermesi bu aracın özünden çok şekli ile ilgili olup, bu unsurların ayrı ayrı gösterilmesi ihraççının mali durumunu daha gerçekçi bir şekilde yansıtır.

İhraççı için bir finansal borç oluşturan ve elinde bulunduran tarafa bu aracın ihraççının hisse senedine çevrilmesi için bir opsiyon tanıyan bir finansal aracın tamamlayıcı kısımları ayrı ayrı mali tablolara alınır. Hisse senedi ile değiştirilebilir tahviller veya ihraççının belirli sayıda hisse senetleri ile değiştirilebilir benzer araçlar bu tür araçlar içerisinde yer alır. İhraççı açısından bu tür bir finansal araç iki kısımdan oluşur; bir finansal borç (nakit veya diğer finansal varlıkların teslimi için sözleşme ile belirlenen) ve bir hisse senedi (belirli bir süre için, bir finansal aracı elinde bulunduran tarafa bu aracı ihraççının belirli sayıda hisse senedine çevirme hakkı veren bir opsiyon). Bu tür bir finansal araç ihracının ekonomik etkisi, aynı zamanlı olarak erken geri ödeme provizyonu bulunan bir borçlanma aracı ile varant çıkarılması veya ayrıştırılabilir varantları olan borçlanma aracı çıkarılmasıyla büyük ölçüde aynıdır. Buna bağlı olarak, borç ve sermaye unsurlarının her durumda bilançoda ayrı ayrı gösterilmesi gerekir.

Değiştirilebilir bir finansal araca ilişkin borç ve sermaye unsurlarının sınıflandırılması; değiştirme opsiyonunun kullanılma ihtimalinde meydana gelen bir değişikliğin sonucu olarak, hatta bu opsiyonun kullanılmasının bu tür bir finansal aracı elinde bulunduran bazı taraflar açısından ekonomik olarak avantajlı hale gelmesi durumunda bile revize edilmez. Çünkü, değiştirme opsiyonunun vergisel sonuçlarının finansal araç sahipleri açısından farklı olması gibi nedenlerle, finansal araç sahipleri her zaman beklenen şekilde hareket etmeyebilir. Ayrıca, değiştirme olasılığı zaman içerisinde değişiklik gösterebilir. Bir finansal araç değiştirme opsiyonunun kullanılması, vadesinin gelmesi veya diğer bazı işlemlerle kapatılana kadar; ihraççının bu araca ilişkin gelecekteki ödeme yapma yükümlülüğü devam eder.

Finansal araçlar, ihraççının bir finansal borcu veya hisse senedi olmayan unsurları da içerebilir. Örneğin, bir finansal araç, bu aracı elinde bulunduran tarafa finansal olmayan bir varlığı (mal, maddi varlık gibi) alma hakkı ve bu hakkı ihraççının belirli bir sayıdaki hisse senetleri ile değiştirme opsiyonu sağlayabilir. Bileşik araca ilişkin sermaye unsuru (değiştirme opsiyonu), borç unsurundan (borçların finansal olup olmamasından bağımsız olarak) ayrı olarak mali tablolara alınır ve gösterilir.

Hisse senetleri, işletmenin varlıklarından tüm yükümlülüklerini indirdikten sonra kalan bakiyede hak sahibi olabilen senetlerdir. Bundan dolayı, bir bileşik aracın ilk kayıtlı değeri bu aracın borç ve sermaye unsurlarına ayrıştırıldığında; sermaye unsuru bir bütün olarak finansal araç değerinden borç unsuru için ayrı olarak belirlenen tutarın düşülmesinden sonraki bakiye kayıtlı değerdir. Sermaye unsuru (hisse senedi ile değiştirme opsiyonu gibi) dışındaki gömülü türev araçların (bileşik araçta gömülü bulunan satın alma opsiyonu gibi) değeri borç unsuru tutarının kayıtlı değeri içerisinde dahil edilir.

Bileşik aracın ilk defa mali tablolara alınmasında borç ve sermaye unsurlarına isabet eden kayıtlı değerlerin toplamı, bu aracın bir bütün olarak kayıtlı değerine her zaman eşit olur. Bu aracın borç ve sermaye unsurlarının ayrı olarak mali tablolara alınması nedeniyle herhangi bir kazanç veya kayıp oluşmaz.

Buna göre, hisse senedi ile değiştirilebilir tahvil ihraççısı; ilk olarak, herhangi bir sermaye unsuru içermeyen benzer bir borcun (sermaye unsuru bulunmayan gömülü türev araçlar dahil) makul değerini ölçerek, borç unsurunun kayıtlı değerini tespit eder. Böylece değiştirme opsiyonu ile temsil edilen hisse senedinin kayıtlı değeri, bileşik aracın bir bütün olarak değerinden finansal borcun kayıtlı değerinin düşülmesi suretiyle belirlenir.

Geri alınan hisseler

Madde 48. Bir işletmenin kendi hisse senetlerini tekrar ele geçirmesi halinde, geri alınan hisselerden oluşan bu araçlar sermayeden indirilir. Bir işletmenin kendi hisse senetlerini satın alması, satması, ihracı veya iptali ile ilgili olarak gelir tablosunda herhangi bir kazanç ya da kayıp mali tablolara alınmaz. Ödenen veya alınan tutarlar doğrudan sermaye ile ilişkilendirilmek üzere mali tablolara alınır.

Bir işletmenin kendi hisse senetlerine dayalı türev araçlar

Madde 49. Opsiyon, varant veya standart olmayan vadeli işlem sözleşmesi gibi türev araç sözleşmeleri; sadece bu tür sözleşmelerin, nakit veya diğer finansal varlıkların sabit bir parasal tutarının işletmenin belirli bir sayıdaki kendi hisse senetleri (türev araçlar dışında) ile değiştirilerek kapatılması halinde, hisse senetleri olarak sınıflandırılır. Alınan herhangi bir bedel (opsiyon veya varantlar için alınan primler gibi) doğrudan sermayeye eklenir. Ödenen herhangi bir bedel (satın alınan bir opsiyon için ödenen bir prim gibi) doğrudan sermayeden indirilir. Sermaye olarak sınıflandırılan bir türev araç sözleşmesinin makul değerinde meydana gelen değişiklikler mali tablolara alınmaz.

Türev araç sözleşmelerinin bir işletmenin kendi hisse senetlerinin alınması veya teslimi ile sonuçlanması ya da bu sözleşmelerin değerinin işletmenin kendi hisse senetlerinin değeri esas alınarak belirlenmesi, tek başına bu sözleşmelerin hisse senetleri olarak sınıflandırılması için yeterli değildir. Nakit veya diğer finansal varlıklarla kapatılması gereken bir türev araç sözleşmesi; bu sözleşmenin değeri işletmenin kendi hisse senetlerinin değeri esas alınarak yapılırsa bile, bir türev araç varlığı veya türev araç borcudur. Benzer olarak, işletmenin kendi hisse senetleriyle kapatılması gereken bir türev araç sözleşmesi de bir türev araç varlığı veya türev araç borcudur. Bu tür sözleşmeler; vade sonunda nakit veya diğer finansal varlıkların sabit bir tutarı karşılığında işletmenin belirli bir sayıdaki kendi hisse senetlerinin alınması veya teslimi ile sonuçlanmadığından hisse senetleri olarak sınıflandırılmaz.

Bir türev araç sözleşmesinin birden fazla kapatılma alternatifi (nakitle, işletmenin kendi hisse senetleriyle veya nakit ya da diğer finansal varlıkların işletmenin kendi hisse senetleri ile değişimiyle)

olması halinde; bu tür sözleşmeler, aşağıdaki durumlar hariç olmak üzere bir türev araç varlığı veya türev araç borcudur:

- a) İşletmenin, bu tür sözleşmelerini nakit veya diğer finansal varlıkların belirli bir tutarı ile belirli bir sayıdaki kendi hisse senetlerinin (türev araçlar dışında) değişimiyle kapatması için koşulsuz bir hakkı ve yeteneği olması.
- b) İşletmenin, bu tür sözleşmelerini nakit veya diğer finansal varlıkların belirli bir tutarı ile belirli bir sayıdaki kendi hisse senetlerinin (türev araçlar dışında) değişimiyle kapatmasına ilişkin mevcut bir deneyiminin olması.
- c) İşletmenin, bu tür sözleşmelerini nakit veya diğer finansal varlıkların belirli bir tutarı ile belirli bir sayıdaki kendi hisse senetlerinin (türev araçlar dışında) değişimiyle kapatmak için niyeti olması.

Bu koşullar sağlandığı takdirde, bu tür sözleşmeler, işletmenin kendi hisse senetlerini elde etmesi karşılığında nakit veya diğer finansal varlıkları teslim etmesiyle sonuçlanmadığı sürece, hisse senedi olarak değerlendirilir. Karşı tarafın işletmeyi türev araç sözleşmesini nakitle veya işletmenin kendi hisse senetleri ile kapatmasını zorunlu tutması halinde, bu tür bir sözleşme bir türev araç varlığı veya türev araç borcudur (karşı taraf, işletmeyi kendi hisse senetlerinin alınması karşılığında nakit veya diğer finansal varlıklar teslim etmeyi zorunlu tutmadığı sürece).

İşletmenin kendi hisse senetlerinin alınması karşılığında nakit veya diğer finansal varlıkların teslimini gerektiren bir türev araç sözleşmesine girmesi durumunda; bu tür araçlar, işletmenin bunları nakit veya diğer finansal varlık karşılığında geri almakla yükümlü bulunması nedeniyle hisse senedi tanımı içerisinde yer almaz. Nakit veya diğer finansal varlıklar teslim etme yükümlülüğü bir finansal borçtur. Finansal borç ilk defa mali tablolara alındığı zaman, bu borcun maliyeti (geri alma bedelinin bugünkü değeri) sermayeden çıkarılarak tekrar sınıflandırılır ve finansal borç müteakip olarak değerlemeye tabi tutulur. Türev araç sözleşmesinin süresinin nakit veya diğer finansal varlıklar teslim edilmeden sona ermesi halinde, finansal borcun kayıtlı değeri tekrar sermaye içerisinde sınıflandırılır.

Bir işletmenin, kendi hisse senetlerinin değeri dışındaki bir veya birden fazla temel değişkende (belirli bir faiz haddi, mal veya menkul kıymet fiyatı, döviz kurları, fiyat veya oran endeksleri ya da kredi derecelendirmesi gibi) meydana gelen değişikliklere bağlı olarak makul değerinde kısmen veya tamamen dalgalanmalar görülen bir türev araç sözleşmesi; işletmenin bu tür bir sözleşmeyi kendi hisse senetleri ile kapatma hakkı veya zorunluluğu olsa bile, bir hisse senedi olarak sınıflandırılmaz. Bu tür bir sözleşme; işletmeyi kendi hisse senetlerinin değeri dışındaki değişkenlerde potansiyel olarak lehe veya aleyhe meydana gelebilecek değişikliklere maruz bırakması nedeniyle, bir türev araç varlığı veya türev araç borcudur.

Faiz, temettü, kazanç ve kayıplar

Madde 50. Finansal borç olarak sınıflandırılan bir finansal araç veya bu aracın tamamlayıcı bir kısmına ilişkin faiz, temettü, kazanç ve kayıplar gelir veya gider olarak mali tablolara alınır. Hisse

senedi olarak sınıflandırılan bir finansal aracı elinde bulunduran taraflara yapılan dağıtımlar ihraççı tarafından doğrudan sermayeden indirilir. Hisse senedi işlemlerinden kaynaklanan işlem maliyetleri, bunlara ilişkin vergi avantajları ile netleştirildikten sonra, sermayede bir indirim olarak dikkate alınır.

Bir finansal aracın borç veya sermaye olarak sınıflandırılması, bu araca ilişkin faiz, temettü, kazanç ve kayıpların gelir tablosu ile ilişkilendirilip ilişkilendirilmeyeceğini belirler. Böylece yükümlülük olarak sınıflandırılan hisselerle yapılan temettü ödemeleri, tahvil ve bonolara ödenen faizlerde olduğu gibi gider olarak sınıflandırılır ve gelir tablosu ile ilişkilendirilmek üzere mali tablolara alınır. Benzer şekilde, borç olarak sınıflandırılan araçların geri alınmasına veya yeniden finansmanına ilişkin kazanç ve kayıplar gelir tablosu ile ilişkilendirilirken; sermaye olarak sınıflandırılan araçların geri alınması veya yeniden finansmanı sermayede bir değişiklik olarak dikkate alınır. Hisse senetlerinin makul değerlerinde meydana gelen değişiklikler ihraççı tarafından mali tablolara yansıtılmaz.

Bir işletme, hisse senetlerinin ihraç edilmesinde veya kendi hisse senetlerinin geri alınmasında çeşitli maliyetlere katlanmak zorunda kalabilir. Bu tür maliyetler kayda alma ücretleri, hukuk, muhasebe ve diğer profesyonel danışmanlara ödenen tutarlar, baskı maliyetleri ve damga vergisi gibi maliyetleri içerir. Hisse senedi işlemlerinden kaynaklanan işlem maliyetleri, bu işlemler ile doğrudan ilgili olduğu ve aksi takdirde katlanmaktan kaçınılabildiği sürece, bunlara ilişkin vergi avantajları ile netleştirildikten sonra sermayede bir indirim olarak dikkate alınır. Henüz tamamlanmamış hisse senedi işlemlerinin maliyetleri gider olarak mali tablolara alınır.

Borç ve sermaye unsurlarının her ikisini de içeren bir bileşik aracın ihracına ilişkin işlem maliyetleri, elde edilen gelirlerin tahsisıyla orantılı olarak paylaştırılır. Birden fazla işleme ilişkin müşterek işlem maliyetleri (örneğin, bazı hisse senetleri ihraç edilirken, aynı zamanlı olarak diğer bazılarının borsaya kote edilmesi), benzer işlemlerde tutarlı olarak uygulanan bir yöntem kullanılarak paylaştırılır.

Doğrudan sermaye ile ilişkilendirilmek suretiyle mali tablolara alınan vergilerin ilgili tutarı; Kurulun diğer düzenlemeleri kapsamında açıklanan, sermayeye eklenen cari ve ertelenmiş vergilerin toplam tutarına dahil edilir.

Bir gider olarak sınıflandırılan temettüler gelir tablosunda diğer borçlar üzerindeki bir faiz veya ayrı bir kalem olarak gösterilebilir. Faiz ve temettülerin gösteriminde Kurulun diğer düzenlemelerinde uyulur. Bazı durumlarda, vergi avantajı gibi hususlarda aralarındaki önemli farklılıklar nedeniyle, faiz ve temettülerin gelir tablosunda ayrı gösterilmesi gerekir. Vergisel etkilere ilişkin açıklamalar Kurulun diğer düzenlemelerinde yer alan hükümler uyumlu olarak yapılır.

Finansal borç olarak sınıflandırılan bir finansal aracın kayıtlı değerindeki değişikliklere ilişkin kazanç ve kayıplar; nakit veya diğer bir finansal varlık için bir işletmenin varlıklarının bakiye değerine katılma hakkı içeren bir finansal araca ilişkin olsalar bile, gelir veya gider olarak gelir tablosunda gösterilir. Bu tür bir aracın yeniden değerlendirilmesinden kaynaklanan kazanç veya kayıplar, bunların

işletmenin performansının anlaşılmasında yakından ilgili olması durumunda, gelir tablosunda ayrı olarak gösterilir.

Bir finansal varlık ve bir finansal borcun netleştirilmesi

Madde 51. Bir finansal varlık ile finansal borç, sadece aşağıdaki koşulların varlığı halinde netleştirilir ve net tutar mali tablolara alınır;

- a) İşletmenin mali tablolara alınan tutarları netleştirmesi için hukuki bir hakkının olması; ve
- b) İşletmenin finansal varlık ve finansal borcu netleştirmek suretiyle kapatma veya borcun ifası ile varlığın mali tablolara alınmasını aynı zamanda yapma niyetinin olması.

Mali tablolardan çıkarılma için gerekli koşulları sağlamayan bir finansal varlık transferinin muhasebeleştirilmesinde, transfer edilen varlık ve buna ilişkin borçlar netleştirilmez.

Netleştirmenin, bir işletmenin iki veya daha fazla ayrı finansal araçların kapatılmasından beklenen gelecekteki nakit akımlarını yansıtmaması durumunda; bu Tebliğ finansal varlıklar ve finansal borçların netleştirilerek mali tablolarda gösterimini gerektirir. İşletmenin tek bir net tutarı alma hakkı veya ödeme yükümlülüğü varsa ve netleştirme yapmayı amaçlıyorsa, sonuç itibarıyla işletmenin aslında tek bir finansal varlığı veya finansal borcu vardır. Diğer durumlarda, finansal varlıklar ve finansal borçlar, işletme için bir kaynak veya yükümlülük olma özellikleriyle birlikte tutarlı olarak mali tablolarda ayrı ayrı gösterilir.

Mali tablolara alınan bir finansal varlığın ve finansal borcun netleştirilmesi ve mali tablolarda net tutarın gösterilmesi, bir finansal varlığın veya bir finansal borcun mali tablolara alınmasının durdurulmasından farklıdır. Her ne kadar netleştirme mali tablolara alınan bir kazanç veya kayıpta artış meydana getirmese de; bir finansal aracın mali tablolara alınmasının durdurulması daha önce mali tablolara alınan bir kalemin bilançodan çıkarılması ile sonuçlanmasının yanında, bir kazanç veya kaybın mali tablolara alınması sonucunu doğurabilir.

Netleştirme; sözleşme ile veya başka bir şekilde, alacaklıya ait tutarın tamamının veya bir kısmının, alacaklı tarafından borçluya ödenmesi gereken vadesi gelen başka bir tutar ile kapatılması için borçlunun hukuki bir hakkıdır. Olağandışı durumlarda, üç taraf arasında varılan bir anlaşma ile borçlunun netleştirme hakkının olduğu açıkça belirlenmiş olması halinde; alacaklıya ait tutarın, üçüncü tarafça borçluya ödenmesi gereken vadesi gelen başka bir tutar ile netleştirilmesi için borçlunun hukuki bir hakkı bulunabilir. Netleştirme hukuki bir hak olduğu için, taraflar arasındaki ilişkilere uygulanabilen hukuki düzenlemelerin dikkate alınması gerekir.

Bir finansal varlık ve bir finansal borcun netleştirilmesi için hukuki olarak uygulanabilir bir hakkın varlığı; finansal varlığa ve finansal borca ilişkin hakları ve yükümlülükleri etkilerken, işletmenin maruz kaldığı karşı taraf ve likidite riskleri üzerinde önemli ölçüde etkide bulunabilir. Ancak, sadece bu hakkın varlığı netleştirme için yeterli değildir. Bu hakkı kullanma veya finansal varlık ve finansal borcu aynı zamanlı olarak kapatma niyetinin olmaması durumunda, işletmenin gelecekteki nakit akımlarının tutarı ve zamanlaması etkilenmez. İşletmenin bu hakkı kullanma veya

finansal varlık ve finansal borcu aynı zamanlı olarak kapatma niyetinin olması halinde ise; finansal varlık ve finansal borçların mali tablolarda netleştirilerek gösterilmesi, beklenen gelecekteki nakit akımlarının tutarını, zamanlamasını ve maruz kaldıkları riskleri daha uygun bir şekilde yansıtır. Bir veya her iki tarafın da hukuki bir hak olmaksızın netleştirme niyetinin olması, tarafların finansal varlık ve finansal borcun her birine ilişkin haklarını ve yükümlülüklerini değiştirmediklerinden, netleştirme için yeterli değildir.

İşletmenin belirli finansal varlıkları ve finansal borçlarını netleştirme niyeti; olağan ticari uygulamalar, mali piyasaların gereksinimleri ve netleştirmeyi veya aynı zamanlı olarak kapatmayı sınırlandıran diğer durumların varlığından etkilenebilir. Bir işletme netleştirme hakkına sahipken, bu hakkı kullanma veya aynı zamanlı olarak kapatma niyetinin olmaması halinde, bu hakkın işletmenin maruz kaldığı karşı taraf riski üzerindeki etkisi dipnotlarda açıklanır.

İki finansal aracın aynı zamanlı olarak kapatılması, örneğin, organize bir mali piyasada takas ve saklama kuruluşlarının faaliyetleri ile veya finansal araçların yüz yüze değişimi ile mümkün olabilir. Bu tür durumlarda, karşılıklı nakit akımları aslında tek bir net tutara eşittir ve karşı taraf veya likidite risklerine maruz kalma söz konusu değildir. Diğer durumlarda, bir işletme ayrı tutarlar tahsil ederek ve ödeyerek iki finansal aracı da kapatabilir; ancak finansal varlığın tutarının tamamı için karşı taraf riskine veya finansal borcun tutarının tamamı için likidite riskine maruz kalır. Bir finansal varlığın tahsili ve bir finansal borcun ifasının, sadece bu işlemlerin aynı anda meydana gelmesi halinde, aynı zamanlı olarak gerçekleştiği kabul edilir.

Aşağıdaki durumlarda, netleştirme için öngörülen koşullar sağlanmamış olup, netleştirme yapılması uygun değildir:

- a) Tek bir finansal aracın özelliklerine ulaşmak için kullanılan çok sayıda farklı finansal araçlar (sentetik araçlar),
- b) Karşılıklı tarafları farklı olan fakat aynı asli riske maruz kalan finansal araçlardan kaynaklanan finansal varlıklar ve finansal borçlar (örneğin, standart olmayan vadeli işlem sözleşmeleri veya diğer türev araçlar portföyü içerisindeki varlıklar ve borçlar),
- c) Bazı finansal borçlar için teminat olarak verilen finansal varlıklar veya diğer varlıklar,
- d) Borçlu tarafından bir yükümlülüğün ifasına için oluşturulan, ancak bu yükümlülüğün ifasına yönelik olarak kredi veren tarafından kabul edilmeyen finansal varlıklar,
- e) Bir sigorta poliçesi kapsamında üçüncü bir taraftan tazmin edilmesinin beklenen zarar tutarlarında bir artışa neden olan olayların bir sonucu olarak katlanılan yükümlülükler.

Tek bir karşı tarafla çok sayıda finansal araç işlemi gerçekleştiren bir işletme, o karşı tarafla bir “temel netleştirme sözleşmesi”ne girebilir. Bu tür bir düzenleme; herhangi bir sözleşmenin sonlandırılması veya bu sözleşmeyle ilgili temerrüde düşülmesi durumunda, düzenleme kapsamındaki tüm finansal araçların netleştirilmesine olanak sağlar. Bu tür düzenlemeler, iflas halinde veya karşı tarafın yükümlülüklerini ifa edememesiyle sonuçlanan diğer hallerde meydana gelebilecek zarara karşı korunmak için finansal kuruluşlar tarafından yoğun olarak kullanılır. Temel netleştirme sözleşmesi;

sadece belirli bir temerrüt hali veya olağan ticari koşullarda oluşması beklenmeyen diğer durumlar için geçerli olmak üzere, hukuki olarak uygulanabilir bir netleştirme hakkı sağlar ve finansal varlıkların ve finansal borçların tahsilini veya ifasını etkiler. Bu maddenin ilk fıkrasında belirtilen netleştirmeye ilişkin her iki kriter karşılanmadığı sürece, temel netleştirme sözleşmesi kapsamında herhangi bir netleştirme yapılamaz. Bir temel netleştirme sözleşmesi kapsamına dahil olan finansal varlıkların ve finansal borçların netleştirilmemesi halinde, bu düzenlemenin işletmenin maruz kaldığı karşı taraf riski üzerindeki etkisi dipnotlarda açıklanır.

Beşinci Bölüm

Finansal Araçlara İlişkin Açıklamalar

Risk

Madde 52. Bu Tebliğde öngörülen dipnot açıklamalarının amacı; bir işletmenin mali durumu, performansı ve nakit akımları üzerinde etkide bulunan finansal araçların öneminin anlaşılmasını sağlamak ve bu araçlara ilişkin gelecekteki nakit akımlarının tutarının, zamanlamasının ve kesinliğinin değerlendirilmesine katkıda bulunmaktır.

Finansal araç işlemleri, aşağıda tanımlanan risklerden bir veya daha fazlasının diğer bir tarafa transferi veya diğer bir tarafça üstlenilmesi ile sonuçlanabilir. Bu Tebliğ uyarınca yapılacak açıklamalar, finansal araçların taşıdıkları risklerin büyüklüğünün değerlendirilmesinde mali tablo kullanıcılarına yardımcı bulunacak bilgiler sağlar.

- a) Piyasa riski:** Üç tip piyasa riski vardır: Döviz kuru riski, makul değer faiz haddi riski ve fiyat riski.
 - i) **Döviz kuru riski:** Döviz kurlarında meydana gelen değişiklikler nedeniyle bir finansal aracın değerinin dalgalanma riski.
 - ii) **Makul değer faiz haddi riski:** Piyasa faiz hadlerinde meydana gelen değişiklikler nedeniyle bir finansal aracın değerinin dalgalanma riski.
 - iii) **Fiyat riski:** Belirli bir menkul kıymete veya ihraççısına özgü veya piyasanın tümünü etkileyen olaylara bağlı olarak piyasa fiyatlarının değişmesi neticesinde bir finansal aracın değerinin dalgalanma riski.
- b) Karşı taraf riski:** Bir finansal araçla ilgili taraflardan birinin yükümlülüklerini yerine getirmeyerek, diğer tarafı mali bir zarar altına sokma riski.
- c) Likidite riski:** Fonlama riski olarak da adlandırılan likidite riski, bir işletmenin finansal araçlara ilişkin taahhütlerini yerine getirmek için fon temininde güçlüklerle karşılaşma riskidir. Bu risk, bir finansal varlığı makul değerine yakın olarak hızlı bir şekilde nakde veya likit bir varlığa çevirememekten kaynaklanabilir.

- d) Nakit akım faiz haddi riski:** Faiz hadlerinde meydana gelen değışiklikler nedeniyle bir finansal aracın gelecekteki nakit akımlarının dalgalanma riski. Örneğın değışken faizli borçlanma araçlarında olduğu gibi, bu tür dalgalanmalar finansal aracın, genellikle makul değerinde mukabil bir değışiklik olmaksızın, etkin faiz haddinin değışmesi ile sonuçlanır.

Açıklamaların biçimi ve yeri

Madde 53. Finansal araçlara ilişkin gerekli bilgiler mali tabloların tablo kısmında sunulabildiğı sürece, aynı bilgilerin dipnotlarda tekrarlanması gerekli değildir. Finansal araçların niteliğine ve işletmedeki göreceli önemlerine uygun olarak, dipnotlar yazılı açıklamaların ve belirli nicel verilerin bir kombinasyonunu içerebilir.

Belirli finansal araçlar hakkında dipnotlarda yapılacak açıklamaların ayrıntısının belirlenmesi, bu araçların göreceli önemlerinin dikkate alınarak takdir mekanizmasının uygulanmasını gerektirir. Mali tabloların, kullanıcılarına herhangi bir yardımı olmayacak aşırı detaylarla doldurulması ile toplamaların çok fazla kullanılması suretiyle önemli bilgilerin belirsizleşmesi arasında bir denge kurulması gerekir. Örneğın, bir işletmenin benzer özelliklere sahip çok sayıda finansal aracı varsa ve bu araçların hiç biri tek başına önemli değilse; bunlara ilişkin bilgilerin, finansal araçların belirli sınıfları esas alınarak özetlenmesi uygundur. Diğer taraftan, örneğın, tek bir finansal aracın işletmenin sermaye yapısının önemli bir parçasını temsil etmesi durumunda, bu araç hakkındaki belirli bilgilerin dipnotlarda açıklanması gerekir.

Finansal araçlar, bu araçların özelliğı ve uygulanan değerleme esasları gibi hususlar dikkate alınarak ve açıklanacak bilgilerin niteliğine uygun olarak sınıflar içerisinde gruplandırılabilir. Genel olarak sınıflandırma, tarihi maliyetle izlenen varlıkları makul değerle izlenen varlıklardan ayıracak şekilde yapılır. Açıklamalarda, bilançodaki ilişkili kalemlerin birlikte değlendirilmesine izin verecek şekilde yeterli bilgi temin edilmesi gerekir. Bir işletmenin bu Tebliğ kapsamına dahil olmayan finansal araçlara (emeklilik fayda planları veya sigorta sözleşmeleri kapsamındaki yükümlölükler) taraf olması halinde; bu tür finansal araçlar, bu Tebliğ kapsamına dahil olan araçlardan ayrı olarak açıklanan finansal varlıklar veya finansal borçların bir sınıfını veya sınıflarını oluşturur.

Risk yönetimi politikaları ve korunma faaliyetleri

Madde 54. İşletmeler, korunma muhasebesinin kullanıldığı önemli her bir tür tahmin işleminin korunması için kullanılan politikalar dahil olmak üzere, finansal risk yönetim amaçları ve politikalarını açıklamakla yükümlüdür.

Belirli finansal araç dengeleri ve işlemleri hakkında belirli bilgilerin sağlanmasının yanında; finansal araçların ne ölçüde kullanıldığı, bunların riskleri ve işletme amaçlarına yönelik işlevlerinin açıklanması gerekir. Finansal araçlara ilişkin risklerin kontrolünde kullanılan politikalar ile ilgili açıklamaların; riskten korunma, risklerin aşırı yoğunlaşmasından kaçınma ve karşı taraf risklerinin azaltılması için teminat gereksinimleri gibi konularda kullanılan politikaları içermesi gerekir. Bu tür

açıklamalar, belirli bir zamanda tutulan veya mevcut olan belirli finansal araçlardan bağımsız olarak işletmenin mali durumu, performansı ve nakit akımlarına ilişkin değerli bir ilave perspektif sağlar.

Makul değer korunmaları, nakit akım korunmaları ve şube benzeri yabancı işletmelerdeki net yatırımın korunması ile ilgili olarak aşağıdaki hususlar dipnotlarda ayrı ayrı açıklanır:

- a) Korunmanın niteliği ve içeriği,
- b) Korunma amaçlı araçlar olarak belirlenen finansal araçların niteliği ve bilanço tarihindeki makul değerleri,
- c) Korunulan riskin esası, ve
- d) Tahmin işlemlerinin gerçekleşmesi beklenen dönemler (bu tür işlemlerin kar veya zarar tutarını etkilemesinin beklendiği durumlarda); ve daha önce korunma muhasebesi kullanılan ancak bundan sonra gerçekleşmesi beklenmeyen tahmin işlemlerinin niteliği,

Nakit akım korunmalarında, korunma amaçlı araçlar olarak belirlenen türev ve türev olmayan finansal varlıklar ve finansal borçlar nedeniyle oluşan bir kazanç veya kaybın doğrudan sermaye ile ilişkilendirilmek suretiyle mali tablolara alınmış olması halinde; aşağıdaki hususlar özsermaye değişim tablosuna ilişkin dipnotlarda açıklanır:

- a) Dönem süresince sermaye ile ilişkilendirilmek suretiyle mali tablolara alınan tutar,
- b) Dönemin kar veya zararında gösterilen ve sermayeden indirilen tutar.

Vadeler, koşullar ve muhasebe politikaları

Madde 55. Her bir sınıf finansal varlık, finansal borç ve hisse senedi için aşağıdaki hususların dipnotlarda açıklanması gerekir.

- a) Gelecekteki nakit akımlarının tutarını, zamanlamasını ve kesinliğini etkileyebilecek önemli vadeler ve koşullar dahil olmak üzere, finansal araçların esası ve büyüklüğüne ilişkin bilgiler, ve
- b) Mali tablolara alınma ve değerlendirme esasları dahil olmak üzere, benimsenen muhasebe politikaları ve yöntemleri.

Bir finansal aracın sözleşme ile belirlenen vadesi ve koşulları, tarafların gelecekteki nakit tahsil ve ödemelerinin tutarını, zamanlamasını ve kesinliğini etkileyen önemli bir faktördür. Finansal araçların, tek tek veya sınıflar bazında, bir işletmenin mali durumu veya gelecekteki faaliyet sonuçlarına bağlı olarak önemli olması durumunda; bu finansal araçların vadeleri ve koşulları dipnotlarda açıklanır. Finansal araçların her birinin bir işletmenin gelecekteki nakit akımları üzerinde tek başına önemli olmaması halinde, benzer araçların uygun sınıflandırmaları yapılarak temel özellikleri açıklanır.

Bir işletme tarafından tek tek veya bir sınıf olarak ihraç edilen veya elde bulundurulmuş finansal varlıklar işletmeyi potansiyel olarak önemli risklere maruz bıraktığında, açıklama gerektiren vadeler ve koşullar aşağıdaki hususları içerir:

- a) Faiz haddi swapları gibi bazı türev araçlar için anapara tutarı, ilan edilen tutar, nominal değer veya gelecekteki ödemelerde esas alınabilecek diğer benzeri tutarlar,
- b) Vade, sona erme veya ifa tarihi,
- c) Opsiyonların kullanılabileceği dönemler veya tarihler ve kullanım fiyatı veya fiyat aralığı dahil olmak üzere, her iki tarafın finansal aracı erken kapatma opsiyonları,
- d) Opsiyonların kullanılabileceği dönemler veya tarihler ve değiştirme veya dönüştürme oranı dahil olmak üzere; her iki tarafın finansal aracı başka bir finansal araçla veya diğer bazı varlık ve borçlarla değiştirme veya bunlara dönüştürme opsiyonları,
- e) Geri ödeme taksitleri ve itfa fonu veya benzeri fonlar dahil olmak üzere, finansal araca ilişkin anapara tutarının programlanmış gelecekteki nakit tahsil ya da ödemelerinin tutarı ve zamanlaması,
- f) Anaparaya ilişkin ilan edilen faiz haddi veya tutarı, temettü ya da diğer dönemsel getiriler ve ödemelerin zamanlaması,
- g) Finansal varlıklar için alınan ve elde tutulan teminatlar ile finansal borçlar için verilen teminatlar,
- h) Nakit akımlarının yabancı para cinsinden olması halinde, tahsil edilmesi veya ödenmesi gereken paranın döviz ve TL olarak tutarı,
- i) Bir finansal aracın başka bir finansal araçla değiştirilmesi halinde, değişim sonucunda elde edilmesi amaçlanan araç ile ilgili (a)-(h) maddelerinde belirtilen bilgiler,
- j) Bir finansal aracın veya buna ilişkin bir sözleşmenin, yerine getirilmemesi veya buna aykırı hareket edilmesi halinde diğer koşullardan herhangi birini önemli ölçüde değiştirebilecek bir koşulu (örneğin, bir bono sözleşmesindeki maksimum borç-özsemaye oranı, bu orana aykırı hareket edilmesi halinde, bononun anapara tutarının tamamının vadesinin dolmasını ve ödenmesini gerektirebilir.).

Bir finansal aracın bilançodaki gösteriminin bu aracın hukuki şeklinden farklı olması durumunda, bu aracın esas hakkında dipnotlarda açıklama yapılır.

Finansal araçlar arasında olan ve bir işletmenin gelecekteki nakit akımlarının tutarını, zamanlamasını veya kesinliğini etkileyebilen bir ilişkinin açıklanması, finansal araçların niteliği ve büyüklüğü hakkındaki bilgilerden elde edilen faydayı artırır. Örneğin, bir işletmenin satma opsiyonu satın aldığı hisse senedi yatırımlarındaki gibi korunma ilişkilerini açıklaması önemlilik arz eder. Varlıklar ve borçlar arasındaki ilişkiyle değiştirilen bir riskin büyüklüğü, mali tablo kullanıcıları için bu maddede sayılan açıklanması gereken bilgilerle açık hale gelebilir, ancak bazı durumlarda daha fazla açıklama yapılması gerekir.

İşletmeler, benimsenen genel ilkeler ve bu ilkelerin önemli işlemlere ve durumlara uygulanma yöntemleri dahil olmak üzere, önemli muhasebe politikalarının tamamını açıklamakla yükümlüdür. Bu tür açıklamalar, finansal araçlar ile ilgili olarak aşağıdaki hususları içerir:

- a) Finansal varlıkların ve finansal borçların mali tablolara alınma ve mali tablolardan çıkarılma zamanlarının belirlenmesinde uygulanan kriterler,
- b) İlk defa mali tablolara alınmada ve takip eden dönemlerde, finansal varlıklara ve finansal borçlara uygulanan değerleme esasları,
- c) Finansal varlıklar ve finansal borçlardan kaynaklanan gelir ve giderlerin mali tablolara alınmasına ve değerlemesine ilişkin esaslar.

İşletmelerin muhasebe politikalarına ilişkin açıklamalarının bir parçası olarak, finansal varlıkların her bir kategorisi için, finansal varlıklara ilişkin mutlak alım-satımların işlem tarihi veya ifa tarihinden hangisi itibarıyla muhasebeleştirildiğinin açıklanması zorunludur.

Faiz haddi riski

Madde 56. Her bir sınıf finansal varlık ve finansal borç için, aşağıdaki hususlar dahil olmak üzere maruz kalınan faiz haddi riski hakkındaki bilgilerin dipnotlarda açıklanması gerekir.

- a) Vade tarihi veya sözleşmenin yeniden fiyatlandığı tarihten erken olanı,
- b) Uygulanabilir olması halinde etkin faiz hadleri.

İşletmeler, cari faiz hadlerinde gelecekte meydana gelebilecek değişikliklerin işletme üzerindeki etkilerine ilişkin bilgileri açıklamakla yükümlüdür. Piyasa faiz hadlerindeki değişiklikler, bazı finansal varlıklar ve finansal borçlara ilişkin sözleşme ile belirlenen nakit akımları (nakit akım faiz haddi riski) ve diğerlerinin de makul değerleri (makul değer faiz haddi riski) üzerinde doğrudan etkide bulunur.

Vade tarihleri veya erkense yeniden fiyatlama tarihleri hakkındaki bilgiler faiz hadlerinin sabitlendiği sürenin uzunluğu hakkında bilgi sağlarken; etkin faiz oranına ilişkin bilgiler faiz hadlerinin sabitlendiği seviyeyi gösterir. Bu tür bilgilerin açıklanması, mali tablo kullanıcılarına işletmenin maruz kaldığı makul değer faiz haddi riskinin ve böylece potansiyel kazanç veya kayıp tutarının değerlendirilmesi için bir kıstas temin eder. Vadesinden önce piyasa faiz haddi üzerinden yeniden fiyatlanan finansal araçlar için, bir sonraki yeniden fiyatlamaya kadar olan sürenin açıklanması vadeye kadar olan sürenin açıklanmasında daha önemlidir.

Sözleşme ile belirlenen yeniden fiyatlama ve vade tarihleri hakkındaki bilgilere ek olarak, beklenen yeniden fiyatlama ve vade tarihlerinin sözleşme ile belirlenen tarihlerden önemli ölçüde farklılaşması halinde, beklenen tarihler ayrıca açıklanır. Bu tür bilgiler örneğin, vadesinden önce ödenecek sabit oranlı ipotek kredileri tutarının güvenilir olarak tahmin edilebildiği ve bu bilginin faiz haddi riskinin yönetiminde esas olarak alındığı durumlarda geçerlidir. Ek açıklamalar; gelecekteki olaylara ilişkin yönetimin beklentileri, yeniden fiyatlama ve vade tarihlerine ilişkin yapılan varsayımlar ve bu tür varsayımların sözleşme ile belirlenen tarihlerden ne şekilde farklılaştığı hususlarını içerir.

İşletmeler, finansal varlıklar ve finansal borçlarından hangilerinin;

- a) Sabit faizli finansal varlıklar ve finansal borçlar gibi, makul değer faiz haddi riskine maruz kaldıklarını,
 - b) Değişken faizli finansal varlıklar ve finansal borçlar gibi, nakit akım faiz haddi riskine maruz kaldıklarını,
 - c) Hisse senetlerine yapılan bazı yatırımlarda olduğu gibi, faiz haddi riskine doğrudan maruz kalmadıklarını,
- açıklamakla yükümlüdür.

Bir finansal aracın etkin faiz haddi, bugünkü değer hesaplamasında kullanıldığında bu aracın kayıtlı değerini sonuç veren orandır. Bugünkü değer, bilanço tarihinden yeniden fiyatlama tarihine kadar olan gelecekteki nakit tahsil ve ödemelerinin ve yeniden fiyatlama tarihindeki beklenen kayıtlı değer (anapara tutarı) etkin faiz haddi uygulanarak iskonto edilmesi suretiyle hesaplanır. Faiz haddi; itfali maliyetle izlenen sabit oranlı bir araç için tarihi oran iken, makul değerle izlenen veya değişken oranlı bir araç için cari piyasa faiz haddidir. Bazen sonraki fiyatlama tarihine veya vadeye kadar olan getiri olarak tanımlanan etkin faiz haddi, o dönem için aracın iç verim oranıdır.

Etkin faiz haddine ilişkin açıklamaların; tahvil ve bonolar, krediler, senetler ile paranın zaman değerini yansıtacak şekilde elinde bulunduran için bir getiri ve ihraççı için bir maliyet oluşturan gelecekteki ödemeleri içeren benzeri finansal araçlar için yapılması gerekir. Hisse senetleri ve belirlenebilir bir etkin faiz haddi olmayan türev araçlar gibi finansal araçlar hakkında bu tür bir açıklama yapılması gerekmez. Örneğin, faiz haddi türev araçları (swaplar, opsiyonlar ve standart olmayan vadeli işlem sözleşmeleri dahil) gibi finansal araçlar, piyasa faiz hadlerinde meydana gelen değişiklikler nedeniyle makul değer veya nakit akım riskine maruz kalsalar bile; etkin faiz haddinin açıklanması gerekmez. Ancak, etkin faiz haddine ilişkin bilgiler temin edilirken; faiz haddi swapları gibi korunma işlemlerinin maruz kalınan faiz haddi riski üzerindeki etkisinin açıklanması gerekir.

Sabit bir faiz haddi üzerinden borç verilmesine ilişkin taahhütler gibi mali tablolara alınmayan finansal varlıklar ve finansal borçlara ilişkin bir işlemin sonucu olarak faiz haddi riskine maruz kalınabilir. Bu tür durumlarda, mali tablo kullanıcılarının işletmenin maruz kaldığı riskin esas ve büyüklüğünü anlamalarına izin verecek şekilde dipnotlarda açıklama yapılır. Açıklamalar; anapara, faiz haddi, vadeye kadar olan süre ve işletmeyi risk altına sokan işlemlerin önemli koşullarını içerir.

İşletmenin finansal araçlara ilişkin faaliyetlerinin esas ve büyüklüğü, faiz haddi riskine ilişkin bilgilerin yazılı olarak, tablolar halinde veya ikisinin kombinasyonunun kullanılması şekillerinden hangisiyle sunulacağını belirler. Bir işletmenin, makul değer veya nakit akım faiz haddi riskine maruz kaldığı önemli sayıda ve tutarda finansal araçları bulunması halinde, bilgilerin açıklanmasında aşağıdaki yaklaşımlardan bir veya daha fazlasını benimseyebilir:

- a) Sözleşme gereği bilanço tarihinden sonra aşağıdaki dönemler itibarıyla yeniden fiyatlanacak veya vadesi dolacak olanlar birlikte gruplanmak suretiyle, faiz haddi riski taşıyan finansal araçların kayıtlı değerleri tablo olarak açıklanır:
 - i) Bir yılı geçmeyen,

- ii) Bir yılı geçen ve iki yılı geçmeyen,
 - iii) İki yılı geçen ve üç yılı geçmeyen,
 - iv) Üç yılı geçen ve dört yılı geçmeyen,
 - v) Dört yılı geçen ve beş yılı geçmeyen,
 - vi) Beş yılı geçen.
- b) İşletme performansının maruz kalınan faiz haddi riski seviyesinden veya bu seviyedeki değişikliklerden önemli ölçüde etkilenmesi durumunda, daha ayrıntılı açıklamaların yapılması gerekir. Örneğin, bankalar ve benzeri finans kuruluşlarının, sözleşme gereği aşağıdaki dönemler itibarıyla vadesi dolacak veya yeniden fiyatlanacak olan finansal araçlarının kayıtlı değerlerini ayrı ayrı gruplamaları gerekir:
- i) Bilanço tarihinden sonraki bir ay içinde,
 - ii) Bilanço tarihinden sonraki bir aydan sonra ve üç aydan önce,
 - iii) Bilanço tarihinden sonraki üç aydan sonra ve on iki aydan önce.
- c) Benzer olarak, değişik vadeleri olan değişken faizli finansal varlık ve finansal borç gruplarının toplam kayıtlı değerini gösteren bir tablo aracılığıyla, maruz kalınan nakit akım faiz haddi riski gösterilir.
- d) Faiz haddine ilişkin bilgiler her bir finansal araç için tek tek açıklanabilir veya her bir sınıf finansal varlık için ağırlıklı ortalama oranlar ya da bir oran aralığı belirtilebilir. Farklı para birimlerine dayalı veya diğerlerinden önemli ölçüde farklı karşı taraf riski taşıyan finansal araçlar, bu faktörlerin finansal araçların önemli ölçüde farklı etkin faiz hadleri taşımaları ile sonuçlanması durumunda, ayrı sınıflar içerisinde gruplandırılır.

Bazı durumlarda, piyasa faiz hadlerinde meydana gelen varsayıma dayalı bir değişikliğin finansal araçların makul değerlerine ve gelecekteki kazanç ve nakit akımlarına olan etkisinin gösterilmesi suretiyle, maruz kalınan faiz haddi riskine ilişkin bilgiler açıklanabilir. Bu tür faiz haddi duyarlılığına ilişkin bilgilerin açıklanmasında, bilanço tarihinde piyasa faiz hadlerindeki ortaya çıkabilecek %1 oranındaki değişiklik esas alınır. Faiz hadlerindeki bir değişikliğin etkileri, değişken faizli finansal araçlara ilişkin faiz gelir ve giderlerindeki değişiklikler ile sabit faizli finansal araçların makul değerlerindeki değişikliklerden kaynaklanan kazanç ve kayıpları içerir. Faiz hadlerindeki bir değişikliğin mali piyasalar ve her bir işletme üzerindeki dolaylı etkilerinin olağan koşullarda güvenilir olarak öngörülememesi nedeniyle; açıklanan faiz haddi duyarlılığı, faiz hadlerindeki bu değişikliğin bilanço tarihinde mali tablolara alınan faize dayalı finansal araçlar üzerindeki doğrudan etkisi ile sınırlandırılabilir. Faiz haddi duyarlılığına ilişkin bilgiler açıklanırken, yapılan varsayımlar dahil olmak üzere, bu bilgilerin hazırlanmasında kullanılan esasların açıklanması gerekir.

Karşı taraf riski

Madde 57. Her bir sınıf finansal varlık ve maruz kalınan diğer karşı taraf riskleri için, aşağıdaki hususlar dahil olmak üzere maruz kalınan karşı taraf riski hakkındaki bilgilerin dipnotlarda açıklanması gerekir.

- a) Diğer tarafların finansal araçlara ilişkin yükümlülüklerini yerine getirememesi durumunda, teminatların makul değerleri dikkate alınmaksızın, bilanço tarihinde maruz kalınan en yüksek karşı taraf riskini en iyi temsil eden tutar,
- b) Karşı taraf riskinde meydana gelen önemli yoğunlaşmalar.

Karşı tarafın kendi yükümlülüklerinde düştüğü temerrütlerin, bilanço tarihinde mali tablolara alınan finansal varlıklardan elde edilmesi beklenen gelecekteki nakit girişlerini azaltmasının veya maruz kalınan diğer karşı taraf riskleri ile ilgili olarak bir nakit çıkışı gerektirmesinin muhtemel olması nedeniyle; bu tür temerrütlerin büyüklüğünün değerlendirilmesinde mali tablo kullanıcılarına olanak sağlamak üzere karşı taraf risklerine ilişkin bilgiler dipnotlarda açıklanır. Bu tür temerrütler, mali tablolara alınan finansal zarar tutarını artırır. Gelecekte oluşacak bir zarar olasılığının değerlendirilmesine ilişkin dipnotlarda herhangi bir açıklama yapılması gerekmez.

Teminatların nakde çevrilmesiyle sağlanabilecek potansiyel fonlar dikkate alınmaksızın, maruz kalınan karşı taraf riskine ilişkin tutarların açıklanmasının amaçları aşağıda yer almaktadır (maruz kalınan en yüksek karşı taraf riski):

- a) Finansal varlıklar ve maruz kalınan diğer karşı taraf riskleri (türev araç alacakları veya üçüncü tarafın yükümlülüklerini karşılamak üzere çıkarılan garantiler gibi) için, maruz kalınan karşı taraf riski tutarına ilişkin mali tablo kullanıcılarına tutarlı bir ölçüm sağlamak.
- b) Maruz kalınabilecek en yüksek zarar tutarının bilanço tarihinde mali tablolara alınan finansal varlıkların kayıtlı değerinden farklı olma ihtimalini dikkate almak.

Finansal varlıkların karşı taraf riskine maruz kalması durumunda, bu varlıkların bilançodaki net kayıtlı değeri genellikle karşı taraf riskine maruz kalınan tutarı temsil eder. Örneğin makul değer üzerinden izlenen bir faiz haddi swapı ile ilgili olarak, bilanço tarihinde maruz kalınabilecek maksimum zarar tutarı, temerrüt durumunda bu swapın cari piyasa oranlarındaki yenilenme maliyetini temsil eden kayıtlı değer kadardır. Bu durumlarda, bilançoda belirtilenden fazla ek açıklama yapılması gerekmez. Diğer taraftan, bazı finansal araçlara ilişkin olabilecek maksimum zarar tutarı, bunların kayıtlı değerlerinden ve makul değer veya anapara tutarı gibi diğer açıklanan tutarlardan önemli ölçüde farklılaşabilir. Bu durumlarda, bu madde hükümleri dipnotlarda ek açıklamalar yapılmasını gerektirir.

Bir finansal borçla netleştirilmek için hukuki bir hakka konu olan bir finansal varlık; bu borcun netleştirilmek suretiyle veya bu borçla aynı zamanlı olarak kapatılması amaçlanmadığı sürece, bilançoda bu borçla netleştirilmek suretiyle gösterilmez. Ancak, dipnotlarda bu madde uyarınca açıklama yapılırken, bu hukuki hakkın açıklanması gerekir. Örneğin, işletmenin, üzerinde hukuki bir

netleştirme hakkının bulunduğu eşit veya daha büyük tutarlı bir finansal borcun ifasından önce, bir finansal varlığa ilişkin tahakkuk eden gelirleri bulunması durumunda; karşı tarafın temerrüdü halinde ortaya çıkacak zarardan kaçınmak amacıyla bu netleştirme hakkı kullanılabilir. Ancak, karşı taraf temerrüde düştüğünde finansal varlığın vadesinin uzatılması veya uzatılmasının muhtemel olması halinde; yeni vade, gelirlerin tahsilinde finansal borcun ifası gereken tarihi geçecek şekilde bir ertelemenin beklenmesine neden olursa, karşı taraf riski ortaya çıkar. Finansal varlığa ilişkin gelirlerin sözleşme koşulları ile uyumlu olarak tahsil edilmesinin beklendiği durumlarda; belirli bir tarihte maruz kalınan karşı taraf riskinin ne ölçüde azaltıldığına ilişkin mali tablo kullanıcılarına bilgi sağlamak üzere, netleştirme hakkının varlığı ve etkisi dipnotlarda açıklanır. Üzerinde netleştirme hakkının bulunduğu bir finansal borcun finansal varlıktan önce ifasının gerekmesi halinde ise; karşı taraf temerrüde düşerse, işletme finansal varlığın kayıtlı değerinin tamamı kadar karşı taraf riskine maruz kalır.

Netleştirme için gerekli koşulları taşımamakla birlikte, maruz kalınan karşı taraf zararlarını hafifletmek amacıyla bir veya daha fazla temel netleştirme sözleşmesine girilebilir. Aynı karşı tarafla olmak üzere, bir temel netleştirme sözleşmesinin finansal borçlarla netleştirilmeyen finansal varlıklarla ilgili karşı taraf risklerini önemli ölçüde azaltması durumunda; bu sözleşmenin etkilerine yönelik ek bilgiler dipnotlarda açıklanır. Bu tür açıklamalar;

- a) Bir temel netleştirme sözleşmesine konu olan finansal varlıklara ilişkin karşı taraf risklerinin, aynı karşı tarafla olan finansal borçlar finansal varlıkların tahsil edilmesinden sonra ifa edildiği sürece, elendiğini,
- b) Maruz kalınan riskin, bir temel netleştirme sözleşmesine konu olan her bir ilişkiden etkilenmesi nedeniyle; bu sözleşmeyle azaltılan maruz kalınan toplam karşı taraf riskinin büyüklüğünün bilanço tarihini izleyen kısa bir süre içerisinde büyük ölçüde değiştiğini, gösterir.

İşletmenin karşı taraf riskindeki azalışların büyüklüğünü belirleyen temel netleştirme sözleşmelerinin koşulları dipnotlarda açıklanır.

İşletmeler; finansal garanti sözleşmelerinde olduğu gibi, herhangi bir finansal varlığın mali tablolara alınmadığı bir işlem sonucunda karşı taraf riskine maruz kalabilir. Diğer bir tarafın yükümlülüğünü garanti etme işletme açısından yükümlülük doğurur ve işletmeyi karşı taraf riskine maruz bırakır.

İşin esası ve işletmenin mali durumu hakkındaki diğer açıklamalardan açıkça anlaşılmadığı ve karşı tarafların temerrüdü halinde işletmenin önemli bir zarara maruz kalacağı durumlarda, karşı taraf riskine ilişkin önemli yoğunlaşmalar dipnotlarda açıklanır. Önemli yoğunlaşmaların belirlenmesi, işletmenin ve borçlularının durumlarının dikkate alındığı takdir mekanizmasının uygulanmasını gerektirir. Kurulun diğer düzenlemeleri, karşı taraf risklerinin yoğunlaşabileceği endüstri birimlerinin ve coğrafi birimlerin belirlenmesine rehberlik eder.

Tek bir borçlu veya yükümlülüklerinin yerine getirilmesinde ekonomik veya diğer koşullarda meydana gelen değişikliklerden benzer olarak etkilenmesi beklenen benzer özelliklere sahip borçlu grupları nedeniyle karşı taraf riski yoğunlaşmaları meydana gelebilir. Borçlu gruplarının güvenilirlik seviyesi ve faaliyet gösterdikleri endüstri ve coğrafi bölge gibi borçlular tarafından üstlenilen faaliyetlerin esası, karşı taraf riski yoğunlaşmalarına neden olabilecek özellikler arasında yer almaktadır. Örneğin, petrol endüstrisi için teçhizat üreten bir işletmenin, bu endüstride meydana gelen ekonomik değişikliklere bağlı olarak ödenmeme riski bulunan ticari alacakları bulunabilir. Uluslararası piyasalarda faaliyet gösteren bir bankanın az gelişmiş ülkelere verdiği önemli tutarda krediler bulunabilir ve yerel ekonomik koşullar bankanın vermiş olduğu bu kredileri tahsil yeteneğini olumsuz olarak etkileyebilir.

Karşı taraf riski yoğunlaşmalarına ilişkin açıklamalar; her bir yoğunlaşmayı ve aynı özelliği paylaşan finansal varlıkların tamamına ilişkin maruz kalılabilecek maksimum karşı taraf riski tutarını belirleyen paylaşılan özelliklere ilişkin bir açıklamayı içerir.

Makul değer

Madde 58. Her bir sınıf finansal varlık ve finansal borcun makul değeri, bilançodaki mukabil kayıtlı değeri ile karşılaştırılmasına izin verecek şekilde dipnotlarda açıklanır.

Borsalara kote olmayan hisse senetleri ve bu tür hisse senetleriyle bağlantılı türev araçlardaki yatırımların makul değerlerinin güvenilir olarak ölçülememesi nedeniyle, bu tür yatırımların bu Tebliğ uyarınca maliyetleri üzerinden değerlendirilmesi halinde; bu durum, finansal araçların niteliği, kayıtlı değerleri, makul değerini hangi nedenle güvenilir olarak ölçülemediğine ilişkin bir açıklama ve mümkünse makul değerini içinde bulunabileceği bir tahmin aralığı ile birlikte dipnotlarda açıklanır. Ayrıca, daha önce makul değerleri güvenilir olarak ölçülemeyen finansal varlıkların satılması durumunda; bu durumun, finansal varlıkların satış anındaki kayıtlı değerinin ve mali tablolara alınan kazanç veya kayıp tutarının dipnotlarda açıklanması gerekir.

Aşağıdaki hususların dipnotlarda açıklanması zorunludur:

- a) Finansal varlıklar ve finansal borçların önemli sınıfları için, finansal varlıkların ve finansal borçların makul değerlerinin ayrı ayrı belirlenmesinde uygulanan yöntemler ve önemli varsayımlar,
- b) Finansal varlıklar ve finansal borçların, aktif bir piyasada yayımlanan fiyat kotasyonları, olağan piyasa koşullarında gerçekleşen yakın zamanlı bir piyasa işlemi veya bir değerlendirme tekniği kullanılarak yapılan tahmin esas alınarak belirlenen makul değerlerinin büyüklüğü,
- c) Gözlemlenebilir piyasa fiyatları ile desteklenmeyen varsayımlara dayanan bir değerlendirme tekniği kullanılarak tamamen veya kısmen belirlenen makul değerlerin büyüklüğü,
- d) Bir değerlendirme tekniği kullanılarak tahmin edilen bir makul değerin, gözlemlenebilir piyasa fiyatları ile desteklenmeyen değerlendirme varsayımlarına karşı duyarlı olması

durumunda; bu duruma ilişkin bir açıklama ve daha makul muhtemel alternatif varsayımların kullanılmasının makul değer üzerindeki etkisi,

- e) Bir değerleme tekniği kullanılarak tahmin edilen bir makul değerde meydana gelen ve raporlama dönemi süresince kar veya zarar olarak mali tablolara alınan değişikliklerin toplam tutarı.

Makul değere ilişkin bilgiler, işletme amaçlarına yönelik olarak bir işletmenin genel mali durumunun belirlenmesi ve finansal araçlara ilişkin karar alınmasında yaygın olarak kullanılır. Ayrıca, makul değer bir çok durumda bir finansal araca ilişkin gelecekte beklenen nakit akımlarının bugünkü değeri hakkında mali piyasaların tutumunu yansıttığından, mali tablo kullanıcıları tarafından alınan kararlarla ilişkilidir. Finansal araçların amacı, ne zaman ve kimler tarafından çıkarıldığı ve elde edildiğinden bağımsız olarak; makul değere ilişkin bilgiler, büyük ölçüde aynı ekonomik özelliklere sahip finansal araçların karşılaştırılmasına olanak sağlar. Makul değerler; yönetimin finansal varlıkların satılması, satın alınması veya elde tutulması ile finansal borçların sürdürülmesi, ifası veya bu borçlara katlanılmasına ilişkin kararlarının etkisini göstermek suretiyle, yönetimin performansının değerlendirilmesinde tarafsız bir kıstas oluşturur. Bir finansal varlığın veya finansal borcun bilançoda makul değeri ile değeriylememesi durumunda, makul değere ilişkin bilgiler dipnotlarda açıklanır.

Dipnotlarda açıklanacak makul değere ilişkin bilgilerin, makul değer belirlenmesinde kullanılan yöntemi ve varsa bu yöntemin uygulanmasında kullanılan önemli varsayımları içermesi gerekir. Örneğin ön ödeme oranları, tahmini şüpheli alacak oranları ve faiz veya iskonto oranları dipnotlarda açıklanır.

Borsalara kote olmayan hisse senetleri ve bu tür hisse senetleriyle bağlantılı türev araçlardaki yatırımların makul değerlerinin güvenilir olarak ölçülememesi nedeniyle, bu tür yatırımların bu Tebliğ uyarınca maliyetleri üzerinden değeri belirlenmesi halinde; bunların makul değerlerine ilişkin bilgilerin açıklanması gerekmez. Bunun yerine, bu tür finansal varlıklar ve finansal borçların kayıtlı değerleri ile makul değerleri arasındaki muhtemel farklılıkların büyüklüğü hakkında mali tablo kullanıcılarının değerlendirmelerine yardımcı bulunmak üzere bazı bilgilerin açıklanması gerekir. Makul değerlerin açıklanmamasının sebebi ve finansal araçların değerlerine ilişkin temel özelliklerinin yanında, bu araçların piyasası hakkında bilgiler dipnotlarda açıklanır. Bazı durumlarda, finansal araçların açıklanan vadeleri ve koşulları yeterli bilgi sağlayabilir. Bu şekildeki bir açıklamayla yetinilmesinin makul bir gerekçesinin olması durumunda; yönetimin, makul değerleri güvenilir olarak belirlenemeyen finansal varlıklar ve finansal borçların kayıtlı değerleri ile makul değerleri arasındaki ilişki hakkında görüşünü açıklaması zorunludur.

Kısa vadeli ticari alacaklar ve kısa vadeli ticari borçlar gibi finansal araçların kayıtlı değerlerinin makul değerlerine yakın olması durumunda, bu araçların makul değerlerine ilişkin herhangi bir açıklama yapılması gerekmez.

Makul değer dışındaki bir değerle mali tablolara alınan finansal varlık veya finansal borç sınıflarına ilişkin makul değer bilgilerinin, bunların kayıtlı değerleri ve makul değerleri arasında

karşılaştırma yapılmasına izin verecek şekilde dipnotlarda açıklanması gerekir. Benzer olarak, finansal varlıklar ve finansal borçların makul değerleri, sınıflar içerisinde gruplandırılır ve bu araçların kayıtlı değerleri bilançoda netleştirildiği sürece netleştirilir.

Diğer açıklamalar

Madde 59. Finansal araçlar ile ilgili olarak aşağıdaki hususların dipnotlarda açıklanması gerekir:

- a) Kar veya zarara dahil edilsin veya edilmesin ya da sermayenin ayrı bir kalemi olarak gösterilsin veya gösterilmesin; finansal varlıklar ve finansal borçlardan kaynaklanan gelir, gider, kazanç ve kayıpların önemli kalemleri. Bu amaçla aşağıdaki bilgiler dipnotlarda açıklanır;
 - i) Spekülatif amaçlı olmayan finansal varlıklar ve finansal borçlar nedeniyle oluşan toplam faiz geliri ve toplam faiz gideri (her ikisi de tarihi maliyet esasına göre)
 - ii) Satışa müsait finansal varlıklar için, dönem süresince doğrudan sermaye olarak mali tablolara alınan kazanç ve kayıpların tutarı ile dönem içerisinde sermayeden çıkarılarak kar veya zarar ile ilişkilendirilen tutar,
 - iii) Değer düşüklüğüne maruz kalan alacaklara tahakkuk eden faiz gelirlerinin tutarı.
- b) Bir finansal varlığın satılması veya transfer edilmesi, ancak bu transferin tamamen veya kısmen mali tablolardan çıkarılma için gerekli koşulları sağlamaması durumunda (örneğin, transfer edilen varlık veya bu varlığın bir kısmı üzerinde repo yapılması, satma veya satın alma opsiyonu tesis edilmesi ya da garanti verilmesi nedeniyle);
 - i) Transfer edilen varlıkların esası,
 - ii) Transfer edilen varlıklardaki devam eden katılımın esası,
 - iii) Transfer eden tarafın mali tablolarına almaya devam ettiği transfer edilen bir varlığın herhangi bir kısmıyla ilgili alıkoyulan riskler hakkında bilgi.
- c) İşletmenin bir menkul kıymetleştirme sözleşmesine girmesi ve bilanço tarihi itibarıyla menkul kıymetleştirilen finansal varlıkların tamamı veya bir kısmında devam eden bir katılımının bulunması halinde, her bir önemli varlık türü için (örneğin ipotek kredileri, kredi kartı alacakları ve otomobil kredileri gibi);
 - i) Transfer edilen varlıkların esası,
 - ii) Yeni ve alıkoyulan faizlerin makul değerlerinin hesaplanmasında kullanılan temel varsayımlar hakkındaki nicel bilgiler dahil olmak üzere, bu tür işlemlerin büyüklüğü,
 - iii) Anapara bakiyesinin toplam tutarı, mali tablolardan çıkarılan kısım ve mali tablolara alınmaya devam edilen kısım.

- d) Bir finansal varlığın makul değeri yerine maliyeti veya itfalı maliyeti üzerinden raporlanmasını gerektirecek şekilde yeniden sınıflandırma yapıldığı takdirde, bu yeniden sınıflandırmanın nedeni;
- e) Finansal varlıkların her bir önemli sınıfı için ayrı ayrı olmak üzere, bir finansal varlık için mali tablolara alınan herhangi bir değer düşüklüğü zararının esası ve tutarı;
- f) Borçlar ve şarta bağlı borçlar için teminat olarak verilen finansal varlıkların ayrı ayrı kayıtlı değeri ve bu varlıklara ilişkin önemli vadeler ve koşullar;
- g) Teminat alınması durumunda;
 - i) Herhangi bir temerrüt halinin söz konusu olmaması durumunda, satılmasına veya yeniden teminat olarak verilmesine izin verilen teminatların (finansal veya finansal olmayan varlıkların her ikisi) makul değeri,
 - ii) İşletmenin geri vermekle yükümlü olduğu bir teminatı satması halinde, bu teminatın makul değeri,
 - iii) Teminatların kullanımı ile ilgili önemli vadeler ve koşullar.
- h) Türev araç olmayan finansal borçların spekülasyon amaçlı olarak belirlenmesi halinde, bunların kayıtlı değerleri ile işletmenin vade tarihinde mevcut sözleşme nedeniyle bunları elinde bulunduran tarafa ödemekle yükümlü bulunduğu tutarlar arasındaki fark;
- i) Borç ve sermaye unsurlarının her ikisini de içeren bir finansal araç ihraç edilmesi ve bu aracın değerleri birbirleriyle bağlantılı çok sayıda gömülü türev araç özellikleri içermesi halinde (örneğin gömülü bir satın alma opsiyonu bulunan hisse senedi ile değiştirilebilir tahviller gibi); bu özelliklerin varlığı ve borç unsuruna (ayrı olarak dikkate alınan gömülü türev araçlar hariç) ilişkin etkin getiri oranı;
- j) Bilanço tarihi itibarıyla mali tablolara alınan borçlara ilişkin dönem süresince anapara, faiz, itfa fonları veya geri alınan finansal araçların bedellerinin ödenmesinde temerrüde düşülmesi ve borç sözleşmelerinin geçerli olduğu dönem süresince meydana gelen diğer sözleşme ihlalleri ile ilgili olarak; bu ihlallerin borç veren tarafın verilen borcun geri ödenmesini talep etmesine olanak sağlaması durumunda (Sözleşme ihlallerinin bilanço tarihinde veya bu tarihten önce düzeltilmesi veya borçlanma koşullarının yeniden belirlenmesi durumları hariç olmak üzere);
 - i) Bu ihlallerin ayrıntıları,
 - ii) Bu ihlallere konu olan borçlara ilişkin olarak bilanço tarihi itibarıyla mali tablolara alınan tutar,
 - iii) Bu bendin (ii) alt-bendi uyarınca açıklanan tutarlar ile ilgili olarak, bilançonun yayımı için yetkilendirilme tarihinden önce temerrüt halinin düzeltilip düzeltilmediği veya borçlanma koşullarının yeniden belirlenip belirlenmediği.

Borçlanma sözleşmelerinde meydana gelen ihlaller hakkındaki bilgilerin açıklanmasına yönelik olarak, borçlar ifadesi ile borçlanma amacıyla çıkarılan menkul kıymetler ve kısa vadeli ticari

borçlar dışındaki finansal borçlar kastedilmektedir. Dönem içinde böyle bir sözleşme ihlalinin ortaya çıkması, ve bilanço tarihi itibarıyla bu ihlalin düzeltilmemesi veya borçlanma koşullarının yeniden belirlenmemesi durumunda; bu ihlalin, borcun kısa vadeli veya uzun vadeli olarak sınıflandırılmasındaki etkisi Kurulun diğer düzenlemelerinde yer alan hükümler uyarınca belirlenir.

Altıncı Bölüm

Geçiş Hükümleri

Geçiş hükümleri

Madde 60. Aşağıda belirtilen durumlar hariç olmak üzere, bu Tebliğ hükümleri geriye yönelik olarak uygulanır. Mali tablolarda gösterilen önceki döneme ait yedeklerin açılış bakiyeleri ve diğer karşılaştırılabilir tutarlar, bunların yeniden mali tablolarda gösterimi aşırı maliyet veya emek gerektirmediği sürece, bu Tebliğ hükümlerinin önceden beri geçerli olduğu varsayımıyla düzeltilir:

- a) Bu Tebliğ hükümlerinin ilk defa uygulandığı hesap döneminin başında, daha önce mali tablolara alınan finansal araçlar spekülasyon amaçlı veya satışa müsait olarak belirlenebilir (Bu Tebliğin, bu tür bir belirlemenin ilk defa mali tablolara alınmadan sonra yapılabileceğini öngörmesine rağmen). Önceki kayıtlı değerlerde yapılan herhangi bir düzeltme, bu Tebliğ hükümlerinin ilk defa uygulandığı hesap dönemine ait yedeklerin açılış bakiyelerinde bir düzeltme olarak mali tablolara alınır.
- b) Bu Tebliğ'in yürürlüğe girdiği hesap döneminin başından önce mali tablolardan çıkarılan, ancak bu Tebliğ hükümleri daha önce yürürlükte bulunmuş olsaydı mali tablolardan çıkarılması gerekmeyen finansal varlıklar; bu Tebliğ hükümlerinin ilk defa uygulandığı hesap döneminin başında mali tablolara alınır.
- c) Nakit akım korunmalarına ilişkin bu Tebliğ hükümlerinin ilk defa uygulandığı hesap döneminin başından önce kayıtlı değere dahil edilen kazanç ve kayıpların hariç tutulmasına yönelik olarak, finansal olmayan kalemlerin kayıtlı değerlerinde herhangi bir düzeltme yapılmaz. Bu Tebliğ hükümlerinin ilk defa uygulandığı hesap döneminin başında, bir kesin taahhütün korunmasına ilişkin olarak doğrudan özsermaye içerisinde mali tablolara alınan herhangi bir tutar, bir varlık veya yükümlülük olarak yeniden sınıflandırılır.